

LITTERATURA.

1258
BIBLIOTHECA PORTATIVA.

LITTERATURA.

CRITICA

de
Eleonore

I. HELIADE R.

Volumul I.

BUCURESCI.

TYPOGRAPHIA HELIADE SI ASOCIATI.

—
1860.

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 102673 Dublet
Inventar 394840

102673
Dublet

Re 107/11

LITTEARURA
CRITICA

B.C.U. Bucuresti

C394840

Volume I

BUCUREȘTI

TYPOGRAPHIA BELLADE RI ARADJIANI

1880

PROLOGU.

Aqueastă Critică litterară s'a publicat întâia dată prin Currierul Român din anii 1847 și 1848. Nimicu nu s'a schimbat în aqueastă a doa edițiõ, de quât órequare vorbe, fórte puçine, și quâte-va desinențe, ca *io* și *iune*. Se depune în Bibliothec'a naționale din St. Sava un exemplar din Currierul Român din anii sus arătați spre satisfacția curioșilor de a comparà aquea primă edițiõ cu aqueasta que appare acum.

În anul trecut 1859 am dat prin *Naționalul* quâte se publicasserõ dejã în anul 1847, și lipsindu'mi collecția Currierului Român din 1848, a cătat a sta cu reproducția aquestor articole. Mai târçiu DD. Iarca, I. Angelescul și Dăscălescul împrumutându'mi alle D-lor collecțiuni, întreprinseiu o a doa edițiõ completã.

Cà prefață sau prologu (pentru quō se dă în capătul aquestei scrieri și un epilogu) punem aquí epistola nóstră către D. Redactorul Naționalului prin quare 'i-am adresat articolele nóstre, cum și o altă scrisóre sau respuns que am fost nevoit a face la un articol anonymu făcut qua să mă provóce de a ne dà adicō professia de credință dupō o lipsă de 44 anni din Patriă.

Domnule Redactor!

La onórea que 'mi-ai făcut a mă invită de a scrie și eu quâte que-vă în diurnalul Domniei Talle, nu întârđiu à respunde, după cum am și promis, quó voi scrie de o quam dată litteratură, și voi da o seriă de articoli subt rubrică de *Critică*.

Ânsă qua să ajungem la un capăt órequare, cată să începem dela început, pentru cuvinte multe și fórté importante.

Voiu începe dar de unde începusem în anul 1847 în *Currierul Român*; și prin urmare nu voi face de o quam dată de quât a mă reproduce.

Cu aqueasta, și prin typărire la un locu a tutulor serierilor melle, vor vedé Românii quó quel quare am fost la 1821, 27, 37 și 47, aquella sunt și astăđi în quât pentru principele melle, bune sau rellé.

De se vâ vedé vre-o schimbare, nu vâ fi în idei sau în principe, ci în expres-

sia sau formularea aquellora'și ideii printr'o limbă mai chreștinéscă. Cătă să pâșim și noi cu timpul; și tot è mai bine de aqueia que passă înainte iar nu înapoi.

Am avut și eu principele melle și gusturile melle, am avut și eu *Cartago delenda* a mea, și cum ȕicu Francesii *cochemarurile* melle. Tot aquellea sunt și astăȕi, Domnule Redactor. Quât bate crivęțul, începe să'mi fiă frigu și ȕicu să facă focul în cămin sau mi'l facu eu singur, sau daqua n'am nici cu que îmi face focul, atunci să mă ierte fiă-quare a'i spunne curat quō n'am ajuns ȕille bune.

Nordul, și tot que vine de acolo: crivęțu, troiene, grindină, locuste, urși, etc. etc. etc. nu sunt de gustul meu; fiă, de parte de ast locu, pe sēma quellor'a que le dorescu și le caută cu lumînarea.

Eatō *cochemarul* meu, eatō *Cartago delenda* a mea, nota bene.

Pe lîngō aquestea sunt lucruri que potu ómenii sau de plăcere sau de curiositate a le vedé, ânsē au și dēsele acolo o regulă; spre exemplu férele selbatice, leul, lupul, iena, ursul, etc. etc. De quând

sunt nu 'mi-a plăcut să vădu un urs liber preâmbându-se în sus și în jos, prin sate și prin cetăți, mai virtos prin mijlocul Bucureștilor. Ursul când intră în cetate să intre cu meșterul lui, cu lanțul lui de bot sau de nas, cu toba lui; și atunci, cui îi este *chieful*, ese de mi'l vede, îl chiamă să jöce.

Quând începu iarö un lucru, am dis quö îmi place să începu dela început. Începu, dar Critica mea de acolo de unde începusem, cum disseyu în 47 și terminând quâte am fost dis și quâte s'au perdut, voiu continuà fapta mai 'nainte.

Ânsë pentru que nu vei să scrii politică îmi va dice quine-va? — Pentru quö voiu să începu, iar o repet, dela început. Qua să facem la politică, cată mai ântëiu a învățà a scrie, cată mai ântëiu a învățà a judicà. Quine pöte facee altfel, facă sănëtos; eu așa am învățat și acum nu më mai pot desvëțà.

Așà dar, te rogu, Domnule Redactor, să nu'ți pară cu greu nici Domniei Talle, nici cititorilor diurnalului Vostru de a vedé figurând pe *Currierul Român* în Na-

țional;¹⁾ quoci ar fi fost mai cu greu de a vedé *totul* încâpënd în *parte* de quât *parte* în *tot*. Nația este *totul*, și un *Currier Român* a fost și este o *parte*; tot que è al Națiunii, după tôte regulele cată să fiă *național*. Lucrurile dar mergu după ordinea naturale, și astfel credu quõ ne vommu învòi amêndoi, și cu mulți din Români.

Al Domniei Talle, și al cititorilor Vostri

cu totul devot

J. Heliade.

---

¹⁾ Când diceam aqwestea, îmi rezervam dreptul de a dice quâte disseiu mai în urmă în quâte-vă articole din Bibliotheca portativă, sub rubrica *Âncõ o dată Progresul și Conservația și Partitul Național*, pag. 74.

Ast-fel debutau după întoarcerea mea în țară; începui adică de unde am fost lăsat la 1848.

În dată însă fui întâmpinat cu articolul următor publicat prin *Annunțatorul*. Provocare dulce, foarte tare însă de a mi face din nou profesia de credință. Potea autorul lui mi-a voit mai mult binele, și de aceea îmi dette un motiv legal de a mă pronunța înaintea Națiunii.

Naționalul reproducuse acest articol; îl mai reproducem și noi qua să putem reproducce și răspunsul nostru, și qua să putem ast-fel arăta în present și în viitor opiniunile noastre bune sau rele, și a fi judecați după dăsele.

«În Nr. 34 al gazetei *Naționalul*, vădurem cu un simțimânt de quea mai vie mulțumire debutul din nou pe scena jurnalistică a celebrului nostru litterator D. Ion Heliade, printr'o critică quare, după cum ênsuși ne spune, s'a mai publicat prin colónele *Currierului Român* înainte de 1847.

«Astă critică è precedată de o epistolă a D-lui Heliade către D. Redactorul *Naționalului*, prin quare, vorbind de fearële selbatice în que chipu ar' trebui puse la regulă, ne spune quô *Cartago di lenda* și coșemarele salle ar' fi Nordul și Ursul; quô quel d'intêiu îl înghiață, adduce crivêțul rece, grindină, locuste, etc., și quô pe quel de al doilea n'ar voi să'l vadă preumblându-se liber în sus și în jos prin sate și cetăți, mai vîrtos prin ulițele Bucurescilor, fără lanț dn bot sau de nas, și fără să aibă pe meșterul lîngă dênsul cu toba.

«Mărginita agerime a spiritului nostru nu fu în stare o mărturisim, a pătrunde înțellesul enigmaticu al aquestor linii, quărora, cu tótă illimitata stimă que profe-

săm pentru ilustrul fundator al litteraturei române, nu le puturăm da de quât appreciația unei viziuni, și din punctul quō fiăquăruia pôte fi permis a avé viziunile salle, *Cartago di lenda* sa și coșemarele salle, ne grăbim a spune și noi pe ale nóstre.

«Noë ni se nălucesce quō de quâți vâanni s'a operat în *regimul* nostru atmosfericu o mare revoluțiune quare a addus totul în extremități. De atunci în quoaci nu ne mai înghiață Crivățul, ci Austrul; și nu mai è Nordul quare ne adduce grindină, locuste, etc, ci Orientul. Ursul, de quare se teme D. Heliade vëdëndu'l preumblându-se liber prin sate și orașe fără botniță de nasu și fără meșter să'l ducă de lanțu, credem quō a năpîrlit de quât vâ timp, și quō cu perderea përului a perdut și deprinderile salle sfâșietóre, *rapace*. Rolul sëu, dupō cum se arată, nu è de quât a ne pădi de potăile que ne latră, que voiescu a ne mușcă și nu o potu.

«Părerea nóstă este de a ne folosi de tôte fearële și de tôte lighiónele que se offeră de sinele, a ne face binele, fără să le refuzăm servițiile pentru prepusuri vage

de reſe intențiuni în contră-ne, linie de conduită que însuși a ținut în timpi mai reculați.

«Pentru noi, după opinia noastră, è mai periculos de o quam dată riiosul de Șacal al Răsăritului, cu atât mai mult cu cât ne è redevabil recunoștință, și nufa ce de cât a ne pîndi qua să ne mușce.

«Dar daqua din nenorocire proverbul Românului despre lupo, quô 'și leapădă pěrul fără să-'și lepede năravul, se va realiza și asupra ursului nostru, n'avem de cât a'i trînti din nuou belciugul de nas, a'l da pe mîna vîtafului și a'l face chiar să 'și jõe favoritul sêu danțu: *Di-ha!*
Di-ha!

«Cu tôte astea recunoșcem datoria de grațitudine que cată a avé către venerabilul nostru bărbat experimentat, pentru consiliile de circumspecție que ne dă; queea que am dorì ânsă, și împreună cu noi Nația întregă, este de a ne dà putintele, immensul sêu ajutor la desăvirșirea marei opere que stă înainte-ne; a punne gigantele sêu umăr la ridicarea nuoului și frumosului edificiu, și a îmmanui încă o dată aquea pênă magică, singură capabi-

lă a ne înfrăți, a ne uni și a face din noi o nați^o tare, de și mică.

«Terminând facem apelul quel mai ardinte la patriotismul probat al ilustrului autor al *Michaidei*, de a nuși abandonă nația în timpii quei mai critici, tot de o dată ânsă și quei mai frumoși ai regenerației ei.»

Domnule Redactor.

În numărul trecut al *Naționalului* se vede o *critică* reprodusă din *Anunțătorul Român* și relativă la scrisoarea mea prin care avui onórea a'ți adresa o seriă de articole litterarie.

Publicul cititor vâ puté judicâ și distinge daqua aquea *critică* vine din partea unui amicu sau a unui adversariu. Mie ânsé îmi place a crede quó è un fel de bună diminéța și o strînsurâ de mânâ amicale din partea unui Român și compatriot, dupó o lipsă de deuce anni din țerra mea.

Cu aquellași sentiment îi strîngu și eu mâna și îmi permit a'î întrebâ: cum îl chiamă? — Aqueasta, mi se pare quó este iar în regulă. — Quâud nu șcii numele cui-vâ îl întrebi: cum îl chiamă?

Sunt fórte simțitor la complimentele que îmi face, și âșu fi fost și recunoscător fórte de n'ar fi fost âșâ de multe.

Apoi dupó atâtea laude, qua sâși facâ sau qua sâ'mi facâ critica către cititorii sei, fâró a citâ cu fidelitate expressiunile melle dice quó își *nălucesce* (propria

sa expressiö) quö în *regimul* nostru atmosphericu s'a operat o mare *revoluțiune*:

Quö Crivățul nu ne mai înghiață!

Quö Nordul nu mai *adduce*¹ grin-dine, locuste, etc!

Quö Orientele *adduce* astăzi aquest fel de calamități!

Quö Ursul 'și-a năpârlit përul și a per-dut învëturile salle sfișuitoare și rapaci (cite-sce *rapace* și în locu de învëțuri *deprin-deri*).

Quö rolul Ursului este de a ni se fa-ce gardian și mâine poi-mâine pöte și an-gel tutelar în contra potăilor que ne latră!

Quö férele s'au moralisat și vin de sinele a se offeri spre servițiu, și quö noi ca-tă a nu mai perde timpul ci a alergà pe-ste capu spre a ue folosì de binele que ne facu, *fără să le refusăm servițurile pe prepusuri vage de relle intențiuni* în con-tră-ne.

Crede-me, Domnule radactor, quö ast-

---

¹ EU n'am đis *adduce* eu am đis simplu *Nord*, și apoi: *tot que vine de acolo*. Nordul stă locului; qua să adducă cată să se misce.

fel de fapte și gesturi, de nu vor fi în glumă, sau *năluce*, cum țice singur D. Criticul anonyму, n'am mai audīt de quând sunt nici eu nici tótă nația română.

Aqueasta întrece proverbul: quō vin și Dracii cu colacii quând vā Dumneșeu cu Omul.

De vā fi vre un om pe faș'a pământului să scie sau să creșă la d'alde astea, fiă sănētos; quō eu țiu una quō Criveșul înghiață și Austrul nici odată;

Quō vēntul que creșu quō întellege amicul nostru, al meu și al Dumitalle, nu se chiamă Austru, ci Băltăreșu pe limb'a vulgară și după a altor'a Siroco;

Quō Băltăreșul nu înghiață, ci adduce ploi, tină, morburi, epidemie, și ênsuși ciuma adessea.

Quō atât 'mi-ē urrit Băltăreșul quāt și Criveșul;

Quō Austrul ē un vēnt sănētos, și quāte o dată, quând inflă bucele pré tare, produce uragane și desastre qua să mai curăte aerul; și atunci îmi facu datoria a țicce fiă-quăruia săși caute de casă și de ai sei, qua să nu le spulbere învellitorea;

attunci iar d'a capo: *respect la persóne* și *la proprietate*.

Aquestea que dicu eu, toți ómenii le sciu că și mine, și nu sciu de que D. Griticul le numesce *visiuni*; nu è nici de cum legal după Condiç'a Naturei o asemenea sentință arbitrariă.

Dupó aqueasta ese cu Ciacalul (pe care îl numesce Șacal) și mi'l descrie de minune, precum și este, afaró de qualitatea que îi dă de *pericolos*; cu aqueasta îi face pré multă onóre: lingarițu, tont, guguman, ciacal cu un cuvânt, bine; ânsé *pericolos* pentru ómni! asta iar o nălucă este. Spe-rie-se găinile, gâscele și nașele de gesturile lui, iar nu ómenii.

Mâine poimâine va mai eși altul cu vre-o altă *Dihanie*, ș'apoi altul cu alta, și nu ne vommu mai arrestà, de quât după que vommu trece în revistă tóte animalele și tóte férele. Noi ânsé aquí nu facem la tractate de historiă naturale.

Mie îmi place să puiu punturile pe i, qua să nu se facă vorbă apoi; eu am spus curat quó voiu să'ți trimit articole de lit-

teratură; și quând a venit vorb'a quō voiu să începū dela început, adică de unde începusem la 47, și m'au arrestat la 48, la inchiderea Currierului Român pentru crima quō a fost dis quō *urrasce Tyrannia* și quō *îi è frică de Anarchiă*, quând a venit vorb'a quō aquellași am fost și atunci și acum, a venit pré firesce vorb'a și de fére, și de urși, pentru quō tot litteratură făceam și pe atunci, și am cântat și eu, că tot omul, un cântecū.

Cu aqueasta am vrut să dau să priceapă fiă-quare quō tot ast-fel de litteratură am să facu ș'acum, și d'acum înainte.

Așà venind vorb'a de fére (pentru quō Litteratura vorbesce de tôte, și este expressia ideilor și principelor și doctrinelor și faptelor fiă-quăruia timpu), venind vorb'a de férele selbatice, am dis, quō è drept, quō au și *dênsele acolo* regul'a lor, și am addus de exemplu Leul, Lupul, (am uitat pe Tigru și îl adaogu acum), Iena, Ursul qua să nu fiă minie. Nota bene ânsē quō am mai adaos și &, &.

Aquelle & nu le-am pus eu numai așa de florile mērului; cu & fiă-quare a pu-

tut înțelege tóte férele dintr'un capët pînă în altul, și quó prin urmare fiã quare dintr'ênsele își are regula sã.

Așa daró, fãrô a mai vorbì de altele ci numai de Urs și de Ciacal, pentru quó de Bestialitatea Lor este vorb'a aquí, spuiu curat pe întellesul tutulor:

Quând ese omul la vînãtóre și întelnesce Urs sau Ciacal, sau ori-que férá nu mai é de a stà la vorbã sau la *taifas* cu dênșii, ci dă și mi'i culcã jos, de este bun vînãtor. Iar de îl vã ducce pécatele sã se puiã în rëndul férelor, atunci, de nu'l împuscã vînëtorii, îl mănâncã cà pe dênșul elle, quó de aqueea se și dïcu fére; și aquí nu mai încape nici un prepus, și mai vîrtos sã le numim și prepusuri vage!

Iar de nu é vorb'a de vênãtóre, veđi bine quó Ursul catã sã viiã cu lanțul de botu, și cu tob'a lui qua sã mai auđã și cãinii și sã se deșepte. — D'apoi cum? fãrô tobã și fãrô lanțu sã viiã? Auđi acolo!

Quând ar' auđi Romãnii în genere, și mai vîrtos sãtenii, quó Austrul înghiață, quó Crivețul quând bate, ei sãși lepede și ismenele, cà și quând ar' bate vënt de vé-

ră; quō Ursul quând vine în sat fără lanțu și fără ursar, este numai și numai spre a se offeri de văcar al satului, și alte asseme-nea, s'ar cruci și ar' dicce: o, scie-te Dum- neđeu, jupâne! quō mult ai fost de glu- metu! (sau snovos).

Ciacalul iarō n'are que căută pe la noi, nici cu tobă nici cu lanțu, đioa namieđia mare, nici mai vîrtos nóptea; pentru quō despre una că asta nu este datina; ori quând s'ar întemplă să viiă, dă'i cu ciomagul în capu, daqua n'ai pușcă, și atâta tot. Ba nu è tot, quō spun quō pellea îi è mai că quea de urs; ia'i pellea. Eu am mai spus'o a- queasta acum doi ani; ânsă Români nu m'au ascultat.

Așă darō din quâte đisseiu eu, și din quâte se exprimă D. Criticul, tot cititorul póte vedea curat quō mie nu'mi place nici o fêră, și quō amicul nostru, Domnule Re- dactor, se quam înclină a crede quō s'au schimbat timpii și legile Naturei, și quō să alergăm a ne folosi de servițurile que ne offeru férele de sinele. Iar de va să glu- méscă, atunci è alta, și eu îmi iau verb'a înapoi.

Eu me exprim curat; amicul nostru ne dă să înțelegem quō Ursul mai vîrtos nu pré îi este așa de periculos, și quō è facil *a'i trînti* quine-và belciugul de nas. De nu mă crede quine-và, să mai întrebe și pe alți popoli; să întrebe mai vîrtos pe Ursari quō sunt mai competenți la aqueasta.

Limbagiul amicului nostru nu pré este netu, sau póte quō este pré netu.

La asemenea împregiurare, hypothezele or suppozițiunile sunt iertate și  nsuși în mathematice que sunt f rte exacte, de își vă permite D-lui, după que me exprimaiu așa de limpede quō nu'mi placu nici Urșii nici Ciacalii, de își vă permite a mă qualific  de apologist al Ciacalilor, mai înainte de a respunde la aqueasta, permite'mi, Domnule Redactor, numai un minut, a'ți spune o histori r .

„Doi birjiari o dată veni  cu mușteriul s u fi -quare, unul din sus și altul din jos; și int lnindu-se la un locu quam strimt, — buni r  cum ne aflăm noi acum între ciocan și n covan  — strig  după datina birjarilor unul altuia s  facă locu. Quel mai inim s r pedind biciul în locu s  lovéscă

pe birjar, lovi de minune pe mușteriu lui.

«— Que! Dai în mușteriu meu? strigò plin de mînie quel-al-alt. Așteptă dar, daqua è așa, quò dau și eu într'al tîu — și na!! și mai na! încă o dată.

«— Na și eu, na, na de trei ori într'al tîu!

«Pliciu, pacu, pliciu, na și na, unul în mușteriu unuia și altul în mușteriu altuia pînò se sățurarò și își mai allinarò mînia; quòci se đice quò erà fórte furioși.

«Mai trecurò înainte din carre, se mai lăr-gi locul, și birjarii o plecarò unul în sus și altul în jos cu mușterii lor bătuti cum se cade, și quând se mai întêlnirò apoi sau p'a casă sau în piața birjelor, ei remasse-rò tot birjari; adicò tot de meseria lor.»

Voiu să đicu darò cu historióra mea quò daqua la vre-o suppoziție de rea cre-dință s'ar întêmplà qua eu să prepuiu pe D. Criticul quò are, ferescă Dumneđeu! vre un mușteriu sau qua Dumnealui să mă prepuiă pe mine cu vre unul, ferescă iar Dumneđeu! îi dau tótă voiea din parte'mi să dea quât va voi într'al meu, quò și eu voiu dà, uite, într'al Dumnealui cum să'i pî-

rîie ațele și să mi'i svēnte pellea. Așu dorì
 ànsē, que è drept, dupō que ne-ammu despărți
 și noi de locul fatal al unei lupte asseme-
 nea, așu dorì țicu să remànem tot Romàni.

Nu è așa, Domnule Redactor, quō noi
 amēndoi facem la litteratură și din preună
 cu Criticul nostru la fabule de natura Tran-
 dafirului cu *of* în cōdă?

Iar în quāt pentru invitarea que îmi
 face și din partea Nașunii întregē de a pu-
 ne și eu umērul la nuoul și frumosul edi-
 ficiu que se ardică, quāt pentru aqueasta
 eu și în Patriă și afarō n'am încetat, dupō
 putințele și facultățile melle de a laboră
 țioa și nōptea tot pentru Romàni. Tra-
 ductia Bibliei, Biblicele que facu quāt cinci
 Biblie, atâtea volume de historia universale,
 ocupașionile pentru Asociașia agricolă nu
 vor fi fost dōrō pentru Han-Tătar.

Iar vorb'a *edificiu* è o vorbă, și de are
 vre un sens figurat, eu nu vedu àncō nici
 plan nici arhitecși nici material, nici me-
 șteri zidari ori lemnari. Viuă timpul și de
 creașio, și de nu voiu putē și eu creà, voiu
 cārà la var și la cărămidă sau și la apă;
 și pînō să viuă timpul, nu m'au chiebat al-

ții; ci eu chiemaiu mai deunădi pe toți Români spre a pune cu toții umerul în Asociația agricolă, spre a face *un satu nou*; quoci din sate se facu plase, din plase județe și din județe mai departe... Eu sciu quô și în arhitectură sau zidărie dela temelie începe omul, iar nu de la învelitoare.

București 1859 April. 3.

P. S. Te rogu, Domnule Redactor, de se va întemplă să cunosci pe D. Criticul anonym, rógă'l și Domnia Ta din parte'mi quât se pôte mai umil și mai plecat să nu mai scrie *Rumîn* ci *Român*, nici *regimu atmosfericu*, nici să mai credă quô Austrul este Băltărețul; spune'i quô *rapace* face la plural *rapaci* și quô verbul *precedere*, numai pe quând se offerescu ferele de sinele spre servițiu, pôte să facă la participiu une-ori *precedate* alte ori *precedarisite*, și alte ori *precedăhuite*! quô verbul *precedere*, că și *purcedere*, face în participiu *precese* că și *purcese*, sau *precedute* că și *credute*.

Veđi d'aqueea diceam eu quô è mai bine să începem dela început; și de a-

queea începui de la Critica Grammaticiei, și dela a mă critică mai ânteu pe mine ênsu'mi.

Mai spune'i âncă qua altă dată să facă bine săși susemne sau săși suprasemne numele;

Quăci ómenii fără nume pe române-sce se đicu *nebotezați*, *nemiruiți*, neduși la biserică.

Sau daqua au nume și nu 'și 'l spun, atunci face pe tótă lumea a crede:

Sau quă le è rușine de numele Dlor;

Sau quă le è rușine de principele și faptele Dlor;

Sau quă le è frică de que-vă;

Sau quă vine că inemicul să dea din întunerecu;

Anonymul mai are, que è dreptu, locul quând voiesce quine-vă a scrie nu officialmente, și officiosamente, și atunci daqua este leal, scrie așa cum să se cunóscă de departe de tótă lumea.

Iar pseudonymul, între ómeni de ómenie, este că și masca într'un bal mascat, în órele de recreațiō, cum spre exem-

plu, acum ar 'fi un pseudonymu daqua eu
m'asu susemnà *Sarsailă*, și daqua D. Criticul
s'ar suscrie *Heliade*.

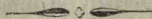
J. *Heliade*.

Bucuresci, 1859 Apriliu 5.

TABLA DE MATERIE.

	Pagin'a
Prologu	III
I. Scopul aquestei scrieri. — Regulele que 'și-a impus aqueastă Critică.	4
II. De Substantiv.	9
III. De Pronume	11
IV. De Verbu	19
Insemnare	21
V. De Participiu	26
De Prepozițiō.	27
De Adverb și Conjugațiō.	29
VI. De Syntaxe	31
VII. idem	36
VIII. idem	44
<i>Poscriptum</i> de superlativ și diminutiv	46
IX. De Orthographiă	54
X. idem	60
XI. Cuvintele naturali alle Orthographiei	82
Principe	88
XII. <i>Observațiuni</i>	93
Formă și materie, form'a substantivilor și ad- jectivilor	99
Form'a Pronumelui	105
XIII. Form'a demonstrativilor	106
XIV. Form'a Verbilor	111
XV. De perfecti	119
XVI. Form'a verbilor de a doa și a treia conjugațiō	136
XVII. Form'a prepozițiunilor, adverbilor și indica- tivilor	141
XVIII. De materiă sau de orthographia ei	143
XIX. Baza orthographiei: Forma și materia, deter- minarea lor	153
XX. Intonarea vorbelor	168
Indoirea consónelor pentru intonare	173
Indoirea consónelor din compozițiuni	181
Insemnare	182
XXI. Regule generali despre ă, ȃ, ȣ.	189
Insemnare	192

	Pagina
XXII. De punctuațiō	497
Que este glossa, dialectul, limb'a și gergul sau giscănăria	498
De <i>ie, iune și io</i>	218
XXIII Príncipe de a se cunósce glossa de dialecte, de limbă și de gergu	225
Capăt	232
Însemnare	236
Litterații români	244
Note	266
Epilogu, Orațiō funebră a Slavonismului sau a giscănăriei	274

CRITICA.

GRAMMATICA.

I.

Multi m'au îndemnat a destinà în colónnele Currierului Român un locu quât de micu pentru critic'a cărţilor que esu.

Facil este a criticà, a nevoie ânsë a face. A criticà è mai tot una cu a nu'ti plăcé fapt'a que ai înainte; a face mai bine iarõ, este o crimă que nici mort nu 'ti o iartă quel que a făcut mai rău. Sunt ânsë și excepțiuni la regule: sunt, voiu să dicu, bărbați generoși sau înțelepți que își cunosc errorile și mulțumescu quellor que li le arată; aqueasta ânsë e o raritate, è un grad înalt de cunoscință; quõci è fõrte mult quând începe omul a cunõsce que îi lipse-

sce. Noë ânsë unora, buniórá, ni se pare quó le avem tóte, mai vîrtos daqua cum se dicea o dată, punnea Românul călimările la brău. Attunci își mărginea Românul îngómfarea pînó la călimări; astădi a înaintat lumea, quei de astădi scriitori întrecu pe quei cu călimările: astădi scriem cu toșii, traducem, furăm, prădăm și parodiem, massacrăm autorii; vorbim despre obiecte que nu cunóscem, tractăm despre materie despre quare n'avem nici primele noșuni, ne întindem în sciințe și arte despre quare nu ne ammu ocupat nici o dată; typărim la cărți; ne punem în capul publicității, trecem de erudiți, de litterați, de artiști, de lumini, de fenomene alle epochei nóstre; și apoi cum să nu le scim tóte? și mai vîrtos să nu scim o biată limbă românească que se învață fără dascăl d'a casă, și apoi quând sciai o dată greceșcele și acum 'ți ai învățat franșosescele? să nu scii de tóte, daqua scii o dată quă *emphase* se pronunță *anfas*?

La unele cà aqwestea am cugetat în tot d'auna, și cu tóte quó *Currierul Român* intră în al doë decilea annu, cu tóte quó în urma sa își póte numără vre o 18 volume, tot m'am ferit de critică quât am putut; și ori quând am intrat într'ensa fórté pușin sau din dorința mai binelui, sau

quõ cuțitul ne-a ajuns de multe ori pînõ la os, tot d'auna ne-a părut rëu: ammu ñis quõ nu è âncõ timpul, n'a venit âncõ epoch'a quând să începã fiã-quare a dorì să scie que îi lipsesce, și quând vëdënd quõ se ocupã lumea de noi, să vedem quõ ammu eșit din obscuritatea în quare ne-ammu fost aflat; n'a venit âncõ timpul quând din observațiuni sau critice judiciöse, să'și facã Românul cunoscințe, voi-tori de bine, amici.

Dupõ mai multe stãruiri, ñicu, dela atãția bãrbați pe quari îi stimãm de cunoscuți între Români, cã nisce adevërați voi-tori de bine ai limbei române, ne sup-pusserõm infine a luà aqueastă sarcinã.

Ânsë que să criticãm? — Quãte-va traducțiuni. — Atãta mai bine, quõci scã-pãm de analysea operei, și de pericolul de a încurcã mai mult fapt'a de quãta o analysã.

— Qua să nu dãm ânsë peste nemul-țumirile que ammu avut în atãtea rënduri, ne punem înainte principele sau temeiu-rile urmãtore:

1° A începe mai ântëiu dela pëcca-tele melle cã scriitor sau cã omu;

2° Mai mult a face de quãt a vorbi;

3° A luà cãrțile altor'a dupõ ordinea

chronologică începând dela 1847 înquã —
Pentru quelle de mai nainte uitare;

4° A nu intrã în colónnele aquestei
scrieri spre criticã de quãt numai cãrțile
sau scrierile que meritã considerațiõ și sti-
mã. — Pentru quelle lalte nu se va vedé
de quãt o tăcere profundã, și o ferbinte
rugã către Dumneșeu spre a li iertã în
eterna uitare, tôte pécatele de voie sau
fãrõ de voie que vor fi commis și elle
cã nisce cãrți que sunt;

5° La traducțiuni a se face numai
observațiuni la limbã; pentru quõ originalul
își are în sine dela autorul sãu meritele sau
defectele. Traducătorul este solidar numai
despre limbã sau styl;

6° La versuri a se observã nu numai
limb'a ci și versificația.

7° Observațiunile a fi mai mult cu
semnul iar nu cu verb'a; cum ammu dicce mai
mult în pantomimã sau mutesce; adicõ da-
qua s'ar' aflã în typographia nôstrã de a-
quelle degite arãtãtore, așu fi foarte bucu-
ros, fãrõ a mai vorbi nimicu, a punne la fiã-
quare vorbã sau phrase sau vers sau rimã
que ar' reclamã quãte o observațiõ. așu pun-
ne dicu, quãte un degit de aquellea sau doé
— unul în ainte   și altul în urmã
qua sã arate de tôte părțile queea que se
cuvine autorul a mai peptenã sau dărãci

singur (quõ pricepu copii în dioa de astădi);
 ânsẽ fiind quõ, din disgrațiã, ne lipsescu nisce
 asemenea arătãtori mai eloquenti de quãt
 vorbele la asemenea împregiurãri, mẽ
 voiu mãrgini servindu-mẽ cu nisce notițe
 mai innocenți de quãt degitele indiscrete;

8° Quã sã nu semene quõ se cautã
 errorile sau pẽccatele grammaticali și litte-
 rali și litterare cu luminarea tot întorcẽd
 la pagini, vommu reproducce din fiã-quare
 carte que se vã adducce înaintea judicãții
 publicului textul exact al primei pagini
 sau quel mult pînõ la a doa, quãnd car-
 tea vã fi queva mai frumusicã cum se dicce;
 și ori-unde se vã pãre errore, se vã pu-
 ne o notițã din jos, fãrõ multe observați-
 uni, de quãt allãturãnd vorb'a sau phrasile
 sau versurile que ni se vor pãre mai juste.
 Autorul și lumea vã judicã apoi. Credem
 sau sperãm quõ nu va fi condamnat autorul
 aquestei Critice daqua vã semẽnã quõ cor-
 rige cã și professorii themele sau errorile
 de orthographiã și de syntaxe alle scola-
 rilor. Catã sã mãrturisim cu toți quõ
 pînõ acum n'am scris âncõ noi unii din
 autori romãnesce nici quãt scriu spre e-
 xercițiu scolarii de prin collegiuri din alte
 părți, sau de ammu scris, n'am avut pe
 nimeni de a ne corrige nici de a l'avé
 de model. Mai ẽ mult pînõ quãnd Pa-

tria noastră va produce quel puçin un Florian que a scris și a murit așa de june, și quare când a început a scrie avea dejă în ainte o limbă cultă, autori de model, și professori erudiți;

9° Basile sau principele după quari se vor face observațiunile noastre nu vor fi altele de cât principe generali de logică, de esthetică, de retorică, de grammatică generale, de grammatică română, în queea que intră în natur'a limbei și è recunoscut de toți quâți au scris'o mai bine în ori-que timpu, și în ori-que provincie română;

10° De è quine-vă ruginit or conservator exclusiv în alle limbei, de este moderat, de este radical în scrierea limbei, se va judică după credința sa, după legile salle: despre *religiunile* litterare se va vedé o tolerență întrégă în critic'a noastră. Se va judică fiă-quine în limbagiul seu, în părerea sa, numai să aibă limbagiul sau limbă, numai să aibă părere. Când dicem *limbă* și *părere*, appăsăm asupra vorbelor și credem quô ori-quare voiesce să trecă între litterați, quel puçin își va fi dat definiția despre aqueste doé objete qua să aibă un principu de unde să plece.

11° Se va quere dela fiă-quare carte o orthografiă, și dicënd iarô orthografiă, în-

tellegem o dréptă scriere pe regule adevărat grammaticali, sau mai bine logice. De va voi quine-và să îndoiască consónele unde se cuvine, sau să le desdoiască, sau să le întreiască, và avé să 'și dea cuvântul către alții; iar de va fi neluător à minte să amestice verbul *voiu* cu pronumele *voi*, prim'a persónă a perfectului *cântaiu*, (eu) cu a doa persónă a imperfectului *cântai* (tu), și alte asemenea; noi îi vommu face numai de quât notița; pentru quô numai aquei Domni le vor amestecà, quari, sau nu respectă publicul, sau nu știu nici que è *perfect*, nici que è *imperfect*, nici que è prima, nici que è a doa persónă. Și quei d'ântèiu sunt mai neiertați. Quât pentru vorbe cà quelle următóre. *Coppil* și *copillu*, *coppii* și *copii*, *cântă* și *cântò*, *spusse ellu* (perfect) și *vorbe spuse* (participiu), *disse* și *dise*, *dusse* și *duse*; pentru asemenea amênunte de și s'ar' cuveni să fim cu luare a minte, ânsè se va lăssà la timpu și la o erudițiô mai popularisată.

12. Nu vor scăpà din observațiuni asemenea, nici phrasi străine cà quelle următóre: «è multă vreme sau e mult timp de quând» (*il y a long temps*) în locu de: *è mult de quând*; «junele om sau tînerul om,, (*le jeune homme*); «mai mult trăiesce omul, mai mult vede» în locu *de cu quât... cu*

atât... Puiă quine-và ori-que fel de vorbe
 và voi latine, grece, slavone, chineze... quò
 din partea aquestei critice và fi în pace; de
 và face ânsă la phrasi francese, sau ger-
 mane, atunci vommu querre voie a face
 și noi o notă quât de mitutică.

13° La versurile que nu vor respectà
 urechia cititorilor, sau la traducțiuni de
 versuri de speția aqueasta, que vommu face?
 Aquì è totă nevoiea. Nu è à nevoie să vor-
 biască quine-và; și quât assudă pînă să facă!
 Pe Domnii poeți dară, îi vommu respectà
 prin sudorile cu quare vommu contribuì și
 noi. Vommu face dar.

14° Într'un cuvânt totă critic'a aquea-
 sta nu va fi alt de quât o curată compara-
 țio, o vorbă allătura cu alt'a, o phrase în
 parallel cu alta; o cacographiă allătura cu
 o orthografiă; un vers măsurat cu altul, o
 rimă dând bună dimineata unei alte rime,
 etc. cum ammu dicce un positiv cu un com-
 parativ, adicò sau din bine mai bine sau din
 rău mai rău.

N. B. Vommu sci a dejudicà și a trecce
 cu vederea errorile typographice quare fără
 greutate se cunosc de ori-quine.

II.

Quea d'ântèiu carte cu quare am e-
 șit și eu în lume, fu Grammatic'a typărită
 în Sibii la anul 1827, la quare m'a ru-
 gat un doritor de nemurare să'i puiu nu-
 mele quõ s'a typărit cu chieltuiala sa, fără
 să dea nici un obol. Aqueasta s'a lucrat
 dela 1820, și o didessem în manuscris
 școlarilor quând eram dascăl în St. Sava.
 Amblam, chipul p'atunci, șã facu și eu să
 'mi dică și mie ómenii *professor*, ânsë o-
 nórea aqueasta fu rezervată pentru alți
 timpi și pentru alte persóne mai proco-
 psite de quât mine. În aquellu period
 de 6 anni am dat tot aquellor șolari pe
 quar'i conduceam din clase în clase, și
 traducția Arithmeticei, Algebrei, Geome-
 triei șt Trigonometriei lui Francœur; am
 dat âncõ și o Geographiã politicã și alta
 astronomicã, cum și óre-quare regule de-
 spre compositiõ, sau de styl.

Atåt Crammatic'a quât și quelle lalte
 quâte-va sciințe aveà mai nainte de tó-
 te o nomenclaturã de termeni. Drumul erã
 mai de a se începe, și cãllëtorul pe jos,
 fără merinde, fără adăpost, câtã să appu-
 ce nisce cãi neàmblate și nesigure. O
 vîrstã de 19 anni este fórte nematurã și
 neîncercatã, mai vîrtos într'o țerrã sau în-

tr'o epochă unde omul îmbătrânesce și remâne totu copillu.

Închipuiți-vă acum peste tot locul mii de coconi Drăgani de tot felul, de tótă clasa și de tótă vîrst'a. Aquestia que-reà, pretindeà, daqua iau o carte româ-nescă în mână, să o întellégă din scórță pînă în scórță, și fiă or grammatică, or sciințe mathematice, or tractate philoso-phice, ori-que, și ênsuși medicină, pe qua-re n'o întellegu nici ênsuși medicii, ei pre-tindeà să o întellégă, pentru quô de a-queea erà ea scrisă românesce.

Prin urmare și pe quât m'asu fi mai priceput pe atunci, cu tótă neîncercarea junetii, să facu mai bine, ânsă tot nu cu-teđam.

O dată pe quând erà datina să facă dascălii publici *engcomion* la Pasce și la Crăciun înaintea Domnului *in divan*, m'am cercat într'un engcomion să strecor și vorb'a *virtute*; vėđuiu ânsă quô erà o marfă que nu se trecea. În materialis-mul aquella grosolan al chyverniselelor *virtutea* se đicea *faptă bună* și virtuosul *îmbunătățit*.

De quând există România, atunci ântèia óră un dascăl, numit numai dascăl, își i-maginò să facă ellu singur o clase de grammatica română, fără să 'i o quéră ni-

meni de datorie, și să o dea în mâinile scolarilor. Atunci întâia dată în onórea Bucurescilor se începù o analyse gramaticale și analyse logică în limb'a română.

Que se puteà dar așteptà în asemenea epochă, după cum se descrise în tot adevêrul și în tótă consciința, dela un ju-ne neîncercat, quare limb'a română o scià numai d'a casă, nefiind pînă aici scóle române. Firesce numai o urdire, un que neperfect, o nomenclatură dibuită, nesigură, ephemeră.

Tot que se póte vedé în aquea gramatică, este un cuget constant al autorului à vedé o dată restabilite litterele străbune și prin urmare expulsiã atâtor slove de prisos pentru limb'a Românilui; o distribuțiõ methodică, și aședarea elementelor la locullor; punerea părților cuvêntului, scãpate din amestecul pedantismului grecu de atunci, punerea la locul lor după quererea unei grammatice universalì, unei grammatice philosophice; analysea elementelor limbei, descurcarea articolului de substantiv, cu dreptul lui și după adevêrat'a lui ființă, perirea aquellui *ul* que ne desnaturà limba și o făcèa necunoscută, mutând pe *u* la locul lui în finalul substantivilor și lui *l* dându'i finalul quel adevêrat *u* que 'l re-

clamă natur'a lui și alte asemenea. Da-
qua aqwestea sunt nisce adevărate servi-
țiuri pentru limb'a română, suntem datori
ființa lor atât de timpuriă și bine venită
la început, methodului lui Condilliac, alle
quăru opere philosophice 'mi a fost stu-
studiul copillăriei, cum și Ideologia lui
Trasy asupra quăria făcèa lecțiuni în scôla
hellenică D. Iatropolu. Ânsè pe quât gram-
matic'a română, cuteđu a dicce, a înain-
tat în method pe atâta a înapoiat în no-
menclatur'a dată d'ântèia óră de nemuri-
torul Ienache Văcărescu.

Pînă aqù vorbiu și eu cà tot omul
de qualitàțile salle, de bravurele salle, que
quâte o dată nici nu le are; ânsè ia să
venim la neajungerile D-lui Sarsailă au-
torul que citià la philosophi, și prim'a con-
dițiõ a numirilor o uitasse cu totul.

Este o dicetóre vechie română: „Nu
è à nevoie a dicce bou breaz bìrlobreaz,
ci è ànevoie a dirlobîrlobrezi dirlobîrlo-
brezitura boilor din vaccele Bîrlobrezè-
nului.”

Aqueasta o auđiam quând eram co-
pillu și ne întreceam a o dicce fărõ a ne
împedicà, și așu fi făcut mai bine quând
adunam și închieiam grămmatic'a, să 'mi fi
addus à mînte de numele quelle adevē-
rate alle lucrurilor, cum să se dea note

caracteristice a se destinge un objet de altul; se cuvenià adicõ à se mai dirlobìr-lobrezì óre-cum aquelle sujete despre quare aveam a tractà.

Apoi mai clasicu sciam iarõ pe dinafarã: (ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ τῶν ὀνομάτων ἐξέτασις.) și mie quând am făcut grammatice'a, quam puçin, cum se vede, 'mi a trecut prin minte quõ ar fi fost un que important și serios numele objetelor cu quare veniam a înavuți limb'a în nomenclatur'a grammaticeii.

Să venim acum la aqueastă nomenclatură.

Mulțumescu lui Dumnezeu quõ fărõ să mă speriu de atâția și atâția Drăgani am putut să am curagiul qua substantivului să'i dîcu substantiv, pe substantivi iar să'i impart și eu cà tótă lumea în materiali și ideali și să nu'i facu materialnici și idealnici; pe quei materiali iarõ să'i subîmpartu in communi, proprii și collectivi, iar crestinesce și fărõ de pëccate. Aquì să facu o observațiõ: Preoccupat de limb'a hellenică în quare aqueste vorbe sunt de genere neutru, am dat pe atunci și eu caracter de neutru substantivului, și la plural se vede: *substantive materiali, ideali*, unde acum dîcu: substantivi materiali, etc. Quare è mai bine, vâ decide óre-quând posteritatea, o Academie de bărbați competenți.

Că tot grămmăticul, am spus biet și eu quō substantivul are doē numere: *singurit!!!* și *îmmulțit!!!*.. Frica de Drăgani ôre m'a făcut să le dau astfel de nume, sau sarsailia mea? Nu sciu que să vĕ spuiu. Atâta sciu quō alta este *évízòs* și alta *μονομένος* alta *singulier* și alta *isolé*, și cu dicēnd număr *singurit* este că quând așu fi *dis* în françosesce *nombre isolé*, și număr *îmmulțit*, că și quând așu fi *dis* *nombre multiplié*; *singurit* este un participiu al verbului *singurire* și *singular* este verb'a que arată speția în individualitate, în unime. Aqueeași differință este și la *îmmulțit* și *plural*. Quine m'a pus pe mine, sau dupō quine m'am luat să nu lassu termenii consacrați în limb'a mumă, regenerați prin Ienache Văcărescul, și să desbin pe Român, prin vorbele *singurit* și *îmmulțit*, de tótă Europa, a'l face să nu se înțellégă cu nici unul din frații sĕi vorbind despre aquellași object?

Generele substantivului 'l am numit neam! și toți Drăgani 'mi a *dis*: bravo!

Ansĕ, Domnule Sarsailă, que are a face generele lui Platon și Aristotele cu nĕmul ungurescu și cu boierii de nĕmuri. Apoi, bărbat (cu bărbă) este participiul verbului bărbare, și *nĕm bărbătescu* este că și cum s'ar dicce în limb'a francesă

raçe barbue. Finalul în *escu* este și în limb'a română că în tóte limbele surori un final, quare cultivânduse limb'a s'ar cuveni a se auzi fórté rar, pentru quó pute à provin-
 țio, à gergu (jargon) à canallie: grotescu, soldatescu, burlescu, și prin urmare, bǎr-
 bǎtescu, femeescu, etc.

Prin urmare *genere masculin* și *feminin* sunt termenii quei adevărați prin quari limb'a română se cuvine și dupó originea ei, și dupó logică a se exprimà în grammatică.

Pe bietul neutru, că un neutru que è, l'am lăssat tot neutru: iar daqua 'mi ar fi plesnit prin capu să 'i dicu *nici-unul-nici-altul-nicescu*, remâneà că dên-
 sul tot așa, în marea mea laudă și suve-
 nire și în applaudele Drăgǎnali.

Acum deschisseiu grammatic'a la ca-
 suri și vėduiu în marea mea mirare quó
 le-am numit tot *casuri*, și ancó: nomina-
 tiv, genetiv...; iar nu *cădere* numitoare,
 nemuitoare...; și m'am felicitat fórté quó
 n'am făcut și un asemenea pėccat, quó așu
 fi meritat să mă ia de viu dracii și să
 mă frigă pe cărbunii gheenii. Eu tot a-
 uđiam mai înquà *cădere* numitoare, și' mi
 tot puneam mâinele la ochi qua cum eu
 'i așu fi fost nașul; ânsé iar bine quó m'a
 scăpat Dumneđeu de aqueasta.

Declinația iară rămasse tot *declinațiō*; ânsă vedu, scii, că pe nisce accusatori la judicat'a quea după urmă, și bărbătesci și femeesci în expresiunile: *declinațiō de bărbătesci*, *declinațiō de femeesci*; vine ânsă mai la urmă *declinațiō de neutre* quare mai trage óre-cum în cupenă; ânsă tot pēccate mai multe.

Pentru astă dată de ajuns pentru capitolul substantivilor. Să venim ânsă la o judicată mai dréptă. Bine, domnilor, eu că om cu pēccatele melle, cu epocha mea, cu neajunsurile melle 'mi am avut nevoile sau errorile; dumneavóstră ânsă que aveți de vă țineți de dênsele că orbul de gard? Mie mi s'ar cuveni să vă fiu recunoscător când îmi venerați cu atâta religiositate nisce pēccate grammaticali așa de mari; ânsă fiind quó sciu quó gloria și onórea lumii aqwesteia sunt deșertăciune dincolo de viață, cu quât mă lăudați și 'mi adoptați neputințele trecute, cu atât'a simțu quó mi se îngreuiadă suffletul. Vă mărturisescu în curăția inimei neajunsurile și neputințele unui Șarsailă de 19 anni; pentru que Dumneavóstră să vi se facă o a-doilea natură? Cunósceți-le și Dumneavóstră, și aide să ne învoim qua să nu tragem pēccatul cu toții generațiunilor fitóre. Que réu ne-a făcut noă junimea și posteritatea

qua să 'i legăm pëccatele și inoranța noastră drept virtuți și cunoștințe?

III.

Citind capitolul pronumelui vedu quō am făcut și eu queea que au făcut toți grămmăticii, și încă quevā mai pe d'asupra quō am scăpat grammatica română în capitolul a questa de a-quei adjectivi que pînă acum rēu s'au pus și se pun între pronume, și am trecut tōte a questea la locul que li se cuveniā, în dominiul adjectivului. Sciu quō quei de scōl'a vechiā mē vor fi avut și mē au de un grămmăticu que nu sciu nici que è pronumele nici que este adjectivul; adevērul ànsē è queva mai sus de quāt considerația dumnealor.

Am dis quō tot omul se cuvine a fi judicat după legea sa. Și aqū se cuvine a fi și eu judicat după a mea. Am ținut un methodu analyticu, am vrut să puiu tot lucrul la locul lui, prin urmare de que nu am trecut și pe *ellu*, *ea* la locul lor că nisce adjectivi indicativi que sunt, iar nu că nisce pronume de a treia personā?

Pronumele se cuveniā a se pune astfel în symmetria lor:

Eu,	tu,	ens,	noi,	voi,	ensi sau inși
mie,	ție,	sie,	noē,	voē,	își,
îmi,	îți,	își,	ne,	vē,	își,
mine,	tine,	sine,	noi,	voi,	ênși,
mē,	te,	se,	ne,	vē,	se.

Pronumele è un în locu de nume, sau mai bine mai nainte și de quât numele, è un substantiv, fără quei doi generi; *ellu, ea* è în doi generi cà adjectivul: și daqua *aquellu* (*aqui-ellu*) *aqu-ea*, póte să fiă pronume personal, este și *ellu, ea*.

Ânsă cum am putut a mă strecură în aquea epochă să potu dicce pronume și nu *în locu-de-nume* după cum quereá toți Christianomachii regenerațiunii limbei și naționalității noastre? Dór' quó nu'mi scotea ochii unii, dicèndu'mi quó *persóna* pe românie se dicce *obraz* și prin urmare pronumele personali, după tot cuvèntul cătă să se dică pe românesce: *în locu-de-nume obraznice*.

Observaiu âncó quevã, quó la fiã-que parte de cuvènt dându'i definiția, mă exprim «substantivul este o *dicere*, pronumele este o *dicere*.» La vorba *dicere* recunoscuiu iaró pe D. Sarsailă grămmăticul. Vrènd a traduce ad litteram vorb'a grecescă λέξις nu'mi a plăcut a dicce *vorbă*, que è ênsuși aquea que arată Francesul prin *mot*, ci din λέξις am făcut *dicere*. Pe lûngó un pècat logicu, și altul grammatical (quó *dicere* este τὸ λέγειν *dire, dicere*), apoi que galimatias s'ar mai facee și limbă quând s'ar exprimă Românul, *spune'mi o dicere* și nu *spune'mi o vorbă*, și iaró în locu 'i-a spus numai o vor-

bă, 'i-a spus numai o dicere, etc? Cu tóte aquestea, din pëccatele melle, iar vedu quó s'a legiuit și aqueastă sarsailie, și în tóte clasile de grammatică română dintr'un capët pînó la quellalt al țerei, *vorbele* s'au făcut *diceri*. Vedeți asta vâ să dică a strică limb'a, a o desnaturà, iar nu quând îi dăm que è al ei, și lăpędăm que è străin.

La adjectiv și articol, vë rogu a'mi face aqueastă grațiã sã nu intrați nici D-vóstrã în criticã, quó uite nici eu nu intru; aquí îmi vëdu tot fortele cã grãmmãticu.

IV.

Capitolul verbilor s'a tractat cu óre-
 quare merit dupó un method analyticu, bine
 întelles: s'au împãrțit verbii în substantivi și
 adjectivi; quei adjectivi s'au subtîmpãrțit în
 activi, passivi, pronominali și uni-perso-
 nali. S'au aședat verbii auxiliari la locul lor
 și dupó natur'a lor. S'a despãrțit verbul
 activ *amu* din auxiliarul *amu* și *așu*; verbul
 activ *are* din auxiliarul *ar'* și *a*; *aveți* din *ați*,
 etc; assemenea activul *voiu* din auxiliarul *voiu*
 și *oiu*, etc. S'au scos timpii din haosul quel ve-
 chiu al unor grammatices scrise din casã dupó
 scóle vechi și nepuse în lucrare, etc. etc. Și
 daqua are quevã neajunsuri și capitolul a-

questa, quel mai mare este iar în nomenclatur'a terminilor.

Verbul se vede figurând iar în genere neutru, și la plural se vede *verburi*, unde astăzi se dicce *verbi*. De è mai bine într'un mod sau într'altul, sau de se vor consacra cu timpul în amêndoë modurile và decide iarăși posteritatea (poetii credu quô pot să se serve în amêndoë modurile).

La împărțirea verbilor, vrënd a eși din scól'a vechiă, se vëdu verbi *activi* și *passivi*: fôrte bine; ânsë se vëdu și un fel de verbi *rësfrângëtori*! Quare sunt aquei verbi? Aqueia que au pronumele, *më*, *te*, *se*; cum: *më ducu*, și altele. Aquì verbul *ducu* arată o acțiö, și dicënd *më ducu*, acția se întörce asupra persónei que este în acțiö, quöci và să dică *ducu pe mine*. Daqua întörccerea înapoi a acțiunii se póte dicce rësfrângere, judece-o și alții; iar daqua dela rësfrângere facem un adjectiv, și dicem *rësfrângëtor*, rësfrângëtor và să dică quel que rësfrânge, quel que face aquea acțiö și verbul *më ducu* nu este ellu quell'a que rësfrânge acția, ci se póte dicce quel mult vërbu de rësfrângere. Nu è dar nici o logică a se dicce verbilor *ἀντιμεταβατικά* rësfrângëtori, și drept și mai caracteristicu se pot numi și la noi verbi pronominali, pentru quô sunt însociți de pronumele *më*, *te*,

se, ne, vă, se, și se potu mai facil cunnósce și de copii.

Verbii activi se mai împart în activi prin quare trece acția dela sujet la un alt object, cum: professorul *învătă pe scolari*, (acția aqui trece dela professor la scolari); și în alți activi prin quari acția nu trece cum: *professorul amblă*, aquí e numai o mișcare que nu trece asupra altui object. Pe verbii că quei d'ântêiu D. Sarsailă grămmăticul 'i a numit *strămutători*, și pe quei că quei d'aidoilea *nestrămutători*; ânsă *strămutător* iară vâ să dică persón'a que strămută, și numai verbul nu è persóna que strămută aquí. La aquéstă denumire iară se vede or sărăcie lucie de limbă, or lipsă de logică; și cată să între o dată și grammațic'a română în drepturile salle, lăssându-o să se exprime numind pe asemenea verbi *transitivi* și *netransitivi*.

Despre numerele verbilor quô s'au numit iară *singurit* și *îmmulțit* și nu *singular* și *plural*, nu mai vorbescu nimica, s'a vorbit despre aqueast'a la capitolul substantivului.

Să venim la timpi: prezentul s'a dis prin grația Domnului tot *present* cu diferență numai quô s'a schimbat *s* în *z*: și s'a schimonosit în *prezent* că atâtea alte vorbe que esu din gurele și penele tutulor DD-lor Sarsaili.— *Passatul* nu sciu daqua s'a făcut

bine a se uumì *trecut* quând verbul *passă* îl sciam de micu și din Alexandria: *Passă, Alexandre, înainte și vei vedé pe Por împérat.*

Apoi lui *futur*, que 'mi a venit să'i dicu viitor? Viitor este quel que vine; și bietul verb nici nu vine nici nu se duce; daqua limb'a nóstră este așa de delicată quât nu suffere vorbe bune de calamburg, încai să'l fi numit *fiitor* (timpul que vâ să fiă).

Imperfectului 'i-am dis *nesévérșit*, perfectului *sévérșit* și plus-qua-perfectului *mai mult de quât sévérșit*. Que am făcut de n'am lăssat numele consacrate în tóte grammaticele Europei în limbele surori, și mi'ți pusseiu nisce vorbe slavone que nici Slavonul nu le ar' luà în aqwest întelles, și pe Român l'am făcut de ar' fi avut prostia d'a se luà după mine, pe de o parte a nu mai fi întelles cu nimeni și pe de alta ellu a stà să învete alți termeni quând vâ învêțà alte limbe? Passatului indefinit 'i-am dis iară *nehotărit*? *Hotar* sau *otar* è o vorbă unгурéscă; de nu vâ fi mai mult grecéscă, și apoi nu correspunde la nimicu cu queea que vor' să arate grămmaticesle în aqwest timp.

Modurile rêmasseră iar moduri, fără a le numi *chipuri*, *feluri*, sau quine scie cum. Le-a părut rău Drăganilor, de que au remas *moduri*; mie ânsă mi se bucură inim'a în

dia de astăzi. Cu toate acestea daqua am dis odată *modu infinitivu* chrestinesce că un om dus la biserică, quine mă pusse apoi să dicu *modu hotărîtor, poruncitor, pof-titor și îndoitor, suppus?* Ellu otărasce? ellu poruncesce? ellu poftesce? ellu îndoiesce? Adevărat am perdut verbul *impero*, ânsă participiul *imperat* există, prin urmare se putea dicce pré românesce și pré omene-sce *imperativ*, cum și quellui d'ântèiu *indica-tiv*, și quellui d'al treilea *condițional*, cu toate quô îi dicu aquestaia unde și unde *con-dițional*, făcend o macaronă francesă. Quât pentru *suppus*, vâ să dică *summis* și *mod summis* è o secătură, și cată să începem, Domnilor grămmătici, încai în grammaică a nu mai vorbî la secătura¹⁾. Modul sub-jonctiv să'l lăssăm în pace a rămâne *sub-jonctiv* și să nu mai facem ast-fel de glume albastre.

Conjugația nu'mi a plăcut pe atunci s'o las tot conjugațiō și am făcut'o *conju-gare* (conjuguer); ânsă alta è *conjuguer* și alta *conjugațiō*.

Daqua am arătat quô Românii au pa-tru conjugațiuni în *are, ire, ere* și *êre*, a-sta nu è un pëccat atât de negru și întune-

¹⁾ Despre politică, naționalitate, progres, etc. etc., nu mai è vorbă despre aquesta, tot vorbe mature se auđu. Prin toate cafeurile tot Soloni aude quine-va astăzi.

cos de inoranță pentru quō tot predomină aqueastă idee; spre a se facilita ânsă methodul, ar' fi bine să le reducem la trei în: *are*, *ire* și *ere*, fiă lung, fiă scurt, și de aquí să tragem apoi afarō pe verbii neregulari.

Îndreptarea grammaticei în capitolul aquest'a se pōte vedé mai pe largu în parallelismu, în mic'a grămmatică cu littere latine typărită în anul 184.....

ÎNSEMNARE.

La conjugăția a doa în *ire* și a treia în *ere*, vėdu mulți quō conjugă prezentul *dormu*, *dormi*, *dorme*, *dormim*, *dormiți*, *dormu*, adicō eu *dormu*, ei *dormu*, și iarō *înțellegu* *înțellegi*.... *înțellegem*, *înțellegeți*, *înțellegu*, adicō eu *înțellegu* și ei *înțellegu*. Apoi mai sciu din pēccate quō și imperfectul grecu face *ἐγὼ ἔγραψον* *ἐκαίνοι ἔγραψον*, și să pun năpruii și pe biata conjugățiō ântēia a o conjugă: *sapu*, *sapi*, *sapă*, *săpăm*, *săpați*, *sapu* și nu *sapă*; *jocu*, *joci*, *jocă*; *jucăm*, *jucați*, *jocu* și nu *jocă*, și aide înainte eu *arātu*, ei *arātu*, eu *înfîntedu*, ei *înfîntedu*; eu *cântu*, ei *cântu*. Dar unde mergeți, Domnilor, nu vedeți quō faceți o macarōnă grecescă? vėdūt-ați vre o dată în cărțile Bisericei ast-fel de conjugare? audit-ați

vre o dată din gur'a Românului ómenii *sapu*, copii *se jocu*? în locu de ómenii *sapă*, copii *se jocă*? Vădută-ăți și limb'a mumă cum conjugă cum și limbele surori? que v'ăți pus să onorați limb'a cu pricopséla dumnévóstră de a distinge singularul de plural? Veđi, da-qua am meritat și eu un bravo! în aquea grammatică este quó am lăssat typii limbei așa cum ne au venit dela moși dela stră-moși, fără să mai mă arăt și eu atât de procopsit că Dumnévóstră. Uitați-vé la conjugarea primă, și veți vedé: eu *cântu*, ellu *cântă*, și ei iar *cântă*. «Datu-mi-s'a mie ân-sé, đice Apostolul, palm'a sau boldul Satanei, să mă lovéscă peste obrazu qua să nu mă mândrescu», și în quăt pentru aqueasta, palm'a Satanei o am și eu în quâte-va pécătóse de versuri.

Vé mai arăt iaró o modestiă a unui bétéoiu que încheià o grămmatică, și verbului *vorbire* la imperfect îi punea typul *vorbià*, unde procopsél'a Dumnévóstră quea matură o ține mereu cu *vorbeà*, *dormeà*, *simțea*, etc. Audit-ăți cum vorbescu dincolo de Olt *invértià*, *domnià*, *simțià*? Vădută-ăți vre o dată căr-cărțile Bisericeii quó sună tot ast-fel? Luat-ăți à minte vre o dată la finalul infinitivului quó este *i*, și quó se cuvine a se conservà mai *mult* de dumnévóstră Cărturarii,

de cât de nisce bieți Oltenași que nu sciu nici carte? Ia să conjugăm d'a minune verbii.

Cânt-are,	dorm-ire,	ved-ere.
Cânt-am,	dorm-iam,	ved-eam.
Cânt-à,	dorm-ià,	ved-eà.
Cânt-aiu,	dorm-iiu,	ved-uiu.
Cânt-assem,	dorm-issem,	ved-ussemu.
Cânt-atu,	dorm-itu,	ved-utu.
Cânt-ându,	dorm-indu,	ved-ându.

Quare Sarsailă vă pune dar să scrieți pe dormiam, dormià, *dormeam, dormea?*

1847, Noembriu 13.

V.

Participiul se supune la aqueeași critică la quare s'a suppus verbul și adjectivul. Nimica nuou nu este de spus aquí, de cât iar assupra termenilor. Tótă limb'a în starea ei naturale are partea și sănětósă și stricată. Daqua art'a, gustul, logic'a, esthetic'a, geniul trece printr'ênsa și laboră, atunci se nasce, cresce, se întinde aqueea que devine *classicu*. Iar daqua din generațiõ în generațiõ, din revoluțiõ în alta, din amestecu în amestecu, din relațiuni mai mult sau mai puçin păgubitoare se întinde tot que este mai stricat, mai fărõ gust și devine învētu, lege, din que în que aquea limbă devine gergu (jargon). Partea de gergu è mare în limb'a nóstră, pentru

quõ și historia ei è plină de calamități, și despre aqueast'a se vâ vorbi airea. În aqueastă parte intră și schimbarea generilor la vorbe clasice. Ajunsesse o datã limb'a grécã a fi un gergu în gur'a popolului que cădusse într'o îndoită sclaviã și a corpului și a suffletului. Începuserõ Grecii a vorbi: αὐτὸ τὸ φουχί, τὸ τραπαῖζι, și alte asemenea; ânsẽ astfel de schimbare de generi din preună cu introduceri de vorbe și sonuri barbare, făcea un gergu din limb'a lui Demosthene. Astfel făcurõm și noi din *evangeliiu evangeliie*, din *seminariu seminarie*, din *collegiiu collegie*, și apoi *partițipie*, și mai pe urmă póte și *partisipie*; pentru quõ ammu ajuns a dicce și *secsie sivilã*. Din astfel de învățu rëu și autorul grammaticeii dela 1820 și typãritã la 1828 a făcut și pe participiiu partițipie.

Prepoziția n'are alte observațiuni de quãt daqua mai târziu se vâ adoptã în general finalul în *iune*, sau *ione*, vâ fi judicatã de que nu s'a đis *prepozițiune* sau *prepozițiune*. Aquì nu este alt-fel judicatã de quãt de que sã ésã la lume scãlimbatã într'o neorthographiã gergonale, đicẽndu-se *prepoziție*, și nu *prepozițiõ*. Numai vërsatul quãnd dã în ómeni adduce astfel de ravagiuri și îi fa-

ce necunoscuți, și numai inoranța când dă prin littere produce ast-fel de prefaceri cum din *masă*, *musică*, *physică*, *pozițiō*, *miserie*, *poesie*, să facă *muză*, *muzică*, *fizică*, *poziție*, *mizerie*, *poezie*.

Capitolul aquest'a are încă și o neajungere sau lipsă, or și mai multe: prepoziția *de pe* s'a uitat a se pune și ea, că o prepozițiō que è, între quelle-l-alte; ânsă acum nu știu să vă spui așa bine și curat, daqua nu s'a pus din uitare, sau din aquea nesciință de a se confundă cu queea-l-altă prepozițiō *dupō*, ast-fel cum atâtia și atâtia scriitori cu pretențiuni mari la autorlik le ammestică fără témă de păcat.

Dumnealor tot una le este să dică și *dupō masă* și *de pe masă*; ânsă când un lucru è pe masă și diccem quō *se ia de pe masă*, este una, și când è din dosul mesei și ne servim cu *dupō*, este alta. Prin urmare alta este *dupō casă* și alta *de pe casă*, etc. De vâ fi venit aqueastă lipsă din uitare, greșala știți quō se întorce dela Bagdat; iar daqua vâ fi venit din nesciință, vă rogu să mă iertați de păcatul aquesta și încă și mai umilit vă rogu să nu cădeți și dumneavóstră în păcatul meu, mai vîrtos în epocha de acum, când copii din scóle strigă numai de quât *tonpatera!*

Adverbul, în tot necazul Drăganilor și pe tot nențellesul lor, remasse tot adverb: s'a curățit prin aquellași method analyticu de tóte phrasile adverbiali de scól'a vechie ca: *în dată, pe locu, de multe ori*, și altele. se împărți în adverbi, de *timpu*, de *locu*, de *qualitate*, de *quătățime* (citesce *quantitate*), de *tăgăduire*, de *îndoială*, de *întrebare*. În aqueastă nomenclatură se trag la tribunal termenii *quătățime*, *tăgăduire*, *întărire*. Quând o dată s'a priimit vorb'a *qualitate*, aqueasta pretutindenii merge de mână cu vecin'a ei *quantitate*. *Quătățime* bine quǒ vine dela vorb'a *quātu*, ânsǐ finalul în *ime* la noi estǐ collectiv sau pegiorativ, cum: boierime, negustorime, țigătime, prostime, și bietul philosophu anticu quând a dis ποιότης și ποσότης *qualitas* și *quantitas* nici de cum n'a vrut să înțelegă nici pe *quare* nici pe *quāt* în collectiv sau în pegiorativ, ci în abstractul său. Apoi, *quătățime* nu vine după regulele grammaticali, nici dela *quāt* nici dela *quātu*. Frații nostri Moldavi, qua s'o mai drǐgă adicǒ, au făcut'o *cățime*; ânsǐ tot jargon, tot lipsă de logică. Și quātu d'ai noștri venirǒ de prin Moldova, ne venirǒ și cu aqueastă modă de *cățime*. De quâte ori vǐdu ast-fel de mode rococò, 'mi adducu à minte de fug'a de *zaveră* în Brașov, și returnarea de acolo. Fiă-quare venià cu quâte

o modă din Braşov, şi prin urmare şi fetele pe lângă altele venisseră şi cu zuluşi de borangicu. Borangicul è mai estin de quât pèrul, precum è mai estină inno- ranţa de quât sciinţa; şi din abondanţa mare de zuluşi, ajunsesseră bieteles fete nisce caricature. Puşin îmi pèsà de altele, quât de quelle que îmi erà consângi: le tot di- ceam cu binele să nu se tot încarce atâta, pînă quând şi eu în copillăria mea le-am ju- mulit într' o di de toţi zuluşii, şi le-am să- turat de mod'a Braşovului. Acum eu am tre- cut de etatea aqueea: lassu astădi pe mân'a copiilor să ia în respër ast-fel de mode o- strogote de *cîtimi* şi de *cîtăţimi*, şi de *pîn- gărimi*.

Adverbii de *tăgăduire*, îşi au ei numele lor în tôte grămmaticesle; que 'ncape în grămmatic'a română vorb'a unгурéscă? Qui- ne nu înţellege astădi que este adverbul ne- gativ, qua să mai diacă de *tăgăduire*?

Adverbii affirmativi sunt iară adverbi chrestinesci, logici, cum veţi vré să diceţi; adverbi ânsé de *întărire*, este şi nelogicu şi neapprópe de ideea afirmaţiunii.

Conjugativul şi interjecţia nici nu avea aşà vre-o nevoie mare la tractat, şi nici greutate, şi mai virtos interjecţia, după que s'a vorbit atât de lămurit în introducţia

grămmăricei unde se analysă tóte părțile cuvântului.

În articoliu următori se vâ vorbî despre syntaxe, analyse logică și despre orthographiă; ânsă nu vâ speriați quô nu se vâ vorbî așa de mult; și apoi și daqua veți căscă quam puçin, adduceți-vă à minte quô după căscătură vine și somnu bun. O cocónă o dată remăsese din copillăriă cu urechile negăurite, că mulți autori fără grămmatică, și 'i-a venit rëndul să și găurască urechile la mare. Ânsă biata damă se tot feriă, se tot sfiă quô a s'ô dóră. O altă damă glumetă îi çisse: « ci lasă-te o dată, soro, quô puçină usturime, ânsă multă frumusețe la urmă! » Tot que se póte çicce în contra, este a ne întórce glum'a de mai sus în vice-versă: multă usturime și puçină frumusețe; și atunci îmi vine să rîdu și eu. Quô quât am vorbit de vre-o 25 de anni, mult și mult am vorbit, și puçină 'naintare: Drăgani remasserô tot Drăgani și Sarsailii tot Sarsaili.

1847, Noembriu 47.

VI.

Despre syntaxe.

Dela 1820 pînă la 1828 și âncă pînă mai înquă çiceam *syntaxu*; acum çicu *syn-*

taxe sau *syndasse*. Nu știu și eu que să mai ȋciu despre aqueast'a, și ȋntrebu pe toȋi litteraȋii nostri que să facem cu vorbele hellenice de genere femenin que se termină ȋn *is* ca *πρᾶξις*, *κλάσις*, *βάσις*, *σύνταξις*, *ἀνάλυσις* etc.? Știu quȋ la ȋnceput le făceam de genere neutru, luându-mă dupȋ gergul de atunci romano-phanariot și dupȋ ȋnsuși limb'a typărită; precum Constantinopol, Andrianopol, clasuri, catachrisuri, haruri ¹⁾ (să am har) și prin urmare am făcut: *syn-taxu*. Declinaȋia aqueasta grăcă, dela ȋntȋia vedere n'o pȋte adoptă limb'a nȋstră de quăt ȋn genere neutru. Quătȋ cunoscu ȋnsă limb'a hellenă nu se pot ținne de a nu taxă o asemenea schimbare de genere ȋn rȋndul quellor que facu dintr'o limbă un gergu (jargon). Prin urmare ȋncepurȋ unii a ȋcece: *baza*, *classa*, și dupȋ aqueasta cătă a ȋcece și Constantinopola, catachrisa... Nu fu à nevoie a se ȋcece așa: este à nevoie ȋnsă a schimbă declinaȋia ȋn *is*, ȋn quea ȋn *α* și ȋn *η* feminine; este à nevoie a schimbă *i* ȋn *a*. Așa venirȋ quei quari ȋși făcurȋ studiul ȋn Italia și alȋii quari ȋnvȋțarȋ limb'a italiană, și dupȋ Italieni, ȋre-cum mai logicu, ȋncepurȋ a ȋcece o *basi*, o *catachrisi*, o *syntassi*, și prin urmare *Constantinopoli*,

---

1) *Χάρις*, de și este de altă declinaȋiȋ.

etc. Aciî ânşă iar se altă o difficultate; noi n'avem articolul înainte qua să scăpăm cã Italianii; și întrebu: bine ar fi să dicem basia, clasia, syntaxia? Avem noi declinațiõ de feminine terminate în *i*? și daqua nu avem, bine ar' fi să mai trecem una în grãmmaticã într'adins pentru aquest fel de vorbe helenice que sunt fõrte multe? sau să le românim dupõ idióm'a limbei române de a schimbã pe *i* în *e* și vice-versa cã degit (digitus) sau și luând ablativul drept numinativ? De ammu facce așã din $\sigma\upsilon\nu\tau\alpha\zeta\iota\varsigma$ ammu dicce *syntaxe* și apoi syntaxea cu articol; sau cã dela *dulcis*, *dulce* și *dulcea*; dela *verdis*, *verde*, *verdea*.

La început darõ qua să mẽ țiuu și eu dupõ lumea de attunci și dupõ autoritățile precedenteți am đis syntax, și mai la urmã qua să împacu pe quei mõi errudiți am început a dicce *syntaxe*, *analyse*, etc.

Iar este o întrebare daqua unui *regim* se cuvine a se dicce *complinire*, sau *compliment*, sau să remãie în locu de *complini-re dreptã*, *complinire nedreptã*, *regim direct* și *regim indirect* (drept și nedrept se confundã cu just și injust). Aciî è vorb'a de o împlinire d'a dreptul sau ne d'a dreptul or piezișu. Mai este iarõ o întrebare,

regim nu miróse óre a macarónă *francesă*? n'ar fi și mai bine à se dice *regiment direct* sau *indirect* sau și mai bine *regulă directă* și *indirectă*?

Veniiu cu citirea grammaticei pînă la concordanța adjectivilor cu substantivii, și pusseiu mînele la ochi; quóci vėđuiu o *sar-sailie* mai grósă de quăt *negrămmăticia of-ficiurilor* que se dicu *ofisuri*; vėđuiu adicó *concordență* în locu de *concordantă*; și đeu nu pré imi vine să cređu quó a fost erróre a typarului: Dumneavóstră ânsě, cititori, faceți bine și credeți quó a fost erróre a ty-parului, mai virtos dumneavóstră Domnilor autori, quó printr'o frăție reciprocă quând vė voiu luà scrisele în critică, vė promit pe frăția nóstră quó la quelle mai multe locuri a să dicu quó dumneavóstră sunteți tare procopsiți și quó numai la ty-par se facu errori, quó așa sunt dracii aștia de ty-pographi; Dumneavóstră *scrieți de minune*; ânsě *typographii* sunt pécătoși.

Mai vėđuiu tot aquí la syntaxea ad-jectivilor o vorbă *precedat*; ar' facee bine să se ia de mână cu *concordența* și să ne dea pace a rėmăné noi cu *concordanța* și cu *precedut* sau *preces*. Sciu quó mulți din DD. Autori or să me întrebe pentru que u-

nele nu sunt bune și altele sunt mai bune? și daqua n'or sci nici cuvântul aques't'a, apoi urite dille au ajuns bieții Români, să nu scie autorii lor nici atâta lucru, mai virtos dascălii que îi învétă carte¹⁾. Și de aqueea nici eu nu le spuii cuvântul, quô îmi lungesce articolul. Voiu vorbi altă dată.

Pe ici pe colo printre exemple la regule aflaiu numele proprii *Socrat'*, *Aristid'*, *Ercul'*; și ar fi bine să ne înțellegem. Vedeti, Domnilor, quô fiă-quare dintr'aqueste nume au quâte un apostrof? și tot cu apostrof sunt scrise și în grămmatică quô altmintagele dam de rușine. Aqûi è semnu quô lipsesce o vocale. Ansă quare vocale? Eu sunt sigur quô quei mai mulți au să dîcă quô ũ. Ferit'a Sântul! lipsesce, Domnilor, e, și sciți de que? Pentru quô aqueste vorbe în limb'a hellenă se termină în η; și η se face ε: Κωστάκης se face *Costache* și nu *Costacu*; Μαυρογένης se face *Mavrogene* și nu *Mavrogenu*; Ιενάκης se face *Ienache*, *Dumitrache* și nici o dată *Ienacu*, *Dumitracu*, și prin urmare Σωκράτης Ιπποκράτης, Αριστοτέλης, Δημοσθένης,

¹⁾ P'attunci, la 1847, în adevăr quam așa eră dascălii; despre ieții redactori de astăzi nu mai dîcem nimicu cu banarchia Dumnealor și în littere.

se facu romănesce curat *Socrate, Ippocrate, Demosthene, Aristotele*, etc: iar pe limb'a Sarsaililor și a redactorilor de partitul *national* se facu Socrat, Ippocrat, Demosten, Diogen, ba și Aristot ¹⁾.

Vădurōți, Domnilor, quō *concordanța* n'a fost errōre a typarului, pentru quō și la *concordanța* verbilor cu sujetul, tot *concordanța* se vede cu tōtă impertinența sa?

1847, Noembriu 27.

VII.

Ammu lăssat critic'a la partea syntaxii. Venissem pînō la verbi, și abiā aflassem numai quâte-vă vorbe de criticat: trecuiu dela verbi pînō în capētul părților cuvēntului, și mai nu aflu despre que să mai întretiiu pe cititori. Lips'a materiei la un om doritor de critică judițiosă vine din doē cuvinte: sau dintr'o întregă or suverană perfectibilitate, quare è forte rară, sau dintr'o sărăcie lucie a obiectului de criticat. Partea syntaxii fu

¹⁾ Astădi cu *u mutu* este lecitu prin tōte scrierile a se face și *Socratu, Ippocratu, Demoshenu*, etc., ânsē a-questa este *u mutu*, și este procopseală mare că și iune; să vă tacă gur'a *tonpaterilor* înaintea progresistilor de astădi.

appărată de critică; și să nu 'ți trecă prin minte, cititorul meu, quô aqueast'a provine din perfectia ei, ci din sărăcia quea mare. Nisce regule din grămmatic'a generale, din syntaxea que o querre mintea universale în tôte limbele se vëdu și în aqueastă grămmatică; regule ânsë de syntaxe *română* sunt fôrte puține, și aquelle puține, puțină ocupațiô dau firesce și criticei. De nu făceam nimicu așu fi fost mai sigur de ori-que critică. Ansë quare è caus'a de è așa de sërăcuță partea aqueasta? — Pentru quô și mai sërăcuță ne erà limb'a de autori, de cărți. Tot typul limbei nôstre, tótă norm'a ei è în cărțile Bisericei prin quare limb'a a luat o educațiô hellenică, bună și sănëtósă. Queea que s'a putut adunà d'acolo se vede pe ici pe colo și în aquea grămmatică. Que s'a mai scris în limb'a română dela 1828 înquà este tot que s'a scris mai rău de quând au început Românii a scrie în limb'a lor. Moșii nostri au tradus cu adevărat, ânsë au tradus dupô nisce limbe clasice quare se înțellege quô le cunoscea, și qua să le cunósă, se înțellege quô își făcusserô studiul. Așa darô scria cu temei. Instrucția în timpii trecuți erà rară, ânsë acolo unde erà, se făcea în limbele hellenă, latină și italiană. Contimporanii lui Cantemir, lui Ienache Văcărescul ast-fel de limbe scia; ân-

că trăiescu boieri que ast-fel s'au crescut în junetea lor. Toți 'și adducu à minte quō răposatul vornicul Iordache Drăgănescul quând a fost priimit în audiență la generalul Kisselef, s'a adressat în limb'a latină. Puçini au scris cu adevărat în timpii trecuți, ânsă au scris dupō logică, dupō grammatică, dupō tōte condițiunile querute scriitorului. Dela 1828 înquă scriu toți; și quei mai mulți nu sciu să scrie nici trei rënduri, à la *dictando* quel puçin din limb'a françesă, fără să facă la tōtă vorb'a quel puçin quâte un pēccat de orthographiă; nu sciu darō nici o limbă, nu cunoscū grammatice'a limbei lor, pentru quō de o ar' cunōsce, o ar' respectă; n'au înainte nici un model de maestrii mari, de aquei maestri que au luminat Europ'a. Din limb'a română nu cunoscū de quāt gergul (jargonul) din casă, din cancellarii; și fiind quō natur'a produce și nu stă, produce prin urmare și geniuri, capacități, que voiescu a creă. Esu aquestea, vor să se arate lumii; ânsă esu desbrăcate, desculțe, și daqua nu din impertinență, quel puçin din ardōre întră ast-fel în sanctuariul Muselor și vor a'și înscrie numele în templul Mnemosynei; își dau singuri nume de litteratori, de poeți, de filii ai lui Apollon.

Eatō caus'a pentru que partea syntaxii

è stérpă; ea nu póte să'si facă singură materiă, cată a se basă pe autorităţi, cată a'si tragge exemplele din autori. Autori nu are, autori nu sunt. Quei vechi ne dau o syntaxe sau construcţiõ hellenică:

«Către Corinthei a cărţii St. Apostol Pavel citire.»

«Citire a cărţii St. Apostol Pavel către Corinthei.»

Bună, nervósă, concisă, ânsă nu română. Dupõ scriitorii de acum nu se póte face grammatică; pentru quõ scriu limb'a română mai rău de quãt ar' scrie franço-sesce; şivai de limb'a şi naşia francesă de ar' ajunge pe mânã de scriitori cà dumnealor; cu tóte aquesta noi ne ammu mulţumì quãnd ar' scrie românesce dupõ cum scriu franço-sesce; pentru quõsau ar' scrie que-và mai binişor; sau n'ar scrie nici de cum, quõ le ar' fi ruşine.

Citind quine-và partea syntaxii, vede o lipsă totale de autorităţi în exemple; vede nisce phrasi din autorii francesi; vede exemple create aproposito şi într'o epochă de revoluţiõ, într'o epochă de visare la un viitor mai bun. Reproduccem aquí quâte-và din aquesta spre a'si face quine-và o idee despre quelle disse:

«Ammu vëđut, vëđut stăpâne, p' al têu fiu nenorocit

«Tirrit de caii pe quarì a sa mânã 'i-a hrănit.

«Voiesce ellu să'i opréseã; dar îi sperie-al sêu glas.

Aquí se arată usul timpului present în narrațiō pentru timpul trecut, și drept exemplu se face o traducțiō din poetul francesu.

La modul imperativ asemenea se pune o traducțiō în versuri către flori.

Quelle mai multe apoi exemple sunt făcute de autorul grămmăției, que dă regule, și drept adevărire se adduce iar pe sine de mărturie! Are ânsă que-và que pôte fi de óre-quare credit, quóci limb'a è vie, o cunoscú toți, și fiã-quine pôte vedé de sunt phrasi române și syntaxe română:

Pentru sujet sau nominativ când se pune în urma verbului.

«Simțã și Români o datã gloria nației lor; — dea Domnul qua să însufflețescã în inimile lor aqúest simtiment!»

«Libertatea pe quare o stingu tyrani și o renascú heroi.»

Despre imperfect.

«Români erã mult mai fericiți și lãudați când cu braçul lor arãtã popórelor quó sunt națiō: ei sciã mai bine a'și apperà drepturile în simplitatea aqueea.»

Imperfectul în locu de condițional.

«De românià mai din ainte Românii sciințele, fără îndoială Românul devenià *Roman.*»

Trecut condițional.

«De mult ar' fi cunoscut Românii callea luminării de 'i ar' fi lăssat străinele uneltiri.» — Și alte asemenea.

La capitolul VII la syntaxea prepozițiilor vorbinduse despre *à*, se dicce quô este în usu numai înaintea infinitivilor și a substantivului *casă*; cum: «a face, a scie, *à* casă.» Ansă *calcă à popă, mirôse à thémie*, și altele multe s'au fost uitat.

Despre *a*, que se vede în capul infinitivilor è o mare întrebare daqua în limb'a română este prepozițiô cã la francesi, italieni? Limb'a nôstră 'și-a conservat mai mult de quât tôte limbele surori verginitatea anticã a limbei popolului roman și pînô la Cantemir și mai înquã se vëdu infinitivii terminați în *rè*; *voiu faccere, voiu scriere*, iar nu *voiu face, voiu scie*. Quând un verbu este activ transitiv se scie de toți quô în tôte limbele quere un cas accusa-

tiv sau regim direct. Să luăm o phrase și să o analizăm: să luăm phrasi que după cum se dicea în seculii trecuți se potu dice și acum: *Cutare s'a trimis spre cercetare*. Traducă quine-vă aqueastă phrase în limbele que scie, și vă vedé spre exemplu în françoasesce quò *spre* se vă traduce cu *pour*, și *cercetare* cu *examiner*, *rechercher*, etc. Așà darò, *cercetare* è infinitiv; și în dioa de astăzi se dice și *a cercetà*. Se scie ânsé iarò quò infinitivul în multe limbe ia articol și devine infinitiv substantival *ὀνοματικὸν ἀπαρέμφατον* cà; τὸ λέγειν, τὸ γράφειν; *être*, *l'être*; *souvenir*, *le souvenir*, etc: *il cantare*, *il dormire*, etc. De așu sci nemțesce, așu punne lîngò un *das* quâți-va infinitivi și așu dà și de aquí exemple; prin urmare, noi puind articolul mai des în urmă, ammu dis *cântare-a*, *vor-bire-a*, etc. Dicem iarò «*Femea-a lui Petru și a lui Petru femea.*» Vedeți quò *a*, în periphraza a doa a trecut înainte de unde erà în urmă. — Așà să venim acum la infinitivi cu articoli; *lui Petru îi place âmblare-a*, *cântare-a*, *dormire-a*, etc.: aici infinitivii sunt cu articol, sunt determinați. Tot aqueastă phrase să o facem cà în timpii nostri cu infinitivul berca (fără *re*) și vommu trece articolul dela urmă în ainte, și vommu dice: «*Lui Petru îi place a âmblà, a cân-*

tà, a dormi» cum dicem: *a lună, a masă*. Probă quō *a*, dela infinitiv nu è prepozițiō ci articol, este quō *a cântà, a cântà, a dormi* sunt un sujet compus al verbului *placce*, sujetul è nominativ. Și daqua *a*, ar' fi prepozițiō ar' face un regim indirect, sau complinire indirectă, quare ar' fi absurd.

Să luăm alt exemplu unde infinitivul nu nu è sujet; — *Popórele queru îndreptarea...* *Popórele* sujet; *queru* verb, *îndreptare-a* regim direct. Să facem phrasea alt-fel «*Popórele queru a îndreptă...*» *A îndreptă* după tótă mintea în analyse se vede quō este un regim direct; și daqua ar' fi prepozițiō și nu articol de casul acusativ, ar' fi un regim indirect quare ar' fi absurd. Așà darō *a*, din aintea infinitivilor este articol sau în numinativ sau în acusativ după cum quere syntaxea. Numinativul apoi quă să se facă genetiv, dativ, ablativ, ia prepozițiunile *de, la, à, spre, dela, din*. Așà, daqua verbul în regim quere acusativ, sau de cum-và infinitivul è sujet, infinitivul să se puiă cu *a*: cum *a cântà* è lucru plăcut (*cântare-a* è lucru plăcut); quere *dreptate* (acusativ), quere *a mâncà* (acusativ); capabil de minciune (genetiv sau ablativ) capabil *de a minfi* (assemenea); încetédă dela lucru (ablativ) încetédă *de a face* (ablativ); cugetă spre bine (regim indirect), cugetă spre

a face (assemenea) — se duce à casă
(dativ) se duce à scrie (assemenea).¹⁾

1847, Dembriu 44.

VIII.

Veniröm la capul VIII al Grămmaticiei, adică la deprindere asupra *analysului grammaticescu*. Despre *analys* ammu ȕis în quelle trecute daqua se cuvine a se ȕice analyse; aquí ne este vorb'a de *grammaticescu*. Dela *γραμμα* se facee grammatică și grammaticu, dela amêndoë pluralul se facee *grammatici* și *grammatice*; iar *grammaticescu* vine sau dela una sau dela alta din aqweste doë, și autorul grammaticei tot auȕind pe semne phrasi că *comitetul doctoricescu*, *divanul politicescu* și quâte și mai quâte giscănării de astea, dela *grammatici* îți trînti o vorbă numai bună *grammaticescu*. Aquí ânsë nu è vorb'a nici de grămmătici, nici de cocónele Dumnealor; è vorb'a de analysea după grammatică sau *grammaticale*; asta è vorb'a, și feriti-vë, Domnilor autori, quât puteți de finali că *icescu*, quô dați în tot chipul de

¹⁾ Daqua infinitivul, este suȕet că numinativ, or obȕet regim direct sau că accusativ, a este articol și nu ia accent gravu; iar daqua infinitivul este regim indirect sau că un dativu, că la: se duce à scrie, à, firesce é prepoȕitiö cã spre, la, și spre distincȕiö o scriem cu accent gravu.

ruşine că autorul *analisului grammaticescu*, Ansă ia spunne Domnilor professori de grammatică de una că asta, quō Dumnealor ţinu una cu *analys grammaticescu* şi *analys loghicescu*; şi pînă vor ţinne aşă, sunt sigur quō copii, nu vor învăţa nici *analysea grammaticale* nici pe quea *logică*, ci o limbă *ci-ciricéscă* sau *păsséréscă*.

Vine apoi partea a treia a grammaticeii pentru construcţiō. Bună vorbă; şi mai de toţi termenii şi exemplele aquestei părţi nu pré are quine-vă que dicce. Adicō construcţiia s'a construit que-vă mai binişor.

Partea a patra è tótă şi întrégă numai pentru *analysea logică*.

Se dice aquí quō fiă-quare *proposiţiō* are trei părţi: *subjet*, *verb* şi *predis*. *Sujet*, ar' fi mai facil de pronunţat de quāt *subjet*; *predis* è că un fel de traducţiō din vorb'a clasică şi cunoscută în tótă lumea, *predicat* sau *attribut*. Ansă que vommu facee quând vommu voi să arătăm quō un lucru è disu de mai nainte? prin urmare să lăssăm vorb'a *predis* să însemneđe *dis mai nainte*, şi *predicatul* să fiă *attributul logicu* al su-

jetului; să ne înțelegem și noi mai bine și să ne înțelegă și lumea.

Partea aqueastă a grammaticeii este partea quare mîi nu suffere nici o critică, nici în nomenclatură, nici în methodu, și cu adevărat se pôte numi partea logică a grammaticeii quând ar' fi fost numită *analyse logică*, iar nu *analisi logicescu*. Avù ânsă și ea nisce pēcate dela nașu-sēu, întocmai că un om frumos, bine crescut, bine îmbrăcat și apoi să'l chieame Voinea or Drăgan! Eu m'am determinat să puiu alt nume finului meu; sau mai bine să'i traducu numele de pe limb'a sarsailéscă pe limb'a română: *analyse logică*. Remâne acum să vedem daqua Drăganii vor vré să'și schimbe aurital nume, sau quel pușin cugetele să 'și le *aibă* quevâ mai române și să ne bucurăm și noi din preună cu ângerii.

POSCRIPTUM.

Aproposito, eram să termin grammaticea, și n'am vorbit nicăiri de diminutivi și de superlativi. Aquestia caracterisă, mai mult de quāt toți typii, starea unei

națiuni, și nu s'ar cuveni a fi trecuți cu vederea.

Ori-que națiō, în vigōrea sa, numesce tot lucru pe numele sēu sănētos și bine pronunțat, cā și un bărbat cu mintea sănētōsă și matură. Copillul tōte lucrurile le numesce în diminutiv, cā și bētrānul ajuns în starea prunciei. Quānd o națiō è în pruncie sau în decrepitudine sau în sclavia sa, lucrurile mai în general le numesce în diminutiv, precum și faptele ei sunt în miniatură. Să luām spre exemplu pe țigan: pe ellu îl auđiquō are a face cu Rumānică, cu nășicul, cu cumetrașul, cu măgărușul, cu cortișorul, cu bordeiașul lui; numele lui è Dānciucu, Ionică, Andreiaș, etc. Să venim la Român. Să compare quine-và limbagiul lui din aintea regulamentului cu quel de acum: să fi auđit quine-và pe un ciocoiu vorbind quānd își puneà la calle viața: «să intru într'o *slujbuliță*, sau pānișōră, să căștigu la *părālute*, să mi facu o *cășciōră*, și să trăiescu bine cu *meșciōra* mea, cu *vinișorul* meu, și daqua îmi vā ajutā Dumneđeu, să puiu mân'a și pe vre-o *moșiōră*, doē, etc...» Să fi auđit pe un neguțător: «omu cu *capitālașul* lui, cu *prāvāliōra* lui, cu *mārfulița* lui, etc.» Quāt pentru sătean și pînō în đioa de astăđi, ellu n'are casă, n'are plugu, n'are boi, n'are mă-

măligă; ellu are *cășcióră*, *plugulețu*, *bouleni*, *văcșóră*, *oite*, *mămăliguță*.

Să fi audīt quine-va pe Greci în ain-tea liberării με τὸ σπητάκι του, με τὸ φωμάκι του, με τὸ κρασάκι του, με τὸ καπιταλάκι του etc.

Unde se audu dese diminutive, è semn de pruncie, sau de decrepitudine, de servitute.

Să venim iar la pruncu: pruncul mân-gâie facil, se mînie și mai facil. Când se mînie, plânge, țipă, sparge, strică fără ju-decată. O națiō pruncă sau împilată de îmbetrânirea în vițiuni, sclavă în patimele salle, începe cu superlativale sau de vene-rațiō sau de disprețu. Să începem dela positive que au în sine óre-quare gravitate, que facu adesea mai mult de quāt super-lativele. La Greci în timpul Leonișilor, Themistocilor și alții, pe quând erà faptele, ei făceà, și pușin cugetà la vorbe; pe at-tunci vorbele *patriot* și *patriotism* nu erà cunoscute: ei erà patrioți și nici nu mai cu-getà que nume să și dea. Când tunà Demo-sthene assupra lui Philippu, nu se aușia nici una din a queste vorbe; și noi Români le în-vēțarōm dela sclavii din Fanar; și acum n'ai unde să te mai întorci tot de patrioți: — lui Platon îi venià cu rușine de a se đicce și λόγιος; și quând se stinserō luminele din Grecia, toți dăscălașii erà *loghiotati*, apoi *sofologhiotati*, apoi *pansofologhiotati*! —

Apostolii, martyrii, întemeitorii credinței, Părinții Bisericeii, când le ar' fi ȳis quineva în viață-le quǒ sunt *sfinți*, ar' fi avut'o drept o tentațiǒ sau insultă. — De când n'a mai remas nici urmă de sfinție în cleru, începurǒ Byzantinii a se numi singuri pe sine *pré cuvioși, pré sfinți!* li se păreă quǒ tot le è puĉin a se ȳicce *sfinți* numai așă simplu; ba încă și *panaghiotati!* Să auđi pe Italieni; la dênșii *eccellenza* sunt toți; apoi *illustru, illustrissim* și *archillustrissim; poet, poetissim* și *archipoetissim*, etc. Superlativii dar sunt semnu de fali-ment al unei națiuni (de mofluzire). Să venim acum la mânia mofluzilor; ei când se insultă între sine nu ȳicu queea que se pǒte ȳicce și se pǒte crede. Tóte sunt în gradul quel mai 'nalt. Quel quare vede vre un vițiu al mofluzului, sau îi împedică vre-o precugetare, aquella în ochii mofluzului, să ȳicem quǒ ar' puté trecce de omu rǐu; ânsǐ nu, nu è de ajuns a'i ȳicce numai rǐu; mofluzulul îi ȳicce vëndǐtor, spion, tilhar, Iudă, diabol. — Să observe quineva spre exemplu între femei; să intre într'o casă de matrónă quare cǎ fǐtă la părinți 'și-a onorat și 'și-a amat părinții, cǎ femee la cas'a sa, a trǐit întru curăție, și 'și-a cătat de casă, 'și-a crescut copii și mai virtos fetele cum să adducă onǒre părinților și fericire la

bărbat; o matrónă quare a făcut bine quelor scăpëtați, a adunat copii și fete orfane și le-a făcut tot binele que a putut. Să se ducă să vorbescă quine-va cu o astfel de femeie. N'a s'auđă nicio dată când è vorb'a de casa sa pronunțând vorbele *onóre*, *virtute*, etc. n'a s'o vedă înfuriată când vâ auđi quô a vorbit'o quine-va de rău; de vâ fi vorb'a de alte femei, de tôte a să vorbescă bine, ori-que fel de opiniô ar' avé în sine despre dên-sele, și chiar de quelle pëcătóse n'a s'o auđă pronunțând vorb'a *prostituată* sau altele asemenea.— Să intre ânsë quine-va în cas'a unei femei cu o viață quam equivocă, sau și mai mult de quât equivocă, quô îți împuie urechile cu vorbele *onórea* și *virtutea* dumneaei, (dupô jargonul que vâ avé, sau franșosit sau slavonit); înaintea dumneaei tôte femeile sunt necinstite; tôte au quâte un supranume; estină è la epithete que se dau femeilor din tină; și când vâ auđi quô s'a attins quine-va de *cinstea* dumneaei, se face focu, turbëđă, să îndrăcesce și nu numai dumneaei, ci și nînecuță-sa, și băbăcutu-sëu, și nenea, frați, surori, tótă țigănia, pînô la al noëlea neam.

Înaintea liberării Grecilor, erà o polemică mare între litterații lor pentru limbă, și vedea quine-vâ nisce bărbați fórte

stimabili fiă-quare în parte, că Korai, N. Duca, Kodrică și alții; ómeni cu aquellași zel către națiõ; ómeni que 'și au sacrificat pacea, veghierile și averea pentru patrie. Cu tóte aquestea în certele lor litterare numai quel d'ântèiu erà moderat în personalități, și tare, plin de urgie assupra vițiurilor generali, unde queilalți se insultà unii pe alții în tótă puterea superlativilor. Nu erà animal pe lume mai veninos, mai spurcat, mai tîrîtor, mai tont; nu erà scelerat în historie, nu erà demon în Tartar quare, dupõ disa insultătorului, să se fi putut asemëná cu adversariul sèu; și cu tóte aquestea fiă-quare erà om de omenie și cu cugete laudabili. De unde venià aqueasta? Din starea de pruncie sau de servitute a nașunii. — D-na Girardin a făcut o comedie întitulată *scóla diurnalistilor* în quare maltractă pe diurnalisti. — Jules Janin o întempină, și îi arată tótă necuviința în modul quel mai omenos, în termenii quei mai delicați, (și nu pentru quõ è o femeie, quõci o femeie-autor, que își iartă mai vîrtos a attinge, ese din sphaera sa, cată să se aștepte la tóte) nu pentru quõ è o femeie, dicu, ci pentru quõ nașia è matoră.

Furia pretutindeni se vede în superlativ la nașuni barbare sau corrupte. Așà vede quine-vă nașunile în general cum

vede pe ómeni în parte. Unde è corruptiõ, acolo diminutivi și superlativi; și que lipsesce mai mult, aqueca se și declamã mai mult. Auși iarõ pe quãte nisce Domnișori, în vorbe, în scris, în prosã, în versuri, în adunãri, pretutindeni declamãnd *libertate*, și quine declamã aqueastã vorbã sacrã, sau mai bine quine o profanã? Oamenii quei mai mîndri, quei mai neappropriați, quei mai despotici, quei mai absoluți, quei mai fãrõ principe, quei mai derãpênãtori și ênsuși de starea lor. Nu è libertate, Domnișorilor, unde nu è moralã și virtute. Învêțativë a vë respectã pãrintii, legea, religia; încetați de a mai calomniã, amați nația în quelle mai sacre alle ei; invêțați limb'a, datinele, historia ei, sufferiți quel puçin pe quei quari vi le spunu; păstrați-vë averea que v'au lãssat pãrintii, quã sã puteți avé încai o independința quãt are un sãtean quãnd are plugul și pâinea lui; și atunci, și nici atunci, sã nu pronunțați aquest sacru nume. Hebreii, de quãnd au perdut patria și templul, și limb'a, nici nu mai cutעדã sã pronunțe numele *Iehova!*¹⁾ Așã, nu suntem nimeni din noi demni d'a pronunța numele *libertate*; s'o lãssãm în pacea ei, în sanctuariul ei. Bêtrãnii strigãm *patrie* și *patriotism* quãnd

1) Aquella erã Libertatea lor, aquella Domnul Dumne-deu que i'a fost exdus din cas'a sclaviei.

nu suntem în (xyverniséă), junii *libertate* când suffletul ne é plin de urdori și sclavu patimelor. Patria și libertatea sunt în gurele nóstre cà Iisus în gur'a Theocapililor de Iesuiți.

Ânsă cată să'mi terminu articolul. și cată să termin cum ammu început. Sunt sigur quó iar or' să dică unii alții quó eu facu allusiuni, înțellegu adicó pe Stan și pe Bran. Eu nu facu allusiuni; îmi observ în general nația, limb'a ei, datinele ei, limbagiul ei, purtările ei, faptele ei; que é bun, național adevărat, nimeni nu l'a lăudat, nu l'a adorat mai mult de quât mine; que é rău, é cunoscut de toți, și toți în parte criticăm și avem drept de a critica. Eu n'am vorbit aquí de quât de tot que é rău; și toți ómenii de omenie, Românii buni, lucrători iar nu vorbitori, sunt sigur quó vor dicce quó par' quó m'au învățat dumnealor, par' quó le-ammu luat vorb'a din gură. Quine vâ să fiă ferit, să caute mai din ainte a trece în partea quea bună. în partea quea adevărat română. Eu aquí observu și scriu cu inim'a deschisă și cu ochii închiși. Sunt cà aquella que dicce să stăm strâmb și să vorbim drept. Iar daqua stă quine-va strâmb și vorbesce strâmb și face și mai strâmb; atunci lumea nu é orbă, nu é mută; și daqua nu eu,

vine altul și închide și ellu ochii că și mine cu aquea innocentă copillărescă și începe: «M'a trimis orbul să culegu bobul, pe quine-oiu lovì *vina mea n'o fi.*»

1847. Decembriu 48.

IX.

Despre Orthographiă.

Partea aqueasta este a cincia și quea după urmă a grammaticei. Ea este un rezultat a analysii grammaticali și a analysii logice, quoci pînă nu vâ connosce quine-vâ bine părțile cuvântului, typii întregi ai grammaticei, adică finalile casurilor și numerilor declinațiunilor; persónele, numerii și timpii conjugatiunilor și modurilor, să nu se aștepte la o orthographiă adevărată.

Veți vedé adesea pe quâte un Sarsailă făcendu-vă la versuri și mai mari și mai mici, și adducendu-vă înainte *nymphes, Serberis* în locu de *Cerberis*, *Neptiuni* și *Plutoni* în locu de *Neptuni* și *Plutoni*; *fantomes* în locu de phantasme; il veți vedé plin de *amfas*, de *enteres* și de *ambleme* pe frunte, plin quând de *antusiasmu* quând de *intusiasmu* și de quâte macaróne tóte françosesci, și daqua nu vâ sci distinge un pronume dintr'un verbu auxiliar, il veți vedé dicu quó

vă trîntesce cu quea mai *amfatică imper-*
tinanță un *voi*, în locu de *voiu*, scriind *voi*
scri în locu de *voiu scrie*; îl veți vedé quô
 vă pune un imperfectu în a doa persónă în
 locu de perfectu în prim'a persónă, și vice-
 versa: în *antusiasmul* sêu sarsailescu, dum-
 nealui îți scrie *cântai* în locu de *cantavi*;
 și nu din systemă că mulți erudiți que vor
 să reducă pe *cantavi* în *cântai* că Italianii
 și ênsuși Francesii (lepédând pe *v* que la
 noi devine *u*, adicô ca *nave*, *naufragiu*), ci
 din lipsă de ori-que systemă, de ori-que
 grămmatică.

Îl, veți vedé *sans façon*, cum dicce Fran-
 cesul, amestecând la plurali și la genetivi
 în declinațiunea articolilor; cum:

Casi, *casile* în locu de *casei casele*
 și d'a 'ndaratelea

Vespei și *vespele* în locu de *vespii* și
vespile

Binile în locu de *binele*

Sfintile în locu de *sfintele*

Aqueștii masculin plural în locu de *a-*
questei femenin în dativ.

Aqueștia în locu de *aquesteia*

Oamenii *vorbesce* în locu de *vorbescu*
 și d'a 'ndaratelea

Copii se *jocu* în locu de se *jocă*

A *scri* în locu de a *scrie*

Voi scriți în locu de *voi scrieți*.

Și daqua Domnului Sarsailă îi vâ plesni prin capu să îndoiască și la consone, a să mi'l vedeți quô scrie *innalt* în locu de *înalt*, *innapoi* în locu de *în apoi*, *innainte* în locu de *în ainte*; *cullegere* în locu de *culeggere*; și *colegiu* în locu de *collegiu*.

Daqua vâ auđi quô è la modă sau è semn de procopselă mare quând se pune quâte un *u* mut pe unde se cuvine; daqua vede quô ómenii litterați scriu *Homeru*, *Pindaru*, *Herodotu* etc. cu *u* mut; ellu ne scrie și pe *Socrate*, *Aristide*, *Euripide*, *Thucidide*, *Costache*, *Mavrogene* etc., *Socratu*, *Aristidu*,.... par' quô ar țiece Românu: *Mavrogenu*, *Costachu*.... Îți pune *u* mut și la *paru* în locu de *pare* sau *par'* și la *pînu* în locu de *pîno* sau *pîn'* și la *iaru* în locu de *iaro* sau *iar'*, și la *înu*, *dinu*, *quându*, și la quelle terminate în *or* că *directoru*, *făcëtoru*, *autoru*, *arătoru*! etc.

Daqua a auđit quô è la modă à avé vorbele quâte un *iune* în códă, ellu își scrie și *grațiune*, și *împërăciune*, și *amiciune* sau *amicițiune*, și *prefaciune*, în locu de *grațiă*, *amiciă* sau *amicițiă* și *prefačă*.

Daqua vâ fi vëđut pe alții quô pun quâte un apostrophu pe unde se cuvine, ellu 'ți'l aruncă și unde nici cu gôndul n'ai gôndi; dumnealui își scrie *face'ți* în locu de *faceți*; *vorb'i'ți* în locu de *vorbiți*;

nu scie descurcà nici ênsuși cunósce pronumele *îti* din finalul plural al verbilor de a doa persónă.

Dela un timpu înquà începurõ mulți a distinge pronumele *se* din conjugativul *să* și mi 'l veđi pe D. Sarsailă quõ îți scrie: *am dis se facă!*

Rêul ânsê quel mai mare sau quel mai micu este quõ afarõ de quâți-va bărbați pe quari ne facem datoria a'i respectà și pe quari îi cunósce România întregă, avem nisce autori quari nu numai quõ pécătuescu în toți timpii physici și gramaticali, adicõ mai 'nainte, acum și pe viitor, ci pécătuescu orbesce adicõ fără nici o consciință de queea ce facu; atât nesciință sau inocența le è de mare în quât nu înțellegu nici quâte spunem noi aquí, și nu potu descurcà nici ênsuși exemplele que detterõm mai sus. Pentru assemenea autori sunt ier-tați și ênsuși de vii: nici o lege, nici o religiõ nu 'i condemnă, quõci pécătuescu în beatitudine cà pruncii, și de pe lumea asta numai un pas au să facă pinõ în sî-nurile lui Abraham: de vii âncõ n'au nici durere nici suspin, quõ îi uită lumea.

E rêu de noi unii alții que scim quâte una doê, que venirõm și dela haghia-likul Parisului, și nu ne putem desbărà nici ênsuși de giscănăriile (jargonul) dela

șigancele de p'acasă că: *am aflat-ăro, am vobit-ăro, m'am dusu-m'am, a scri, etc.* și alte asemenea; ne dăm de doctori în științe și nu scim nici limb'a bisericească, ne facem publicisti să învățăm lumea, și nu cunoșcem nici încai buchile daqua nu litterele.

Apoi eu unul nu'mi caut de păcatele melle, quō voiu fi avēnd și eu multe; ci mă pui de prezentu nisce exemple que nu mai pot bieșii chreștini de autori, poeți și publiciști à le mai dà de căpētēiu: *Oamenii vorbesce* ȕicu quō nu è bine, ș'apoi *copii se jōcã* ȕicu quō e bine! Asta nici Dracul, dupō cum ȕicu unii, n'o mai pōte descurcã.

Dracul în adevěr nu o descurcã, pentru quō meseria lui è de a încurcã și ómeni și lucruri. Grammatic'a ânsē pentru quine vã voi s'o învețe descurcã de minune nisce asemenea questiuni de terremul sau de coprinsul ei. Ea ne spune quō de ne vommu luà sau dupō limb'a latinã, sau dupō limb'a bisericească sau dupō ênsuși limb'a popularã, catã sã ȕicem *ómenii vorbescu*, și *copii se jōcã*, quōci alt-fel se conjugã prim'a conjugatiō și alt-fel a doa și a treia.

Din disgraiã ânsē ni se pare quō autori, plini de macaróne frãncese plini

de *amfas* și de *antusiasmu*, vędători de *fantome*, nici conjugatïa nu sciu que este.

Apoi iarö partea punctuațiunii quare este quea mai esențială a orthographiei, cum o vã puté quine-va possede, de nu vã cunósce mai ântéiu analysea logică spre a distinge propozițiunile incidenti explicative din quelle determinative?

Nu sunt eu culpabil, Domnilor autori, daqua se vã întemplã sã nu cunósceți que sunt *proposițiunile incidenti*, quöci așã sunt toți Ostrogoții și Cătcăunii aștia de litterați și Poeti mari cã Homeru, cã Virgilu, cã Dante, cã Tasso, cã Racine, cã Schiller; s'au appucat batã'i nemurirea, de s'au instruit și s'au procopsit mai ântéiu, și apoi s'au pus pe scris. Sciã o lume de lucruri, ș'apoi mai avea și o esthetică de angeli! Nu vë legați de mine, ci de quei que au scornit atâtea sciințe tributare la litteratură și la poesiã. Ba mai de unãđi se mai appucò un mare autor al Franței și dette definiția Litteraturei, dicënd quö aqueasta este expressia ideilor și sciințelor fiã-quãruia secul; și noi pentru pëcatele nôstre eșiröm la lume tocmai în al 19-lea secul; quare quere atâtea și atâtea.

În numerile următóre vommu arãtã que este *orthographia* și que este *cacographia*

sau mai bine *stavrographia* la quei que vor
avé ochi de vèdùt și urechi de audìt.

«Tot rēul ànsē este quō mulți ochi au
și nu vor să vèdă; urechi au și nu vor să
audă; gust au, și le remâne inim'a troncu pe
tôte gîscănăriele.

(*Currierul Român*, 1847 Decembriu 29).

X.

Despre orthographie.

Partea aqueasta nu merită altă critică
de quât în nomenclatur'a terminilor unde
și unde, despre quare s'a mai vorbit, cum
și în quât-và lipse. Iar despre quelle le-
giuite, pentru quō se întemeiă pe autorită-
țile recunoscute odată alle limbei Bisericeii
(que singură è dejà unitară), și pe natur'a
și drepturile limbei în genere recunoscute
de quei que o vorbesc și o scriu mai cor-
rect, cum și pe rația sănētōsă sau pe lo-
gic'a gramaticeii generalii. Quând vâ mai
'naintă cultur'a limbei (sau va mai înapoiă
prin anarchia în littere), va fi mult de cri-
ticat sau de împlinit.

Aquì o critică nu ne ar' dà alt folos,
de quât, recapitulând quelle dise, a le îm-
plini cu quâte ar' mai querre starea de a-
stădi a limbei sau gradul de cultură or de
înapoiere în quare se află. (Urmeađă).

Toți vorbescu de orthographiă, toți dispută despre dēnsa, fiă-quare își dă quâte o părere mai mult sau mai puțin demnă de a fi părere, cum a dat Dumneșeu; ânsă disputele quelle mai multe și quelle mai mari despre ori-que objet provin, pentru quō nu 'și dau ómenii mai ântēiu definiția despre obiectul que se tractă, qua să pótă începe dela un principu. Quând ne-ammu întrebà mai ântēiu: que este orthographia? și ne-ammu dà o definițiō, disputele ar' încetà sau s'ar mai înpucină. Limb'a hellenă are și aquest bun în sine, (dupō cum ammu đis de multe ori) quō quelle mai multe vorbe alle ei sunt o întregă definițiō: quând đice quine-va *theologiă*, *geographiă*, *logică*, *psychologiă*, *ontologiă* etc. a queste vorbe definescu obiectul que arată; unde la noi în limbele moderne, cată să ne batem capul a pricepe întellesul adevērat al aquestor vorbe; și quând nu le pricepem bine, eatō-ne rētăcindune, și de aquí începū păreri divergenți și apoi dispute. Nu fără cuvēt dar între erudiții sau litterații Europei, nimeni nu pôte pretinde la titlul de sapient (*savant*), daqua nu vā scī quel puțin, între alte cunoscințe necesarie, și limbele hellenică și latină.

Qua să dăm definiția vorbeii *ortho-*

graphiă să procedem printr'un methodu analyticu pentru quâți nu cunoscu adevărat'a ei însemnare în limb'a hellenică.¹⁾

Quând au început ómenii în quea mai naltă antichitate a scrie, atunci quând nu erà inventată hârtia și nici papirul, nevoiți d'a sgiriă sau d'a scobi pe petre și pe table de aramă, de ferru și de plumbu, dela *scri*, *scri*, făcurõ vorba *scriere*; și dela *gra*, *gra*, făcurõ *γράφω*. Fiă-quiue dar vede quõ *scribere*, *scriere*, *γράφειν* este un fel de *scırța scırța*, spre a ne arătã ideile nu către quei que sunt de față (quõci aqueia ne înțelegu, de le vommu vorbi), ci către quei que nu sunt de față cu noi sau în locu sau în timp, adicõ către quei fiitori, către posteritate sau către contemporanii nostri que se află în alte părți.

Quând avem să ne comunicăm ideile la quei que sunt de față, vorbim, or facem semne, dăm din mâini, din cap, din picior; facu unii cu ochiul, sgircescu din nas; și quând vorbim iar, ne modulăm vocea dupõ quâte simțim în noi, o înălțăm quâte o dată, o prelungim, o asprim sau o

¹⁾ Orthographia vã să dicã dreptă scriere; și dreptul că și adevărul unul este, că și linia dreptă dela un punct la altul una este; liniile strâmbe sunt în nemărginit de multe. Orthographia dar unei limbe una catã să fiã, iar quelle lalte sunt systeme, sau strabographii: scrieri nedrepte, imperfecte.

immuiem, facem que putem, și reușim în fine a face să ne pricépă quel que ne aude. Quând ânsé quei către quari ne adressăm nu sunt de față, atunci scrisul numai singur sau alte semne nu sunt de ajuns de a ne face înțeleși, de nu vâ ajunge scrierea la o perfecțiō de a întempina tōte greutățile. Quând dar detterō ómenii peste atâtea dificultăți, quei quari își făcurō o specialitate cu art'a scrierii, se pusserō a inventa semne și a regula scrierea ast-fel cum să întempine tōte nevoile. Ast fel din observațiō în alt'a, dupō o experiență de anni și de secolii, prin concursul al mai multor geniuri, se formarō regule basate pe rația sănētósă și pe natur'a limbei, și a-queste regule que perfecționarō art'a scrierii ast-fel cum în tot d'a una să fim înțeleși de quei que nu sunt de față, a-queste regule adunate la un locu le numirō *orthographiă*, adicō scriere justă, dréptă, perfectă, capabile de a întempina tōte dificultățile. Scopul a-questei arte este qua în tōte împregiurările să înțellégă quei que nu sunt de față, ênsuși aqueea que cugețăm noi quând scriem, să pronunțe cu a-quellași muvment, cum ammu fi pronunțat noi quând ne ammu fi comunicat ideile către quei de față. Scopul a-questei arte este âncō de a fixa symbolurile ideilor și de a

formă o limbă unitară din mai multe dialecte ale unor popoli de aceeași origine.

Știința, arta, și însuși măestria nu este înțelegătoare, nu este perfectă până când nu satisface toate necesitățile, nu preîntâmpină toate dificultățile relative la dăsenle. Despre arta scrierii să aducem din limbă noastră câte-va exemple spre a fi mai înțeleși.

Nici un Român nu este în stare de a devina (ghici) cugetul scriitorului prin vorbele și phrasile următoare, de nu vor fi îndeplinite cu ore-quare semne; spre exemplu:

forma	cântare
minți	mai
copil	sau
copii	neam
mei	care
voi	aquestia
cântai	nai
cer	naibă, etc.

Și iar: «copii, fiți înțelepți fiți cu minți că litterații sau jurnalisticii nostri inoranți și nebuni să nu fiți.»

Quând m'ar auți quinevă cum pronunțu sau cum declam eu a queste vorbe sau phrasi, la quelle mai multe m'ar înțelege după repaosul în vorbire; scrise ânsă nu sunt înțelese de nimeni, nimeni nu pôte devina queea que am vrut să dicu de nu se vor adaoge ore-quare semne din-

stinctive la vorbele de sus; spre exemplu, una este *coppilu*, și alta *copillu*; una *coppii* și alta *copii*;

Una substantivul *miei* sau *'gnei* și alta pronumele *mei*, cum și:

ceru bolta cerească, *cerru* arbure, și *queru* verbul;

quintare 100 livr. și *cântare* verbu;
neam substantiv, și *ne-ammu* pronume și verbu;

voi pronume și *voiu* verbu;

carre substantiv și *quare* adj. relativ;
sau conjugativ și *s'au* pronume și verbu;

naiu substantiv și *n'ai* verbu în negativ;

cântaiu eu și *cântai* tu;

mai (plus) și *mài* (presque) și *m'ai* pronume și verb;

form'a substantiv cu articol și *formà* verbu;

minții sau *mint'i* substantiv și *minți* verbu.

Naibă substantiv și *n'aibă* verb în negativ.

Iar în quât pentru phrasea que urmează mai sus, eu am vrut să înțelegu quelle următoare: «copii, fiți înțelepți, fiți cu minte că litterații și jurnalistii nostri; inoranți și nebuni să nu fiți.» și fiind quô mai sus lipsià semnul (;) la locul unde se

cuviniã sã arate cugetarea mea, pôte sã se afle ómeni sau innocenți sau dintre quei que judicã dupõ fapte, și sã înțeleagã altfel, adicõ: «copii, fiți înțelepți, fiți cu minte; cã litterații și jurnalisti nostri innocenți și nebuni sã nu fiți.»

Veði de aqueea, Domnii și confratii mei, litteratori și mari jurnalisti, veði de aqueea ținu eu mult la orthographiã sau la drépt'a scriere, qua sã ne pótã înțelege lumea cugetele; iar nu sã i se dea mãnușã sã ne pãcăleascã pe bunã dreptate. Deh, eu stricu acuma daqua vre un profan din quei que nu se uitã la vorbe și declamațiuni, ci judicã dupõ fapte, eu stricu daqua un asemenea țilhar de pãgubașu cuteadã de a ne numi *innocenți* și *nebuni*?

Greutãți cã aquestea se pot întempinã mãi în tótã linia la scris, quari facu de a nu fi înțeleși de quei que nu sunt de façã qua sã ne auçã cum pronunțiam; și când se cultivã o limbã, drépt'a scriere sau orthographia vine spre a le ușurã; și numai atunci se pôte numi orthographiã când dã nisce regule nu arbitrare, ci dictate de ênsuși natur'a limbei: Numai observatorul și cunoscătorul unei limbe îi pôte dà adevãratele regule de a se scrie drept.

Mai de unãði se sunã tare în tóte părțile prin capitalã quõ se adunã o comisiõ

din partea asociației litterare qua să determine orthographia limbei. Fapt'a sau cugetarea asociațiunii este onorabile, ocupația comisiunii laudabile;*) cată ânsă să ne înțelegem în vorbe și în cugete. Vorb'a în genere este: «*quò se adună commissia qua să determine orthographia.*» Suntem ânsă siguri quò nici asociația litterară întreagă (de scie que dice), nici membrii comisiunii, n'au putut fi atât de arroganți spre a cugeta una că aqueasta; quoci quine sunt Dumnealor sau quine le-a dat însărcinarea spre a determina orthographia limbei?

Tot que putem face noi unii alții este să determinăm funcția litterelor romane, și aqueast'a este cu totul alt queva; quoci aqueste littere, de și sunt tot aquelele la mai multe națiuni que le-au adoptat, ânsă la fiă-quare multe, din aqueste

---

*) Aquestea se scria pe la 1848 Ianuar. 4. Pe atunci se formasse încă din anul 1847 o asociație litterară preparată de mai înainte din Paris din piața Sorbonei. Noi, după semne nu vedeam în aquea asociație de cât nisce iesuiți în inițiatori, și nisce dupe sau victime în quei mai mulți din inițiați. Capul aquestei societăți de pe atunci pretindea să și impuiă inoranța despre alle limbei drept regulă sau lege, vrându a și fixa strabographia. N'a putut atunci. Acum D. Sarsailă iesuitul se făcu omu cu putere, și dă porunci la lume să i adopte stravaganțele qu'apoi fi ia Dracul.

littere au altă funcțiō sau pronunțiațiō. Spre exemplu:

ce, ci, la Italieni se pronunță cã și la noi; unde la Germani se pronunță *te, ti*, și la Francesi *se, si*.

ge, gi, la Italieni se pronunță cã și la noi; unde la Germani se pronunță *ghe, ghi*, și la Francesi *je, ji*.

sce, sci, la Italieni se pronunță *șe, și*; la Francesi *se, si*; la Germani *ște ști*; și la noi se cuvine a se pronunția *ște, ști*.

u, la Italieni, germani și alții se pronunță cã și la noi; unde la Francesi se pronunță quam cã *iu*.

en in, em im, la Francesi se pronunță *an en* și *am em*, unde la alții se pronunță cum sunt scrise, și la noi mai adesea se pronunță pe nas cã la *întrare, vestmânt*, și alte asemenea.

Acum este întrebare: alle nōstre sunt litterele *romane* sau suntem nisce pęcãtoși cã Tsiganii, cã Arnãuții que ammu vorbit o glossã și neavënd littere, ne au remas inim'a la *slovele* lui Cyrillã, pînõ la un timpu, și dela un timp înquã allergarõm la quelle *romane* cã Ungurii, Germanii, Englesii și alții? Daqua dar ne servim astãdi cu litterele *romane* cã vechii strãbuni ai nostri, catã sã facem și noi cã Grecii și Italianii, nu putem adicõ sã dãm litterelor strãbune

altă funcțiō de quāt tot aqueea que au avut'o și la dēnsū din capul locului. Obiectul perdut, de se află, è tot aquella: litterele perdate sau abandonate, nu le putem adopta de quāt pe fiă-quare cu natur'a sa, cu funcția sa.

Suntem dar siguri quō DD. membri ai commissiunii, de vor avé consciinț'a sarcinei lor, n'au să determine orthographia, ci funcția litterelor străbune, a se servi adicō cu dēnsele cā Romanii iar nu cā Goții și Ostrogotii.

Dupō que o dată se determină funcția litterelor dupō originea și natur'a limbei, despre orthographiā nu mai încape nici o dispută. Quōci quine scie, cum se dice, carte, și are o minte sănētósă, un simțu comun, în tōte limbele scrie pe înțelles și dupō regulele limbei în quare scrie, dupō autoritățile precedenți și respectabili.

Noi nu începem cā popolii que n'au avut carte; posedem âncō de mai mult tōtă bibliothec'a Bissericeii în limb'a nóstră. Făcut-ammu noi que ne numim litterați queea que au făcut părinții nostri? Luat'a quine-va à minte să vedă quāte cărți possede Bisseric'a nóstră și prin urmare limb'a? Studiat'a quine-va cărțile aquellea și limb'a lor que fu limb'a popolilor români? Quine a tradus cărțile aquellea que coprind litteratur'a Hebreilor și litteratur'a Byzanțiului în

flórea lui? Que, traducătorii aquellor opere de mult prețu, n'au sciut românesce? n'au fost erudiți que cunoscea și limbele din quare au tradus, și limb'a în quare traduserõ? Ei nu erà erudiți que cunoscea helenic'a, latin'a, slavon'a, italian'a, și mulți și hebraic'a și arab'a*); și noi quei dela 1830 înquà eșirõm mai sapienți, noi quari nu cunõscem nici una din limbele que cunoscea părinții nostri, și quari pe quea română n'am învățat'o de quât dela servii din casă, și mai înquà dela nisce pécătoși de professori în uniforme? Cuțo-françosiții astăzi a să viă să ne determine orthographia?

Să nu ne mai disputăm, Domnilor, pe orthographiã: aqueasta există de o dată cu limb'a; numai să o studiem. Am recunoscut o dată funcția litterelor romane? veniți acum să traducem sau să prefacem orthographia cărților scrise cu *slovele* cyrilliene în quea cu litterele *romane*, sau să facem o equațiõ între *slove* și littere, și veți vedé cum ese adevărata orthographiã, și veți vedé în dată quõ numai suntem buchieri or Sarsaili, ci începem și noi a semènà à ómeni litterați.

*) Scólele orientalistilor din Moldova ne invedereadă aquest adevěr, aquelle scóle din quari eșirõ dascalii Rusiei și ai lui Petru quel mare (vedi Issachar pag. 71 și 72).

În limb'a bisericească s'a scris: $\Lambda\text{M}\text{N}\text{Z}\text{-}\text{P}\text{Z}\text{U}\text{I}\text{A}$; slova Λ este equivalente cu diftongul *ea*: așa dar $\Lambda\text{M}\text{N}\text{Z}\text{P}\text{Z}\text{U}\text{I}\text{A}$ = împărăția. Vedeti daro quō părinții nostri scriind $\Lambda\text{M}\text{N}\text{Z}\text{-}\text{P}\text{Z}\text{U}\text{I}\text{A}$ și nu $\Lambda\text{M}\text{N}\text{Z}\text{P}\text{Z}\text{U}\text{I}\text{A}$, ei nu uită quō substantivul fără articol eră *împărăție* și cu articol împărăția, sau *împărăția*, iar nu *împărătia*.

În cărțile Bisericei se vede scris $\text{B}\text{O}\text{P}\text{B}\text{I}\text{A}$ = vorbiă, iar nu $\text{B}\text{O}\text{P}\text{B}\text{E}\text{A}$.

Acolo se vede scris: $\text{K}\text{A}\text{C}\text{E}\text{I}$ = casei, iar nu casii.

Acolo $\text{B}\text{E}\text{C}\text{P}\text{H}\text{I}$ = vesprii; iar nu vespei.

Acolo $\text{K}\text{A}\text{C}\text{E}\text{L}\text{E}$ = casele iar nu *casile* sau după D. Sarsailă cu iataganul la brâu (*cassile*).

În cărțile Bisericei se vede scris: $\Theta\text{E}\text{O}\text{L}\text{O}\text{G}\text{I}\text{A}$ = teologia; $\Theta\text{W}\text{M}\text{A}$ = Thoma; $\text{E}\text{V}\text{F}\text{R}\text{E}\text{M}$ $\text{C}\text{Y}\text{R}\text{S}$ = Euphrem Syru; $\text{M}\text{A}\text{R}\text{I}\text{A}$ $\text{E}\text{G}\text{Y}\text{P}\text{T}\text{I}\text{E}\text{N}\text{K}\text{A}$ = Egypteanca, iar nu teologia, Toma, E-frem, Siru, Egipteanca etc.

Pe lângă aqueseă, luați à minte Domnilor, și luați fórte bine à minte quō unul din obiectele quelle mai principali alle orthographiei este și de a conservà și perpetuà adevărata pronunțiațio a limbei. Moșii nostri și pe aqest'a nu 'l a trecut cu vederea, ei servinduse cu *slovele* cyrilliene (que mai în genere nu sunt de quât quelle helenice majuscule spre întellesul popolilor

primitivi de stirpea slavonă și necaligraphiate), moșii noștri dăcu, servinduse cu dênsele, adoptarô și accentele que Grecia în declinul sêu le a fost inventat spre a conservà prosodia limbei que începea a se corrumpe. Noi adoptând din nouo litterele *romane*, uităm accentuația sau prelungirea vocalilor, que la Romani se însemnà nu prin accentu ci prin îndoirea consónelor. Moșii noștri quând începurô a scrie cu slovele que erà mai grecesci (adicô quelle cyrilliene) accentuarô grecesce. Noi que adoptarôm din nouo pe quelle *romane*, pentru que, daqua numai accentuăm *grecesce*, sã nu accentuăm nici *romanesce*? De am lepêdat *oxia* (accentul ascuțit), sau daqua i am dat altã funcțiô, que punem în locul ei?

Un autor bisericescu scrià vorbele următore cu *oxia* la locul cuvenit, adicô astfel: *famîlie, batálie, butélie, comisie, literă, bátere, trimítère...* Noi reluând litterele *romane* nu mai accentuăm cà Grecii, qua sã nu facem un amalgam sau un chaos de elemente; catã ânsê sã accentuăm cà Romani, sã substituăm adicô în locul *oxiei* o consónă mai mult, spre a arătà quô vocal'a următore è lungă, și ast-fel sã conservăm prosodia; sã scriem adicô în locu de *famîlie* *famillie*, și așã mai în colo *batallie, butellie, commissiô, litteră, battere, trimit-*

tere, etc. Moșii noștri, servinduse cu slovele cyrilliene sau grecesci prefăcute, se serviă și cu *oxia*, se purtă adică cum le eră vorb'a, și vorbiă cum le eră portul.*) Noi nu facem nici un'a nici alt'a. Daqua reluăm litterele Romanilor, cată să accentuăm că dênșii, cată quel pușin să accentuăm că noi ênșine, să pronunțiam vorbele că toți Românii pe românesce; quôci è o mare diferență și în pronunțiașio, și adessea și în întelles între *coppilu* și *copillu*, între *coppii* și *copii*, între *batallie* și *bătălie*; între *am făcut eu* și *ammu făcut noi*, (*avem făcut*); între *dusse ellu* și objete *duse*, între *disse* și *dise*, etc. Prin urmare cată să ne purtăm după cum ne è vorb'a, sau să vorbim după cum ne este portul; adică daqua ne numim litterați, autori, poeți, bărbați ai sci-

---

*) Ei scriă *cămăta*. D. Sarsailă cu iataganul de brău scrisse într'o di *camăta*, și dette unui subaltern să citească. Aquesta eră mai așa de pécătos la scris și la citit că și D. Sarsailă (pentru quô: *tel maître, tel valet*, dice Francesul). Vorb'a le eră despre crisea finanțiale și despre crescerea dobîndelor sau a cammeteii; pe hârtie eră scris: «se întinde foarte mult cămăta...» Subalternul citi: *se întinde foarte mult cămăta*. — Ba că măta, strigò infuriat D. Sarsailă. — Nu te supără Excellentă, se rugò bietul logofetel, quô așa è scris. — Unde? prostule! — uite Excellentă.... Atunci D. Sarsailă vedu quô se cuvenia sau a pune un accent la *a* scriind *cămăta*, sau a îndoi pe *m* scriind *camăta*. De atunci sperăm quô va fi perdut Excellentia sa D. Sarsailă ianicearul *sev-daoa* de a mai dictă legi de orthographia.

inței, cată să scim, quel puçin din quâte se conveniã să învățăm quõ fiã-quare sciințã, și artã și meserie possede un întregu complect de regule quari o întregesce, și dela quare nu se pôte abatte quine-va, fãrõ a perde ellu ênsuși și fãrõ a face și pe alțiã a perde. Perfectiãa unei sciințe sau a unei arte este perfectiãa amênuntelor.

Afarõ de aquestea, vommu vedé în cãrțile vechi bisericesci pe aquel *u* mut sau d'alãtorea sau d'assupra la finalul vorbelor. Cu atãta religiositate a fost recunoscutã ființa a quellui *u* mut dela finale, în quãt, dupõ que venirõ nisce timpi mai de innoanță îl prefãcurõ bucherii în *iricel* (Δ), și tot nu lãssarõ substantivii, adjectivii și verbii a se terminã numai în consõnã.

Pe lúngõ aquestea vedem în cãrțile Bisericei, quõ precum se conservã la numele proprie și la termenii sciințifici orthographia clasicã cã la Θωμα = Thõma, Τυρσ = Tyru, etc. assemenea tot pentru aquellași cuvânt se vede îndoirea consõnelor, nu numai dupõ etimologia limbei nõstre cã la *innegresce*, ci și dupõ etimologia limbei hellenice cã la tyranniã que se scriã τυραννιε etc. Dupõ aquellași cuvânt daqua ei scriã cu *slove* ιλοσοφιε φνικκ φ grecu sau cyrillian nu correspunde cu *f* sau *F* roman, quõ aquest'a este o digam-

mă, un fel des aspirațiō. φ hellenicu sau cyrillian corespunde eu *ph* roman; și prin urmare φιλοσοφία = philosophia; și φυσικα = physica. Vommu vedé infine în cărțile Bisericeii totă clasicitatea addusă între noi și respectată. Și daqua Romanii au scris atâția secolii, și după dênșii popoli Europei respectând clasicitatea; daqua moșii noștri scriserō peste doi seculi cu *slovele* cyrilliene respectând clasicitatea în cărțile Bisericeii, noi de que să nu o respectăm, cum și limb'a noastră și pe noi ênșine? — Pentru qua să simplificăm đicu unii. Simplificația ânsē stă întru a ne instrui spre a cunósce binele, justul, clasicul, verul și frumosul quât se vâ puté mai fără greutate, quât se vâ puté mai facil, iar nu întru a desființâ binele, justul, clasicul, verul și frumosul, sau perfectul cu un cuvânt.

Nu cređusă se afe ómeni atât de cerbioși quari să mi oppuiă objecțiuni la quâte đisserōm despre limb'a și orthographia cărților bisericescii, și quari au o sorginte nu numai clasică și sacră, ci și naționale. Cu tóte aquestea tot se cuvine a mă explicâ mai bine spre a se întregi quâte am a đicce.

De vâ đicce quine-va: «étō eu îți aducú înainte o carte bisericescă, în quare vorbe că quelle arătate mai sus cum si altele nu sunt scrise după etimologiă» și alte

assemenea que ar' învederà o anarchiã sau o innozanță în littere.

Nu Domnule, 'i așu respunde; cărțile Bisericeii que au format pînă acum litteratura română, în general sunt scrise și typărite după cum arăt; și Dumneata îmi adduci înainte nisce excepțiuni commise de innozanți, de ómeni necompetenți. Eu vorbescu și scriu astăzi într'o epochă mai de lumini, într'o epochă quând avem mai mulți bărbați quari sciu que vâ să dică o edițiõ bună și o edițiõ rea sau pécătósă. Ori-que carte se cuvine a fi prețuită în adevérat'a ei valóre, numai quând s'a typărit, în epocha în quare s'a scris, și sub correctur'a sau revisia autorului ei sau a unui editor erudit. De'mi vâ adducce quine-va, spre exemplu, un psaltiriu în quare îmi vâ arătã o strabographiã sau vorbele quelle mai multe cacographiate, eu îi voi punne în ainte altul în edițiõ mai vechie, typărit în epoch'a în quare s'a tradus pe românesce, și vâ vedé într'ensul o orthographiã clasică; și tot assemenea se potu arătã Vechiul și Nuoul Testament întregu și tóte cărțile typărite de 100, 150 și 200 de anni. Să nu ia quine-va de model cărți typărite, cu mult mai în urm'a autorului sau traducătorului, de editori *precupeți* și innozanți que retypărescu la *ceaslóve* și la

psaltirie numai pentru speculațiō, și alle quăror corectori au fost mai innoranți și de quāt paracliserii. Intre sapienti, quând è vorb'a de cărți, se dă fiă-quăriia edițiuni valórea sa, dupō timpul în quare s'a typărit; și edițiunile pécătóse nu pot servì nici o dată de normă sau de model.

Vă dicce iar altul: «daqua sunt bune quelle vechi, que mai âmbłăm dupō invențiuni nuoě?»

— Nimeni ânsă cu mintea întreagă nu âmbłă să strice sau să desființede progresele trecute sau faptele bune alle quelor vechi, ci să le împlinească de se póte cu progresuri nuoě. Quelle vechi sunt multe în adevěr bune și respectabili, ci nu potu fi într'ensele tóte quâte sunt necesarie unei națiuni sau unei limbe (pentru quō timpul nu stă și cu dēnsul nainteađă umanitatea). Moșii și părinții nostri 'și au împlinit datoria și missia; noi să împlinim pe a nóstră în quelle que sunt astăzi necesarie națiunii. Missia moșilor nostri erà mai'nainte de tóte de a face religia cunoscută sau pricepută pe quāt se póte popoului, de a întinde *Nuvell'a quea bună* sau Evangeliul, făcēndu'l cunoscut sau întelles pe quāt se putea Românilor, de a mântui pe Român de *gosporodit* (dupō cum se dicea), de a'l mântui de citirea în slavonesce fărō

a puté să înțeleagă. Quine scià carte pe atunci dintre Români, cunoscea numai *slovele* cyrilliene, precum în dillele din urmă alle Phanarioților, cunoscea numai litterele hellenice. Prin urmare prin *slovele* cyrilliene începură a scrie limb'a română că și Români din Macedonia, que își scriu limb'a română prin littere grecesci că și Grecii catholici que învățând limbele europene, și închinându-se latinesce, își scriu limb'a grecească cu littere latine. Așa scopul moșilor nostri eră să facă cunoscut Evangeliul pe limb'a populară. Au făcut'o aqueasta; au făcut încă și totă liturgia, toate cântările, toate rugele, tot Testamentul Vechiu și Nuou, toate scrierile St-lor Părinți și Dascăli ai Bisericei, toate viețele Sântilor, cu un cuvânt tot thesaurul Bisericei 'lau descoperit Românilor cu mișlocele que avea la'ndemână, cu organele cu quare se putea servi qua să ajungă mai răpede la cugetul lor: *slovele* le eră organul, cu dênsele s'au servit (pentru quă aquestea eră atunci cunoscute între Români), și au împlinit missia, fără a fi salariați de nimeni, fără a așteptă laude, fără a aspira la laure de autori*) fără a se crede quă

*) Fără a aspira să sbore cu numele de Național de o dată la ministere, precum vedem pe Sarsailii, și Dulcamarii din dillele noastre.

sunt quevã; fãrõ a'și punne nici ênsuși numele qua sã scim noi posteritatea lor cui sã fim recunoscãtori, noi aqwestia quari ammu sãrutã cu lacrime nisce assemenea nume, și le-ammu adorã în genuchie. Eãtõ missia lor. Ei n'au cugetat la cultur'a limbei, (sau la un evu de aur al litteraturerei romãne pentru quõ nu erã timpul), ci au cugetat firesce la prim'a necessitate. Iar limb'a, de și ne-o scrisserõ cu *slove* cyrilliene, ne-o scrisserõ ânsã întreagã, dupõ natur'a ei, ne detterõ o formã și materia quea mai multã clasicã și nobile. Ei 'și-au împlinit, cum mai disseiu, missia lor. Noẽ ne remasse a facce âncõ mult, queea que ei nu avurõ timp de a terminã.

Noi avem înainte câmpul quel întins al Sciințelor, al Litterelor, al Artelor, al Măestrielor, domeniuri mari, fecunde; și aqwestea queru studiu, veghieri, sudori; și a'și împlini quineva missia cu consciințã, nu va sã dicã a nu cugetã nimicu, a rumpe sau a încurcã firul, a distruge tot que au lãssat pãrinții nostri; ci a începe oper'a de unde au lãssat'o ei; a conservã și utilisã progresele que ei ne lãssarõ de moștenire, și a veghiã, laborã, cã și dênșii' și a producce mai mult de quãt dênșii; quõci ei au început cu mai puține miđlõ-

ce, p^ote și cu nimicu, unde noi avem at^atea thesaure înaintea n^ostră.

Cugetați Domnia v^ostră, Domnilor, qu^o quei d'ânt^eiu traduc^etori ai căr^șilor Bisericeii que au vorbit și au scris:

servii Domnului în locu robii Domnului

descindere în locu coborⁱre

curcură — tolbă

îinvestire — îmbrăcare

matrice — sgău

mystere — taine

vergin^e și vergură în locu de feci^oră,
olliu în locu de unt de lemnu*)

și alte asemenea, cugetați qu^o ei ar' fi de părerea aquellor que stăruescu de a se đicce astăđi nisce asemenea vorbe, nu cum le au đis ei, ci cum se arată contrariu în fačă? — s'ar învoi ei quând ne ar' ved^e scriind: teologie, Tir, Babilon, Thoma, etc. și nu Theologie, Tyr, Babylon, Thoma... dup^o cum le-au scris ei cu slovele cyrilliene sau mai bine hellenice?

Cred^eți, dumneav^ostră qu^o quel quare a scrisânt^eiea dată cartea liturgiilor și a typărit^o în typographia Snagovului, și în a quăriia prefačă dice: qu^o a tradus aqueastă carte în *limb'a romănescă vorbi-*

---

*) Vedi Psaltiriul în versuri al Metropolitului Moldovei Dositheu.

tóre, credeți quò dicènd *vorbitóre* nu înțelegea și altă limbă a Românilor scrisă? Citiți aquea prefață și veți vedé quò înțelegea și alta scrisă quare erà latin'a precum la Greci erà hellenic'a. Aquele Român atât de erudit, și atât de umil (pentru quò nu 'și a dat afarò numele) se plânge în aquea prefață, quò deprinderea Românilor de quâți-và seculi cu *slovele* cyrilliene, și cu termeni theologici slavoni, 'lau forțat de a mai lăssà în traducția sa mulți din aquei termini, quând dorià să aibă o limbă mai curată de vorbe slavone. Credeți óre quò un asemenea bărbat, quând ar' fi astăzi între noi, n'ar' fi aplaudit la mântuirea idee de a luà din noue litererele străbunilor și de a ne curăți limbă de străinismi? — Daqua simtu reposații, daqua sciu ei que facu vii, nisce asemenea reposați que în viața lor au laborat pentru cultur'a națiunii începènd de la religiò spre a'i îmblândi mai ântéiu inim'a, nisce asemenea reposați nu vor fi binecuvèntând óre salutaria idee de cultură a limbei de unde vâ resări o adevărată naționalitate? Și daqua Dumneșeu exaude rugele dreptilor și alleșilor săi, credeți quò nu ne vâ mântui peste currènd de tot que ne amenință, quând suntem inspirați de nisce idei atât de naționali, și

patronați lângă tronul Divinității de nisce bărbați que atât au scris, atât au veghiat, atât s'au uitat pe sine, atât s'au umilit, atât au ars în zelul pentru binele publicu, și pentru mântuirea sufletelor fraților lor?

(*Currierul Român*, 1848 Ianuarie 5).

XI.

Daqua critic'a vâ să dică judicat'a rēului, injustului, neadevăratului, uritului, basului firesce quô în sine cată să coprinďă arătarea binelui, justului, verului, frumosului, sublimului...

Binele, justul, verul și frumosul sunt eterne; și fiă-quare limbă cată săși aibă verul său, frumosul său, binele său, justul său.

Se pun aquí nisce regule parte universali și întemeiate pe rația umană după quari s'au regulat și s'au cultivat tôte limbele, și parte trase din natur'a limbei noastre, din usul consacrat de atâția seculi între anticii *Romani*, și între Românii moderni, părinții și instructorii nostri.

Nu dau eu regule, nu puiu eu legi limbei române, ci adunu aquelle regule, studiu limb'a, ascult vocea ei, și aqueste regule aflate, adunate prin labóre de mai mulți ani, le spuiu, le arăt junimei studiose, cum

să le vedă, să le cunoscă de o dată, fără a
și mai pierde timpul atâta pînă să le afle.

Quâte voi eu să spui și quâte am
spus, nu sunt nisce invențiuni, sau părți
alle unei systeme arbitrare; elle au exi-
stat de o dată cu limb'a, și există. Alții
și eu nu putem dà de al nostru de quăt a-
flarea quellor que există dejă, și methodul
prin quare arătăm quelle aflate. Daqua
pe de o parte nu voi fi aflat tot thesaurul
que limb'a noastră coprinde în sînul său,
daqua pe de alta, quelle aflate nu le voi
arătă printr'un method lămurit; aqueea vâ
proveni din neputința mea, din nesciința
mea; neajunsurile melle n'au nimicu d'am-
mesticu cu bunul, cu verul și frumosul, qua
să se revolte quineva în contra adevărului,
vrînd a se sculă asupra'mi. Va re'mpinge
quine-va ideile melle eronee, iar nu legile
eterne alle verei orthographie que parte
sunt universali pentru tôte limbele, parte
alle limbei române que există într'ensa pî-
nă vâ există ea. Fiă Român, fiă străin quel
que se vâ attinge de dênsele, nu le pôte
respinge fără a se expunne de rebel în contra
rațiunii și a adevărului, cum și d'a trecce de
innorant sau de cerbicos și înțestat înrău-
tățit.— Cerbicos vâ să dică gros la cerbice,
cu cerbicele țepene că Taurul, că Lupul;
înțestat vâ să dică cu țest'a capului dură că

Asinul. — Pentru quine nu scie, pôte a se instrui, de voiesce a aflà adevêrul; iar pentru quel neîntellegëtor cu din adinsul, din systemă, pentru quine è cerbicos și întestat, pe aquell'a nici un adevêr nu'l pôte îmmuià. La unii cà aqueștia, bunul meu cititor, câtă și passă; adicö te uită și treci înainte, fără a'ti mai perde timpul spre a'l convinge. Ellu scie adevêrul cà și Diavolul, ânșe nu'l pôte mărturisi.

Principe.

1. Scrierea este spre a ne arătà ideile către quei que nu sunt de față în locu sau în timpu.

2. Scrierea dréptă sau orthographia este a scrie așa de just și așa de distins, în quât quei que nu sunt de față în tot-d'una să întelleagă ênsuși aqueea que ammu cugetat noi quând ammu scris.

3. Fiă-quare vorbă pronunțată este un semn al unei idei (veđi exemplele următóre la Numêrul 1).

4. Fiă-quare vorbă *scrisă* este imaginea unei idei (veđi exemplele următóre la No. 2).

5. Litterele de rădëcină sau *radicali* prin quari se arată o idee se pot đice *materie* sau *rădëcină*.

6. Litterele finali sau quelle dela capătul din urmă alle unei vorbe și prin quarile se arată casurile numirii sau împregiurările în genere alle unei idei, se dicu *formă* sau *typu*. (veđi exemplele No. 3).

7. Tótă vorb'a scrisă are o *materie* și o formă.

8. Materia cată să arate o idee.

9. Form'a cată să arate o împregiurare a ideii, adică genere, cas, număr (la substantivi și adjectivi) și modu, persónă, număr, tîmpu (la verbi).

10. Materia se dicu *justă* sau de ajuns quând determină sau distinge fără confusiă adevărat'a imagine a ideii; este falsă sau nesatisfacente quând nu determină de ajuns o idee. (veđi exemple correspondătoare la No. 4).

11. Form'a iar este *justă* quând determină sau distinge exact o împregiurare; este falsă sau neexactă quând ne face a nu pricepe bine sau a devinà aquea împregiurare (veđi exemplul No. 5).

12. Materia este homogenă sau *nobile* quând è de aqueeași natură sau origine cu întregul sau fondul primitiv al unei limbe; este barbară quând este heterogenă sau de un element străin de fondul limbei. (veđi exemplele No. 6).

13. Form'a, asemenea este *nobile*

quând este de natur'a limbei și după regulele que pot eși însuși din sinul aquellei limbe și conforme cu gustul și esthetic'a que conducu tôte artele; este iar barbară, sau când este străină materiei limbei, sau când degradă limb'a în stare de gergu sau gîscănărie (veđi exemplele No. 6).

14. Materia este mixtă sau monstru-
oasă când este compusă de părți hetero-
gene (veđi exemplele No. 7).

15. Litterele sunt elementele din qua-
ri se compun și materia și form'a.

16. *a, e, i, o, u* sunt vocali deschise
sau pure.

17. *ă, ă, ă*, sunt vocali închise și con-
fuse (quoci se ammesică sau se ia una drept
alta în pronunțiațiō pronunțându-se quâte
trelle mai că *e* mut frances sau că *ъ* cy-
rillian.

18. *î, ă*, sunt vocali închise, ânsă pu-
re neconfuse.

19. *â, ê, î, ô, û* sunt vocali nasali
confuse, quoci se pronunță pe nas mai vîr-
tos înainte de *m* și *n*, cum și înainte de *i*
que este o îmmuietură a lui *n* că la *punu*
puiu, ântêiu antenu; și quoci se confundă
luându-se una drept alta.*

20. *m, n* sunt consóne nasali.

---

* Tôte au aqueeasi pronunțiațiō nasale că la *fântână*
vêna sau *vină, sunt, socru-șneu, etc.*

21. l, r, sunt consóne palatinali, que se pronunță cu limb'a prin cerul gurei, pe lîngă quare se adaoge și nasalul *n*; la pronunția lor producend o umiditate, se înmóie în tóte limbele schimbânduse în *i*, sau pronunțându-se cã *i*; cum: valle, vãlli sau vãi; *themeliu, themeiu; sãrire, saru, saiu; punnere, punu, puiu; strigonu, strigoiu, nasonu, nãsoiu, etc.*

Exemple.

1. Quând scrie quine-vã: *copil, cer, care, cîntare, voi, cîntai, acele etc.* voiesce în adevăr a'și arãtã ideile alle salle sau queea que cugetã; ânsã noi nu 'l pricepem, daqua nu è de față spre a ne spunne ellu ênsuși cugetarea sa.

Quând ânsã scrie:

coppil și copillu;

ceru și cerru substantivi și *queru* verbu;

Cerere deea agriculturii, și *querrere* verbu;

carre substantiv, și *quare* relativ;

quîntare substantiv, și cãntare verb;

cine adicã *cina* în plural și *quine* interrogativ;

acele substantiv și auelle demonstrativ

voi pronume și *voiu* verb, cum și *voi*.

Cãntai tu imperfect, și *cãntaiu* eu perfect, etc. atunci își aratã ideile distinct, și

noi îl pricepem fără a fi de față. Modul d'ântéiu se ȃdice *scriere* simplu; și quel de al doilea *scriere justă*, întrégă, perfectă, satisfacente; modul d'ântéiu se ȃdice *strabographie* sau *cacographiă*, modul d'al doilea se ȃdice *orthographiă*.

2. Quând allătură quine-va lûngă conson'a *b* și vocal'a *o*, și mai adaoge finalul *u*, vorba scrisă *bou* ne dă aqueeăși idee que ne ar' dă și un pictor quând ar' zugrăvi un animal cu patru piciore, cu córne și quare quând muge face *bo!* — Tot asemenea littera *O* este o figură, o imagine a unui objet rotund și dându'i form'a sau finalul neutrului *u*, face *ou*; verb'a dar scrisă este imaginea unei idei.

3. In verb'a *bo-u*, syllab'a *bo* este materia sau rădăcin'a vorbei, și *u* este finalul sau form'a de masculin. Assemenea în verb'a *mierl-ă* litterele *mierl* sunt materia sau rădăcin'a que arată ideea, iar finalul *ă* este form'a de feminin; în verb'a *mierl-u* sau *mierl-oiu* este aqueeăși materie que arată aqueeăși idee sau specie, și *u* sau *oiu* este form'a que arată ideea sau speția în genere masculin. Prin urmare tótă verb'a scrisă are o materie și o formă. A scrie *bun*, arăt o materie fără formă; a scrie *bun-u* arăt bunătatea attribuită sau aplicată pe o fimță masculină; asemenea a scrie *bun-ă*

arăt aqueeasi idee prin aqueeasi materie cu o formă feminină. — A scrie *fac* arăt o materie fără formă; a scrie *fac-u*, arăt aqueeasi materie cu formă de prima personă a prezentului, arăt adică quō *eu facu*. A scrie iar:

fac-u, fac-i, fac-e, făc-em, făc-eai, etc. arăt aqueeasi idee prin aqueeasi materie sau rădăcină, și nisce forme que arăt persōne, numere și timpi. Se strică ânsă imaginea ideii quāt se vor schimbà litterele materiei sau rădăcinei, de voiu strică adică symbolul ideii, scriind cum s'au scris cu litterele străine de limb'a română și inventate sau adoptate pentru limbele slavone, de voiu scrie adică *фак-у*, și apoi la *фач-и* și *фач-е* schimbând pe *к* în *ч*; quōci materia, rădăcin'a, imaginea nu mai remâne tot aqueea.

Quând scriem cu littere străbune, que s'au inventat și adoptat pentru limbele romane, nu se schimbă nici de cum materia sau imaginea ideilor: étō exemple de ajuns:

fac-u	фак-ѣ	fug-itu	
fac-i	фач-ї	fug-indu	
fac-e	фач-е		
fac-emu	фѣч-емѣ	laud-u	лауд-ѣ
fac-eți	etc.	laud-i	лауз-ї
fac-u		laud-ă	лауд-ѣ
fac-eam			
fac-uiu		bat-u	bat-ѣ
fac-ussem		bat-i	баѣ-ї
fac-ut		bat-e	bat-e
fac-êndu			
		es-u	es-ѣ
fug-u	фуг-ѣ	es-i	еш-ї
fug-i	фуг-ї	es-e	es-e
fug-e	фуг-е		
fug-imu	etc.	nasc-u	наск-ѣ
fug-iamu		nasc-i	наѣ-ї
fug-iiu		nasc-e	наѣ-е
fug-issem			

Din aqweste exemple se învederează quă slovele cyrilliene nu sunt inventate pentru limbele romane, și cu atât mai virtos spre a face quine-va printr'ênsele un curs de philologie sau de grammatie'a universale. Slovele cyrilliene desfigurând imaginea ideilor sunt fôrte à nevoie, mai virtos pentru surdii-muți que nu audu pronunția vobelor, ci numai vëdu imaginea ideilor; *facu* arată o idee în tôte modurile,

persónele și în toți timpii și numerii, unde фак-ѣ se schimbă la фач-і și se schimbă și mai mult la фѣч-eam; asemenea se vede o schimbare și la лавд-ѣ, лавз-і, лѣвд-ѣмѣ și încă și mai mare la паск-ѣ, пащ-і; паск-ѣ, пащ-і și apoi пѣщ-ѣде.

A scrie dar cu litterele străbune putem ajunge la orthographia veră a limbei, a scrie cu alte littere este că și când ar scrie Grecii cu litterele arabe. Prin buchile slavone, cum ammu mai dis n'ajungem nici la orthographiă nici la litteratură, ci stăm locului cu *bucheria*, cu *cacographia*.

4° Când scriu *kînt-are* sau și *cînt-are* arăt cu adevărat o materie și o formă; materia însă e confusă pentru quô nu arată precis queea que am vrut a arătă. Iar când scriu *quînt-are* arăt în adevăr o idee que este cu totul clară și distinsă de *cânt-are*. În exemplul d'ântêiu am dat o materie falsă, confusă; în quel d'al doilea am dat nisce materie juste, precise.

5° Când scriu *voi* mă încercu a arătă quevă, însă cititorul nu scie bine que. Iar când scriu *voi*, și *voî*, și *voiu*, fiă qui ne pricepe prin vorb'a d'ântêiu pe tu în plural că la *boi*, *molli* sau *moi*; prin vorba a treia pe *voire* în present prima persónă. Prin modul ântêiu dau o materie justă, și o formă falsă confusă; iar prin modul al doi-

lea dau și o materie și o formă justă și clară.

6° Când scrie sau dice quine-va: «*omu, Român, peptu, braçe, sânge, cugetu, înțelegere, armă, lance, óstea întrégă, România tótă a eșit la* (rasvod); tóte vorbele de sus sunt de materie homogenă, română; și vorb'a din urmă din parenthese este de materie heterogenă sau barbară în quât pentru limb'a română (nu pentru quô è slavonă quôci la locul ei è fórte nobile, ci pentru quô grammaticalmente străinismii se dicu barbarismi). La vorba *rasvod-u* iară, materia fiind străină, forma *u* este română. Prin urmare: *Rom-a, Rom-ei*, materie nobile, formă nobile; *slav-a slav-ei*, materie barbară, formă nobile; *curat-u curăț-ie* materie și formă nobili; iar *curăț-enie* materie nobile, formă barbară; asemenea și dela *stare stat*, și *stat-ornicu* materie nobile formă barbară.

7. Când scriu *con* scriu o prepozițiô din limbele romane; când scriu *glas* arăt o materie străină slavonă în quare prepoziția *con* se arată prin so; allăturând ânsă pe *con* cu *glas* și făcând *conglăsuire*, dau o materie mixtă sau monstruósă și o formă *ire* romană.

Aşa *form-are*, *formă* și *materie nobile*
materie nobile { *form-arisire*
form-ăruire } *forme barbare*
form-uluire }
 asemenea și la
public-are
public-arisire
public-uire
public-ăluire etc.

(Idem. 1848 Ianuarium 43).

XII.

Observațiuni.

1. Din vocali, *a*, *o*, *u*, se pronunță cu gur'a rotundă adică sunetul sau vocea ese printr'o uvertură rotundă. — *e* și *i* se pronunță oval, esu adică printr'o uvertură ovală. Aşa pe *a*, *o*, *u* le vommu numi vocali rotunde și pe *e*, *i*, *oval*.

2. Din toate vocalile, *a* este quea mai lungă; și este equivalente cu un *o* și jumătate, la pronunțierea ei gur'a se deschide mai mult de cât la toate. — Spre *a* se pronunțiază *o*, gur'a face un cercu; *u* este o jumătate de *o*, și la pronunțierea lui circonferința gurei se strînge pînă unde se pôte. — La *e*, ovalul gurei este mai largu; la *i* se strînge pînă devine mai egal unei linie sau unei crăpătore.

3. *a*, *e*, *o*, sunt vocalile quelle mai mari adică quelle que se pronunță cu gur'a mai

deschisă; de aqueasta sunt și mai favorabili la cântare; *e* este egal lu *o* la *timpu*; *a* este un *o* deschis.

4. *a, e, o* devenind închise, adică *ă, ă, ô*, țin locul tot de o syllabă în vorbă, sau de un *timpu* în musică și în poezie; pentru quô din natur'a lor având o cantitate mai mare de son, ori-quât s'ar' restrînge nu pot perde valórea de un *timpu*.

5. *u* și *i* fiind de sine restrînse sau jumătăți de vocali, (quôci *u* este o jumătate de *o* și *i*, o jumătate de *e*) daqua devin închise adică *ű* și *ĩ*, nu mai pot ținne locu de syllabă sau de *timpu*.*)

Exemple.

<i>Lun'a</i>	doe	syllabe	<i>lună</i>	iar	doe
<i>dela</i>	doe	syllabe	<i>dela</i>	iar	doe
<i>locuire</i>	patru	syl.	<i>lôcuire</i>	iar	patru.
<i>oul</i>	doe	syl.	<i>oű</i>		una
<i>ca'i</i>	doe	syl.	<i>caĩ</i>		una. etc.**)

*) *u*, și *i* finali la substantivi si verbi, tot d'auna sunt închiși, și n'au nevoie de a mai fi însemnați cu semnul scurtării, adică de a se scrie așa *ű* și *ĩ*: spre exemplu, *bou=boi*, *boű=boĩ*, *callu*, *caĩ=callű* sau *cal*, *caĩ*; *faci=faceű*, *voi=voĩ* *facu=faceű* sau *fac*, etc. Când se pronunță întregi atunci iau accentul gravu cum *făcű*, *voĩ*; sau intervine un apostrophu că la mint'i în locu de mintii.

***) Aproposito de *timpi* la musică. Oamenii își pot exprima ideile și prin semne că muții și că sêlbaticii; quât ânsê 'și le exprimă prin sonuri or cu gur'a sau limb'a, chipul aquesta de exprimare intră în domi-

6. Din vocali, *e* este nu numai o vocală, ci și mólle sau umedă; *i* este încă și mai umedă, și de aqueea consónele *c* și *g* înainte de *e* și *i* se înmóie sau se umedescu, pățind modifiția la noi și la Italiani într'un fel, pronunțiându-se că *dj*, și la Francesi altfel, pronunțiându-se ca *j*.—*d*, *t*, *s*, fiind mai dure sau mai tari de quât *c* și *g* au nevoie de mai multă umiditate spre a se înmuia; de aqueea înainte de *e* rămân mai adesea neschimbate, iar în ainte de *i* que este mai umedu se înmóie și devin *tj*, *dj*, *sj*,

---

niul Musicei, și tótă syllab'a e un *timpu*; tótă vorb'a e o măsură, de doi, de trei, de patru...timpi sau syllabe. Nu e omu quare să nu aibă mai mult sau mai puțin instinctul musicei, quel puțin al mesurii sau al tactului. Póte să nu cunóscă quineva music'a, îi place însă armonia și accordele, și îi desplace desharmonia și desaccordele. Săteanul quel mai necult, quând se pune în danțu, danțá bucurosa daqua láutarul ține măsură sau tactul; și quât perde musicantul tactul, perde și danțuitorul pasul; și de și nu cunósce music'a, îl aude quó strigă: *cântă bine jupáne!* Queea que face pe tot Românul de a strigă: *cântă bine jupáne!* aqueea îl face de a și modulă limb'a și a prefacce și consónele și vocalele fără scirea lui însuși. Nu grămmatica sau regulele îl facu a vorbi românesce și musicalmente, ci Grămmatica sau regulele cată a se face observând limb'a lui. Să luăm spre exemplu quâte-va vorbe și după dênsele vommu vedé quât e de delicată și consequente urechia Românului și prin urmare limb'a lui.

Vorba *pe-ne* are doe syllabe, sau un tact de doi timpi; a dice însă *pe-nă*; *pe*, este un timp sau o syllabă și *nă* o jumătate de timp. Que s'ar' face în mu-

7. *l*, *r* și *n*, fiind consóne limbali sau palatinali, și prin urmare umede sau moi, de se vor îndoii devin și mai umede; și de vor fi înainte sau în urmă de *i*, quare este din natură mai umed, atunci *l*, *r*, *n*, se îmmoie de tot, pronunțându-se că *i*, cum:

---

sică când un tact ar' fi de doi timpi și altul de unul și jumătate? Aqueastă anomalie ar' împedica și ênsuși mersul la mai mulți ómeni când s'ar pune în mișcare pe sunetul tobei. Unii din Români disserô *pé-nă* sau *pea-nă*, simțind quô vorb'a *pe-nă* strică tactul; ânsé *pé* sau *pea* prețuesce că doi timpi, că o notă albă fiind difthong, și prin urmare *pea-nă* este egal a doi timpi și jumătate și tactul iar este rupt; veni dialectul nostru și mutând pe *e* în *a*, făcú *pa-nă*: așa *a*, fiind quât o vocală și jumătate, étô equația ($pé = 1 + ne = 1 = 2$). ($pa = 1\frac{1}{2} + nă = \frac{1}{2} = 2$). Assemenea deveni în dialectul nostru și *pere = pară*, *vede = vadă* și alte assemenea. Aqueasta fu caus'a quô la tóte limbele limb'a cultă și unitară se formò printr'un eclecticismu din mai multe dialecte; și poetii în tóte limbele antichității se servirô din quâte patru dialectele que natur'a produce între toți popolii que se întind într'un coprins mai spațios, cum să aibă diverse climate sau zone.

Din aquestea dar se vede quô a scrie quineva *pénă*, *péră*, *védă*, etc. scrie regulat după etimologiă; eufonia ânsé sau music'a suffere, de nu se vor pronunția aqueste vorbe *pară*, *pană*, *vadă*. În prosă pôte scrie quineva limba unitară, în poesie ânsé este nu numai iertat, ci și necessariu de a se servi de dialecte, quôci cum va rimà un poet vorb'a *rada* cu *véda*, de nu va scrie sau nu va pronunția pe quea din urmă *vadă*?

valle,	vălli	=	văi	} l
callu,	calli	=	cai	
gollu,	golli	=	goi	
queru,	queri	=	quei	} r
saru,	sari	=	sai	
peru,	peri	=	pei	
punu,	puni	=	puiu, pui	} n.
remânu,	remâni	=	remâiu, remâi	
ținu,	țini	=	țiiu, ții	

8. *l*, fiind limbal și palatinal se poate schimba în vecinul său *r*, que este de aceeași specie; cum: *saluto sărutu, sale sare, sole sóre, quale quare etc.*; *ll*, ânsă nu se schimbă în *r*, ci sau se pronunță tare că la *calle, valle, mólle*, sau se îmmoie aproape de *i* că la *călli, vălli, molli = cai, văi, moi*.

9. Din vocalile închise și confuse *ă* și *ě* se pot distinge sau cunósce, or în originea sau rădăcin'a lor că la *mărire* dela *mare*; or în pluralul substantivilor și adjectivilor, cum: *měru mere, număr numere* sau *numeri*; or în a doa persoană a prezentului indicativ, cum: *lăudare laudi, părere pari, învățare înveți, appăsare appeși, legénare legeni, împénare împeni, înșellare înșelli*.

10. Toți substantivii și adjectivii, daqua prin decăderea limbei au ajuns la sin-

gular a se provincialisà sau a se jargonà or
giscănări, sau a formà dialect, la plural re-
vin la originea lor; cum:

pană	pene,	que a fost	pena
Mëru	mere	—	— meru.
Stea	stelle	—	— stella.
Ea	elle	—	— ella.
grâu	grâne	—	— granu.
frêu	frêne	—	— frenu.
Cal	cai = calli	—	— callu.
Pele	pei = pelli	—	— pelle.

Ammu dis quõ fiã-quare vorbã catã
sã aibã în sine și *materia* și *forma* sa; —
pentru quõ nici o materie nu è fãrõ for-
mã. — Prin urmare, vommu împãrți ortho-
graphia în trei părți,

1° Partea que tractã despre formã.

2° Quea quare tractã despre materie
sau rãdëcinã;

3° Și infine quea despre punctuațiõ.

Din tôte, form'a și punctuația sunt
quelle mai esențiali, fãrõ de quare scie-
rea nu'și pôte împlinì scopul, de a fi înte-
leși de quei que nu sunt de față. Ob-
servarea materiei sau a rãdëcinelor este
necessariã quellor que se dicu erudiți;
finalile vorbelor ânse sau form'a lor cum
și punctuația sunt de rigóre necessarie

la ori que scriitor. Prin lipsa punctuațiunii, s'a vădut din exemplele arătate, quô fără voiea nóstră s'au păcălit nisce persóne que jócă un rol mare în Romania de astăzi.

DESPRE FORMA.

REGULE.

1. Masculinii și femininii de prim'a declinațiō se termină în *ă* cum: *tată, papă, popă, pașă*, masculini, și *cas-ă, lun-ă, alb-ă frumó-să* etc. feminini.

2. Femininii terminați în *ă* la plural, în genetiv și dativ singular se termină în *e*, cum:

Romă Rome, anticei Rome.

Musă Muse, homericei Muse.

Casă case, vechiei case*

Aquestea luând articol facu:

Muse-i Muse-le, și nu Musi Musile.

Case-i case-le, și nu casi casile.

---

* Daqua aqueastă speție de *e* s'ar scrie cu *æ*, declinația ar' fi și la vedere că și la auzu întrégă latină; *Roma Romæ, Musa Musæ*, și daqua ammu adoptă și un *m* mut, sau simbolicu ammu avé *Musa, Musæ, Musam*, que s'ar citi că și la Romanii antici tot *musa*.

Observațiō.

Sunt unele que se termină în *bă, mă, nă, lă, ră* și altele, că: *limbă, lacremă, vacă, stângă, vînă, cicală, veră* etc; aquestea la plural și genetiv și dativ terminându-se în *e*, scurtedă sau îmmóie pe *e*, unele din caus'a consónelor labiali *b, p, f, m* que se pronunță lipind buzele, și prin urmare facu și pe *e* de a se pronunția că *i*, altele din caus'a consónelor palatinali *l, n,* și *r* que, pronunțându-se în cerul gurei prin limbe, îmmóie pe *e* și prin urmare îl aducă întru a semănă cu *i*, și quelle din urmă, *că* și *gă* îmmuinduse în ainte de *e*, se pronunță mai facil, dându-se lui *e* asemănarea lui *i*. Prin urmare mulți pronunță nisce asemenea vorbe: *limbi, limbile* în locu de *limbe, limbele*; *lacremi*, în locu de *lacreme*; *vaci* în locu de *vace*; *stângi* în locu de *stânce*; *vini* în locu de *vine*; *veri* în locu de *vere*, etc. Nisce asemenea urite deprinderi, sunt că la *binile* în locu de *binele*, *sfintile* în locu de *sfintele*, *căși* *cășile* în locu de *case casele*. — Tot que s'ar puté iertă la nisce asemenea vorbe este în poesie că dialect, când versul ar' quere o syllabă mai puçiu. Attunci mai preferabil ar' fi de a se scrie *limb', vac', lacrem', ver'* de quât *limbi, vaci, lacremi, veri*, pe quare grammatic'a sau logic'a lim-

bei le quere a se scrie *limbe, vace, lacrăme, vere*.

3. Feminii que se termină în *e*, la plural și în dativ se termină în *i*, cum:

Minte minți, sănătosei minți;

Vespe vespi, veninoasei vespi;

Femea femei, frumoasei femei;

Aquestea luând articol, facu:

Minti-i minți-le, și nu minței mințele.

Vespi-i vespi-le.

Femei-i femei-le.

Insemnare.

Femininii în *ie*, de și se termină că dialect în *e*, ânsă, în originea sau în natur'a lor sunt terminate în *ă* scurt; cum: *philosophiă, Mariă, geographiă*; *ă* și *ă* precedute de *i* sunt quam difficili în tôte limbele de a se pronunțiă *ă* și *ă*, adică: *Georgiu, Mariă*, și veni mai commod de a se mută sau a se pronunțiă în *e*, *Georgie, Marie*. Assemenea schimbare că dialect s'a făcut și la Franțesi și Germani: *philosophie, geographie, Marie*. Prin urmare aqwestea, de și se pronunță că în *e*, ânsă aqvel *e* fiind în adevăr un *a* pur și brev, la dativ și la plural nu se pot termină în *i*, ci în *e* după natur'a lor: și prin urmare, *philosophiei, Mariei, geographiei*, și nu *philosophii, geographii, philosophiele, geographiele*, și nu *geographiile*.

4. Masculinii și femininii que nu se termină în *ă* și *e*, cată a se termina românește în *u*; ântêiu pentru quô alt fel, după cum s'a văduț ar' presentă o materie fără formă, queea que nu există în natură; (quôci ori-que materie își are o formă) și a doilea pentru quô ast-fel în *u* s'au terminat dela începutul limbei nôstre; ast-fel se vëdu scriși în cărțile vechi, și pentru quô o mare parte de Români că quei din Macedonia pronunță pe *u* final întregu și deschis.

Să luăm spre exemplu materia *bo*; de'i vommu dà formă de singular masculin, face *bo-u*, și de'i vommu dà formă de plural masculin face *bo-i*. Materia aquì è tot aqueea, și ideea è tot aqueea; form'a numai *u* și *i*, differe: una arată ideea în singular și alt'a în plural. — Să luăm assemenea materia *lup*, aqueasta cu form'a *u*, face *lup-u*, cu form'a *i*, face *lup-i*, cu form'a *ă*, face *lup-ă*, cù form'a *e*, face *lup-e*. Ideea în quâte patru formele è tot aqueea pentru quô materia sau symbolul *lup* è tot aquella; și formele differind arată speția sau în masculin singular și plural, sau în feminin singular și plural.

Mic-u mic-i, mic-ă mic-e.

Blând-u blân-đi, blând-ă blând-e.

Lung-u lung-i, lung-ă lung-e.

Frumos-u frumoș-i, frumós-ă frumó-se.

Întellept-u întellept-i, întellépt-ă întel-
lept-e.

Românesc-u românesc-i, românesc-ă
românesc-e.

Turturell-u turturell-i, turturell-ă tur-
turell-e.

Aqueste exemple, de se vor scrie alt
fel, li se schimbă materia, și este o contra-
dicțiō cu definiția orthographiei, cu scopul
ei, cu principele nemutabili que tôte limbe-
le sunt datore a observà și a ținne când
esu din chaosul, qua să dicu așa, al glosse-
lor. Cerce quine-va a scrie verbele de sus,
(despărțindu-le în materie și formă) cu slo-
vele cyrilliene sau și cu litterele romane
schimbând aquestora antic'a și natural'a lor
funcțiō, quō va vedé quō la fiă-quare schim-
bare de formă, vâ schimbâ și materia, și
schimbânduse ast-fel symbolul sau icōna
ideii, scrierea ar' fi o strabographiă și nu o
ortographiă, cum spre exemplu:

Мік-ъ міч-і sau mic-u mitch-i.

блѣнд-ъ блѣнз-і sau blând-u blânz-i.

лунг-ъ лунѣ-і sau lung-u lundj-i.

ромѣнск-ъ ромѣнеѣ-і sau românesc-u
româneșt-i, etc.

Exemplele aquestea luând articoli la
plural facu:

Mici-i, micii sau mic'i or mici' și nu mici.

Blândi-i, blândii sau blând'i or blândi' și nu blândi.

Lungi-i lungii sau lung'i or lungi' și nu lungi, etc.

Cititorul poate quǎ s'ar' îngreuiã de multele melle exemple; ânsǎ a cãtat sã arãtam limb'a în tóte formele și modurile qua s'o cunóscã o datã scriitorii nostri și sã ne desbãrãm de atãtea giscãnãrii que ne-au devenit un învǎtu d'a casã de pe la Șolcan și Cãlin sau de pe la Marica și Pãuna que ne-au fost primii maestri de limbã. În tóte nașunile scie astãdi, pînǎ și vulgul, que este un articol; și la noi aqueia que singuri se numescu *fi ai lui Apolon*, litterați, poeți, autori mari, luceaferi ai Țãrrei, nici un biet articol nu'l pot cunósce și distinge; quóci de 'l ar' cunósce, 'l ar' punne unde se cuvine, cum 'l au pus toți scriitorii români din aintea nóstrã.

Insemnãri.

I. Sunt substantivi feminini que se terminã în *u* mut cã și masculinii, cum și în consonã: cã *suroru*, *nuroru* sau *suror*, *nuror*. Aquestia, luând articoli, quei terminați în *u* mut lepǎdã pe *u* și se scriu: *suror'a* *nuror'a*.

II. Sunt asemenea substantivi proprii feminini și străini de limb'a Română că *Babylon*, *Rachel*, *Ierusalem*, etc. Aqueștia luând articol, cată a se scrie așa: *Babylon-a*, *Ierusalem-a*, *Rachel-a*.

Forme de pronume.

5. Pronumele *eu*, schimbând forma *u* în *i*, nu è de ajuns spre a formă pluralul; cată să schimbe și materia, dicând *no-i*. În tóte limbele se urmează tot așa: Pentru quó pronumele din singular făcându-se plural, nu mai arată aqueeși idee; când dice *quine-va noi*, se înțelege și *eu*, și *tu* și póte și *ellu* și *ea* și *ei* și *elle* la un locu.

6. *Tu*, făcând *voi* la plural, schimbă iar și form'a și materia pentru aquellași cuvânt.

7. *Ell-u*, *ell-i*, que se pronunță și se și scrie îmmuiat *ei*, schimbă numai form'a; intră adicó în regul'a comună, pentru quó arată tot aqueeși idee adicó tot a treia persónă în plural: — asemenea se urmédă și cu *ell-a* îmmuiată în *ea*, când face la plural în *elle*.

8. Cu *mě*, *te*, *se*, que să facem, Domnilor, quâți pretindeți qua numai un τ să aibă limb'a română, representat adicó numai printr' o vocale, și mai vîrtos numai

prin *ă* și lepădați pe *ě* și pe *o*? Vine cui-vă bine să scrie *mă, te, să* sau *sě*? Nu devine limb'a și mai dificilă și mai neregulată pentru quô devine mai nelogică și mai neconsequente? Eatô dar quô începe a mai eși și altă vocală închisă și confusă adică *ě*. Apoi lui *mě* puindu'i form'a masculină *u*, face *firescemeu mei*, iar nu *măi*; lui *te*, adăogindu'i *u*, face *těu těi* iar nu *tău tăi*, și lui *se*, adăogindu'i *u*, face *sěu sěi*, și nu *său săi*.

[Idem 1848, Ianuarium 19.]

XIII.

9. *Aquest-u*, scriinduse la plural **ачеи-и**, schimbă fără nici un cuvânt materia *s*, în **и**. Scriind ânsă *aquest-u aquesti*, se regulă limb'a pentru quô se representă prin adevăratele ei littere.

Să lăssăm ânsă de o quam dată litterele *romane*; și de vommu scrie că părinții nostri cu quelle cyrilliene, cum se vede în cărțile Bisericeii, avem adjectivii demonstrativi în modul următor:

Ачестѣ, ачеиѣ, ачеи-а.

ачелѣ, ачеі, ачеі-а.

ачеаа, ачесте, ачестеі, ачестеі-а.

Aquesta è typul limbei, ânsă Domnisorii autori atâția și atâția credurô quô pot deveni autori fără a învăța nici o limbă, fă-

rõ a avé de model pe maestri predecători și scriu :

аҗеиңиі femei în locu de аҗестеі femei.
femeii аҗеиңиа în locu de femeii аҗестеиа.

Alții scriu și femeii аҗеиңиеа

și alții și femeii аҗестеиа

și alții: vin pînõ la absurditatea de a scrie:
аҗеі femei.

Aquí ânsë nu è nici o greutate: facă quine-va, cà la toți substantivi și adjectivii feminini, din singular plural, și din plural are îndată typul genetivului și dativului: cum facem adicõ dela *Musă, Muse, Musei*; asemenea facem dela *aqueastă aqueste, aquestei*, și adăogînd pe indicativul *a*, avem *aquestei-a*, fără a căde în necuviința de a'l confundà cu masculinul plural *aquest-u aquești, aquești-a*. Assemenea este și cu *aquea aquelle, aquellei aquellei-a* que nu se pòte confundà cu *aquellu aquei, aquei-a*.

Par' quõ este un făcut, quõ tot que nu scie omul mai mult, aqueea pretinde quõ o scie mai bine, și ñice quõ è sigur de dën-sa. Așà quam vine și cu *aquesti* adjectivi demonstrativi. Ei sunt nisce vorbe cu quare arătăm un objet sau mai de apprópe sau mai de departe. Arătăm și tot arătăm par' quõ ammu sci quevà, și apoi ênsuși vorb'a cu quare arătăm nu o scim cum s'ar' cuveni. Se vëđù mai sus quât de urît se

scrie atât în plural quât și în genetiv și dative. Să mai vedeți ânsă și alta: *aquesta aquella* iau adesea după dênșii și pronumele personal *iși*, qua să arate quô este *aquesta* sau *aquella ênsuși*; și ast-fel facu *aquesta'si aquella'si*. Sciți, cu tôte aquestea, cum se scriu de autorii nostri quei faimoși și celebri? Fără nici o témă de păcat și rușine de ómeni, excellenția lor litterară le scriu *acestaș acelaș!* (și de quând aquel *u* mut începù să fiă semnu de erudițiô mare, se scrie și mai impertinent: *acestașu acelașu!!!*)

40. *Quare*, este și ellu un adjectiv cà toți adjectivii que se termină în *e*; o vorbă cà tôte vorbele cu materia și cu form'a sa; precum sunt și vorbele: *mare, dulce, tare*, etc. ânsă:

mare	la plural	face	mari
dulce	—	face	dulci
tare	—	face	tari;

quare pentru que să nu facă *quari*, după cum a făcut de quând sunt limbele romane.

Moșii nostri au scris: *omul quare, ómenii quari*; autorii nostri de astăzi scriu *omul quare, ómenii quare*.*

* Alți Sarsaili și mai moderni, nisce dihanii de Sarsaili îmbăierați și oficiali scriu și *omul quari*. Dar îi vommu dá noi într' o di pe mân'a Rumânellului nostru, cum să ni'i facă a rupe binișor pe romănesce.

Se mai face încă un abus foarte *sophoghiotat*, qua să nu dicem sarsailescu, cu aquest relativ *quare*. Se scie quō în multe limbe aquest relativ ia și articol că și la noi: *quare quarele*; că și la Italieni *quale il quale*; că și la Franțesi *qui, lequel, laquelle, lesquels lesquelles*; ânsă quând o dată vorb'a precedente la *quare* se reduce relativul are articol, un al doilea articol la relativ este foarte de prisos. Franțesii dicu: *l'homme qui*, iar nu *l'homme lequel*; la *femme qui*, iar nu *la femme laquelle*. La noi ânsă sunt mulți quâror nu le lipsesce, cum se dice, quâte o dógă, ci le prisosesce quâte una și doë; aqueștia nu se multumescu a dicce *omul quare, femeea quare sau que*; ci îți punne de doë ori articolul, dicând *omul quarele, femeea quarea*.

11. Precum *ellu*, dela *quare* elidând pe *el* remâne articolul *lu*, face dativul plural *ellor* sau *lor*, asemenea și *un* face la dativ plural *unor*, asemenea *aquesta aquestor, aquella aquellor, atât atâtor*. În aqueștea se vede la unele materia *l* și formă *or=lor*; în altele materia *un* și formă *or=unor*; materia *aquest aquell* și formă *or=aquestor, aquellor*; materia *atât* și formă *or=atâtor*; materia *mult* și formă *or=multor, alt altor*. Ânsă la *totu tuturor, amândoi amânduror*, materia e-

ste *tot* și *amêndo* și rău se face din *tot*, *tutu-ror*, din *amêndo amêndu-ror*, quô se falsifică și form'a și materia; și quô *ror* nu figură între formele române, nici *tutu* și *amêndu* între materiile sau rădăcinele române. Este ânsă aquel articol plural în dativ *lor*; și dicând quinevã *tutulor* se mai apropie de *totilor* sau *tutilor*; asemenea și la *amênduror* se mai pôte dicce *amêndulor*. Tot asemenea se vede și în edițiunile quelle mai bune alle cărților Bisericeii.

Atât, la plural face *atâți*, și prin urmare cu particula *a*, *atâția*. Autorii ânsă de astăzi scriu *atâtea*, par' quô ar' fi pluralul *atâte* și nu *atâți*.

Doi, iară se vede și după forma *i* și după întelles quô este plural; pentru quô que è *doi* nu è *unul*. Ânsă form'a *i* masculină la feminin face *e*, cà la *buni bune* etc. și daqua voiți să aibă limb'a română numai o vocală închisă confusă, adică *ă*, cum ammu facee din *doi doă* și nu *doe*.¹⁾

¹⁾ Întrebă adică băeții, Domnule Sarsailă official și cu iataganul de brâu qua să scie și ei unii alții spre a nu'i scôtte din funcțiuni.

Hei! Faraóne, Baraóne
 Cearlatan de progresóne
 Din turcesce, sfrançosesce
 Și 'nsuși chiar din muschicesce
 Ó s'o rupi pe românesce.

13. Lîngă *doi, trei*, de vommu allătură form'a numerilor ordinali *lea* și indicativul sau articolul *al, a*, face *al doi-lea, a doi-lea, al trei-lea a trei-lea*. Sunt ânsă mulți procopsiți și ênsuși din quei que au venit dela hagialîcul Parisului quari scriu *al doe-lea al treelea*.

La *doi* și *trei* quând se allătură form'a de verb *escu*, unii scriu: *doi-escu, trei-escu*, și alții *do-escu tre-escu*. După părerea mea și unii și alții au cuvânt; quei din urmă ânsă mi se paru și mai consequinți, quôci lîngă materie nu allătură doë forme. Materia sau rădęcina aquî este *do, tre*, pentru quô *i* este form'a pluralului, și prin urmare *do-escu, tre-escu* coprind o rădęcină sau o materie și o formă, unde *do-i-escu, tre-i-escu*, coprind o rădęcină și doë forme. Așă este și la *patru*, rădęcin'a fiind *patr*, verbul face *pătr-escu*, și nu *patru-escu*.

1848, Ianuarius 22.

XIV.

Form'a verbilor.

1. Tótă prim'a persónă, în toți timpii și numerii are form'a sau finalul *ũ*¹⁾ de vi-

¹⁾ Ammu mai arătat quô *u* și *i* finali sunt tot d'auna

góre: *rogu rogu-te, rugămu rugămu-te**
și prin urmare:

*Cântaiu, rugaiu, vorbiu, scriseiu, fă-
cuiu; și nu cântai, rugai, vorbiu, scrisei,
făcui.*

Mulți scriu astăzi după typul sau form'a a doa (n'a scris încă nici un Român pînă la 1830), și unii scriu ast-fel din nesciința grammaticei și alții din systemă, spre a readuce adică typul la quel anticu latin sau la modernul italian și franțes: *cantavi, cantai, je chantai*. După părerea mea aflu mai logicu sau mai rațional typul limbei Bisericeii; întâiu, pentru quod are caracteristica *u* de prima personă; al doilea, pentru quod *rugai* eu, perfect se confundă cu *rugai* tu, imperfect; al treilea, quod pronunțatia română ne face a preferi pe *rugaiu* din *rugai*; al patru-lea, quod è un typu consacrat în atâția secolu de bărbați que se vedu quod au avut și minte și erudițiō, și

---

muți și nu mai è nevoie de a fi însemnați cu semnul scurtării adică *ă i*, que mai mult insultă pe cititor considerându'l de *buchier*. Vin încă împregiurări quâte o dată, când după *cr, gr. cl, pl, bl*, adică după *l* și *r* preceduți de altă consonă, să se pronunțe întregi *u* și *i* finali că la: *lucru, templu, agru, socru, ambli ambli, aflu aflu* etc.

* Imperfectul *cântam*, mai nu presupune un *u* final, fiind *cântat-am*, și pentru quod de aqueasta nici nu s'au putut deprinde Românii d'a dice *rugamu-mă*, după cum dicu *rogu-mă*.

pentru quod limb'a cu form'a *u* la prima personă que representă pe *e-u*, în general devine nu numai mai regulată, ci și mai logică; și infine pentru quod de voiescu unii a readduce form'a antică latină, acolo se vede *cantavi, rogavi* iar nu *cantai, rogai*; și cum ammu mai arătat *littera v* din latinitatea clasică, strămoșii nostri au schimbat-o foarte natural în *u* că la *naufragiu* dela *nave*, că la *au* dela *av-ere* și altele.

2. A doa personă a verbilor în toți timpii și numerii are timpul sau forma *i*; cum: *rogi, rugați, rugai, rugași, ruga-răți, irugasseși, rugasserăți*.¹

Excepțiō.

Prim'a conjugatiō la imperativ singular și la quăți-va verbi neregulați nu au forma *i*, unde și se presupune a doa personă. Pentru quei neregulați că *fă (tu) du, vino* n'avem a dà cuvântul, quoci neregul'a n'are alt cuvânt de quāt capriciul sau facilitatea de multe ori; iar pentru quei regulați, caus'a este quod imperativul è sau un infinitiv sau un subjonctiv; spre exemplu, din *a cântà*, imperativ face *nu cântà, non cantare*, și apoi de aquest'a mai appropē este *cântă tu*; din *a dormi* im-

¹ Tot d'auna *i* final este mut, afarō numai de va fi în urma lui *l* și *r* precedați de o consōnă, că la *ambli* *asli, lucri*.

perativul facce: *nu dormì, non dormire*, și de a questa mai apprópe este *dormì*; din a *vedé* imperativ facce *nu vedé, non vedere*, și de a questa nu e departe *vedi*, fiind iertat sau natural de a schimbà pe *e* în *i*.

---

3. A treia persónă a presentelui indicativ de prim'a conjugatiõ are form'a *ă*, fiã singular, fiã plural; cum *ellu ar-ă, ei ar-ă, ellu cântă, ei cântă*. Dela un timpu înquã, se întrodusse un neologismu, nu numai in-norant, ci și contrariu limbei nóstre, făcënd mulți paradă de a scrie *ellu ară* și *ei aru*, *ellu cântă* și *ei cântu*. Ânsë, cum ammu mai arãtat, un asemenea tipu de plural la prim'a conjugatiõ nici nu s'a mai auzit în gurele Romãnilor nici s'a mai vëdut prin cãrțile que s'au typãrit pînõ la 1830. Un asemenea tipu vițios è în contra tutulor limbelor *romane*; étõ quare a fost typul Iegiuít al aquestor limbe, în presentul indicativ dela prim'a conjugatiõ:

latina

canto, cantis¹⁾ canta-t²⁾, dela aquest'a plural facce:

— — canta-nt

---

¹⁾ Nu se scie de se pronunția *s*, sau de erã mut cà la Franțesi.

²⁾ Nu se scie de s'a pronunțiat *t*, sau de a fost numai

italiana

canto, canti, canta; dela aquest'a plural face:

— — canta-no.

româna

cântu, cânti, cântă dela aquest'a plural întéiu făcea:

— — cântă-nu și cântân¹⁾ și mai la urmă lepădând pe *n* făcū *cântă*.

Quât pentru form'a que are a treia persónă la plural dela a doa și a treia conjugățiuni, se vâ arătâ demonstrânduse la locul sêu.

4. A treia persónă a imperfectului singular în prim'a conjugățiō are form'a *à*; *ellu cânt-à*, *ellu ar-à*, *ellu lucr-à*. Accentul gravu cată a se punne pentru quō îl quere prosodia, și pentru quō s'a đis quō nu se pôte numi orthographiã un modu de scris que nu conservă, și nu arată adevêrat'a prosodiã sau pronunțiațiō a limbei; și pentru quō vin' împregiurări unde vorbe cà *formă*, *form'a* și *formă*, *fint'a* și *fintă* să se ia una drept alt'a, și quei que nu sunt de față să nu ne priceapă.

Mulți scriu și pronunță a treia persónă a pluralului dela imperfect; *formau*, *cântau*, *arau ei*, în locu de *formă*, *cântă*, *ară*

---

distinctiv și mut cà la Françesi, que îl pun fărō a'l pronunția, cum și la noi, și Italiani și alții que 'l ammu lepădat.

¹⁾ Veđi cărțile Bisericesci, edițiunile quelle mai vechi.

ei. Credem quod aqweste doę forme și una și alta sunt bune, și remâne la gustul scriitorului mai virtos la versificațiõ.

5. Pînõ quãnd se scriã limb'a cu slovele cyrillene, scriã Românii a treia persõnã singularã a presentelui, a imperfectului și a perfectului, în modul urmãtor:
adicõ: ellu apъ, ellu apà, ellu ap'.

Sã venim acum a scrie aqweste trei împregiurãri distincte cu litterele romane:

apъ = arã

apà = arà.

Quãt pentru ap', de 'l vommu scrie *arà* se confundã cu imperfectul; și pronunția nu se representã justã; de 'l vommu scrie *arë*, tot o asemenea nevoie, quõci prosodia nu se aratã; de 'l vommu scrie *arè*; de și se conservã prosodia, pronunțiația pate ast-fel quãt nu se appropie nici de cum de quea romãnã; suntem nevoiți a' scrie *arã*. Ansã și ochii au nisce drepturi în regulele gustului assupra obiectului que se vede; ochii quer frumosul cã și urechile harmonicul, cã și nasul aromele, etc., o vocalã cu trei țepe în sus întepã la ochi. Alergãm darõ la quelle-lalte vocali și cercãmu:

arì nu se appropiã de ver'a pronunțiațiõ romãnã

arù asemenea.

Arò se mai apropiă, și cu modul a-questa de scris, quând vâ trecce o dată și Music'a cum se cuvine prin limb'a noastră după cum trecù prin quea italiană, d'a o mai desrăguși, îi vommu facce un mare servițiu, dându'i o vocală rotundă que se pôte cânta cu gur'a mai deschisă în locul lui τ , la quare artistul vâ fi nevoit a mai închide gur'a, și a scôte jumătate sonul pe nas.

Aqueastă difficultate eu așa ammu împăcat'o cu mult mai nainte de a cunósce în quevâ limb'a italiană. Quând mai apoi trecuiu de curiositate prin typii aquestei limbe surori gemine cu a noastră, remăsseiu mulțumit de instinctul meu.

Cată ânsă a arătâ și modul după cum D. Laurianul applană aqueastă difficultate. D-lui recunósce doi τ unul brev și altul lungu, pentru quô și sunt în limb'a noastră adică $\tau = \text{ă, ă, ă}$; și pe τ îl facce egal lui $\hat{a}$, adică $ap\tau = \text{ară}$, și $ap\tau = \text{ară}$.

Êtô și cuvântul que credem quô are, și quarele este fórte logicu: Să așternem typii conjugățiunilor în timpul perfect person'a a treia:

ellu vorbi, ei vorbi-rô, conservă pe i ;

ellu făcù, ei făcu-rô, conservă pe u ;

ellu arò, ei ara-rô, nu conservă pe o ; și prin urmare:

ellu arâ, ei ara-rô a cătat să fiă.

Ânsă que faccem lui $\acute{a}$ cu circumflex

que din fatalitate că și quelle-lalte vocăli s'au adoptat dela început încă dela antenații nostri de a se pronunția nasal iar nu închis și confus? que facem culturei limbei când mai târziu vâ trece music'a prinr'ênsa? que facem când se vâ desrăguși limb'a quô arò se vâ confundà cu arà. Eu m'am deprins a scrie pe ap^á = arò, iar nu egal lui arà. Nu pot ânsê dicce nimicu în contr'a modului adoptat de D. Laurianu, pentru quô, dupô cum se vëđù, eu m'ê făcuiu avocatul și appërătorul aquestui mod puind în ainte logic'a lui.

6. Doi *aa* unul dupô altul se assorbu devenind unul singur lungu, sau se elidu, cà la *casă*, *casă-a* = *cas'a*, *lună*, *lună-a* = *lun'a*. Prin urmare din *arare*, lepédând pe *re* și remânênd *ara*, de vommu adăogi la aqueastă rădëcină form'a à a imperfectului de a treia persónă, facee *araa* = *arà*. În quât ânsê pentru *e* și *a*, aquestea, când se întempină, devin un diftong în quare se simtu sau se aud amêndoë vocalile; asemenea se întemplă și când se întempină *i* cu *a*. Așà darô la *vedere*, lepédând finalul *re* și allăturând form'a imperfectului à, se facee *vedea*, și *ea* cà diftongu fiind lungu, numai are nevoie de accent; asemenea se urmeađă și la *dormire*, *dormi*, *dormià*. Aquest'a, de se pronunță analysat

că peste Oltu, ia accent; de se va pronunția ânsă o dată că diftongu legat *ia*, n'are nevoie de accent adică *dormià* sau *dormia*.

[Idem 25 Ianuarium 1848].

XV.

Ammu vëdüt din quelle de sus quõ a treia persõnã singularã a perfectului are în genere drept formã sau final o vocalã lungã sau accentatã; cum: *ar-ò apropi-ò*, *dorm-è*, *fãc-ù* etc. La vorbe ânsã cã *spars-e mers-e*, *rup-s-e*, *tins-e*, *smuls-e*, etc. quare este caus'a de nu se pronunțã sau nu se întõnã cã *sparsè*, *rupsè*, *tinsè*, *smulsè*, etc.? Caus'a este quõ vocal'a din aintea lui *e*, adicõ quea dela penultim'a are doë consõne dupõ dënse și fãcëndu-o lungã, mutã tonul și face pe *e* final brev sau scurt; spre exemplu în vorb'a *spars-e* pronunțiãnduse *spar-se*, se mutã tonul de pe *e* pe *a*. Tot așã se urmëdã și la vorbele *rup-se*, *tin-se*, *vins-se*, *cõp-se*, *sug-se* etc. Ânsã în a-queste exemple consõnele fiind differinți se simt sau se audu fiã-quare; iar quând consõnele sunt tot aquellea sau gemeni, ființ'a lor se demonstrã prin mutarea tonului sau lungirea vocalii penultimiene sau quea din aintea lui *e*: ast-fel sunt vorbele; *pussè*, *disse*, *trimisse*, *întellesse*, *allessè* și altele,

quare de nu s'ar' scrie că în originea lor îndoind consón'a, ar cătă a se pronunțîă după regul'a generale; *pusé, disè* etc. sau, qua să scăpăm de aqueastă necuviință, a allergă din nuou la modul hellenicu cum se scriă cu slovele cyrilliene scriind: *dise, puse, duse, trimise*. Cuvintele pentru quare se preferă în împregiurarea aqueastă excepționale a perfectului îndoirea consónei sunt: ântéiu, pentru quô așa o quere originea aquestor vorbe; al doilea, pentru quô îndoirea consónei è mai natural de à ardică tonul de quât accentele que sunt conventionali; a treilea, quô îndoirea consónei ne scapă de nevoiea de à se confundă participii feminini plurali cum: *objecte puse, adduse, trimise, allese*, cu perfectul *ellu pousse, ellu addusse, ellu trimisse*, etc.

Aquí curat se vede quô limb'a română din tată în filiu a conservat vocal'a din penultimă să fiă lungă, a cătat să precédă doë consóne, fiă differinți fiă gemene. Apoi a appesă quinevă ușor assupr'a unei vocali este a avé o limbă copillărească sau mólle; a appesă mai pronunțat este a avé o limbă mai bărbată sau mai vigurósă; să ia quinevă à minte la toți quâți din fire vorbescu mai curat, mai sănëtos, mai bine românesce quô aqueastă que dicem și facu, appasă adicó unde se cuvine qua să

dea nuanț'a quea mai clară și mai distin-
să consónelor; quând dice: *objete duse,*
trimise etc., appasă mai ușor, face adică
a se auđi s mai ușor; și quând dice *ellu*
dusse, pusse, trimisse; facce a se auđi vor-
b'a pronunțată mai cu vigóre.

Pe lîngă aquestea, pentru copii faci-
litatea este de a'i facce quât se vâ puté mai
mult a distinge un objet de altul prin
semne caracteristice. Fără aqueastă di-
stincțiõ confundându-se participiul *đise* cu
perfectul *đisse ellu*, fórte târđiu sau póte
nici de cum, ar' distinge pe unul din altul;
quõci se quere o judicatã maturã la o as-
semenea dejudicare, unde prin îndoirea lui
ss la perfect, faccem a se pricepe numai
din vedere. Limb'a hellenicã, și dupõ dëns'a
latin'a, è plinã de asemenea distincțiuni, și
de aqueea prin studiul lor devine quinevã în
adevër grammaticu și philologu, unde prin
limbele moderne, și ênsuși prin stãruințe
mari, abiã ajunge la mediocritate. Se în-
vêțã limb'a romãnã (dela 1825 pînõ la 1848)
în schõle quãte mai mult de đece anni, și
tot se făceã analyse grammaticale și ana-
lyse logicã, și cu o stãruințã consciințiosã
din partea professorilor, și cu tóte aquestea
elevii que eșirõ din schõlele romãne ancõ
nu conosciu grammatic'a, ancõ nuși cunoscu
limb'a; abiã pot distinge la o rigurõsã în-

trebare un nominativ din accusativ pentru quõ n'au aqwestea nici un semnu caracteristicu, unde quãnd se învață limb'a hellenicã și quea latinã, dela quelle d'ântèiu lecțiuni se cunõsce accusativul pentru quõ au destinctivul *v* și *m*: *μουσα, μουσαν, musa musam*, (în limb'a romãnã, italianã, francesã *musa* și nominativul și accusativul). Fõrte puçini ellevi din schõlele romãne pot *distinge* auxiliarul *așu* (cum *așu* face) din particula *a* allăturatã la pronumele *iși* (a'și); sunt asemenea fõrte mulți que nu pot *distinge* pronumele *se* din conjugativul *sã*, dativul feminin *aqwesteia* din pluralul masculin *aquestia*, infinitivul *trimittere* a *trimitte* din prezentul indicativ *ellu trimite*, perfectul *allesse*, din participiul *allesc*; și pentru que? pentru quõ se scriu cacographiate fãrõ semne caracteristice.

Unele cã aqwestea și altele în limb'a hellenicã sunt fõrte distinse, și se pot cunõsce de copii dela prim'a vedere fãrõ multã frëmõtare a cugetãrii, spre exemplu:

onõre nominativ, *τιμή*

onõre accusativ, *τιμήν*,

se serie verb pronominal, *γράφεται*,

sã scrie subjonctiv, *ἵνα γράφῃ ἵνα γράψῃ*

scrisse *ellu*, *ἔγραψε γέγραφε*

scrisse participiu, *γραμμένα*

Așã darõ, pe quãt limb'a ne offere de

sine dela moși dela strămoși asemenea facilități, grammaticii și philologii, sunt datori a nu le trece cu vederea, ci a le aduna, a le complectă, a întregi și facilită art'a scrierii cum să correspundă adevăratului ei scopu. Ammu dis și mai 'nainte quō facilul nu stă în pușin, pentru quō atunci facilitatea quea mai mare ar' stă în *nimicu*, quōci *nimicu* nu è mai commod și mai facil de quāt a nu face omul *nimicu*. Facilul stă întru a cunósce quinevã întregul și perfectul unei arte sau unei sciințe în quel mai scurt timpu *possibil*.

Scrieți cum' pronunțiați, strigă mulți și ênsuși professorii, quō este mai facil, și învață elevii quâte opt și dece anni prin schólele române ênsuși limb'a lor, și nu sunt în stare de a distinge un pronume *se* din conjugativul *să*, un perfect din participiu.¹⁾ Cerce quinevã a le arătã limb'a în tot adevărul ei ast-fel cum ni s'a transmis din tatã în filiu dela străbuni, și vã vedé quō junii vor începe a o cunósce și a o amã dela primele lectiuni.

¹⁾ Tot dicend la toți a scrie cum pronunță, Moldovenii începurõ a scrie: *vorbăscu*, *Dumnedzãule*, *giudicu* etc.; Munteanul: *unt dă lemnu*, și Olteanul: *fus-sassem*; și pelticii toți: *ținți sase*, *fați*, *zudiți*, etc. A scrie cum vorbesce! atunci ânsé la que mai puneți pe aquel *u* mut și pe unde nu se cuvine? cum și pe bãdăranul de *iune*? A scrie cum se pronunță clasicul, cum pronunță bărbatul cu organele întregi,

8. Timpul *perfectul anterior* sau mai mult de quât perfectul în limbele greco-latine se face din perfectul definit: $\gamma\acute{\epsilon}\gamma\rho\alpha\phi\alpha$, $\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\rho\acute{\alpha}\phi\epsilon\upsilon\upsilon$, *amavi amavi-ssem*. Assemenea și în românesce a quest timpu, que mai din ainte nu erà în usu de quât cà condițional passat, se formă din a treia personă a perfectului, adăoginduse forma *ssem*, *sseși*, *sse*; adicõ din *vorbì vorbi-ssem*, din *făcù făcu-ssem*, din *allesse allesse-ssem*.¹ Prin urmare, determinată o dată form'a perfectului, se pôte determinà și a perfectului anterior.

Étõ ânsë în que stă quea que se ñice euphoniă, iar nu întru a scrie cum vorbesce fiă-quare și tot gîngavul, fonful și pelticul.

ar-arăm, ar-asserăm, ar-aròm, ar-asseròm
 ar-arăți, ar-asserăți, ar-arõți, ar-asserõți
 ar-ară, ar-asseră, ar-arõ, ar-asserõ,

Quând acum ar' lipsi semnul scurtării de pe d'assupra vocalilor și s'ar' pronunță vorbele curat cum sînt scrise fără a mai închide vocalile; quare din doë moduri este mai euphon sau mai plăcut urechiei; *arara* sau *araro*? *arassera* sau *arassero*. Nisce assemenea întempine de sonuri s'au numit de artisti, de bărbații Estheticei eu-

---

förte bine: nu ânsë cum pronunță pelticul, gîngavul; și barbarul corrupt, quõci a perpetuà corruptia limbei nu se chiamă cultură.

¹ Dela *arõ* nu face *aro-ssem* ci *ara-ssem*; mai étõ âncõ un cuvânt al D-lui Laurianul.

phonie și *cacophonie*, și aqueasta a forțat în toate limbele pe artisti de a face excepțiuni la regule în favoarea eufoniei.

8. Mulți perfecti de prim'a conjugățiō au vocal'a finale sau forma *â* sau *ò* precedută de *i*. S'a vorbit ânsă quō dupō idioma română *ă, ô, ă* precedut de *i* se pronunță mai facil că *e*, devenind dialect; că *Mariă = Marie, Georgiu = Georgie, națiō nație*. De aquí darō perfecti că *înviō* sau *înviâ*; *appropiō* sau *appropiâ*, sau *preveghiō*, se pronunță că *înviè, apropiè, preveghiè*. Quând ânsă din perfect trecu aqueste vorbe la perfect anterior și la participiu passat, atunci se vede curat etimologia lor, quōci dicem *înviase, apropiasse, preveghiassem; înviate, apropiate* iar nu *înviessè, appopiessem, înviet apropiet*. De o dicu așa Moldovenii și alții, este un provincialismu că și la noi *înviè, apropiè*.

10. Toți sciu quō passatul indefinit la noi se face că și în limbele surori, din auxiliarul *avere* și din participiul passat; ânsă *avere* se conjugă: *amu* și *asu, ai, are* și *a; avemu, aveți, au* și *ar'*; prin urmare passatul indefinit se înțelege quō se cuvine a face: *am făcut, ai făcut, a făcut; avem făcut, aveți făcut, au făcut*. Usul ânsă a lepădat dela *avem aveți* syllab'a *ve* și a re-mas *a-mu, a-ți*; și limb'a, cum ammu și,

fiind că și Musica, fiă-quare syllabă è că un *timpu*. Quând în Musică se tace sau se lepădă o notă *négră*, timpul neappărat cată a se numeră și nota remasă, de unde eră *négră* cată să devii albă, adică să prețuiască quăt doë negre; și not'a legată o dată devine liberă și prețuesce quăt doë legate. Aquest calcul s'a făcut în tóte limbele și la vorbire că și la cântare, quóci almintrelea, nu è calcul, nu è logică, nu è cadență în vorbă; este limbă necultă.

Moșii nostri scriind cu slovele cyrilliene que sunt, cum ammu dis hellene, cunoscea mai bine de quăt noi, și legile musice, și alle litteraturei, și natur'a limbei: ei quând dela *voim* lepădă o syllabă *i*, simțiã, cunoscea quó vocal'a *o* câtă să devii lungă și scriã *wm* de o putere cu *vommu* sau cu *vhomu*; tot asemenea quând din *una* numeral dicea *o*, adică quând spre exemplu în locu de *una sută* dicea *o sută*; *una*, având doë syllabe, *o*, nu puté să devii de quăt lungu și prin urmăre îl scriã *w* sută. Tot asemenea vorba *homo* latină que în franțesa devine *homme* pentru quó *o* este lungu, moșii nostri îl scriã *wmš*. Assemenea pe *loru* (*leur*) îl scriã *wp*. Litterele *romane* nu au *w* și datina lor spre a lungi vocal'a a fost și este de a îndoi consóna, sau de a adăogi pe *h* mut; ast-fel dar:

voimu egal cu vommu		
avemu	—	ammu
una	—	ho sau ô

Ammu fi putut arătà vocalile lungi și prin circumflex, adică *â, é, î, ó, û*, daqua aquest semnu nu s'ar fi adoptat din disgrația spre a arătà vocalile nasali.

Franțesii, când se lungesce vocal'a sau pentru quô s'a scos afară o syllabă, sau pentru quô s'a lepădat o consónă, o însemnă cu circumflex cum. *teste = tète; estre = être, apostre = apôtre, epistre = épître*; și iară *parlarömu, dormiröm = parlämes, dormimes; chantarömu = chantâmes*, etc.

Pe atunci pe când se formà limbele neolatine; pe când Ronçardii (que nu erà de quăt Marăcineni) învederà o erudițiö profundă, contimporanii Bassarabilor nu se vëdu nici de cum mai jos. Noi quei de astădi numim aquei timpi, timpi de barbarie și de inoranță; și veniröm spre a facilità tôte pînö în ultim'a facilitate, pînö la nimicu, que è mai facil din tôte: Moșii nostri învățã qua să învețe, qua să afle ființa și natur'a ori-quărui objet que voiã a studiã; noi învățãm qua să nu cunöscem nici o datã objetul despre quare tractãm și ne occupãm; și numim apoi epoch'a noastră, epoch'a de progres!

Să lăssăm, domnilor, unii cerbicia și alții ironia, și să ne ocupăm serios spre a puté ne presentà limb'a după originea ei, după natur'a ei, după regulele nemutabili alle estheticei și philologiei universali, și ast-fel a'i dà tóte notele caracteristice, reclamate de natur'a ei, prin quare dela prim'a vedere să se cunóscă și de străini și de copii (pentru quó și ei daqua sunt de curénd veniți în lume sunt cã nisce străini în alle limbei, Artelor și Stiințelor) să se cunóscă mai ântéiu cu ochii, quó è mai facil, și apoi prin cugetare părțile cuvântului cum și modificațiunile lor, daqua voim să avem grammatică și limbă; iar daqua nu, încai ducă-se în colo, măturați-o, ștergeți-o de prin schóle.¹

Spre exemplu să punem înaintea unui copil, expressia: *am făcut*, și să'l întrebăm: singular este sau plural? Ellu qua să pótă respunde, cată să aibă mai ântéiu o etate quevã mai 'naintatã; a doilea o minte mai agerã și a treilea să fiã preparat prin regule și apoi să judice în sine: *quine am făcut? eu sau noi?* și daqua sujetul *eu* sau *noi* nu se află în text, să citească phrasile de mai sus sau de mai jos; și abiã să pótă respun-

¹ La aqueasta din disgraiã fuii ascultat. Grammatic'a omãnã, sau mai bine analysea de limba romãnã è de mult de quând nu se mai aude prin Collegiuri.

de; și pînă se deprinde a răspunde drept, quâte insulte și pedepse nu mai suffere! quâte bătăi de capu! Pune-i ânsă în ainte: *am făcut* și *avem făcut* sau *ammu făcut*, quod îndată după form'a que vede își va răspunde just. Și aqueastă formă nu è convențională, nu arbitrariă, nu după vre o sistemă ôre-quare; ci eșită din natur'a din adevărul limbei pentru quod (vo+imu) = (vom+mu) (a vemu) = (am+mu); (u+na) = (u+a) = ω = ho.

Vă întrebă ânsă quine-vă: daqua din *avem* cu drept cuvânt se face *ammu*, tot asemenea din *aveți* cată a face *atti*. Întrebarea este logică: ânsă în regulele generali alle litteraturei la nici o limbă nu se îndoiescu îndoitele consóne, pentru quod atunci se împătrescu. Așă la helleni ζ, ξ, ψ = δς, ςς, πς, nu se îndoiescu; la latini x = cs nu se îndoiesce; așă la noi đ, ș, ț = ds, ss, ts nu se pot îndoii pentru quod se împătrescu, adică *attintare* = *atstsintare*, *atti* = *atstsi*, *așședare* = *asssedare* (v, iarôși nu se îndoiesce pentru quod è mai mult vocal'a u sau v sau de quât o consónă).

11. Fiitorul al doilea se scie quod se face din fiitorul verbului *fire* sau *a fi*, adică din *voiu-fi*, *vei-fi*, *vă-fi*, și din participul pasat, și prin urmare *voiu-fi făcut*. Aqù nu è nici o greutate despre orthographiă, da-

qua s'a determinat typul fiitorului ântëiu. Avem ânsë a satisfacce quâte-va întrebări que ni s'au făcut de mai multe ori de bărbați pe quari îi stimăm.

Ne au întreat unii, pentru que timpul aquest'a *voiu fi făcut*, que are un întelles de trecut, să se numească de toți grammaticii *fiitor*? Spre respuns dicem quõ grammatice'a nu se ocupă de întellesul vorbelor ci de form'a și de rădęcina lor. Întellesul vorbelor este de dominiul dictionarelor; și raționarea de dominiul logiceii; grammatice'a se uită numai la formă; și daqua vede: *munte, munți* că *șërpe șerp*, daqua vede: *paru pomu, pari pomi* dice quõ è de genere masculin, fărõ a cercetă daqua muntele și parul è mascule sau nu; asemenea daqua vede scris: *verbi*, dice quõ è de genere masculin, și daqua vede *verburi*, dice quõ este de genere neutru. Tot așa quând vede scris *lună, fereastră* etc. dice quõ è de genere feminin, fărõ a mai cercetă să scie daqua *lună* și *fereastră* sunt femei sau nu, sau daqua dupõ întellesul logicu sunt neutre. Tot asemenea quând vede expressia *voiu fi făcut*, vede o formă de fiitor în passiv, și îi dice fiitor al doilea: putea ânsë a'i dicce și fiitor în trecut, dupõ cum dioa de ieri este fiitoare pentru alaltă-ieri și trecută pentru quea de a

stădi. Când vine ânsă logic'a sau judicata, vede quô *voiu fi făcut* nu se ia de un fiitor passiv, ci de un trecut activ.

12. Se scie quô conditionalul nostru modernu se face din auxiliarul *avere* și din infinitiv, cum: *ai face* și *faccere-ai*, *ați face* și *faccere-ați*. Ânsă vorbele își au și elle începutul lor, historia lor că și națiunile, că și individele. Vorba *avere*, în historia ei a fost un timp când la indicativ present s'a dis *habeo*; alt timpu, când s'a dis *abbo*; apoi alt timpu când în Italia s'a dis *aggio* (sau pôte quô aqueste trei moduri să fi existat d'allătura în aqueiași timpî în Italia că dialecte); veni mai la urmă un timpu când se immuiò și *b* și *g*, și lepédânduse *a* se transformò în *o* lung și se disse *ho*. Ajunse iar în alt locu (în Franța) unde se disse *j'ai*; apoi alt timpu și alt locu la noi când din *abbo*, immuind pe *b* s'a făcut *aio*, și apoi după idiom'a noastră *aiu*, de unde a doa persónă tu *ai*; apoi din *aggio* rusticu făcând *aggiu* și schimbând pe *gi* în *ș* pentru asemănarea și facilitarea pronunțatiunii ajunse *așu* și prin urmare *dormir'aggiu* rusticu deveni *dormir'așu*; veni apoi un timpu când *aiu*, *ai*, *așu*, *ai*, devenirô, nu sciu cum,

amu, ai.* Aqueasta è historia și prefacerile que sufferi verbul *avere* străbătând atâția seculi și atâtea locuri.

Vorbiam ânsă de modul condițional quare că timpul este fiitor; și fiind quô timpul fiitor arată o faptă que *are* a se face, de aqueea în multe limbe și mai virtos în quelle *romane*, fiitorul se face sau este compus de verbul *avere* și din infinitiv sau din rădăcin'a verbului que se conjugă: din *abbo* scurtat în *abo* sau în *bo* și din *am-are* se face fiitorul latin *ama-bo* (am a amà), așa se face și *mone-bo* (am a însciință).**

Tot asemenea din *aggio* rusticu, se făcù fiitorul quel mai anticu italian: *dormir-aggio* (am a dormi); și mai în urmă din *ò ài à* se făcù fiitorul modernu *dormir-ò, dormir-ai, dormir-à*.

Tot asemenea din *j'ai, tu as, il a,*

---

* Daqua fiitorul se face din verbul *avere*, aquesta face la indicativ present nu numai *habeo abbo*, și prescurtat *bo*, și apoi *ho* și *ò*; Se vede quô a făcut din quea mai naltă antichitate latină și *am* că și *aggio* că și *asu* în diverse dialecte alle Italiei antice sau Ausoniiei; și étô de unde deducem:

1° Pentru quô *a* imperfectul *ama-abam* se face din rădăcina *ama* și auxiliierul *abam* (am).

2° Quô daqua *amo* face la fiitor *amabo*, și *moneo mone-bo, lego* face *leg-am*, și *audio audi-am* (am a audi).

** Tot așa face, după cum se vèdù mai sus: *lego leg-am*, [am a citi].

frances se făcù fiitorul aquestei limbe : *je dormir-ai, tu dormir-as, il dormir-a*, — Tot așa din *hei, has, ha*, portughes, se făcù fiitorul *vender-ei, vender-às, vender-à*.

Etõ formarea fiitorului în tôte limbele romane; și tot așa fu și fiitorul quel mai anticu al limbei nóstre, adicõ : *dormir-așu, dormir-ai, dormir-ar'*, iar nu *voiu dormi*; aqueastă formă de fiitor se întrudusse mult mai în urmă după imitația fiitorului grecu modernu que se serve cu auxiliarul $\theta\acute{\epsilon}\lambda\omega$ (voiu). Am dis și altă dată quõ limb'a nóstră prin traducția cărților bisericesci și prin regimul phanariot de mai mult de un secul 'și a luat o specie de educațiõ hellenă sau grécă, și aqueastă fu caus'a de avem astăzi fiitorul, *vei vorbi* după $\theta\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\iota\varsigma \delta\mu\iota\lambda\epsilon\iota$ sau $\delta\mu\iota\lambda\eta\sigma\epsilon\iota$ în locu de *ai a vorbi* sau *vorbir'ai*.

Ar' fi de dorit a se face un tractat de istoriã a limbei nóstre în modul aquesta; pentru quõ historia limbei è quea mai adevãratã istoriã a naționalității.

Nu quõ dorõ așu voi să mă încercu a mai întõrce acum anticul nostru fiitor, la locul lui, dându'i funcția de condițional, de și condiționalul este tot un fiitor, ci a cătat cu aqueastă ocasiõ să mă abat puțin în historia și evenimentele lui.

Așa aflaiu limb'a, așa o lasu, în quã

pentru aqueast'a; și cugetul meu aquì este de a arătà errorile în quari cadu scriitorii nostri în scrierea modului condițional: *cântar'asu dormir'asu*. S'a đis quò form'a sau typul primei persóne a verbilor este *u* și a persónei a doa este *i*. Autorii nostri ânsě, cu quât vor avé fumuri mai multe, cu atâta pe *asu facce eu*, îl scriu mai înțestați: *asi facce*; și quei quari au audit pe ici pe colo quò se află un chîrligel que se numesce apostrophu, împingu erudiția Dumnealor pîno și la a scrie: *a'si facce eu*. A nu punne apostrophul unde se cuvine, póte să fiă un semnu de uitate; a'l punne ânsě și unde nu se cuvine este o sarsailie curată.*

Insemnare.

Terminând articolul despre form'a verbilor, 'mi adducu à minte quò s'a uitat quevà despre passatul și trecutul nedefinit. Ammu arătat și altă dată și se repetă și acum după cum se scie de toți quò aquest timpu este format din auxiliarul *am, ai, a; ammu, ați, au* și din participiul passat: *am făcut, ai făcut, a făcut, ammu fúcut, ați făcut, au făcut*. Sunt mulți que pretind

---

* Cu vocea tutulor Monitorilor din lume

a scrie singularul: *a făcut*, că pe pluralul: *au făcut*, și ne pot aduce a minte tuturor que scriem *a făcut* și nu *au făcut*, ty-pul limbei Bisericeii. Avem dreptate a ne trimite unii pe alții acolo, quōci acolo è ty-pul quel mai regular. Nu se cuvine ân-să a uită quō nu este quel mai regular possible. Limbele și quelle mai cultivate, sunt priimitōre de o mai mare perfectiō cu quāt mai vîrtos o limbă în fașce. Tot que putem dicce despre moșii nostri este quō au dat o educațiō bună și dréptă limbei nóstre, și noi quari vrem s'o perfecționăm să nu uităm educația que 'i au dat, și să începem de unde au lăsat ei în ainte. Apoi quine îmi pôte spunne quō moșii nostri dicēd: *au făcut Dumnezeu* și nu *a făcut*, nu cugetă să dea un verbu plural Divinității (pentru majestatea stylului) și quellor alleși ai săi pentru marea cuviință?* Daqua Francesii, Italianii și alții dicu: *vous parlez, voi parlate*, sensul è singular și form'a è plurală, și nici unui grămmaticu ni 'i a venit în minte să trecă pe *parlez* sau *parlate* drept a doa persónă singulară, ci au trecut'o tot d'au-na drept plural, asemenea și *au*, è curat plural în verbu auxiliar; și daqua moșii nostri, imitarō pôte manier'a mosaică de a

---

* Daqua nu este adică un hebraismu.

d'a verbî în plural pentru Divinitate, fiã încai aqueasta drept manierã propheticã sau de stylul divin, precum avem manier'a de stylul etichetei a verbî în plural; nu ânsë și a transportã în grammaticã pluralul cã typu de singular.

XVI.

Trecând prin timpii și modurile verbului, tractarõm mai mult pentru quelle din prim'a conjugatiõ. Sã venim acum și la a doa și la a treia.

1. Prim'a Persõnã și la aqueste conjugatiuni are tot d'auna drept formã *u*, *dormu*, *dormimu*, *dormiamu*, *dormiũ*, *dormirõmu*, *dormissemu*, *dormisserõmu*, etc.

2° A doa persõnã în general în aqueste doë conjugatiuni în quei regulați verbi, fãrõ exceptiõ are formã *i*, *dormi*, *dormiți*, *dormiai*, *dormiați*, *dormiși* *dormirõți*, *dormisseyi*, *dormisserõți*; imperativ *dormi*, *vede*, *vedeți*.

3° A treia persõnã, ânsë în prezentul indicativ singularul are drept formã *e* și pluralul *u*: *ellu dõrm-e*, *simt-e*; *ei dom-u*, *simt-u*; *ellu ved-e*, *tac-e*; *ei vedu*, *tac-u*. A qui nu è cã la prim'a conjugatiõ: *ellu arã* și *ei arã*, *ellu cântã* și *ei cântã*. Cuvântul

s'a arătat la quelle despre prim'a conjugatiō.*

4° În a treia pensónă a imperativului și subjunctivului form'a este *ă*, *ellu dór-m-ă*, *qua să dór-m-ă*; *ellu tac-ă*, *qua să tacă*; unde la prim'a conjugatiō è vice-versa. Indicativul are *ă* și imperativul și subjunctivul are *e*, *ellu cân-tă* și *qua să cânte*.

5° În a treia pensónă a imperfectului verbilor în *ire* forma este *iă* și a verbilor în *ere* este *ea*, cum: *dormire*, *dormiă*; *simțire*, *simțiă*; *vedere*, *vedea*; *facere*, *făcea*. Aqù tare se abbat quei que scriu pe *vedea*, *tăcea*, imperfect *vedé*, *tăcé* cà pe infinitivul *a vedé a tăcé*. Și iarō noë quăt pentru infinitiv cată să ne servescă de typhu idiom'a fraților Moldoveni, *a vedé*, *a tăcé*; iar nu *a vedea*, *a tăcea*. Dela *arare*, lepědând *re* rēmâne *a arà*; dela *dormi-re—re* = *dormi*; dela *facc-ere—re* = *facce*; prin urmare și dela *ved-ere—re* = *vedé*, iar nu *vedea*, quōci nu è *vedea-re*. Daqua dar infinitivul *vedé* are drept typhu *é*, cată să ne

---

* Laud-o, laud-as, laud-at
 — — — laud-ant
 leg-o, leg-is, leg-it
 — — — leg-unt
 audi-o, aud-is, aud-it
 — — — aud-iunt.

adăcem à minte quô a treia persónă a imperfectului are form'a *a* și cată să scriem pe imperfect *vedea*.

6° Verbii que au în materiă consonele limbali *l, n, r*, que se îmmóie în *i*, își conservă materia de și schimbată în *i*, și aqú cată să distingem pe *ie* din *e*: *pun-ere, pun-e, pui-e* è rêu de se va scrie *pu-e*; *săr-ire, sar-e, sai-e*, è rêu de se va scrie *sa-e*; *molle, immoll-ere, îmmui-ere, îmmói-e*, è rêu de se va scrie *immó-e*. Assemenea *ven-ire, vin-e, să vii-e*, è cu atăt mai rêu să se scrie *vi-e*, cu quăt quô se confundă cu adjectivul *viu, viă*, que se pronunță în general *vie*. La o scriere distinctivă, quare să nu se contradică cu definiția orthographiei, aqúeste omonyme după părerea mea s'ar cuveni a fi scrise așa :

viie de viță

viă feminin delà viu

viiă = vină imperativul lui venire

Assemenea și din *țin-ere, țin-ă, ții-ă*, și étô distincția între:

ție pronume

țiiă imperativul lui ținere.

Assemenea *mân-are, mân-ă, mâi-ă; mân-ere, remân-ere, remân-ă, remâi-ă*, și nici de cum *remâe*. Assemenea *vollere*,

volire, vo-ire, voi-esce, și nici de cum vo-esce, etc.*

7° Participiul present conservă în form'a sa vocal'a infinitivului său: *ar-are*,

---

* Materia nu se perde în natură ci numai se preface, dice în adevăr sciinț'a; ia întrebați ansă și pe DD. aqueia din autorii epocii nóstre que sunt plini de idei și de sciințe, și quari precum scamotă tot que le cade în mână, assemenea scamotă și litterele, facu, să'ți pără din ochi *l, n, r*; să'ți pără consónele în compunere dela prepozițiuni, și fel de fel de *mara-feturi*. De quâte ori vėdu atăta procopselă multă, atătea spețialități fără buchi, 'mi adducu à minte de excellentul personagiu din Don Pascale și mă face a popularisă laudele minunatului omu que singur își cântă cântecul:

Con un gran'e nulla piu
 Vol' girando'n giu e'n su.
 O celebrimo!
 Celebratissimo!
 Arcillustrissimo!
 Litteratissimo
 Pœta simile,
 Gran matematico,
 Istoriografo
 Sommo geografo, etc. etc. etc.

Cum am dicce pe românie:
 C'un ban în pungă și alt nimicu
 Îți străbat lumea că un voinicu,
 O bravo mie!
 Sciință viă!
 Sunt o minune
 Que nu se spune:
 Faimos faimissimu
 Archillustrissimu
 Litteratissimu;
 Poet qu' aquela!
 'Nalt mathematicu
 Îndemânaticu

*ar-ându; dorm-ire, dorm-îndu; țin-ere,
țin-ându; ard-ere, ard-ându.*

Etõ form'a timpilor:

ar-are	dorm-ire	înțeleg-ere	urr-îre
ar-amu	dorm-iamu	înțeleg-eam	
ar-à	dorm-ià	înțeleg-eà	
ar-aiu	dorm-iiu	înțelles-eiu	urr-îiu
ar-assem	dorm-issem	înțelles-essem	urr-îssem
ar-atu	dorm-itu	înțell-esu	urr-îtu
ar-ându	dorm-îndu	înțeleg-ênd	urr-înd

XVII.

S'a vëdüt quõ vocalile nôstre sunt pu-
re, confuse și nasali. S'a vëdüt assemenea

Suprem geògraphu,

Istoriògraphu,

Mineralogicu,

Illustru logicu,

Fain mechanicu,

Sublim botanicu,

Opticu și physicu,

Baş-metaphysicu!

Bun theologu,

Bun astronom,

Bun geologu

Bun agronom

Excellentissim

Pré moralissim,

Sunt o minune

Que nu se spune.

O bravo mie!

Sciință viã!

C'nn ban în pungã și alt nimicu!!

Adicõ cum ammu ñicee sãrõ a sei nici buchile.

quõ nu putem a ne servi numai cu un τ que vine din α și quõ suntem nevoiți a alerga și la ϵ ca la $m\epsilon$, $v\epsilon$, $t\epsilon u$, $s\epsilon u$; ca la *vorbăscu* mold. *vorbescu*. Quine ar' fi quare pe *locuire* să'l serie *lăcuire* sau *lēcuire*, și nu *locuire*? quine pe *rõtund* îl va scie *rătundu*, *rétundu* și nu *rotundu*? Prin urmare mai avem și alt τ que este õ confusu. Cu dēnsul ne-ammu servit a dà form'a perfectului și perfectului-anterior: *cântò*, *arò*; *cântarõm*, *ararõm*; *cântarõ*, *ararõ*; *cântasserõm*, *arasserõm*; *cântasserõ*, *arasserõ*; *vorbirõm* *vorbirõ*, *vorbisserõm* *vorbisserõ*. — Ammu dis iarõ quõ facilitatea stă nu în confusiõ sau în pușin, ci în a se punne typi rașionabili și note caracteristice spre a se distinge quāt se vā puté un objet de altul spre a'l cunõsce. 'Mi adducu à minte de methodul quel greu cu quare se învęțà limb'a hellenă, quāt ar' fi fost à nevoie a distinge un copil prin judecat'a sa numai quea nematură un adjectiv dintr' un adverb $\kappa\alpha\lambda\delta\varsigma$ din $\kappa\alpha\lambda\omega\varsigma$ și numai quõci avea una din alta óre-quare distincțiõ, nu pentru urechiã ci pentru ochi, copii învęțà și ęnsuși prin greutãțile scholastici smului și cunoscea o parte de cuvęnt din alta, unde ađi în limb'a nóstră, esu elevi din schõle dupõ un studiu continuu de opt și de cece anni și nu conõscu adjectivii que

au în sine proprietatea de a fi și adverbi, cum *om drept* și *scrie drept*; *măru dulce* și *cântă dulce*; și așu nu strică nici methodul din dăia de astăzi, nici professorii, ci numai pentru quă nu se facilită scrierea prin note caracteristice. Quând s'ar' învô grămmaticii a dă ôre-quare note caracteristice și la asemenea vorbe que se assêmănă la pronunțio, atunci s'ar facilită și mai mult învățatur'a grămmaticiei; cum, spre exemplu, a se scrie adjectivii cu fireasc'a lor formă *u* quare se și aude după que iau articol: *frumos, frumosul; drept, dreptul* etc. și quând devin adverbi să nu aibă form'a de adjectivi *u*: scrie *frumos, drept*; sau alt-fel cum s'ar' află mai rașionabil. Ânsă de nu se vă puté aqueasta, sau de nu se vă face o învôire asemenea, încai să nu lăssăm facilitățile que de sine limb'a ni le presintă prin pronunția sa. Vădurăm quă *u, ă, e, i* sunt forme de substantivi, verbi, participiuri; adică de părți de cuvânt declinabili sau variabili. Să stăm așu cu aqueste vocali și pentru părțile nevariabili, adică pentru prepoșitiuni, adverbi și conjugativi, unde va fi o formă de *u* să fiă representată prin *o*, cum *pînă, după, fără, lângă, încă* (după typul lui *colo*) *ânsă, quă, quăci, daquă, să, adică*, etc. Eu unul *pînă* acum nu le-

ammu scris pe tóte cu *ö* cà: *ânsë*, *daqua*, *să*, pentru alte cuvinte și pentru quó quei din aintea nóstră și alții din contimporani nu se învoiescu a le scrie pe tóte cu *ö*. De se vor' învoi *ânsë*, ar' fi fórté de dorit quó cu o regulă s'ar' facilità scrierea tutulor invariabililor și originea s'ar' conservà póte mai bine

(Idem 1848 Febr. 2)

XVII.

1° S'a arătat quó orthographia din natur'a ei, s'a împărțit în trei părți: una que tractă despre form'a vorbelor, alta despre materia lor, și a treia despre punctuațiö.

2° *Daqua* nu voiu fi uitat quevã, mi se pare quó am trecut mai prin tóte formele, și partea d'ântëiu se póte considerà cà terminată. Quelle que s'au đis într'ensa nu credu să fiã Român quare să pótã a se abatte dintr'ensele fãrö a'și tragge assuprãși numirea de necunoscëtor de limbã, de grammatic'a limbei salle. Sânt nisce typi queruți de originea limbei, de rația sănëtötã și consacrați de atãția seculi de toți quãți au scris aqueastă limbã cà instructori, cà autori, cà traducëtori. Despre partea aqueasta nu potu nici de cum fi mai multe opiniuni. Una è

quea adevărată și quelle lalte nu se potu numi opiniuni, ci rătăcirii.

3° În a doa parte ânsă potu eși mai multe păreri, după cum au eșit, și potu a se arăta atâtea și atâtea systeme de bărbați asemenea de stimabili, unul că și altul pentru cuvintele que vor' avé. Se înțellege ânsă quô innoranța și caprițele nu potu intră în rëndul systemelor. Noi aquí vorbim de quei que au cugetat serios asupra aquestui objet, au plecat dela nisce principie, au studiat, au cercat, au comparat, și au cercetat limb'a de tôte părțile. Doé păreri sunt mai eminente în quât pentru queea que se attinge de drépta scriere sau representare a materiei vorbelor. Una quere qua materia să se represente cum s'a mai representat și cum a fost ea când a fost clasică, iar nu cum s'a degenerat din secol în secol, din provincialismu în provincialismu, din innoranță în innoranță, pînă când limb'a deveni un gergu (jargon) gîscănăria. Queea-laltă părere que asemenea merită de a fi luată în considerațiõ, quere qua rădëcin'a sau materia vorbelor să fiă representată astfel cum o quere pronunția. Una are de base curăția limbei și readducerea'i la principul, la originea ei, și alta are de base natur'a que nasce limbele, și art'a apoi le representă așa cum

le-a făcut natur'a. Una adduce în ainte un luxu de erudițiõ, și alta simplitatea și prin urmare facilitatea. Ânsẽ amẽdoẽ pãrerile, daqua vin din parte de bărbați que sciu que este *ideea*, și quõ ea este eternã, que sciu quõ vorbele scrise sunt imagini alle ideilor, și quõ aqueste imagini se representã prin queea que ammu đis quõ se numesce materiã; amẽdoẽ pãrerile đicu, catã sã viã a se unì într'aqueasta: quõ cum se va determinã o datã a se representã o ideã, catã aquelle littere sã rãmãiã neschimbate cã un symbol neschimbat al ideei, și quõ, daqua limb'a ne facilitã la aqueasta, îi facem quel mai mare rãu de nu'i vommu dà que este alei. Ori-cum se vã determinã o datã symbolul, sau dupõ origine sau dupõ pronunțiațiõ, sã rãmãiã neschimbat dupõ cum ideea è neschimbatã, și sã n'aibã alte prefaceri de quãt în formã que aratã generi, numeri, casuri, moduri, timpi, persóne. Ori-quine se învoiesce la aquest principu recunósce adevãrul scrierii, misiunea ei, și se onórã pe sine onorãnd rația umanã. Așã luãnduse o datã drept principu qua symbolul sã rãmãiã neschimbat, atunci nu mai pot sã fiã doẽ pãrerì, pentru quõ amẽdoẽ se topescu într'una, sau, și de nu devin una, differinț'a è pré micã. Sã luãm, spre exemplu, quãte-vã vorbe și sã punem doi

inși unul din quei que au de base originea și altul din quei que au de base pronunția, și cu tôte aquesta, în punctul quō vorbele sunt imagini alle ideilor, sunt învoiti.

Să luăm vorbele: мзр-ș, нсмзр-ș, пзр-ș, цорфзт-ș, etc.

Quel que se ia după pronunția scriind:
 măr-u număr-u pār-u logofăt-u
 mer-i numer-i per-i logofet-i
 và vedé quō își contradice principului que a luat să nu schimbe symbolul când ideea è tot aqueea la plural. Bine, a schimbat pe *u* în *i* qua să facă pluralul din singular, ânsă symbolul câtă să'l lasse în pace; và fi darō nevoit a scrie sau:

măr-u număr-u pār-u logofăt-u
 măr-i număr-i pār-i logofăt-i
 quare firesce quō îi va displăcé, sau:
 mēr-u număr-u pēr-u logofet-u
 mer-i numer-i per-i logofet-i
 quare îi va plăcé mai bine, daqua và să se țiiă de principiu.

Ânsă aqueasta quere și quel quare al-
 lergă la origine, și fără să fi cugetat quō norma Românilui la substantivi și adjectivi è pluralul, nu voiă să aibă altă normă de quât latinitatea: étō dar quō se învoirō amēndoē părerile.

4° Vine iarō quel quare se ține tot

după origine și ia vorbele: ВЪНЪ, ТЪНЪРЪ,
 І ЕСТМЪНТЪ, ЖЪРЪМЪНТЪ . . . și le reprezintă
 după origine:

vên-ă tênêr-u vestmênt-u jurămênt-u
 confruntându-le ânsă cu pluralul și scriind:

vên-ă tênêr-u vestmênt-u jurămênt-u
 vin-e tiner-i vestmint-e jurămint-e

vede quô a schimbat symbolul, își contra-
 dice principului, și prin urmare sau vâ scrie:

vên-ă tênêr-u vestmênt-u jurămênt-u
 ven-e tener-i vestment-e jurăment-e

quare îl va face să vedă quô acum nu mai
 è aqueastă limbă que o numim română, dar
 nici latină, nici italiană; sau va scrie:

vîn-ă tînêr-u vestmînt-u jurămînt-u
 vin-e tiner-i vestmint-e jurămint-e

quare îl va face să vedă quô nu mai ob-
 servă originea, ci natur'a limbei ast-fel cum
 a devenit din dialectu a se face o altă limbă.

Daqua în exemplele d'ântêiu quel cu
 pronunția și pe *ê* în locu de *ъ* la
 asemenea împregiurări, și vâ voi să ia plu-
 ralul de normă, și daqua în exemplele quelle
 d'al doilea quel cu originea vâ prefacce pe
e în *i* după cum 'l-a prefăcut limb'a, și nu
 se mai uită la origine, ci vâ luă pluralul
 drept normă, atunci étô amêndoe păre-
 rile într' una, și étô din doê opiniuni sta-
 bili, contrarii, ânsă plecând dela aquellași
 principu de a nu se prefacce symbolul ideii,

etõ quõ ese o teoriã, și dintr' ênsa o regulã pe natur'a limbei și facile pentru tot Românul.

Iar daqua amêndoë opiniunile se învoiescu în principul de unde plécã, și apoi venind una și alta la plural, se vede nevoitã una de a se lãssã de pronunțiaiõ de a'i fi cãllëuđã, și alta de a lãssã derivația, și cu tôte aqwestea se întõrce iar la alle salle țind una, attunci iatõ cerbicia. Aqù nu è inno-rantã, nu è sarsailie, quõci amêndoë opiniunile sunt de errudiți; è ânsë curat cerbicia d'a prefferi mai bine a'și contradicce de quãt a schimbã quevã din aqueea que a đis o datã. Nu è iar nici character, quõci characterul stã întru a fi quine-vã constant în adevër, în principiul de a nu'și contradicce. E curat un germine de despotismu, de virtute de tyrannu. Un asemenea omu quãnd ar avé putere, ar' ținne în mãnã o vèrgã de ferru.

5° Sã đicem ânsë quõ s'au învoit amêndoi și au lãssat și unul pronunțiaia și altul derivația și au luat de normã pluralul, quõci ellu este mai nesticat. Que va face acum o datã quel cu pronunțiaia quãnd se va vedé de doë ori legat, ântèiu cu a nu schimbã symbolul și al doilea cu a luã de normã pluralul? Que va face în aintea unor vorbe cà quelle urmãtõre que surrìd așã de plãcut doritorului de clasicitate?

Spre exemplu să se presente vorbele:
 PANZ, VARZ, RPZȘ, FPZȘ etc.... ellu va scrie:

pan-ă var-ă grâ-u frâ-u
 pen-e ver-e grâ-ne frâ-ne

și va vedé quõ iar ese din principu, iar schimbă symbolul: atunci vine quel cu clasicitatea și dice, eu scriu:

pén-ă vér-ă grân-u frên-u

pen e ver-e grân-e frên-e

și sunt consequent, nu îmi calcu nici cuvântul que 'mi am dat, nici tractatul que am încheiat: symbolul è întregu, și de normă am pluralul; și quine va voi pronunțe: PENZ sau PANZ sau PEANZ, mie tot una îmi face; de va dicce PEANZ așa dicu Transylvanii și alții, și aqueia âncõ sunt Români; de va dicce PENZ, âncõ nu è rëu, quõci la plural toți Români dicu PENE. De va dicce PANZ își tine omul idiom'a pământului sêu de nascere, să nu scrie ânsë *pană* qu' apoi nu se ține de cuvânt scriind limb'a; (cà dialectu îi è iertat în poesiă spre a rimă spre exemplu *pană* cu *Romană*). De va dicce iarõ RPZȘ nu è nici un pëcat, quõci tot îl întellegu quei que îl audu, și quõci toți Români dicu grâne; de va dicce RPZȘ, își ține idiom'a, îmmuind pe *n*, ânsë să'l îmmõie iar nu să'l scamote, quõ marafetul nu è așa mare: sunt alții quari sciu și mai mari marafeturi, îți scamotédă cu milliónele quât nici nu pricepi,

și tot nu ne mirăm, dar să ne speriăm noi quoci ne-a scamotat un biet de *n* și în locu să ne scrie *grân-u* ne scrie *grâu!* face cu adevărat un fel de marafet; ânsă apoi quând la plural ese *grâne*, face fiasco, pate rușine.

6. Se mai înfăciședă iară alte vorbe cà quelle următore: *КАА, ВААЕ, АЧЕА, ВІЦЕА* și le scrie:

cal-u, val-e, acel-u, vițel-u

ca i vă-i, ace-i, vițe-i

étô iar nevoiea. — Vine iar quel cu clasicitatea și dice; eu sciu quô doi *ll* urmați de *i* se îmmóie la plural, și dumneata dicend *cai*, n'ai făcut de quât să îmmoi cà francesul vorba *tailleur*; prin urmare eu avènd de normă tot pluralul que 'mi arată quô sunt doi *ll* mi'ți scriu:

call-u vall-e acell-u vițell-u

call-i väll-i acell-i vițell-i

și'mi è bine: nu mă abat nici din principe nici din pronunțiațio, quoci *välli* nu se pronunță *BZAI* ci *BZI* cà și *famille* și altele pe francesie; eu 'ți ammu lăssat o bunetă de *téneru* și 'ți l' am scris în dialectu *tinëru* fiind quô face la plural *tineri*, și dumneata nu vei să mai eși la ómeni și să scrii pe *valle välli*? să scrii adicô cum pronunți?

Quel quare scie carte scie quô doi *ll* urmat de *i*, la plural sunt îmmuiati, scie quô aquei doi *ll* representă o pronunțiațio u-

medă de tot, și scriind *vălli* pronunță *văi*; iar quel quare nu scie carte, dă înainte și 'ți pronunță *vali* fără nici o temere; ba încă de nu va sci nici de cum nici să cunoscă litterele, își ia cartea și cu capul în jos, și aquei doi *ll*, i se par' doă ciomage.

7° Eată dar la que resultat ne adduce aqueastă analyse: qua la tot substantivul și adjectivul, pluralul să ne fiă de normă, de conducător cum să determinăm materia sau symbolul singularului, și atunci avem dréptă scriere sau orthographiă, în quare nimicu nu presidă de quât natur'a limbei, adevărul ei după quare o vâ puté cunósce tot Românul fără a mai avé nevoie de a sci mai înainte alte limbe.

8° Se mai presentă iară alte vorbe că: РОНДСРЕА, ПОРДСМБЕА, ШЕА, ЕА, și scriindu-le, comparându-le cu pluralul, ese:

rondure-a porumbe-a șe-a, e-a

rondurel-e porumbel-e șel-e, el-e

Aquí quel cu clasicitatea dice: îmmuierea è semnu de doi *ll* și prin urmare scrie după principele salle luând pluralul drept normă.

rondurell-ă porumbell-ă șell-ă ell-ă

rondurell-e porumbell-e șell-e ell-e.

În aqueste trei puncturi de a scrie *grănu*, *grâne*; *valle*, *vălli*; *ellă*, *elle*... pôte să éasă o neînvoire óre-quare între quel que se ține

de origine și clasicitate și între quel que se ține de pronunțiațiō. Quel cu pronunțiația pôte dice: «Mă învoiescu qua symbolurile să nu se schimbe, mă învoiescu și vĕdu quō pluralul ne este de normă qua să nu schimbăm symbolurile; ânsĕ am audit iarō: *quō nici o regulă fără exceptiuni* și potu și Români cu o limbă așa de regulată, și atât de consequentă să facă aquí o exceptiō, și prin urmare voiu scrie cum pronunțu *grâu, grâne; valle, văi; ea, elle; stea, stelle, etc.* Mă mulțumescu de aqueastă descoperire quō pluralul îmi arată clasicitatea, și pluralul îl voiu scrie nesticat; în aqueste trei împregiurări ânsĕ queru o exceptiō, quōci îmi vine mai commod și la scris și la pronunțiațiō». Aquí se despart amândoi. Unul scrie într'un modu și altul în altul, și daqua sunt ómeni de omenie își respectă unul altuia fortele sau debilitatea, pînō când făcĕndu-se erudiția mai populară, modul quare va predomină, aquella vâ fi priimit drept typu. Diferința ânsō è la puține vorbe; nevoiea a fost să se învoiască la quelle-lalte punturi de sus.

Dela aquellași principu plecând amĕndoĕ opiniunile, amĕndoi aquesti consciințioși scriitori, de a nu schimbă materia vorbei que formă symbolul ideei, furō nevoiți a recunósce convenția următore:

I. ó să fiă egal cu oa; é egal cu ea, si prin urmare:

domnitor virtuos-u drept-u alles-u
domnitor-e virtuos-ă drept-ă allés-ă
(domnitor-e) (virtuos-ă) (drept-ă) (alleas-ă)

II. ce ci să fiă egal cu ye yi, ge gi
egal cu ye yi, sce sci cu ye yi, đ egal cu
z, ș egal cu w și ț egal cu y.

mic-u lung-u românesc-u blând-u virtuos-u avut-u
mic-i lung-i românesc-i blând-i virtuos-i avuț-i
mic-e lung-e românesc-e

Aqueste vorbe, și altele că aqwestea scriindu-se cu buchile *slavone*, sau și cu quelle *romane*, suppusse la altă convențiõ după capriciu, după limba que conósce fiă-quare, vede quinevã quõ îndată se schimbă materia din preună cu form'a, se schimbă symbolul; spre exemplu:

мик-ș лшнг-гș ромзнес-кș виртшос-ș клзнд-ș

мич-ї лшнц-ї ромзнешц-ї виртшош-ї клзнз-ї

авшт-ș

авшц-ї

și iarõ

мик-u lung-u românesc-u virtuos-u avut-u
mic-i lundj-i românesht-i virtuoosh-i avuz-i
mic-e lundj-e românesht-i virtuoosh-i avuz-i.

Nu è altă convențiõ quare ne póte împacă pe toți de quãt prescrierea rațiunii, neabatterea dela nisce principe drepte, natur'a limbei que toți o vorbim în aquellași

modu. Ast-fel nici o dată quel quare a învêțat franșosesce nu se va luà dupõ quel que a învêțat nemșesce sau altã limbã; unul vã đicce quõ *ш* este *ch*, altul quõ è *sh*; altul quõ *у* este *z*, altul *tz*, altul *ts*, altul *c*; unul quõ *ш* este *cht*, altul *sht*, altul *št*, etc. plecând ânsê dela principul general și logicu, și luând numai limb'a de conducător, și luându-se numai dupõ dênșă, se scrie:

broasc-ă gîsc-ă

broasc-e gîsc-e

și etõ unirea; numai adevêrul împacã óme-nii; și de nu vã fi nici aquesta adevêrul, fiți siguri quõ nici aquì nu va fi învoire.

[Idem 1848, Fevruariu 9.]

XVIII.

1° Quea mai mare greutate în orthographiã sau drépt'a representațiõ a materiei vorbelor stã în vocalile confuse spre a le cunósce curat'a lor pronunțiațiõ; quãt pentru substantivi și adjectivi vêđurõm quõ putem avé de normã pluralul, quare ne îndreptédã pe un drum atât de a cunósce litterele prin quare sã representãm pe *ч*, *з*, *у*, *ш*, *щ*; quãt și de a vedé îmmuierea lui *l*, *n*, *r* și a recunósce un *é* și *ó* lungi egali cu *ea* și *oa*.

2° Sã pãșim și la verbi cu aquellași

methodu analyticu, și să punem asemenea doi stabilitori de orthographiă română de opiniuni defferenți: unul que are de normă latinitatea și altul quare avênd mai ântêiu de normă pronunția, acum nu mai vâ să aibă alt conducător de quât limb'a. Să le punem în ainte verbii următori:

ЛЗДАРЕ АППЗРАРЕ ТЗЧЕРЕ АППЗСАРЕ

ПРЗДАРЕ ЛЕГЗНАРЕ ЛНКЗПЕРЕ ЛНВЗЦАРЕ

În toți verbii aquestia se vede quâte un **ъ**, și quel que nu voiesce să se țiiă după derivațiō, de va representâ pe aquei **ъ**. numai cu *ă* sau numai cu *ě*, va vedé în multe împrejurări quō se abatte din principul luat, preface materia vorbei, mai vîrtos de vâ vōi să compare infinitivul cu a doa persōnă a presentelui indicativ, unde se clarifică vocal'a confusă, ci și în pluralul substantivilor și adjectivilor. Așâ de vâ scrie lăudare, laud-i, va vedé quō își contradice; le vâ aședâ darō în modul următor:

laud-i apper-i tac-i appeș-i prađ-i

lăud-are appēr-are tăcer-e appēs-are prăd-are

legen-i încap-i înveț-i

legēn-are încăp-ere învેț-are

Ânsē aquest fel scrie și quel que ia de base derivația, și daqua Românul è Român, pe ori que calle vâ appucâ tot acolo vine. Attunci vommu încetâ sau ne vommu

disperà de a ne mai învoi întru aqueea que se attinge despre limb'a noastră, și prin urmare despre originea noastră când vommu perde limb'a; iar pînă când există ea, pînă atunci, suntem frați și toți avem aqueeași causă a susține, și toți avem aquelași interes și aquelași drept de a află adevărul. Credeți-mă quă chiar în disputele noastre nu è alt queva de quāt un prelude al învoirii, quăci ori de unde vommu plecà, pe ori-que drumuri vommu străbatte, tot acolo venim, adică tot Români ne întelnim față în față. Să luăm și alți verbi que îmi mai veniră în minte:

СКЗПАРЕ СКЗДЕРЕ АДЗОЦІРЕ АДЗПАРЕ

ФЗТАРЕ ЛЕНЗДАРЕ ЛНШЗЛАРЕ ТЗІЕРЕ

СЕМЗНАРЕ СЗТЗРАРЕ ЛНСЗРЧІНАРЕ ЛНКЗРКАРЕ

Aquestea scriindu-le în modul de sus, singure ne arată vocal'a confusă que este.

scăđ-i scap-i adaog-i adap-i tall-i (tai)

scăd-ere scăp-are adăog-ire adăp-are tăll-iare (tăiere)

feș-i lepeđ-i înșell-i semen-i

fēt-are leped-are înșell-are semēn-are*

satur-i însarcin-i încarc-i

sătur-are însărcin-are încărc-are

* Aquì, quel cu derivația scrie seminare; însă quel que are de conducător limb'a dice: s'a vorbit o dată quă i latin se face e la noi, că la rădăcină, sănătate, de-gitu, semeni, semēnare; și vice versa, bine, timpu, credință, etc.

Insemnare.

Aqueastă theoriă se applică numai la verbii de prim'a și atreia conjugatiō, adicō la quei în *are* și *ere*. La quei ânsē de a doa, adicō la quei în *ire*, vocalile confuse rēmân tot confuse. Minunat lucru! și vorbele se strică sau se ammelioră, că și ómenii după ammesticul que au, după educația que iau, după cercurile în quari se află. Români au fost în tot d'auna hospitaliari, au priimit și pe străini și vorbele lor; ânsē par' quō au avut ei un instinct, par' quō ar' fi avut vre o temere sau prevedere; par' quō ar' fi dis: bine, vorbe străine, viiă sănētōse; ânsē să le destinăm un locu, să scim și noi unde stau, și ia să le punem iar' printre alle nōstre qua să le fiă de normă cum să se pórtē, que legi să observe, adicō cum să se conjugē. Așā condamnarō pe bieții verbi de a doa conjugatiō să le fiă de conducători; și tótă conjugatiā a doa o destinarō că un fel de quartier sau mahalā a verbilor străini; că un fel de Sărindar, că un fel de Balamuc.

De a fost verb'a de *tagă*, *kezas*, *gond*, *poruncă* și altele unguresci; aide în mahalaoa străinilor: *tăgăduire*, *făgăduire*, *chiezășuire* sau *chiezășuire*, *gôndire*, *poruncire*, etc.

De a fost verbă de *amanet*, de *hareciu*

teslim, inglingé; aide ire! în mahalaoa străinilor; *amanetarisire, harecilandisire, teslimatisire, inglindisire, buiurdisire, mardarisire, etc.* De a fost vorb'a de verbi grecesci fanarioți, *ire!* aide în mahalaoa străinilor: *catadecsire, heretisire, paraponisire, stenahorisire plictisire, provlimarisire, etc.*

De a fost vorb'a săși facă fiă-quare provinciă gîscănăria sau jargonul său, aide și gîscănăriei făi un semnu *ire!* și trimite-o la balamucul quellor însemnate: *recommandarisire* sau *recommăndăluire* sau *recommăndăruire, reiusarisire anniuarisire, publicarisire* sau *publicuire, etc.*

De a fost vorb'a de ГЛАГ, de ЧИКАZ de ЧИНСТЕ, de СЛАВЗ, și altele, aide, pune-le și Dumnealor semnul *ire* (quare vă să dîcă a se ducce), aide, plici!, *ii!* și dumnealor la Balamucu:

Prin urmare bieții verbi adevărați români că *simțire, auđire, vorbire, perire, dormire* și alții, de și serviro de regulă la atâtea *lighione* de tot felul, a se conjugă după dênsele; ânsé își quam perduró și ei cumpătul, în quăt daqua au quâte o vocale confusă, numai aqueia potu săși-o arate que este, quâți au scăpat de finalul barbar al prezentului indicativ: *ЕСКЪ, ЕЩІ, ЕЩЕ.*

Spre exemplu *pățire* de'l vei termină în

escu: ГДЕСЬКЪ, ПЪЦЕЩІ, nu mai scii que è Ъ; iar de'l vei terminà numai în *u* îndată veđi: *paț-i, pățire*. — La ЛНТЪРИЕ ЛНТЪРЕСК, ЛНТЪРЕЩІ, stă Ъ tenace, nu va să'ți spuie que este; iar de vei lepădà pe *escu* și vei face *întar-i, étö întărire*. — Assemenea și la ЛНВЪЛИЕ, ЛНВЪЛЕСКЪ, ЛНВЪЛЕЩІ; iar devei face înveli, scii să scrii și *învelire*. Tot aquest verb ЛНВЪЛИЕ de va trecce le adevērat'a lui conjugatiō și se vā terminà în *are*, îndată veđi quō acolo își vine în firea sa, quōci se face dela primul întēmpin *învelare*.

Quāt è de întellēptă natur'a! Quine făcù pe Români să puiă toți verbii străini drept la mijlocu între prim'a și a treia conjugatiō, adicō în a doa? Par' qu' ar' fi đis: să'i punem acolo să fiă veghiați de amēdoē părțile; să'i punem acolo unde verbii quei români să le fiă de regule cum să se pörte, cum să se conjuge, pe de o parte, și pe de alta fiind la aquea conjugatiō mai puçini verbi, și de se va întēplà să se strice, se strică încai mai puçini; să'i punem acolo unde nota caracteristică să le fiă: *ire* adicō aide, unde să'i însemnām cu semnul de venetici, și de unde ori-quând vā luà Românul biciul în mână și vā strigà *ii*, îndată săși ia catrafusele și s'o plece, respândindu-se că puii de poturnichiă fiă-quare

de pe unde a venit. — Ânsă aqesti verbi, fiind puși la mijlocu, contactul, vecinătatea îi făcù a trecce quâte unul doi și prin drepta și prin stâng'a, adică pe la prim'a și a treia conjugatiō, și asta è caus'a quō se vèdu quâți-và ici și colo din verbii străini și prin conjugatiunile române neammestecate. Asta è pré firesce și între ómeni și între animale și între minerale, și o spusseiu și aqueasta qua să nu se dică mâine poimâine quō nu 'i-am ochit încai cu cód'a ochiului, daqua nu'i voiu fi numërat unul quâte unul pe aqesti quâți-va străini que trecurō la prim'a și a treia conjugatiō.

Vedeți que face învèțul cu tot felul de adunătore, copii, pînō și bieteles vorbe se strică, ne cum noi ómenii; și d'aqueea tot strigu eu qua Români, Duminica și sèrbătorile să mai stea p' a casă sau să se vèdă numai între sine. Ba aide la baturi în sus, ba aide la visite în jos, ba ascultă que 'ți șoptesce la urechie unul, que 'ți descântă altul, ba mai spunne și tu la urechiă quevâ, dór' vei punne mân'a pe vre o kyverniséla; ba spune și mai multe, qua să te ții bine și tare în kyverniséla pe quare ai pus mân'a. Nu sunt bune astea. Noi să fim în pace, să ne cătăm de alle nóstre să ne respectăm legile, naționalitatea; și d'aquí în colo nici albă nici négră,

să stăm că albinele, cum ammu mai ȕisu și altă dată, laborioase, recunoscătoare de legi, producătoare de miere și de cĂra, și să n'avem accu, că și dĂensele, de quăt nu-mai pentru botul Ursului quând vine să ne restorne uleiul.

3° Cum vĂdurĂm la substantivi și adjectivi quĂ spre a nu prefacce materia conservĂm aquelleași littere, vocali și consĂne, assemenea și la verbi aquelleași principu ne face să conservĂm cu religiositate ĂntregĂ materia și să avem quea mai facile orthographiĂ și quea mai raĂionale, mai philosophicĂ de quăt a ori-quĂarii limbe; prin urmare așternem quĂți-va verbi despĂrțiti Ăn materia și form'a lor,

fac-ere	fug-ire	pĂț-ire	lĂud-are
fĂc-Ăndu	fug-indu	pĂț-ind	lĂud-Ăndu
fac-u	fug-u	pat-u	laud-u
fac-i	fug-i	paț-i	lauđ-i
fac-e	fu-ge	pat-e	laud-Ă
fĂc-eam	fug-iam	pĂț-iam	lĂud-am
fĂc-uiu	fug-iiu	pĂț-iiu	lĂud-aiu
fĂc-ussem	fug-issem	pĂț-issem	lĂud-assem
fĂc-utu	fug-itu	pĂț-itu	lĂud-atu

lăs-are	nasc-ere
lăs-ându	născ-ându
las-u	nasc-u
laș-i	nasc-i
las-ă	nasc-e
lăs-amu	născ-eam
lăs-aiu	născ-uiu
lăs-assemu	născ-ussemu
lăs-atu	născ-utu

4° Aqùî resare iar o neînvoire între
 quel cu derivația și quel cu pronunția, sau
 mai bine quel cu pronunția dă de un ob-
 stacol que îl face ași contradicce din nuou
 principului adoptat. Vin verbi că *pu-
 nere, rămânere, putere, ținere, vedere,
 temere* și alții, pe unii că aqestia de'i va
 scrie după principe, esu în modul următor:

tem-ere	ved-ere	pun-ere		remân-ere	
tem-u	vêd-u	pun-u	(pui-u)	remân-u	(remâi-u)
tem-i	ved-i	pun-i	(pui-i)	remân-i	(remâi-i)
tem-e	ved-e	pun-e	(pun-e)	remân-e	(remân-e)
tém-ă	véd-ă	pun-ă	(pui-ă)	remân-ă	(remâi-ă)

și vaq-ă

prin urmare:

poși	
pot-ere	(put-ere)
pot-ându	(put-ându)
pot-u	(poci-u)
pót-e	(pót-e)
pot-eam	(put-eamu)
pot-uiu	(put-uiu)
pot-ussemu	(put-ussemu)

Din aqueastă așternere se vede curat unde se mai pôte despărți ambele opiniuni: una quere a fi consequență și scrie *vedi*, *vedere*, *vedă*; *potu*, *poți*, *potere*, *pôte*, *pôtă*; *punere*, *punu*, *puni*, *pune*, *pună*, sau quel puçin *puiă*; și queea laltă: *vedi*, *vedere*, *vađă*: *pociu*, *poți*, *putere*, *pôte*; *punere*, *puiu*, *pune*, *puie*. Qua să fiă quineva consequent cată să se țiiă de typul de sus quând vâ voi să scrie limbă; iar quând vâ voi să scrie dialectu sau idiomă, è liber a'și face excepțiunile, mai virtos în poesiă, cum ammu mai dis.

Din aquellași princip cum appucă quel cu latinitatea pe quel cu pronunțiația, să scrie în locu de *putere*, *potere*, qua să nu strice symbolul, appucă assemenea și quel que are de conducător limb'a și ține în locu pe condeliberatorul său dicându'i: dela *cădere* voiu să scriu și voiu scrie *cadul occadiö* iar nu *casul*, *ocasiö*; dela *ρόδος* voiu să scriu și voiu scrie *rodă* și nu *rosa*. De la *allud-ere* *alludiö*, iar nu *allusiö*, și prin urmare *illudiö*; dela *vedere*, *vidită*, *vidiö*... Antèiu quö nu stricu symbolul, si al doilea quö qua să pronunțu z in limba română am nevoiă de un *d*, iar nu de *s*, între doë vocali; daqua nu mă credi étö și vorbe că *masă* sau *mésă*, *casă*, *frumösă*, *virtösă*, etc.

Vocalile confuse, aflându-se înainte de

m și *n* que sunt nasali, cum și înainte de *i* que derivă din *n* îmmuiat, devin și elle nasali, și nefiind pure, nu se distingu, pronunțiându-se toate pe nas. Ast-fel vedem sau auzim pe *o* și *a* în vorb'a *fântâna*; ast-fel se vedu și se aud și în vorbe că: *ântenu* *ânteniu*, *remănu* și *remăiu*, *întrare*. Sunt ore-quare dificultăți de a recunoște sonul nasal, a scî adică prin quare din vocali să'l reprezentăm. Când sunt dificultăți multe, a applană pe unele vâ să dîcă a mai facilită callea.

Prin urmare se scrie cu *i* nasal que din us se representă prin *î*, quelle următore:

I. Prepoziția *în* or unde se află fiă în complinire că la *în casă*, *în curte*, fiă în compunere, că la *încăpere*, *înnotare*, *îmmultire*.

II. În toți substantivii și adjectivii unde vocal'a nasale la plural se pronunță în *i* pur; că la:

vîă tiner vestmînt jurămînt
vine tineri vestminte jurăminte

III. În toți verbii în quari a doa personă a presentelui indicativ, vocal'a nasale se pronunță *i* pur: cum: *vîndut*, *vîndî*.*

* Aqueste două casuri în latin'a se scriu cu *e*; ânsă *e* legalmente se schimbă în toate limbele în *i*; și apoi noi nu mai putem face limb'a noastră latină. Liber ânsă vâ fi quellor que vor voi a arătă o erudițiō clasică, de a scrie și *vênă*, *tênér*, *vestmênt*, *vênđend*.

IV. În forma sau finalul verbilor de a doua conjugățiō, unde *i* s'a prefăcut în *î*; cum: *amăr-îre, amăr-îssem, amăr-îndu, amăr-îtu*; ast-fel sunt și *urr-îre, hotăr-îre, etc.*

V. Mai sunt unele que pe la noi se pronunță în *î* nasal și quare între alți Români se pronunță în *i* pur: că la *sin* și *sîn*; *ridere, ris* și *rîdere, rîs*; *riu* și *rîu*. Aquestea sunt puține, și ne putem deprinde cu dênsele prin us luându-ne mai vîrtos după frații nostri Moldoveni que mai în genere le pronunță pur.

Afarō de aquestea tōte quelle lalte sonuri nasali se representă prin *â* că *Românu Româna, mână, mănere, mas, lână, stângă etc.* iar quâte se cuvîn a se scrie cu *o* și *u*, cată a veni o dată la pura și vera lor pronunțiațiō. Aquestea cată a se pronunția cum se cuvîne a se scrie adicō: *locuire, locuință, locustă, rotund, rondurelle, fontână, sunt, socru-meu, vĕru-meu* iar nu *lăcuire, rătund, fintînă, sînt, socrî-meu, vĕrî-meu.*

XIX.

Nu se cuvîne să uităm quō tōtă basea pe quare se întemeiă o orthographiă este determinarea materiei și a formei, și quō

numai neschimbarea lor p^ote s^a fac^a o limb^a mai facile și mai clar^a, prin urmare :

1° Cat^a s^a fim cu luare ^à minte la compoziția materiei vorbelor, s^a l^ăss^ăm p^ărțile întregi din quari s'^a compus, sau s^a se schimbe aș^a dup^ă legile eterne ale limbii umane recunoscute de ori-que Philologia. Prin urmare dela *negru* și *în*, făc^ēnduse *innegrire* s^a nu scriem *inegrire*. Cum dela *ad* și *apa* se face *ad^ăpare*, dela *ad* și *unu* se face *adunare* și nu *a^ăpare*, *aunare*, asemenea dela *ad* și *ducere* se face *adducere*. Qu^{āt} vommu scrie *inegrire*, *aduccere*, scamot^{ăm} dela quea d'^{ânt}eu un *n* și dela quea de a doa un *d*, și qu^{ând} ^è vorb'^a de sciință, de art^a, nu încap^e scamatorie. Or este, or nu este; cat^a s^a ar^{ăt}ăm adev^{er}ul, și daqua ^{âm}bl^{ăm} dup^ă facil, nimicu nu ^è mai simplu de qu^{āt} adev^{er}ul; minciunea ^è vari^ă, și prin urmare mai ^à nevoi^ă.

2. Se scie iar natur'^a lui *ad*, *ab*, *ob*, *sub*, *dis* qu^o la compoziți^o își schimb^ă conso^{na} în conso^{na} urm^{ătoare}: *prindere*, *ap-
prindere*; *punere*, *appunere*; *sem^ēnare*, *assem^ēnare*; *battere*, *abbattere*; *leggere*, *alleggere*; *fluință*, *affluință*; *tragere*, *at-
tragere*; *nullă*, *annullare*; *mestecare*, *am-
mestecare*; *ministrați^o*, *administrați^o* sau *amministrați^o*; *dormire*, *addormire*, etc.—

morire, ommorire; cidere, occidre sau uccidere; cădere, cas, casiö, occasiö, etc. punere, suppunere; ferire, sufferire; terră, sutteran; mergere, summergere (sub, în ainte de v nu schimbă pe b, sau îl lépędă: venire, subvențiö, suvenire); facere, facil, ficil, difficil; ferire, differire, differință, (quâte o dată remâne dis intactu cum dis-formu).

3° Se scie quö *n* dela *in* și *con* în ainte de consönele que se pronunță cu buzele lipite cã *p, m*, se schimbă în *m* que se pronunță iar cu buzele lipite și iar è nasal: *impërat, imputare; immulțire, im-muiere; compunere, compatriot; comme-sean, commësurabil.*

4° Se scie iar quö *n* dela *in* și *con* înainte de *l* se schimbă iar în *l*: *illustru, illegal, illegitim; collegiu, collectivu; colla-teral* și prin urmare *collucrător* iar nu *con-lucrător*, și în ainte de *r* se schimbă tot în *r*: *con-respondere correspundere, con-relativ, correlativ.*

Insemnare.

Con, quând este în regim adicö despărțitu, în românesce devine *cu*, adicö nu ñicem *con mine, con tine, ci cu mine, cu tine, etc.* Aquest *cu* se vede aseme-nea și în compunere cã la *cuprinđu, cuviin-*

tă, cuvios; quând dar se află și cu verbul *legu* adică *culegu*, rău îl scriu unii *cullegu*. Vorbele cată să fiă lăssate așa cum se compun și cu que se compun; aquí è un adaos că și la *în-altare, innăltare; în-aainte, innainte; în apoi, innapoi*: de asemenea pëcate è plină limb'a italiană.

(Idem 1848, Febr. 12).

XX.

Prin aqueste observațiuni se determină quea mai mare parte a materiei vorbelor. Adică aquea parte que se pôte supune la regule generali. Queea que mai rămâne pôte formă un capitol de excepțiuni, și quând excepțiunile nu sunt multe, nu adducu nici o greutate limbei.

Ânsë tótă materia își ia o formă și devine un corpu. Prin scriere noi sunetelor le dăm un corpu, și unde è să le înțellegem cu urechile le vedem cu ochii. Tot que è suppus ochilor are și un fel de physionomiă, un character óre-quare; prin urmare și vorbele unei limbe au un character al lor, o physionomiă a lor. Aqueeași vorbă bine scrisă, bine reprezentată, în gur'a străinilor ia o alt-fel de physionomiă, un alt accent. Spre exemplu vorb'a *faccere* în gur'a unui Frances ia un accent, în a Germanului altul, în a Grecului altul. Îndată auđi quō Francesul

o pronunță *faserè*, Grecul *fatere*, etc. Vorbirea è cã o musicã, și reaoa accentuațiõ suppërã mai mult și de quãt asyntaxia. Mai bine pôte, priimesce auđul frasea *șerpe veninõsã*, cum am vëđut în nisce versuri, de quãt *serpè veninos*, sau *serpè véninos*. Prin urmare prosodia sau accentuația è una din primele și quelle mai necesarie ocupațiuni a ori-quãrii orthographie, quõci ea dã tinctur'a, physionomia quea adevëratã a limbelor, și quine o trece cu vederea è o probã quõ nu a cugetat nici o datã la que vã sã đicã limbã; aquella nici sã pronunțe vorb'a orthographiã, quõ o profanã.

Așã darõ sã ne întõrcem în apoi și sã observãm quare este predominant'a physionomiã sau accentuațiõ a limbei române.

Sã luãm quãți-va substantivi: *tatã, papã, casã, masã, lunã, semnãturã, socru, lucru, veste, cãine, sóre, pâine*. Aquestea au accentul la penultima.

Sã luãm adjectivii: *negru, négrã; acru, acrã; dulce, tare*, etc: la penultima.

Sã luãm pronumele: *mine, tine, sine, mie, ție, sie, noë, voë, aquesta, aquella, quare, quine, altu, unu*, etc.—assemenea.

Sã luãm verbii: *arare, cântare, âmblare, dormire, vorbire, vedere, tăcere, cântã, arã, âmblã, dórme, vorbesce, vede, face*, etc. assemenea la penultim'a.

Prepozițiuni de două syllabe: *după*, *pe*, *peste*, *supra*, *fără*, *contra*, *lângă*, etc. asemenea.

Adverbi: *colo*, *aproape*, *departe*, *maine*, *bine*, *nebunesc*, *încă*, etc. asemenea.

Conjugativi: *însă*, *daqua*, etc. asemenea la penultim'a.

Apoi trecându iar prin toate părțile cuvântului și luând și vorbele terminate cu *u* mut și cu *i*, și aquellea se pot dice quă au accentul la penultima cum: *bunu*, *buni*, *cântu*, *cânți*, *cântatu*, *cântându*. etc.

Din aqueslea se vede quă caracterul predominant al limbii noastre este să aibă accentul la penultima* și pentru aqueslea ar fi o greutate fără folos *daqua* s'ar mai pune și alt semnu a se cunoște. Elle facu o regulă generale, și n'avem să mai căutăm de quāt să vedem de sunt și excepțiuni. Și quare sunt și cum să se însemne aquesle excepțiuni qua să nu se accentue și elle la penultima.

De vommu trece iar prin substantivi, vedem:

1° Quă numai quei de declinația a patra sau peritosylabii au accentul la ultima, că: *mantă*, *rondureă*, *di*; aquì intră și quelle turcesci: *sacă*, *pară*, *saltană*, etc. Pe aqueslea dar le însemnăm cu un accent, ântëiu qua să nu se accentue rău, și

* De a ave adică vorbele *plane*.

al doilea quõ alta è verbul *di* și alta substantivul *dî*, alta este *para* și alta *parà*, și alte asemenea.

2° La verbi, a treia persónă a imperfectului are iarõ accentul la ultima; îl însemnăm darõ: *formà*, *fintà*, *figurà*, *dà*; ast-fel se dă tonul național, și pe de altă parte, alta è *forma* și alta *formà*, alta *finta* și alta *flintà*, alta *figura* și alta *figurà*, alta *da* și alta *dà*, etc.

3° A treia persónă a perfectului; *arò*, *cântò*, *vorbì*, *dormì*, *invidò*, sau *inviè*, *făcù*, *vedù*, etc. Aci se accentue qua să se pronunțe cum pronunțăm și apoi alta è *ară* și alta *arò*, alta *cântă* și alta *cântò*, alta *dormi* și alta *dormì*, alta *facu* și alta *făcù*; alta *appropiã*, și alta *appropiò*.

4° Infinitivul fără *re* are accentul la ultima; cată să'l punem: *a arà*, *a cântà*, *a dormì*, *a vedé*, etc.

5° Quâți-va adverbii que au accentul la ultima cată să se accentue, cum: *aquì*, *colò*, *coleà*; quând se appesă la penultima nu ia nici un accent: quõci intră în regula generale: *colo*, *colea*.

Aquestea singure au accentul la ultima și cată să'l însemnăm, quõci fără dënsul scrierea è neperfectă, e în légën, adduce nelămuriri, nepriceperi.

Ânsë nici un effectu fără causă. Pen-

tru que quelle ȃise mai sus au accent la ultima? Eatȃ pentru que.

Dio, are appȃsarea la *i*; din *dio*, scotȃnd *o*, rȃmȃne *di*, ȃi am ȃis iarȃ quȃ daqua pere o syllabȃ catȃ alta sȃ deviiȃ lungȃ qua sȃ se ȃiiȃ comptul timpului; asemenea: *rondureȃ* a fost *rondurellȃ* ȃi perdȃndu-se o syllabȃ, *e* dela *rondureȃ* sau *rondureao*, dupȃ dialectul macedon sau *rondurȃ* deveni lungu, asemenea ȃi quelle-lalte.

Timpul imperfectu se scie quȃ ȃe compus din auxiliarul *amu*, *ai*, *are* sau *a*, (ȃn urmȃ), cȃnt-*amu*, cȃnt-*ai*, cȃnt-*ȃ*. Ȃnsȃ, *a*, perdȃnd pe *re* a devenit firesce lungu.

Arȃ, *dormi* . . . a fost o datȃ *aravit*, *dormivit*, minus syllaba *vit* vocal'a remasȃ devine lungȃ.

La infinitivu iar *cȃntare*, *vorbire*, *vedere*, perdȃnd syllaba *re* deveni *a*, *i*, *e*, ȃi mai lungi dupȃ quȃt erȃ, quare se vede curat la *vedere*, *tȃcere* quȃ se facu a *vedea*, a *tȃcea* sau a *vedȃ*, a *tȃcȃ*. Aquȃstȃ ȃe lege naturale ȃn sonu, ȃn musicȃ, ȃn tȃte limbele que le producce natur'a ȃi nu sunt cȃrpite nici ȃmprumutate. Vedȃȃi limb'a hellenȃ quȃ ȃe plinȃ de assemsnea exemple.

Sunt ȃnsȃ vorbe que au accentul la antepenultime pe quare cum am arȃtat, moȃii ȃi pȃrinȃii nostri le accentuȃ cu aquea que Grecii numescu *oxia*: *Mȃrmu-*

ră, grindină, funingine, mătură, literă, familie, spargere, tindere, rumpere, bătore, trimitere, făcere, etc.

Și aici ânsă este o cauză pentru quō vedem un effectu. In vorbele que au mai multe syllabe cată să fiă una lungă sau apăsată, că și la tactul sau măsura în musică; în limb'a noastră vedurōm quō predomină de a fi syllab'a quea mai tare pronunțată la penultima, și quând è la ultima se înțelege quō se apăsă tot vocal'a quare s'a apăsă mai nainte de a se supprima syllab'a din urmă (cà la *dio, di; stellă, sté; arare, ară; vedere, vedé*), ânsă verb'a este un sunet al aerului eșit prin țev'a gâtului quare prin gură se mai lărgesce în capăt sau se mai strînge quând rotund cà *a, o, u*, quând ovale cà *e, i*; să luăm o vorbă de quâte-va syllabe *sEnInAtUrA* aici sunt cinci vocali *e, i, a, u, a*, și după natur'a limbei quea apăsată este *u*, adică quea dela penultim'a. Aerul dar eșind prin țev'a gâtului și după modulațiunile gurei strîngându-se, lărgindu-se, nu are altă întârziere de quât întârzierea naturale a limbei, la penultima, pentru quō fiă-quare vocale nu are nici o pedică, țev'a nu se astupă. Să luăm ânsă și altă vorbă de aqueeasi desinentă *marmura*, aici sunt trei vocali *a, u, a*; ânsă *a* quel d'ântéiu pînă să dea în *u* întâmpină doă consone *rm*;

174
aqueste consóne qua să se pronunțe, cată
să punem pentru *r* limb'a în cerul gurei și
să o tremurăm, și pentru *m* să strîngem și
să lipim buzele; étõ țev'a se astupă și ae-
rul întârđiă de a eși, étõ caus'a pentru que
acum accentul è pe *a* d'ântèiu adicõ la an-
tepenultima, și nu pe *u*, adicõ la penultima.
Astfel è și la *grândine*, *á* dela antepenulti-
ma are dupõ dènsul *nd* quari amèndoë se
pronunță cu limb'a, și aquea astupare a țe-
vei lungesce sau întârđiă pronunțiația lui *á*.
Assemenea și la *marginè*, *rg* face pe *a* mai
lungu; *funingine* assemenea *ng* face pe *i*
mai lungu, la *scorbură*, *rb* face pe *o* lungu
și alte assemenea; ânsë aquì consónele
sunt heterogene și fiă-que auđu le pôte di-
stinge, spre exemplu: pe *r* din *m* la *mar-*
mură; pe *n* din *d* la *grândine*; pe *r* din *g*
la *marginè*, etc. când ânsë sunt homogene
sau gemine, nu le distinge auđu altfel de
quât de va.luà à minte quõ se appèsă vo-
cal'a din aintea lor cà la *litteră*; noi appè-
sând la *i* nu facem alta de quât pronunțăm
doi *tt*; la *familliă* arătăm curat cu accen-
tuația nóstră quõ sunt doi *ll*; în *comissió* quõ
sunt doi *ss*; în *batalliă*, *butilliă*, doi *ll*. La
assemenea vorbe quât nu vommu îndoi
consóna, n'are de que să stea appèsarea la
antepenultima; și apoi de nu vâ stà la an-
tepenultima, vorb'a nu mai are accent ro-

mân. Și que fel de orthographiă ar' fi aqueea que ar' trecce cu vederea una din quelle mai principali, quelle mai essentiali alle ei datorii? Moșii nostri, cum ammu dis, n'au fost uitat nici de cum punctul aquesta și tot d'auna pînă în dillele năstre s'au servit cu oxia grăcă, pentru quă s'au servit cu slovele cyrilliene quari sunt mări quelle grecesci. Noi ne servim acum sau *vrem* a ne servi cu quelle romane și cată să appăsăm că Romanii. Accentuația a stat și stă în gur'a Românului; ellu quând appăsă pe o vocale la antepenultima, appăsă și mai tare de quăt la penultima, adică că un que extraordinar, ellu îți arată quă sunt două consone, fiă heterogene că la *marginē*, fiă gemene că la *litteră*. La noi a îndoi consonele nu este a ne ținne de derivațiō, nu este luxu de erudițiō că la Francesi;   curat o nevoiă de prim'a necessitate.

Să venim și la verbi, la infinitivi. Toți infinitivii Români de ori-que conjugățiō au accentul la penultima după physionomia predominantă a limbei: *arare, âmblare . . . vedere, t cere . . . dormire, simțire . . .* Qu nd însă la quelle în *ere* vor' fi în antepenultima două consone, iar se reține aerul, iar se face antepenultima t rđiă sau lungă că la *spargere, a are* după sine *rg; mer-*

*gere; rg, rumpere, mp, smulgere, lg, prindere, vindere, tindere, nd; tórcere, rc, și de aqueea tóte au accentul la antepenultima, de aqueea ere se dice scurt. Tóte consónele aquestea fiind heterogene, se simt fără greutate. Ânsă que greutate simțim la *battere, trimittere*, când o dată nu dicem *batère, trimitère*? ardicând accentul au dórö nu pronunțăm doi *tt*?*

In aqueastă theoriă iar se destéptă un fel de neînvoire între opinia que are de normă latinitatea și între aqueea que vâ să aibă de conducător numai limb'a. Amândoë opiniunile adóptă îndoirea consónelor; ânsă una îndoiesce numai unde îndoiesce latinitatea transmisă prin scribi pînă în ñillele nóstre, și alta vâ să îndoiască ori unde quere accentuatiã limbei; prin urmare opinia d'a doa quere a se scrie: *ducce-re, diccere, faccere, culeggere, dreggere, querrere, punnere, etc.* unde queea-laltă le vâ numai cu o consónă. Noi n'avem quevã manuscripte autographe d'alle autorilor latini din secolul de aur, qua să vedem cum au scris ei ênsuși asemenea vorbe; avem latinitatea transmisă din scribu în scribu, quari mai adessea au fost așa de pécătoși că și logopheții nostri. Avem ânsă grammatic'a, avem metric'a latină quare ne spune curat quö *ere* dela asemenea

verbi este scurt, și fiind scurt è vocal'a dela antepenultima lungă, și qua să fiă lungă a cătat să aibă înainte doë consóne: prin urmare *faccere* quóci așa pronunțiam, și nu *facere*, quóci vommu fi nevoiți a pronunța *făcère*. In quât pentru aqueasta, se vede curat quó eu sunt de părerea quellor que vor' să aibă limb'a de conducător, quare îi face la 10 să fiă în 9 învoiți cu latinitatea transmisă, și póte 10 la 10 cu latinitatea antică, cu ver'a latinitate.

S'a arătat mai sus caus'a sau necesitatea îndoirii consónelor în substantivi și verbi în modul infinitivu, când au vocal'a appesată la antepenultima, cà; *litteră*, *famillie*, *orgolliu*, *dolliu*, *pallidu*, *nettedu*, *ummedu*, etc. Se observă ânsë quó sunt unele vorbe que după provinții sau după sufferirea or tolerant'a limbei se pot pronunța în doë moduri cà *geographia*, și *geographiă*, *grammaticu* și *grămmăticu*, *politicu* și *politicu* que se pot pronunța cà *vulturu* și *vultúru*, cà *dúșman* și *dușmán*. Assemenea vorbe se lassă în tóte limbele fără a îndoii consón'a spre a fi liber quine-và a le pronunța cum îi và veni mai bine, mai virtos la metrică.

Sunt vorbe iaró quari queru a se îndoii consón'a și ênsuși după vocal'a din penultima, spre exemplu:

I. Daqua la *battere*, *trimittere*, *ducere* . . . se îndoiesce consón'a; quând se trage afarõ sillab'a *re* și remâne din *batte-re* a *batte*; din *trimitte-re*, a *trimitte*; din *ducce-re*, a *ducce*; din *dicce-re*, a *dicce*; din *punne-re*, a *punne*; din *querre-re*, a *querre*; ar' fi a scamotà consón'a, ar' cãtã qua sã dãm cuvânt elevului, sã'i mai adãogim o regulã quând s'ar' scrie numai cu o consónã; și adãogirea regulelor îngreuiãđã studiul, mai vîrtos quând sunt arbitrãrie și nu se întemeiãđã pe dreptul cuvânt. — Apoi ammu đis și altã datã quõ nimicu nu facilitã instrucția copiilor cã nisce note caracteristice, daqua sunt iertate de limbã; ammu đis quõ în limb'a hellenã đicând $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma \lambda\acute{o}\gamma\omicron\nu \varphi\acute{\epsilon}\rho\epsilon\iota$, nominativul se distinge în datã, se vede din ochi, unde în limbele nuoe cã și în quea romãnã, đicând: *cuvânt cuvânt adduce*, nominativul nu se vede, è numai în cuget, și cugetarea pruncului è plãpândã, debilã. — Đicând $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ și $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\nu$, îndatã nominativul și accusativul, de unde erã în idee, iau un corpu, iau o formã distinctivã. Assemenea infinitivul $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\nu$, și indicativul present în a treia persónã $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota$, au nisce forme distinctive, se cunoscu din ochi. Que faci ânse cu copilul, quãte luni, quãți anni îl vei exercitã pînõ sã'l faci a cunósce, quõ *đice*, în *póte*

dice, è infinitivul și în *ellu dice*, este indicativu present? Quată nevoie a'l tot exercită, a'l tot punne a analysà pe infinitiv în subjonctiv, a'i arătà quò è regim directu sau indirectu, sau și sujet, etc? Que scie ellu de astea și unde pòte pricepe nisce subtilități, que sunt un resultat al unei filosofie? Que pecat să turmentăm nisce ființe fragede cu theorii que ar' turmentà și capul unor bărbați, și quare nu venirò filosofiei peripatetice de quāt dupò nisce mature cugetări! Spune'i ànsè quò *trimittere* îndoiesce consóna pentru quò întârđiã pronunțiația assupra lui *i*: *tri-mit-te-re*; spune'i quò *trimittere* și toți infinitivii lèpèdã adessea pe *re* final, și se face *trimitte*, fărò a'i scamotà un *t*. — Apoi ellu scie iar din lectția precedente quò a treia personă a presentelui indicativ intră în regula generale a vorbelor que au appèsarea la penultima cà *ară*, *strămută*, *vorbesce*, *străluce*; quò aquestea n'au nevoie d'a îndoì consóna și cum scie: *ellu strămută* cu un *t* așa scie și *ellu trimite* cu un *t*, prin urmare quând vede *trimitte*, *batte*, *dicce* . . . scie quò è infinitiv din *trimittere*, *battere*, *diccere*; și quând vede *trimite*, *bate*, *dice*, quò este indicativ present. Aquí, unde infinitivul și indicativul erà numai în idee, acum iau un corpu, o formă,

și un corpu logicu, rațional, și național iar nu arbitrariu și după capriciu.

II. S'a dis iară quō a treia persónă a perfectului în limb'a română are appēsarea la ultima (și s'a și dat cuvântul pentru que) că *arō*, *dormì*, *făcù*, *inviè* sau mai bine *inviò*; sunt ânsē unii (din a treia conjugățiō numai) în quari doē consōne que precedu, facu penultima mai târđiă, mai appēsată că la *merse*; *rs* face a se pronunța *mèrse* și nu *mersè*; la *rupse*, caus'a naturale *ps* face să fiă *u* mai întârđiat de quāt *e*; asemenea se vede la: *tinse*, *vinse*, *pinse*, *mulse*, *cōpse*, etc. Ânsē que facem lui *dete*, *stete*, *disse*, *spuse*, *duse*, *trimise*, *întel-lesse*, etc? Din aqwestea, de nu vor' fi partiçiuri feminine în plural, n'au de que să se appese la penultima; qua să fiă penultima lungă, cată să o arătăm și în scris, după cum o arătăm cu verb'a, cată să îndoim consón'a.

La quelle d'ântēiu că la *sparse*, *rupse*, *merse*, ... se simtu consōnele quōci sunt heterogene; la *dette* ânsē, *stette*, *spusse*, *disse*, *întellesse*, *trimisse*, daqua nu simțim quō sunt doē consōne gemene, limb'a nu strică nimicu, nici mamele nōstre, nici quel din urmă Romānu, quōci toți și tōte în tōte dil-lele ne spunu să pronunțăm *dus-se* și nu *dus-sè*. — Apoi iar se scie quō substantivii,

adjectivi, verbi, purticipiuri (afară de excep-
 țiuni) au appăsarea la penultima și prin
 urmare étõ note caracteristice, étõ facili-
 tate pentru copii:

duſſe	} timpu perfect a treia persónă	duse	} participiu feminin în plural
điſſe		diſe	
alſeſſe		alſeſe	
întelſeſſe		întelſeſe	
ſpuſſe		ſpuſe	
trimiſſe		trimiſe	

Se îndoiescu dar consónele:

1° În compozițiuni cà la: *înnegrire, immultire, ſuppunere, correspundere, dif-
 ficil, întellegere (inter-legere) collegiu, ad-
 ducere, aprindere, ſufflare, ſufferire, etc.*

2° Înaintea vocalii din antepenultim'a
 când în contra regulei generali, va fi ap-
 păsată vorb'a în antepenultim'a cà la: *litte-
 ră, ſeccită, măttură, familliă, batalliă, pas-
 sere, demissiõ, și prin urmare demissiune, ...
 trimittere, abbatere, ducere, đicere, cu-
 leggere, punnere, și prin urmare a trimitte,
 a abbatte, a ducce, a đicce, a culegge, a
 punne . . . .*

3° În ainea vocalii din penultim'a per-
 sónei a treia a perfectului când în contra
 regulei generali se appésă în locu dela ul-

tima la penultima: *dette, stette, disse, spusse, allesse*, etc.

4° In perfectul anterior, întâiu, quoci se face din perfectu, și al doilea quō se apăsă la antepenultima: *arassemu, vorbissemu, dusessemu*, etc.

5° In substantivii și adjectivii al quăror *l*, după îmmuierea lui *ll* la singular arată quō sunt doi *ll* la plural; *rondurea, rondurelle; păsșerea, păsșerelle; ea, elle; aquea, aquelle* . . . și vice-versa quând *l* după îmmuierea lui la plural arată quō sunt doi *ll* la singular: *turturei, turturellu; cai, callu; căi, calle; pei, pelle; văi, valle; aquei, aquellu*; — în aqueastă regulă intră și quei neutri quari avënd formă de feminin la plural, și terminându-se în *e* nu îmmóie pe *ll* că în ainte de *i*, cum: *castellu castelle; inellu, inelle; mantellu, mantelle*; quoci de ar' fi fost masculini s'ar' fi simțitu îmmuierea înainte de *i*, pentru quō s'ar fi pronunțat: *castei, iniei, mantee*; aqueastă îmmuiere nu se vede la vorbe că *bivoli, generali, grammaticali* și altele, prin urmare nu se scriu cu doi *ll*.

Insemnare.

Assemenea vorbe în alte limbe mai mult de luxu se scriu cu littere îndoite; și noi ne batem capul să le învățăm cu rutin'a.

Nu è mai bine, daqua la noi le quere limb'a, să învățăm d'a casă a scrie *calle, valle, elle, litteră, battere*, etc. și quând avem peccatele să intrăm pe mân'a vre-unui Frances pëcãtos, să scim cã noi, cã Români, que posedem din fașe antic'a lãtinitate, a scrie *vallée, elle, battre, mettre*, etc: pentru quõ ori-quãt ne-ammu punne noi în pismã să scriem *vale* numai cu un *l*, quând vommu învățã françosesce catã să'l scriem *vallée* cu doi, etc.

6° Se îndoiescu consónele, spre a arãtã lips'a unei syllabe quare face vocal'a precedente a fi lungã cã la: *avemu, ammu; voimu, vommu*.

7° Se mai îndoiesce iarõ consón'a la vorbele imitative, cã la: *carru, carre, cãr-ruțã, carretã*. Aquestea cu puçinã luare à minte se potu cunósce fãrõ regulã, luându-ne dupõ scriitorii quei bunii. La vorbele imitative, mai vîrtos în comedie este iertat a se și întrei consón'a pentru burlescu, cum: *pîrrrrîie, turrrruie, sfirrrrîie, trrropãie*, etc. Aquestea ânsë se scriu ast-fel numai quând autorul sau poetul are un cuget într'adins d'a dà de scire cititorului spre a pronunțã astfel qua să facã effectul dorit.

8° Se mai îndoiescu consónele iarõ dupõ óre-quari tradițiuni sau luxu litterar, cã la: *terra, suterran, tyrannu, syllabã, grammatîcã*, etc. a quãror îndoire stã dupõ

voința scriitorului și după o judițioasă aflare cu cale și adopțiō a mai multor bărbați de specialitatea litterelor.

Vădurōm quō orthographia sau scrierea drēptă, rașionale se întemeiașă pe trei mari și neappērate principe: pe materia, pe form'a și accentuașia vorbelor, quari quâte trelle stabilescu symbolul nestrămutat al ideilor. Despre quâte trelle ammu vorbit. Ne mai remâne o mică parte a orthographiei al quăriia cuvēt se basă pe datine, pe tradișioni.

Tot scriitorul se adreseasă tot d'au-na către quel que pōte citi, pōte înșellege; și scriind într'o limbă ore-quare, se adressedă către quei que cunoscū aquea limbă sau către quei que o vor învășă.

Nimeni nu pōte șicce quō cunōsce o limbă, daqua nu cunōsce regulele ei, daqua quel pușin nu o pōte citi liber.

Quel quare citesce syllabisând nu intră âncō în numērul quellor que pot tragge ore-quari folōse dintr'o scriere, sau quellor que pot figurà într'un scriitoriu, cancellarie încai cā copistu.

Ânsē quel quare citesce liber, se scie de toși quō are o deprindere cu semnele

ideilor, cu limb'a scrisă, în quât după șirul ideilor dela prima syllabă devină vorb'a întregă și trece răpede în ainte. Ochiul è deprins cu litterele que formă imaginea, symbolul ideei.

Noi astăzi n'avem astfel de liberi cititori de quât din bătrânii și junii que au învățat a citi cu slovele cyrilliane, și din bătrânii și junii que învățară și alte limbe și citescu liber grecesce, latinesce, françosesce, nemțesce . . . Aquestia au nisce datine, nisce tradițiuni cu quari li s'a deprins ochiul și a le atacà quine-và a quelle datine, pe quare se ajută mult citirea liberă și ênsuși înțelegerea, este că și quând le-ar împedicà citirea liberă și înțelegerea.

Spre exemplu, citind quine-và cu slovele cyrilliane a învățat a vedé pe *quând* representat $\kappa\kappa\eta\Delta$ sau $\kappa\zeta\eta\Delta$; quât îi vei schimbà litterele, pentru dênsul îi schimbi datin'a, învățul, tradiția, și îi dai un que nuou, o imagine nuoa: pentru ellu este nuou și kînd, și chînd și când și quând.

Quel quare este învățat a citi cu slove cyrilliane romănesce și cunósce și alte limbe, ellu a fost deprins a vedé aquéstă vorbă reprezentată în romănesce $\kappa\kappa\eta\Delta$ sau $\kappa\zeta\eta\Delta$; în alte limbe *quand*, *quando*, și scriindu'i-o $\kappa\textit{înd}$, $\textit{chînd}$, $\textit{cându}$, îi schimbi ima-

ginea cu quare a fost învățat a citi și a înțelegere.

Să punem iară un buchier sau și logophetu, după însemnarea vorbei în decădere ei, a citi vorbele: *equivocu, equilibru, equivalent, equinox, equator, equațiō, eloquentă*, etc. etc. ellu nu înțelegere nimicu; quel quare a trecut prin geographiă, retorică, mathematică, le pricepe și s'a deprins a le citi altfel cu slovele cyrilliane, și a le vedé representate altfel în alte limbe cu litterele romane; scrie'i ânsă: *echivocu, echinox, ecuator, ecuatiē, eloquentă*,
sau

ekivocu, ekilibru, ekivalent, . . .

Que faci? schimbi un symbol, o imagine sancționată cu timpul, cu secolii, cunoscută de lumea întregă, fără a facilita pe buchier, quoci ellu nu scie nimicu; și împedici citirea și înțelegerea de o quam dată a quellui que cunosce alte limbe; și pentru que? pentru qua să faci pe Român de aquí înainte a eși din datinele litterarie, a învăța pentru vorbele *universali*, qua să dicu așa, altă grămmatică, alte imagini ostrogote, hantătărăesci, cătcăunesci, quoci numai române nu sunt, nici latine, nici din familiă latină, nici germane.

Omenii ținu mult la datine, la deprin-

deri, și modele, inovațiunile nu sunt bine vădute de quāt daqua sunt commode, folositóre, sau quel puçin plăcute. Nimeni n'a schimbat datin'a de a fi îmbrăcat călduros, plăcut și elegant iarna, pe o modă de a âmblà desculțu; și a face astfel, aqueea nu è modă, ci semnu sau de ne-avere sau de nebuniă.

Ași întemeiã Românii orthographia numai pe quelle querute de materie, formă și accentuațiõ, fără a mai observã și datinele, tradițiunile litterare, este ași presentã limb'a lor în societatea europeană cum s'ar presentã un omu, o damă, que are un natural bun, que è bine crescută, fără deprinderi urite, que are de tôte a casă, a quãriia casă è în bună regulă; ânsë n'a eșit în lume, și în cercul în quare se află îi lipsescu ore-quari mici bagatelle qua să fiã *comme il faut*. Și aquelle bagatelle nu se învață cu regule, ci prin rutină, prin deprinderea cu lumea. Astfel sunt nisce bagatelle și pentru ori-quare limbă, unde nu pôte intrã regule, ci tradiția, și în quāt pentru assemenea vorbe Francesii au cu decile de mii; noi n'ammu avé nici pinõ la sute, pôte. Aquellea adicõ quare se cuvîn a se serie cu *qu*, *c*, *y*, *x* și *z*. Quāt pentru numele proprie alle străinilor nici vorbă nu mai încape, quõci cată să lăssãm

pe bietii ómeni astfel cum se chiamă și cum se subscriu. Nu se cuvine să atingem su-semnătur'a ómenilor, quóci a facee din *Boileau* Boalò, din *Voltaire* Volter, din *Rousseau* Rusò și altele, aquí nu è scamatoriă, ci curat plastographiă.

La noi iaró multe din vorbele, a quăror dréptă scriere dupó tradițiuni è neap-părată, nu ne sunt numai qua să semănăm cu lumea, ci pentru a nóstră ênsuși lămurire și perfecționare a scrierii; spre exemplu: *кѢНТАДЕ* reprezentată prin *cântare* è un lucru, și prin *quîntare* altul; *чѢРЪ* reprezentat prin *ceru* è una, cerru alta și *queru* alta; *quare*, una, și *carre* alta. Aquí tradiția è bună, nu numai qua să ne putem înfăcișă în lume, ci qua să fimu ênsuși a casă bine, și înțeleși. A strigà qui-ne-va în contra unor asemenea distincțiuni bine-cuvântate que n'au regulă, ci tradițiuni, este că și quând'i-ar plăcé viața coconete-lor de mahală, că vechia mea favorită cocóna Drăgana que nici à casă nu scie trăi, nici în lume a se înfăcișă; quării, à casă, șervetul îi sémănă cu otrepul, cuhnia cu grajdul, copii dumneaei cu copii lui Șolcan, și quare afaró ese că o brézaie.

Despre quelle scrise cu *qu*, *c*, *y* și *z*, se va vorbi în capitolul următor.

Dupó que trecuróm în analyse, prin

form'a și materia vorbelor în capitolul următor, vommu așterne în syntese regulele orthographiei, și atât de puține, în quât nici o limbă nu pôte presentà orthographia sa tótă numai în quâte-va pagini.

[Idem 1848 Fevr. 23].

XXI.

REGULE.

I. Se scrie cu *ă*: 1° finalul sau form'a primei declinațiuni: *tată*, *papă*, *casă*, *lună*, 2° a treia persónă a presentelui indicativ, a imperativului și a subjonctivului în singular: (quând nu è în *e*): *cântă*, *ară*, *laudă*, *facă*, *ducă*, *dică*,... *să facă*, *să ducă*, *să dică*,... 3° prim'a persónă a presentelui indicativ, a imperativului și a subjonctivului în plural: *arăm*, *cântăm*; *să arăm*, *să cântăm*,... 4° în materia vorbelor quând vocal'a *a* perde appēsarea și devine închis sau confus: *faccere*, *făcut*, *făcënd*, *făcuiu*, *făcussem*, *făcëtor*; *laudi*, *lăudare*, *lăudat*, *lăudând*, *lăudaiu*.... 5° adessea quând vinu doë vocali confuse una dupō alta, prim'a è *ă* și a doa *ě*: *sănětate*, *răděcină*.

II. Se scrie cu *ě*, 1° la unele plurale feminine și neutre unde *e* se pronunță confus: *nuoě*, *doě*..., 2° pronumele *mě*, *sě*, *vě*, *noě*,

voë; *lëu, sëu*, și prin urmare după aqueeasi formă *rëu, nătëřëu, flăcëu, Dumnedëu* moldovenesce.* 3° finalile verbilor în *escu* unde *e*, è confus: *tirrëscu, hotărëscu*, cum și moldovenescii *îubëscu, simțëscu*. 4° în materia substantivilor în quari la plural se lămuresce *e*; *mëru, meri, mere*; *përu, peri, pere*; *numëru, numeri, numere*... și quâte vin dintr'ënele *numërătură, numërătorre*... 5° în materia verbilor în quari a doa personă a presentului indicativ se lămuresce *e*: *appësi, appësare*; *învëti, învëtare*; *legëni, legënaire, appëri, appërare*... și quâte vin dintr'ënele: *appësător, învëțător, învëțu, învëțătură, appërător*. 6° vocal'a din aintea finalului substantivilor *tate*: *bunëtare, seninëtare, strămbëlate*... aquestea în latinesce se scriu cu *i*, quare după idioma nôstră se schimbă în *e* și prin urmare în *ë*. 7° Adessea când sunt doë vocali confuse una după alta, quea de a doa este *ë*: cum *rădëcină, mărăcine*. (Daquea nu è un cuvëntu grammatical mai tare cà la *numërătură*...) 8° Substantivii și adjectivii terminați în *e* confus; cà *generalë, grammaticalë, consequentë*, quare de unii se scriu *generală, grammaticală, consequentă*, etc.

* Noi pronunțăm: *rëu*, și Moldovenii *reu*; noi *Dumnedëu* și Moldovenii *Dumnedëu*; putem face un schimb.

Se scrie cu *ö*, 1° a treia persoană singulară a perfectului de primă conjugățiö, când se accentuă: *arö, cântö, chiemö, jurö....* 2° pluralul întregu în quâte trelle persoanele perfectului și perfectului anterior din quâte trelle conjugățiunile: *chiemaröm, chiemaröti, chiemarö; chiemasseröm, chiemasseröti, chiemasserö; vorbirömu.... vorbisserömu.... făcurömu.... făcusserömu.... disserömu.... disseserömu...** 3° finalile sau formele prepozițiunilor, adverbilor, conjugativilor: *dupö, lüngö, pinö, färö, afarö, äncö, änsö, adicö....* 4° în materia vorbelor unde cată a se îndreptă pronunția și a se pronunță curat *o*, cum: *locuire, locuitor, locustă, rotundu.*

IV. Se scrie cu *i*, 1° toți substantivii que la plural arată quö vocală nasală è *i*: *tinëru, tineri; vină, vine; dină, dine; cuvint, cuvinte; vestmîntu, vestminte* și quâte vin din aqwestea sau sunt în *înt*: *cuvîntare, spăimîntare, frëmîntare...* 2° formele verbilor de a doa conjugățiö al quăror *i* a devenit confus și nasal: *urî, urîre, urrînd, urrît, urrînu, urrîssemu,* și quâte vin din asemenea: *urrîtor, urrîtie; tîrrîtor, hotărîtor.* 3° Materia verbilor que în a doa

* Aqwestea dupö părerea mea; ö părere änsë nu face lege.

persónă a presentelui indicativ lămurescu pe *i*: *vîndi*, *vîndutu*, *vîndu* și quâte vinu din assemenea: *vîndare*, *vîndător*; 4° finalul confus nasal în *ință*: *sămînță*, conformu cu *credință*, *dorință*. 5° Quelle que pe allocurea se pronunță curat, cà: *rîu*, *rîsu*, *rîdere*, *sînu*, etc.

V. Quelle-lalte nasali se scriu quelle mai multe cu *â*, cà: *mână*, *lână*, *pâine*, *câine*, *cântare*, *pântece*; pentru quô la quâte se scriu cu *o* și *u* cată să se îndreptețe sau să se clarifice pronunția ca la *fontână*, *rondurea*, *socru-meu*, *sunt*, etc.

Insemnare.

La quâte nici cu aqueste regule nu se pôte cunósce quare este adevărata vocale confusă, atunci ne pôte servi de regulă sau pronunția din alte provincii române, sau ênsuși urechia noastră, cum *зкш* quel moldovean se pôte îndreptă după *екш* al nostru: *simțescu*, pînd se va face *simțu simtu*; *рзш* al nostru după *рес* moldavu; *ржш*, *ржс*, după *piș*, *pic* moldavu; *фзинз*, *гзинз*, după *farină galină* macedon; *панз*, *парз* după *pénă*, *péră* transylvan; și unde pronunția e stricată sau confusă în tôte provinciile, audul român e cu noi și ellu nu ne va lăssă nici o dată să scriem: *рсмин*,

ΠΑΓΙΝ, ΚΙΝΕ, ΠΙΝΕ, adică *Romîn, păgîn, cîne, pîne, ci Român, păgân, pâne, câne, etc.*

VI. Se scrie cu diftongul *ie* 1° substantivii neutri în plural quâți la singular se termină în *iu*: *temeiu, temeie; șiroiu, șiróie*; è réu a se scrie *resbóe, lemee, și-róe*, pentru quó schimbând pe *u* în *e* după regulă se scamotédă *i*; 2° la quâte *n* s'a schimbat sau s'a îmmuiat *i*: *pune, puie; remâne, remâie*; λεμονι *lēmóie*, 3° la quâte *r* se îmmóie în *i*: *sare, saie; pare, paie; quere, queie* (cu tóte quó aqúestea s'ar cùveni a se scrie *pună, puiă; sară, saiă; remână, remâiă; quéră, queiă*); 4° la quâte *l* s'a îmmuiat în *i*: *volie, voie, voiesce, clámare, chiamare, înglaçare, înghieçare, lepure, iepure*; 5° la quâte *v* s'a îmmuiat în *i*: *ove, óie; Jove, Joie; verno, iérnă, ierne*. — Când pronunțarea *ie*, se scrie cu *e* cată să se îndreptețe sau să se academise pronunția după cum se scrie că la *este, perde, ellu, elle, perire, etc.*

VII. Se scrie cu diftongul *oa* și nu *ó*, quâte învederédă articolul *a* que se cuvine a fi de față, quóci acolo nu è un *o* lungu: *đio, đioa, ronduréoa*.

VIII. Se scrie cu diftongul *ea* și nu cu *é*, 1° quâte învederédă articolul *a*: *muiere, muierea; femee, femeea; dulce, dul-*

cea; verde, verdea;* 2° finalul imperfectului de a treia conjugățiō: *vedea, tăcea, rîdea* — infinitivul se scrie cu *é*: *vedé, tăcé, vedere, tăcere.*

IX. Se scrie cu *ia* și nu cu *ea* 1° imperfectul verbilor de a doa conjugățiō în *ire*: *dormiamu, dormiã, vorbiam, vorbiã* și nu *dormeãmu, dormea, vorbeãmu, vorbeã*, 2° la quâte *l* s'a îmmuiat în *i*: *clar, chiar; clamare, chiamare* și prin urmare *ghiaça, πλατεία, platã, piatã, etc.*

X. Se scriu cu consónă îndoită: 1° quâte se compunu din elemente que quer îndoirea: *sufferire, suppunnere, alleggere, illustru, adduccere, addormire, assemănare, differință.* 2° Qua să se appese extraordinar o vocală unde în general nu se appesă: *mëtturã, matturã; familie, secce-tã, maccinã, mîrrie, sforrëe; ținnere, duc-cere; dette, stette, pusse, disse,* 3° la vorbele imitative; *carru, carre, terribil, terróre, horróre.* 4° La vorbele străine que în limb'a dela quare le luãm îndoiescu consón'a *grammaticã, syllabã, syllogismu, tyrannu.*

XI. Se scriu cu *qu*, pronunțându-se κ: 1° vorbele următore: *quare, quãt, quanti-*

* Tot assemenea *ellu, ella* făcënduse *ea, aqui-ellu* sau *aquellu*, făcënduse *aqui-cã aquea*, nu se pôte scrie *aque*, și prin urmare *aqueast'a* și nu *aquest'a*.

tate, calitate, questiō, quând, quam, qua, quō, quōci, daqua, quîntaru, consequent, consequință, eloquent, eloquintă, și quâte vin din equi: equilibru, equivalent, equivocu, equator, equinoptiu... 2° pronunțându-se că *c* în vorbele următoare: *aquesta, aquella, quine, que, aquî** *querere* și prin urmare *queru, quelle-lalte* toate se scriu cu *c*.

XII. Se scriu cu *ç* vorbele următoare: *braçu, façă, ghiaçă, Francă, prinçu, oçetu, soçu, societate, offiçer* și alte quâtevã; *quelle-lalte* toate se scriu cu *ç*.

XIII. Se scriu cu *z* vorbele străine că *zodiu, zodiacu, horizont, zelu, Zoroastru, Zopiru, zapisu, zavistie, Nova-zembla, etc.* *Quelle romănesci* toate se scriu cu *z* și nici o dată cu *s*.

XIV. Se scriu cu *y* din vorbele străine grece că: *syllabă, synthese, syntaxe, analyse, martyr, tyrannu, typu*, nume proprie hellene și străine: *Polymnia, Amphytrite, Calypso, Elysee, Eurydice, Polynice, Cyclope, Pyhtagora, Pythia, Cyru,*

---

* Din *qui, esto, ello* se face italiennesce *questo, quello*; din *ci* și *celui* se face françoasesce *celui-ci*. Din *aqui* și *esta, ella*, se face *aqui-esta, aqui-ella, aquesta, aquella*. Prin urmare *daqua* se va adopta o dată a se scrie *aquesta aquella*, cată și adverbul să se scrie *aqui*; iar *daqua* se va adopta a se scrie *acesta, acella*, atunci adverbul cată a se scrie *aci*.

Cambyse, Egyptu, Tyru, Babylon, Byron, Thracy, Montmorency.

XV. Se scriu cu *th* din vorbele helene, hebreu și altele străine: *themă, anathemă, cathismă, teologiă, teoriă, entusiasm, Thucydide, Thrasybul, Thoma, Sabaoth, Thabor, Thiers.*

Insemnare.

În vorbele române nu intră litterele *x, th, y, z*, și pe quelle străine cată să le scriem așa cum ni se dau. Assemenea vorbe historice, științifice nu împedică nici scrierea, nici vorbirea vulgului. Ellu își pôte scrie vorbele materne și alle meseriei salle cu tótă orthographia că și eruditul. Rar' în viața sa, plugarul, meșterul, neguțătorul au să aibă nevoie să vorbească despre *zoologie, Zoroastru, Zenon*, despre *Thebe, Thrasybulu, theoremă, themă*, despre *Hypotenusă, Hyperbolă, Pythia, Eurydice*, etc. Cată assemenea vorbe proprie sau commune să le considerăm că nume proprie que se învață la locul și timpul lor. Și daqua nu se cuvine a schimbă pe *Voltaire* în *Volter*, pe *Shakspeare* în *Sacspir*, pe *Byron* în *Biron*, nici *Hypotenusă* nu se pôte schimbă în *ipotenusă*, Aqueste vorbe în alte limbe cată să le

scriem cum se scriu, și daqua è să le învățăm o dată, mai bine să le învățăm d'a casă și grammatica cată să ne vorbescă de dênsele.*

XXII.

Nu mai remâne a tractà de quât despre punctuațiõ. Aqueastă parte ânsë è necontestată, è întemeiată pe nisce quereri universali în tôte limbele, pe nisce regule universali în tôte limbele, pe rația eternă recunoscută în tôte limbele. Despre quellelalte părți alle orthographiei tot se mai potu arătà óre-quari păreri differinte sau și systeme fără principe; despre punctuațiõ ânsë, aquella nu o vâ respectă quare nu o vâ cunósce, după cum assemenea aqueia numai nu ne respectă limb'a quari nu o cunoscú și nici n'au vrut să o cunósacă nici o dată. — Șciințele, artele, limbele, n'au alți inemici mai de mórte de quât pe quei que nu le cunoscú. — Exemplu avem în timpii nostri: de când è Nația română, de când există limb'a română, n'a luat o lovitură mai mortale de quât în timpii no-

stri, de quari vâ vorbî historia cã de timpîi
 quei mai fatali ai naționalității. Și de un-
 de proveni aqueastă lovitură? Din nesciin-
 ț'a limbei, din nevrerea de a o sci.

Ânsă să trecem în ainte; articolul a-
 questa îl vommu tractă altă dată și în ain-
 tea Europei după cum merită gravitatea
 materiei. Să venim la punctuațiõ. Despre
 dênsa trimitem pe fiã-quare cititor la un
 studiu cu din adinsul al analysii logice, a-
 dicõ al propozițiunilor, și de aquí vâ puté
 păși fără greutate la punctuațiõ. Noi aquí
 nu facem tractat de grammatică. Facem
 o cercetare și o analyse, dãm cuvântul de-
 spre quelle contestate.

Qua să ne terminãm Critica, cugetu
 de necessariu a mai attinge quâte-vâ pun-
 turi, arătând que este glossa, que è idiom'a,
 que è dialectul, que è limb'a, que este ger-
 gul sau *jargonul* sau gîscănăria. Despre
 aquestea n'am que spunne mai mult de
 quât quelle que s'au mai dis în *Currierul*
Român și quel de *Ambe-Sexe* în anul
 1842; despre aqueasta am mai avut o
 întrevorbire cu un amicu în tómnã trecutã,
 quare, fiind quõ mi se pare óre-cum mai
 methodicã, o voi reproducce și aquí.

În tómn'a trecutã a venit d'afarõ D.
 R... a venit qua tot d'auna să'mi facã ma-

rea mulțumire de a'l vedé; și a venit în vr'o trei rënduri, fără să potu scăpà a mē ducce și eu a'l visità. În quelle dupō urmă auđu quō plécă și mē ducu sã'l vèdu. În curte caii erà și puși la trășurã. Cum mē suiuiu sus, cum mē vèđu, bunul meu amicu îndatã strigò: — Bine quō ai venit! uite caii în curte, și qua sã te mai vèdu, trimissem sã adducã o *droșcă* sã viu pinõ la dumneata. Nu vream sã plecu fără sã'ți comunicu quevã. A venit un străin; se aflã în capitalã, cãlietoresce da *Dumas*; pe ori-unde stã, ia însemnãri și scrie; vã scrie mult și despre noi, nuvelle, tradițiuni, costume, limbã, etc. La unele este ànsè rëu informat și pòte sã ne facã rëu fără voiea sa; quõci atãta scie que 'i-au spus. Vream sã faci cunoscintã cu dènsul, vream sã'i vorbesci quevã despre limb'a nòstrã.

— Tot que pot scrie străinii bine, dis-seiu eu, dintr' o țerrã que nu o cunnoscu, è, daqua au talent, sã adune materiã de nuvelle, sã le tracte în treacèt cà nisce narratori, cà *Dumas*: quãt vor' voi ànsè a face un romanțu sau o altã scriere întinsã, se rãtãcescu, falsificã costumele, datinele, limbagiul și ènsuși historia. Catã sã se indentifice fòrte bine quine-va cu locul, cu nașia unde voiesce sã'și puiã scen'a. Și daqua străinul aquesta vã scrie rëu despre

noi, cu voie sau fără voie, perderea è mai mult a lui, quõci vâ fi o probã quõ nu'și cunõsce missia. Cu șederea de vre o sãptãmânã doẽ într'o țerrã, puçin pôte scrie quine-vâ despre țerr'a aqueea, fără a fi plin de errori. Ânsẽ, sã vedem, la que cugeți quõ vâ scrie rãu.

— Sã veði, îmi adaosse amicul; am fãcut cunoscințã cu dẽnsul, m'a întreat și 'l-am mulțumit despre multe. Într'o sãrã ne dusserõm amẽndoi la theatru, și, pînõ sã se ardice cortin'a, se deschisse vorb'a despre limb'a romãnã; eu îi tot spuneam despre limb'a nõstrã, despre producțiunile que esu într'ẽnsa, despre drumul que a luat, despre înaintãrile que face; și tot adducẽd înainte vorb'a limbã; — Ânsẽ, Domnule, Dumneavõstrã nu puteți ñicce âncõ quõ aveți o limbã, mẽ prorupse ellu; Dumneavoastrã vorbiți și scrieți âncõ un *jargon*.

— Cum! Domnule, esci amãgit, esci rãu informat, îi ñisseiu eu; cum se pôte numi *jargon* o limbã que se cãntã în Bisse-ricã, în quare se scriu tõte actele în cancelarie; în quare se scriu peste ñece un'spre-ñece gazette; în quare s'au tradus quãte-va capete d'operã din limbele strãine, în quare avem quãți-va poeți que scriu în spiritul secolului? în quare...

— Ânsẽ, Domnule, îmi ñisse ellu, eu

stimu zelul și patriotismul Dumitale, și aquest patriotismu, cu atâta vâ fi mai lăudat, cu quât nu vâ fi orbit și vâ recunósce adevêrul. Eu nu cunosc pînõ unde este întinsă litteratur'a Dumneavóstră. Când ar' intră, adicõ, quine-va în bibiotheca quea mai încheiată quare aveți, cà quâte deci de mii de volume în limb'a română, cu compositiuni, cu traducțiuni, ar' puté numèrà?

Aquí rêmássei a cugetà! și îi respunsei: — mē crede quõ cu rușine îți spuiau quõ n'am stat nici o dată a numèrà cărțile din vre-un cathologu.

— Ânsē așã prin aproximațiõ, mē întrebò ellu, aveți vr'o dece mii? — Cugetaiu la quelle bissericesci, la quelle profane quâte se typãrirõ dela 1790 pînõ la 1820 și la quâte se typãrirõ dela 1820 pînõ la 1847; nu putui în mintea mea sã adun de o dată încai vr'o o sută de traducțiuni cu bune cu rellé, și îi respunsei: — Nu cređu, Domnule, sã se adune cu tóte nici pînõ la cinci sute.

— Hei, Domnule, îmi disse ellu, Ungurii potu sã'ți arate într' o bibliothecă deci de mii de volume, compositiuni și tradițiuni în tóte ramurele Șciinței, și limb'a maghiarã în academiele Europei âncõ nu figură drept o limbă. Asta è un cuget, un scopu la quare va sã ajun-

gă patriotismul maghiar și la quare va ajunge; ânsă âncă n'a ajuns; limb'a lor âncă è considerată între jargóne. Să'ți mai spuiu âncă una? sunt academii quari nici pe limb'a italiană n'o consideră âncă între limbe, ci de un jargon cu quare s'au exprimat atâtea geniuri mari.

Quând așiiu quă și limb'a italiană, disse D. R.... trece între jargóne, mi se părù un egoismu, un orgolliu franșesu în aintea quăruia nu mai puteam stà; pentru quă nici operele scrise în limb'a maghiară n'aveam să i le puiu în ainte, nici geniuri cà al lui Dante, Aristo, Petrarca, Tasso.... puteam să'i arātu quă au trecut prin limb'a nóstră; îi disseiu ânsă quă limb'a nóstră s'a recunoscut de quăți-va bărbați români, s'a pus pe nisce regule generali și rașionali, și quând ar' cunosce-o Dumnealui așà cum o scrie cutare și cutare, 'i-ar vedé capacitatea și dreptul ei de suror mai mare între limbele de famillia latină.

— Tóte potu să fiă așà, și aquel Cutare și Cutare potu să scrie o limbă și nu un jargon, adaosse ellu; ânsă eu nu vorbescu de limb'a Cutăruia și Cutăruia; eu dîcu de manier'a cum vorbescu și scriu Români în general. Vorbescu ei limbă? scriu limbă? Chiar de vâ scrie D. Cutare o limbă, pînă quând nu o vor' scrie toți Ro-

mânii que scriu, pînă atunci tot nu va fi limbă română, va fi limb'a D-lui Cutăruia, și Români tot nu vor încetă de a vorbi și scrie un jargon.

Atunci mi s'a dus mintea la Dumneata, îmi disse D. R.... și așu dorî să faci cunosciță cu dēnsul pînă nu se va duce. Dute la D. N.... acolo ellu se duce des. Să nu lăssămu pe Francesu să plece cu ideile lui înrădăcinate.

— 'Mi ar' păré bine, îi disseiu eu, să facu cunosciță cu un omu erudit, quare din quâte îmi spui mi se recomandă fórte mult; 'mi ar' plăcé să'l cunoscu, numai qua să'l cunoscu, qua să mai aflu și să mă mai folosescū queva dela dēnsul, nu ânsē cu cuget quō il voiu abatte din nisce principe în quare sunt și eu de quăți-va anni.

— Que fel! și Dumneata esci de idea quō limb'a noastră è jargon?

— Și eu din disgratiă la multe; și de așu puté așu face mâine, acum, să fiă limbă; ânsē nu potu. Quâte n'așu dorî pentru Terr'a noastră și limb'a noastră! ânsē nu se pôte. De 'ți ar' dicce quine-va quō popoli români facu astădi la un locu o Națiō, un regat, ai puté crede? Ei suntu așa cum îi ține sōrt'a și cum sunt astă-di, și limb'a lor asemenea este queea que este și nu que ar' puté să fiă.

— Spune'mi darö, mai lămurit que înțelegu oamenii astia cu vorb'a *jargon*, quöci am o idee quam confusă.

Îmi adunai puçin ideile și începui:

— Domnule, quând ómenii se află în sînul naturei, cã ómenii primitivi, și își arată ideile prin nisce vorbe queși le crea-
dă ei dupö imitația naturei, dupö împre-
giurări, fără a se împrumutã vorbe dela
alte populade, începe a se nasce o limbă
que è necultă âncö, è în fașe. În aquea
stare ómenii n'au cãrți, nici scriitori, nici
ênsuși littere. Asã erã ómenii primitivi,
așã sunt în dioa de astã-și Arnãuții, etc.
Manier'a lor de a vorbi de mulți litteratori
sau philologi, se dice spre distincțiö, *glossă*.
Sã luãmu pe Pelasgii antici que venirö a
populã Grecia. Ei atunci n'avea autori, nu
avea cãrți, n'avea littere, vorbiã o glossă, în
differinte maniere. Mai târziu addusserö
din Fænicia littere, începurö a le învăța, a
se servi cu dêensele, a scrie, ași arătã ideile
și a le lãssã în moștenire posteritãți: Fiã-
quare la început scrise în manier'a sau chi-
pul cum se vorbiã glossa în coprinsul sêu,
aquea manieră sau idiomă, daqua avea un
character fórte distinctu a pronunțã a quel-
leși vorbe cum $\tau\mu\lambda\eta\nu$, $\tau\mu\lambda\acute{\alpha}\nu$ * aquea ma-

---

* Animă, inimă; annel, inel.

nieră sau idiomă distinctă se numi *dialectu*. — Aşa è în familia latină: *bine, bene; timpu, tempo; credință, credenția, credenza, etc.* Scrissero ómenii la început în dialecte. Unul scrisse dialectul ionicu, altul doricu, altul atticu... poetii adunarõ din tóte, pînõ când predominò dialectul atticu, în quare se scrissero atâtea opere de prețu, quare se învățã în străinătate, în quare scrissero străinii hellenisti. Dialectul atticu deveni limbă hellenă; quõci se cultivò, se vedù într'ensul o syntaxe regulară, raționale, o orthographiã fixatã, nisce opere clasice; se putù face dupõ densa o grammaticã, se putù suppune la regule. — Cu un cuvânt daqua un popol fără religiõ, fără legi, fără costume, fără dantine, fără gustu, fără eleganță, fără arte, se póte numi civilisat, s'ar puté numi și o vorbire fără regule, fără grammaticã, fără dicționar, fără autori, s'ar puté numi dicu limbã. Grammatic'a, dicționarul la o limbã sunt cà legile într' un popol; și grammatic'a que are de temeiu natur'a limbei, rația, este cà o constituțiõ basatã pe dreptul natural. Quât într' o grammaticã nu se vã observã natur'a limbei, ființa ei, regulele sunt cà nisce legi arbitrare, dictate de despotismu sau de inoranță. Póte quõ asemenea regule arbitrare să țiiã mult, póte qua inoranța să fac ăma-

re figură; ânsă limb'a è sub jugu; limb'a ia o educațiõ corruptă; nimicu nu se pôte produce într' ênsa de perfectu, de clasicu. Te întrebu eu acum unde ne sunt la noi Românii, litterele? O parte din Români scriem cu slovele cyrilliane, și Românii din Macedonia cu quelle grecesci. După que ne vommu luà mai ântêiu litterele, cată să ne avem constituția limbei, qua să dîcu așà, grammatic'a și dicționarul academiei nôstre. Unde ne è academia? și de s'ar formà o academiă, quâți anni, quâte generațiuni pînõ să se pôtă recrutà nisce membri quari săși cunõscă missiunea, săși culégă cunoscințele necesarie la missiunea lor; să cunõscă historia litteraturelor limbelor... să cunõscă limbele clasice, să cunõscă limbele cu quari are relațiõ limb'a nôstră?... Într'un cuvênt, cunosci dumneata que va să dîcã un membru de academiă. — Veđi, Domnule, în que stare tristă ne aflăm. Limbă și naționalitate è unul și aquellași objet. Când vine una, vine neappërat, mai currênd sau mai târđiu, și queea-laltă. Pricepe-më, domnule aqui, și cugetă mai mult, și quât de mai mult vã cugetà Românul în aqueasta, atâta mai bine. Să nu stãm, să nu lăssãm să dea peste noi împregiurările și să ne afle vorbind mai rêu de quât o glossă, quare

nici o dată nu reprezintă o națiō ci o populadă.

— Ansē nu m'ai pus încă pe calle să cumoscu que è jargonul, mă întrebō D. R...

— Să punem quō s'a format limb'a hellenă din dialectul atticu cum s'a format din dialectul Lațiuului limb'a latină, cum s'a format limb'a germană din tot que è mai rațional în dialectele germane. Limb'a latină se întinse mai mult în Europa, pentru quō se întinsesse și Imperiul roman, într' un timpu quând tōte popōrele Europei, afarō de Greci, vorbiā nisce glosse. Quine vorbiā limb'a latină stricat, fără grammatică, fără syntaxe erā un barbar, barbarisā; quine vorbesce grecesce αὐτὸ τὸ ψιχὶ, θεὸς θέλοντος, αἱ θεαῖς, ὁ ἄρχοντας, ὁ βασιλίας, τέσσαρα, ἡ κὺρ πατέρας σας; quine serie vorbele altfel dupō cum s'au scris în seculul de aur al limbei și le pronunță altfel, aquella nu vorbesce limbă, nu vorbesce limb'a grecă ci jargon, gîscănărie. Mai adaogă acum pe lûngō vorbele așā stricate, așā scrise, pe lûngō αὐτὸ τὸ ψιχὴ, pe lûngō βασιλίας mai adaogă și vorbe turcesci cā τόπι, τζαρσι, ἰαγγίνι, mai adaogă și vorbe italiene, cā κάλτζα, σκίφα, κερβεντιάζω, mai transplantă limb'a grecéscă și în limb'a română, și începi și: τὰ καλεμάρια, τὰ χαυγιά-

ρια mai începe: ἡ τζάρα, ὁ ἄρχοντας βόρνικος
τὸ κίστι τῶν σοκοτελνίκων, καὶ ποσλουσνίκων etc.
Cum ai vré să dică străinii que cunosc
limb'a antică hellenă, cum ai vré să dică
Grecii ênsuși erudiți unui astfel de mod
de a se exprima și a scrie? glossă? nu, quô
nu è primitivă. Dialectu? nu, quôci dia-
lectul își are elementele salle proprie, ho-
mogene iar nu elemente străine, nu stro-
piate. Limbă? a ferit'o Domnul. Asta è
jargon, gîscănărie.

Să venim și la vorbe que nu se facu
în sînul naturei, ci le ia o națiō dela alta
de bună voiă, sau le impune o națiō alteia
prin influință. Spre exemplu, qua să mă
exprimu mai pe 'ntelles, să venim la noi.
Scii dummeata quô quāt tînù regimul pha-
nariotu, cu influința, cu mod'a se întrodus-
sesse o multime de vorbe. Cercurile de sus
dicea quô se adună la *syntrofie*; vorb'a
începù săși facă girul și între Români que
nu sciă grecesce, și ajunse *strofilie*. Visitele
sau gratulațiunile se dicea atunci *heretis-
mosuri*, și lassă quô s'ar fi căduț a se dicce
heretismi sau heretismuri, dar apoi ajunserô
și *firitismos*; apoi quând s'a întrodus art'a
typographică în țerră, luarô Români și vor-
b'a grécă *typographiă*; ânsê quei fără carte
n'o puturô pronunța bine și începurô a dicce
pinô în dioa de astăzi *potografie*; quând

209
incepură a se trimite prin fiă-quare sat exemplare typărite, sătenii le disseră *zampulare*; de când se întrodusse vorb'a de proprietar, quei mai mulți nu potu încă a se desbără de a dicce *proprietar*. Aqueste vorbe și altele, așa se dicu de vulgu, și vulgul cu dênsele își face jargonul său. Când un scriitor în operele sale vâ sancționă asemenea vorbe și va scrie: *strofilie, firitismosuri, potografie, zampular, proprietar*... ellu pôte să aibă idei ori quât de sublime, multă logică în scrierea sa; ânsă tot d'auna vâ arătă idei 'nalte printr'un jargon, printr'o gîscănărie.

După cum dară se stricară ênsuși în epocha noastră multime de vorbe în gur'a vulgului, pe quari un scriitor nu le pôte scrie stricat, asemenea s'au stricat și în timpii moșilor și strămoșilor nostri în atâția secolii de întunericu, și mai multe; și vorbele stricate nu se potu nici scrie într'o limbă, nici luă de model la altele que le reluăm acuma sau le creăm din nou. Spre exemplu vorb'a *inclinăciune* se vede quă è stricată din *inclinatio* și nu pôte servi de tipu de a se face după dênsa *pusăciune*; asemenea și vorbe că *sămîntă* nu potu servi de tipu de a se dicce *sperîntă, allîntă, costîntă*, fără a dà în gîscănărie și alte asemenea.

Que poți dicce dară de Italian, quare

ne mai având *capitoliul* înaintea ochilor, și auzind vorb'a numai dela quei que o învățã din carte, auzind'o dela latiniști, o făcurõ *campidoglio*? A ȕicce adicõ *campidoglio* și nu *capitollio* nu è un jargon? Așã făcurõ Italienii și din *melancholia*, *malinconia*. Din *orologio*, orolojo; din *secretario*, *secretajo*; din *molie*, *moglie*; așã făcurõ din prepozițiunile *de* și *à*, și din articolul *la*, *della*, *alla*, în locu de: *de la*, *à la*; așã făcurõ din *ello elli*, *egli*; și âncõ și que è mai negrammatical sã puiã pe *egli* plural în locu de *ello* singular; precum iar noi, quam țigãnesce, din *au făcut*, ȕicem *au făcutãrõ*, adãogind un *rõ* que n'are nici un locu: așã făcurõ din *elli elle*, *eglino elleno*; așã făcurõ din *alto* și *în innalto*, îndoind pe *n* fãrõ nici un cuvânt. Așã făcurõ cu relativul *quale* que la dativ face *cui*, luarõ pe *cui* drept nominativ; asemenea și cu *altrui*. Apoi vorbele hellene fãrõ nici un respect cãtre clasicitate le scriserõ: *teologia*, *teorema*, *tema*, și n'o mai cunosci din verbul *tema* și altele multime. Asta è curat un jargon și în aquest jargon scriserõ, aquei *Sacri vati* sau *i beati*, aquelle nemuritoare geniuri. Pune'ți în minte quõ ammu avé noi un Dante, un Ariosto, și ar' scrie în quelle mai sublime versuri: *strofilie* și *potografie*, dupõ cum scriserõ ei *campidoglio*, *ma-*

linconia. Vede, asta făcù, Domnul meu, pe Francesul dumitalle să dică quò academiele nu priimescu âncõ italiana în rëndul limbelor; și asta a împins pe Hugo Foscolo să facă o reformă în aquest dulce și frumos jargon, prefăcându'l în limbă, quare è atât de clasică și potentă în versurile lui. Francesii, vede, n'au făcut așa: ei quând a dis și a scris *quine-và j'avons fait* și nu *j'ai fait*, au dis quò scrie jargon; și asemenea dicu quò è jargon și la Italienu quând vedu *egli è* și nu *ello è*: *egli è*, vine cà la noi *ei este*. Francesul quând vede *ognipotenza*, unde ellu o dice *omnipotente*, vede o giscănărie, pe de o parte schimbându-se clasicul *omni* în *ogni* și pe de alta tedescând pe *t* în *z*, precum și la *speranza, nazione, nazionale*; Francesul, dicu, n'a făcut așa: a respectat clasicul, și a pus nisce regule rașionali în grammatcă din quare n'a eșit, și-a adornat limb'a după tótă bun'a cuviință, și a arătat'o în lume cà o damă bine-crescută, bine-deprinsă, și investită ast-fel cum să se onóre pe sine și pe quei la quari se presentă. Iar daqua n'au avut geniuri cà Dante, cà Ariosto, cà Petrarca, cà Tasso, cà Alfieri..... asta è al climei, al împregiurărilor. Cu tóte aquesta sunt pînõ la un locu de părerea Francesului dumitalle; nu ànsẽ qua să dicu

quõ limb'a francesă, n'arc nici de cum jargonismi: è departe de a fi cum ar'fi putut să fiă quel puçin, și cu atât mai vîrtos, de a fi aqueea que n'a putut nici o dată să fiă și nici nu vâ fi.

(Nu erà timpul aquí, să arăt defectele limbei franceze, despre quare voiu vorbi în alt tractat, făcênd un paralel între dênsa și a nôstră).¹

¹ De o quam dată arătăm quõ pretenția Françesilor este quõ 'și-au făcut o limbă sub tôte punturile de vedere, quõ au respectat clasicul și etimologia în tôte vorbele. Nu intrăm în teoriã quõ le lipsescu rădêcinele în quelle mai multe, și sunt nevoiți de a 'și face o limbă cârpită; nu au vorbe cã *locu, stare, vedere*, și ñicu apoi *localité, local, constance, station, providence, etc.*, ñicu *oel* și apoi *occulaire, ophthalmie*. Despre aquestea nu ñicem nimicu quõci nu è defectul omului, ci îngustia limbei. Noi vrem să vorbim de inoranța pretențiosă. Tôtã lumea erudită scie quõ *ante* latin va să ñicã *în ainte* și quõ *anti* grecu vâ să ñicã *contra*. Va fi fost vre o dată vre un Sarsailă françes que nu 'și-a sciut nici grêca nici latina și în locu de *Antichrist* (adicõ contra sau adeversariul lui Christ) 'mi-'ți trinti giscănãria *Antechrist* (adicõ quel dinaintea lui Christ), și Dicționarele Academiei legiuirõ pëcatul Sarsaililor. Apoi vorbele *commesurer, commesurable* le scrie fõrte logicu cu doi *m* (dela *con* și *mesurer*) și verb'a *συμμετρία* que tot așa se compune dela *συ* și *μετρία*, o scrie *symetrie* de unde se cuvenia a o scrie *symmetrie*. Apoi la tôte vorbele hellene cu *th* respectã orthographia cã *theologie, athée, Thesée, etc.*, și la *throne* *θρόνος*, o deterõ în sarsailismu scriind *trone* și altele multime. Nisce asemenea pëcate litterarie și grammaticali și logice, quând se legitimã, se ñicu giscănãrie, jargon, sarsailismu de quare nici Françesii n'au scãpat. Diferința între ei și Italieni în quãt pentru aqueasta este, quõ queea que la Françesi este în puçin, la Italieni este în mult.

Recapitulaiu după auestea D-lui R.....
 — Arătând quō limbă și naționalitate este
 aquellași objet, voi face o parabolă. Mi
 adducu à minte în copillăria quō ammu ci-
 tit unde-vă — mi se pare în Condilliacu—
 quō sunt doē speție de barbarie: una pri-
 mitivă, quând un popol, o națiō nū a intrat
 âncō pe callea civilizațiunii, aquea innoran-
 ță naturale, simplă, innocente, necorruptă,
 aquea copillăria a națiunilor; și altă
 barbaria que vine quând o națiō din flōrea
 sa începe a scăde în lene, în desfrēnare, în
 vițieri, și infine în decrepitudine, în sclav-
 iă; adicō, este o barbaria que precede
 civilizațiunii, și alta que i urmēdă. Asta è
 differința, domnule, între glossă și jargon.
 Gloss'a representă barbaria primitivă, și
 jargonul pe quea de al doilea corruptă.
 Vorbirea anticilor Pelasgi eră glossă, și a
 Grecilor sclavi eră jargon, giscănăria.

Prin urmare gloss'a representă prim'a
 barbaria; limb'a representă civilizația; jar-
 gonul a doilea barbaria; iar dialectele, păr-
 țile din quari se compune o glossă și quari
 servescu de elemente sau de objete unui
 eclecticismu la formarea unei limbe. Noi în
 quare cas sau situațiō ne aflăm relativ cu
 Romanii sau cu strămoșii noștri? Firesce
 quō nu în culmea civilizațiunii, și nici în
 barbaria primitivă, ci în barbaria de a doa

corruptă. Și prin urmare vorbirea noastră nu poate să fiă de cât jargon, gîscănărie, cum a dis Francesul. La astfel de împregiurare, qua să avem o dată o limbă, nu è alt mijlocu de cât regenerația. Prin regenerațiō Grecii făcurō din jargonul lor iar o limbă. Ânsē que au avut ei de normă? limb'a antică attică. Și étō phasile que vedem în limb'a lor: gloss'a pelasgă, dialectele în poeți, limb'a attică, decăderea alexandrină, jargonul sclaviei, și iar limb'a regenerațiunii. Aquestea tôte au aquellași început și sunt unul și aquellași objet, sub diferite phasi. Ânsē Grecii în epoca de regenerațiō avurō de busolă, de normă, cum am dis, limb'a hellenă. La noi în asemeenea împregiurare, unde ne è norm'a? unde ne è clasicul? La latina. — Avënd darō de busolă latin'a, cată să ne orientăm și să putem distinge quare parte se ține în vorbirea noastră, de rustic'a romană sau de gloss'a romană, quare parte è dialectu, și quare parte è jargon. Din rustic'a romană, și din dialectu, avënd de normă latin'a, putem face o limbă regenerată română, în quare gîscănăria nu poate avé locu. Așā darō cată să se puiă óre-quari principe după quari să putem distinge que este dialectu și que este jargon. Quând se vor' punne și se vor' recunósce a queste princi-

pe, callea devine netedă. Ânsă fiind quõ limbele nu se formă cu orele, nici cu dil-
lele, nici ênsuși cu annii, ci cu generațiuni-
le, aqweste principe mi se par' quõ nu se
potu punne numai așa pe picior. Voiu a-
rătã ênsă quâte-va în treacët.

— Bine este să dică și să scrie Gre-
cul αὐτὸ τὸ ψυχῆ, ἡ κὺρ πατέρας σας.— Nu, pen-
tru quõ schimbă generele și preface sym-
bolul consacrat. Schimbarea dar a gene-
relui și stropiarea orthographiei face jar-
gon. Așa darõ și la noi: *Evangeliu, se-
minarie, colegiu*, și alte asemenea se țin
de jargon, și catã a se regenerã și deveni
evangeliu, seminariu, collegiu.

— Bine este a dicce și a scrie Gre-
cul τέσσαρα în locu de τέσσαρα, βασιλιάς în
locu de βασιλεὺς, γὰρ în locu de διὰ etc.?
Nu, quõci desnaturã clasicul și nu se mai
cunõsce typul adevërat; schimbarea dar
nelegiuitã a typului sau a litterelor prin
quare s'a reprezentat clasicul face jargon.
Așa darõ și la noi *mijlocu, repejune, veș-
mintu, pașaportu, spiridus, declinãciune,
proiectu sau proieptu, pierde, ieste, iel*,
se țin fõrte strîns de jargon și catã a se
regenerã în *midlocu, rãpediune, vestmënt,
passaportu, spiritu, declinați... proiectu,
perdere, este, ellu*, etc.

— Bine è să dică Grecul ὁ ἀρχοντας

τερζίμπασας, ὁ τζελεμπι, Αχιλλεὺς, ὁ τζελεμπι Μιλτιάδης, ὁ μισιὸ Λεονίδας, ἡ κοκῶνα Ἄθηνά și αφέντιμσιβ. — Nu, quoci sunt elemente străine, anachronismi, discordiă, semn de chaos. Așă darō elemente heterogene, discorde, stridenti; allăturări săritore în ochi și spărgetore de urechi sunt jargon. Prin urmare și la noi ȕ jargon: *jupân Sore, coconul Miltiade, coconul Romulu, domnul cinovnicul*, și iarō dupō cum ȕ jargon la Greci, ὄβλος σας μπείμ, ἀγάμ, εἰς τὸ κερεῖμισας așă și la noi ȕ jargon: *sluga domnule sau servus jupâne*, etc.

Ȃnsȕ se află în clasicul grecu τὴν τιμὴν și τὰν τιμὰν, ἡ σελήνη și ἡ σελάνα. Ἡρακλῆος și Ἡρακλῆς și alte asemenea și asta se ȕce dialectu; și din dialecte 'și au altes autorii și 'și au făcut dintr'ȕnsele limbă. Se pȕte dar și la noi a se schimbă vocale (Ȃnsȕ legiuit) și a ȕcece *credinȕă* din *credenȕă*, *bine* din *bene*, *timpu* din *tempu*, *tȕneru*, *tineri* din *tener*; nu facem jargon ci ne allegem dialectul și ne regenerăm limb'a; ast-fel ȕ și *ȕie*, din *ove*, *cȕntam* din *cantabam*, *iepure* din *lepure*, *ghiaȕă* din *glacă*, *piată* din *plată*; pentru quō și din una și din alta se pȕte face limbă, și pentru quō schimbarea litterelor nu ȕ ilegalȕ, ȕ legitimă.

Quȕnd vȕ vedȕ un strȕin erudit lim-

b'a noastră reprezentată cu: mijlocu, repe-
 june, pierdere, iele, declinăciune, proiept,
 evangeliu, colegiu, seminarie... sluga dom-
 nule, frumoasă vreme.... echivocu, sau e-
 kivocu, elocință sau elocuinză.... și pe ur-
 mă: temă, teologie, fizică, ipotenusă, silo-
 gismu, Tucidide, Biron.... și alte aseme-
 nea; va dicce quă asta nu è limbă, ci jar-
 gon. Apoi daqua vâ vôi să o învețe, și
 nu va află regule generalu, nu va vedé
 concordanță între substantiv și adjectiv,
 între sujet și verbu, nu va puté distinge
 typii de casuri, de numeri, de timpi, de
 persóne, sau aqwestea le va învățâ în vre-
 o grammatcă și va vedé apoi în marii no-
 stri poeți și autori, *voi* pronume și *voi* verb,
 nisce adverbi cotoioși cã *apoiu* în locu de
apoi și quâte și mai quâte, va dicce: «ân-
 sê, domnule, dumneavóstră n'aveți âncó o
 limbă ci un jargon» și dumneata să nu te
 mênii atunci, nici să te cerci a'l scóte din
 părere; ci să punem mân'a la ochi, să ne
 dãm mân'a cu toții, să ne punem pe învê-
 țatur'a clasică, să ne facem o limbă, și
 quând ne vommu face o dată o limbă, è
 semnu bunu, è semnu de naționalitate, de
 viață, de mântuire, de.... majorat, domnu-
 le, și quând orphanul vine la annilegiuiti,
 scapă de mâncătoriele epitropilor.¹

¹ Allusiô la protectorat.

— Ânsă despre quâte-va îmi vorbiși, disse D. R... ia spune'mi și despre *iune* și *ie*, que sunt astea? que părere ai? De que se ținu de anni legiuiri, de dialectu, și din quare se pôte regenerà o limbă?

— Domnule, și quei cu *iune*, și quei cu *ie*, după părerea mea mi se pare quò au dreptate, în quăt se pôte învoi cu a puté face o limbă, și apoi nici unii nici alții par' quò n'ar' avé dreptate, în quăt quam sémënë quò dau în jargon.

Bine è să dică Grecul βασιλέας sau și βασιλιάς în locu de βασιλεὺς? mi se pare quò nu è bine, ântèiu quò è schimbare de casu, è accusativul plural în locu de nominativul singular, și al doilea quò sunt stropiate litterele. Astă differință este și între *declinăciune* sãu *declinațiune* sau *declinațiune*, și *declinațiõ*. *Declinăciune* è cà βασιλιάς, *declinațiune* cà βασιλιάς *declinațiune* cà ὁ βασιλέας. Se pôte vre o dată cà ablativul *declinațiune* să fiã sujet la un verb sau regim direct? este syntaxe de a dicce *declinațiunea* sau *declinațiunea* este or a trecut *declinațiunea*? firesce quò nu. Iar de va dicce quine-va: la noi nu mai este ablativ ci nominativ; atunci pôte fi un nominativ, ânsă barbarisat cà βασιλέας din barbaria a doa corruptă, un semnu de scădere quare, nefind dialectu,

nu se p^ote facee din ellu limbă ci jargon. Et^o la que nu au dreptate, dup^o părerea mea, quei que dicu *declinatione, natione*, și mai puțină quei que dicu *declinațiune, națiune*; și încă și mai puțină quei que dicu *declinăciune, năciune, pusăciune*.

Au âns^e cuv^{en}tuł quei cu *iune*, qu^o asemenea substantivi și în quelle-lalte limbe surori remasser^o tot în ablativ quare deveni nominativ și cultivându-se nu intrar^o în r^{en}duł jargonelor, nici franceza cu *nation, position*,* nici italiana cu *natione, positione* daqua n'ar scrie *nazione, posizione*.

Quei cu *ie*, au cuvintele qu^o tot è mai approp^e de a sefacee o limbă din typi că *posiție, nație, declinație* de quât din *pusăciune, năciune, declinăciune*; al doilea arată qu^o precum quei d'ânt^eiu adducu de typu vorbe că *plecăciune, închinăciune*, que nu le dicu Românii *plecație, închinație*, asemenea și ei adducu de exemplu *orația* que spun Românii la nuntă quării nu'i dicu *urăciune*; precum și vorb'a *intellepciune*

* Pe Francesi nu'i putem taxă în quât pentru aqueasta qu^o s'au servit cu ablativul în locu de numinativu, qu^oci din *pax, vox*, nu făcur^o *pace, voce*, ci *paix, voix*; asemenea din *natio, positio* nu făcur^o *natione, positione* quare s'ar fi putut (considerându-se e că mutu) ci își făcur^o un nominativ al lor, *nation, position*, quare nu è ablativul latin.

quõ se află în Scriptură și *intelleptie*; al treilea mai ȃicu quõ asemenea substantivi în limb'a latină se facu din participiul passivu cum *nat-us, nat-io; product-us, product-io; dominat-us, dominat-io*. Apoi și noi tot quam așa facem *impero, imperat-us, impèrat-u, impèrăt-ie* și nu *impèrăciune*; *aver-e, avut-u, avuti-e*, și nu *avuciune*. N'au ânsă cuvânt clasicu, quõci trecu vorbe dintr'o declinațiõ într'alta: altă declinațiõ este *philosophia* și *alta natio*, și noi declinând *nație* este că și când ammu declină *philosophie*. Daqua ar' fi bine că Grecii, lăsând jargonul și vrënd a face limbă, să ierte aqueastă schimbare de declinațiõ ȃicând în locu de τράπεζα τὸ τραπέζι, ne-ar fi iertat și noẽ să mutăm declinația.

Pe urmă iar quei cu *iune*, daqua ȃicu quõ se ȃinu de natur'a limbei, și dupõ părerea mea asemenea schimbare nu è natură, ci desnatură, corupțiõ, barbaria quea dupõ urmă, daqua ȃicu quõ iau de typhu: *plecăciune* și *inclinăciune*, apoi nu le è iertat să ȃică *posițiune* sau *posițiune*, ci numai *pusăciune, năciune*, și prin urmare *pusăciunal, năciunal, năciunalitate*, quare va face să ȃică nu numai Francesii quõ avem un jargon, ci și Ostrogoții. Iar daqua ȃicu *națiune* sau *natione, posițiune*, atunci

aqueasta numai tipu de *patois* român nu è; è curat ablativul latin, și atunci daqua è să allergăm la clasicu de que să nu alergăm acolo unde se cuvine, adică la nominativ.

— Au ânsë un cuvânt disse D. R... pe quare ai uitat să'l spui. Dicu adică quò daqua vor unii să dică *nație* cată să dică apoi și *națial*; iar daqua dicu *național*, cată să dică *națione*.

— Ba nici de cum; Latinii âncă dicu *națio* și apoi nu *națialis* ci *nationalis*, quòci a dicce *națialis* este absurd. Aqueste derivate se scie quò și se analysă în genetiv și sunt deduse sau derivă tot din genetiv. Grecii dicu $\sigma\omega\mu\alpha$ și apoi nu dicu $\sigma\omega\mu\alpha\text{-}\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$ ci din $\sigma\acute{\omega}\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, $\sigma\omega\mu\alpha\tau\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$; nu din $\acute{\alpha}\rho\chi\omega\nu$ ci din $\acute{\alpha}\rho\chi\omicron\nu\tau\omicron\varsigma$, $\acute{\alpha}\rho\chi\omicron\nu\tau\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$, assemenea și Latinul face din *nationis*, *nationalis*; pentru quò *național* va să dică quò este al națiunii; și daqua noi ammu perdut genetivul anticu asta nu è un cuvânt qua *național* să se facă *națial*, sau qua *național* să nu fiă al națiunii.

Cuvântul quel mai tare que pot avé este quò finalul în *ie* cà: *commissie*, *poziție*... quam miróse a final slavon; și quam au dreptate; ânsë aquest final în *ie* è quam cosmopolit, se află și în franțes'a: *patrie*, *Marie*, și în german'a *Marie* (mă iartă quò

atâta nemțescă oiu fi sciind și eu — Maria cată să fiă *Marie* în nemțesce) — apoi è și Grecu și Latin și Italian, de vommu schimbà pe *a* în *e*. Eu nu aflu alt jargonismu în *ie*, de quât mutarea de declinațiuni.

— Que să facem darö? quare să preferim, mă întrebò D. R...?

— Quât despre mine, eu nu defaimu nici pe unii nici pe alții, și s'a vëđut quö eu đicu și *comissiune* și *comissiö*; adicö quam dupö gustul meu, quelle que au s și alte littere în ainte îmi vine să le đicu și în *iune*, *comissiune*, *missiune*, *demissiune*, și în *ie*, *demissie*, *comissie*; *legiune*, *comuniune*; iar la quelle que au *t* cà *națiö*, *posițiö*, mai a nevoie le voiú đicce *națiune*, *posițiune*; *năciune*, ânsë *pusăciune*, nici o dată n'oiu đicce. Tot que așu puté facee quând așu fi *june*, de așu avé rëntatea, așu învëță pe vre-un rival, săși declare sentimentele către *Dulcinea* mea ș'a lui, prin expressiuni cà: «Ai, *Dómna* mea, o *cărnăciune*, și te pui în *pusăciune*, que are o *dominăciune*, que mă addusse în *inspirăciune* săți facu o *dedicăciune*, a unei *compusăciuni* de *versificăciuni*» ș'apoi lasă'l, qu' ar' fi fost numai bun; ânsë n'așu crede quö s'ar' fi luat *quine-va* dupö mine pe aquei timp. Astăđi așu află o mulțime de gu-

gumani quari să cređă quō au și limbă și styl de vor scrie așa.

Eu credu quō amēdoe aqeste finali vor' remāné în limbă (fără c' ânsē), după allegere; cum remasserō și la Italiēni și nominativul și ablativul, adicō și *citā* (lipsind *s*) și *citāte*, și *libertā* și *libertate*, și *Dido* și *Didone*.

Iar daqua vā voi quine-va să fiā purist pînō unde se pōte, etō un miđlocu de învoire.

Se scie quō Romānul n'a pré vrut să facā multe smorfuri quānd vorbesce, să cascade gur'a mare, să țugue buzele, să trecā dintr' o margine la alta, să facā pași mari. A vrut să fiā commod și quam a lene și în vorbă cā și la faptă, s'a quam învoit și ellu cu aquel *dolce far' niente*. Prin urmare unde a avut un *i* quare se pronunță oval cu buzele quam închise, de a venit după dēnsul un *ă* que se pronunță cu gur'a mai căscată, lui 'i-a fost lene să deschidă gur'a și 'i-a venit mai bine cu *e* prin quare nu se cascade gur'a cā la *ă*; prin urmare în locu de *Mariā*, *Mapiz*, *puiă*, *nsiz*, 'i-a venit mai bine să dicā *Marie*, *puie*. Așā făcū și dela *i* quānd a dat în *u*, 'i-a venit greu să țugue buzele și o dette iar în *e*: din *Georgiu*, *Fotiu*, *seminariu*, făcū *Georgie*, *Fotie*, *seminarie*; quānd a fost ânsē din *i* să dea

În *o*, asta 'i-a venit și mai greu quõ a cătat să deschidă gur'a și s'o țuguiă, și asta îi dà de lucru, așa îl dette și pe *o* iar în *e* și din *oratio*, *națio*, *positio*, făcù *orație*, *nație*, *posiție*. Ânsè que facem noi puristii și mai vîrtos campionii radicalismului? Ammu început a scrie: *Georgiu*, *Mariă*, *seminariu*, *philosophiă*; ânsè tot după legea aqueea este și *națiõ*, *posițiõ*, *declinațiõ*, НАЦІЗ, ПОЦІЦІЗ, ДЕКЛІНАЦІЗ, și precum dela *casă*, *philosophiă*, puind articol nu ñicem *casăa*, *philosophiăa*, ci *cas'a*, *philosophi'a* sau și *casa*, *philosophia*, asemenea și dela *națiõ*, *posițiõ*, cu articol vâ face *nați'a*, *posiți'a*, sau și *nația*, *posiția*; și credu quõ acum nu vâ mai ñicce nimeni quõ è final slavon daqua din *națiõ* se face *națiõ-a*, *nați'a*, *nația*...*

— Domnule, dar mult a să mai ședem noi cu caii ăștia înhămați? — Se crepò ușa tocmai quând eu eram cu buzele țuguiate trecând din *i* în *o* și făcând din *o*

* Din aquestea urmédă quõ avënd *o* limbă que își declină substantivii, nu cã Franțesa și Italiana tot prin prepozițiuni, ci variând adesea finalile, ñicând adicõ, *blânda Musă*, *a blândeii Muse* sau *Musæ* și apoi plural *Musele* iar nu *a blândeii Musă*; declinând: *senina ñi*, *seninei ñille*, și apoi ñillele iar nu *a seninei ñi*; tot așa, daqua scim que va să ñică limbă și grammatică se cuvine a declină: *român'a națiõ*, *a româneii națiuni*, și apoi *națiunile*. Aquest-fel m'am determinat a scrie astăđi în 1860, și âncõ de vr'o doi anni înquã, quând scriu limbă și prosă, nota bene, în versuri ânsè poetul adesea è nevoit a dà în dialecte.

în z și*lepędând pe z și căscând gur'a cu articolul *a*; se crępò ȃicu ușa și vęđuiu capul și auđiuu gur'a postillionului. Mai vream să mai spuiu queva și rēmăsseiu cu vorb'a neterminată. Ne sărutarôm cu D. R.... și așu fi fericit quând așu puté să mă sărut tot așà și cu toți quâți vor' fi suppërați pe mine.

(1848 Martiu 15, Currierul Român).

XXIII.

Vęđurôți quô așu fi vrut să mai vorbescu que-va cu D. R.... și postillionul îmi tăiò vorb'a; mă adresu acum darô către cititorii mei spre a 'mi-o terminà.

Arătarôm que este glossa, que è dialectul, que è limb'a, que è gergul sau giscănăria. De nu ammu arătat tôte semnele dupô quare să cunôscă quine-va giscănăria, causa è quô unele, și multe pôte, 'mi au scăpat, altele pôte quô âncô nu le voiu fi întêmpinat; și iarô a le înșirà quine-va pe tôte este a recapitulà din nuou grammatic'a, observându-o din punctul aquesta de vedere, și avënd în ainte neîncetat clasicitatea.

Bine este ânsë a se punne ôre-quari principe.

1° Se scie quô atât consónele quât și vocalile au ôre-quare affinitate, ôre-quare

vecinătate, și după vecinătatea lor se schimbă după nisce legi naturali una într'alta,

Că *l* în *r*: *sale, sare; saluto, sãrut, etc.*

Că *l, r, n* în *i*: *lepure, iepure; sarã, saia; punã, puiã, etc.*

Că *d* în *đ*: *laudu, laudi; dico, đicu; deu, đeu, etc.*

Că *t* în *ț*: *nepotu, nepoți; tenere, ținere; terra, țerrã,* etc.*

Că *s* în *ș*: *lasu, lași; si, și; σειρά, serie, șiru, etc.*

Că *c, g, sc, qu*, a rămâne tot aquelleași littere în nainte de ori-que vocale or consónă pronunțându-se când umed când secu:

facu	faci	facă	micu	mici
fugu	fugi	fugă	lungu	lungi
nascu	nasci	nasce	romãnescu	romãnesci

și prin urmare: *tace, genuchie, sciință, querere, eloquentă, etc.*

Că *l* când se immoie în *i*, după litterele *c* și *g* să ia un *h*: *ghiață, ghiemu, chiar, inchinare, etc.*

Că *mn* în *gn*: *ἀγνός agnus, și vice-versa gn în mn: signum, semnu; lignum, lemnu; dignitate, demnitate.*

Că *e* în *i* și în *î*: *credere, credință; bene, bine; tempus, timpu; tener, tînăr,*

² Ast-fel este și în dialectele hellene, *θάλαττα, θάλασσα*, terra è doricu, țerra è atticu.

tineri; vestiment, vestmint, vestminte etc.

Cà o în u și ó: *jocu, jócă, jucat; mo-
rire, murire; potere, putere*, etc.

Cà a în i și ai: *animă, inimă; an-
nellu, innellu,* cane, câine*, etc.

Cu un cuvânt se cunósce la quei que au studiat limb'a și scriu grammatíc'a, se cunósce legiuita schimbare a litterelor, și quând aqueastă schimbare è dupõ legile naturei, nu formă de quât modificatja vorbelor însuși în sînul aquelleiași limbe cà *tineri, credere, credintă*, sau dialecte alle aquelleiași națiuni or stirpe de ómeni, cà *ponnere, punnere; tempo, timpu, τῆν, τῆν, μόνος, μᾶνος, νόσος, νόσος* etc. Assemenea schimbări nu facu gîscănăriă, ci dialectu; și din dialectu limbă; assemenea schimbări legiuite intră în categoria que constituă idioma, physionomia limbelor.

Quând ânsë se facu schimbări dissonante, în contra naturei, aqueea è gîscănăriă, bestialitate, barbariă, gergu cu un cuvânt: așa sunt din *vestiment vâsmint* quõ se schimbă *sti* în *s*; din *carnatio carnatione cãrnãciune, crãciune, crãciun*; din *positiõ, positione, posițiune, pusãciune*; din *carnelegiu, cîrnêlegiu, cîstegiu*; din

¹ Ast-fel è și la Hellenă *τῆν, τῆν*, *annellu* este doricamente și *innellu* atticamente.

piept, picior, chiept, chicior; din filiu, hiu; din fire, hire; din frate, frache; din lumină, lugnină; din bine, ghine; din venitu, gintu; din putredu, putređi, putrejune și nu putređiune precumși răpejiune mijlocu.

2° Schimbarea finalilor în casuri și numeri la substantivi, face neregulare, amesteciu, è semnu de neregulare, de inno-ranță, și face gîscănăriă că din *casă, case, casele*, à đicce *casile, casii și cășile*; că și *binile, epurile, aquestia* feminin în locu de *aquesteia*; că *floricea* țigănit în locu de *floricellă* și alte asemenea stro-pieri.

3° Schimbarea timpilor, persónelor, numerilor, modurilor de verbi, face gîscă-năriă că *voi* în locu de *voiu*, a *făcutărö* în locu de *au făcut*, și că *o făcut* în locu de *a făcut*; că *m'am dusum'am* în locu de *m'am dus*, că *ei cântu* în locu de *ei cân-tă*, *ei vorbesce* în locu de *ei vorbescu*, etc. *Scefan, chrescin, acesci* în locu de *Ste-phan, chreștin, aquești*; și vice-versa *cre-ște, paște* în locu de *crește, pasce*.

4° Gîscănăriă este asemenea din *aud-ire* lepędând pe *ire*, a se đicce *au-đ-escu, aud-escu* și nu *auđu, aude*, ase-menea din *simțire, simțescu, simțesce* și nu *simțu, simte*; asemenea din *luc-ire*,

luc-esce și nu *luce*, *străluce*;* și încă și mai gîscănăria a dicce din *publicare*, *publicuiesce*, *publicarisesce*, *publicălucesce*, *publiceadă* și nu *publică*.

5° Schimbare iară de declinațiuni, de generi și de conjugățuni este gîscănăria; precum *seminarie* în locu de *seminariu*, *evangelie* în locu de *evangeliu*, *nație* în locu de *națiō*, *philosophie* în locu de *philosophiă*, *Cornillie* în locu de *Cornilliu*, *Pompillie* în locu de *Pompilliu*, *Georgie* în locu de *Georgiu*. *Investare*, în locu de *investire*; *comprometare*, *comprometat* în în locu de *compromittere*, *compromis*; *precedat* în locu de *precedut* sau *preces* că *purces*.

6° Assemenea se ținu de gîscănăria, și traducțiunile ad litteram alle phrasilor străine că: *mai mult cugetă*, *mai mult așlă*

---

* Tote limbele au nisce finali de verbi și substantivi que sunt sau străine, sau remășițe din glossa primitivă que le facu a avé mai mult sau mai puțin un fel de gîscănării sau macarone; așa e la Greci *ἔσσω*, *ἔρω*, *ἐγγλενδίζω*, *ῥεχωμενδάρω*; așa e la Italieni *esco*, *isco*, *esce*, *isce*, *finisco*, *finisce*, *lucisce*. Autorii aspirând la o clasicitate, se ferescu quāt pot de assemenea finali și le-au impuținat quāt s'au putut. Assemenea ammu puté și noi impuțină quāt vommu puté finalile în *ezu* și în *escu*: *recommandedu*, *recommandu*; *strălucesce*, *străluce*. Nevoia însă e așa de mare, că și la Italieni quō nu se pot stirpi de tot: audul și gustul e singurul maestru que ne pōte îndreptă, pinō unde putem veni cu purificarea.

în locu de în quât... cu atât... *è multă vreme de quând*, în locu de: *è mult de quând: tînărul omu sau junele omu, tînăra femeie*, și alți asemenea gallicismi la noi, și germanismi și ungurismi la Transylvani, și muscălismi la Moldoveni.

7° Gîscănării și mai nelegiuite sunt phrasile compuse din părți heterogene antipathice cã *slavă Domnului* sau *doxa tatălui*; cã *veacul de aur* și *zamanul de aur*, cã *omul cîstit* sau *omul timimenos*, cã *conglăsuire*.... cã formele în *alnicu, elnicu, ornicu, alniță*, etc. (veđi Vocabularul): *statornicu, generalnicu*, și alte ticăloșii cã prepozițiunile *za, ot*, etc. și đicend dela *otkîrmuire*, nu đicem de quât dela dela *kîrmuire*.

8° Gîscănării sunt asemenea și macarónele, or italiene or frančese or germane, or grece, etc.; cã *giudicãre* în locu de *judicare*, *speranza* sau *sperantza* în locu de *speranță*; cã *coafiurã* în locu de *conciurã* sau *coifurã* cã și *șaritate, lașetate, arșitecturã, privileju, collejiu, Neptiun, anfas, antusiasmu, ... națiun, education, universitet, egalitet*, etc. Aqueste trei din urmã articole. 6°, 7° și 8°, cõprind nisce abusuri que se đicu nu numai gîscănării ci și macaróne.

În hellenic'a din ξον sau κσδν, lepędând pe x remâne σον lepędând pe σ re-

mâne $\zeta\upsilon\nu$ de unde *cun* latin și aqwestea se țin de dialectu quōci se ȃice și $\zeta\upsilon\nu$ și $\sigma\upsilon\nu$, și $\zeta\upsilon\nu$; din $\epsilon\zeta$ assemenea sau $\epsilon\zeta\varsigma$, lepēdând pe σ remâne $\epsilon\zeta$, lepēdând pe ζ remâne $\epsilon\varsigma$, assemenea din *ex ecs* latin quare este $\epsilon\zeta$ hellen, lepēdând pe *c* remâne *es*, și lepēdând pe *e* remâne *s*. Assemenea cā $\nu\omicron\sigma\omicron\varsigma$, *ponere, punere, exponere, espunere*, este dialect; și pōte quine-va allegge quare 'i place cum scriā și hellenii în quare dialectu le veniā mai bine.

A ȃicce ānsē *pană, pară, vadă*, în locu de *pénă, péră, védă*, etc. quea din urmă è mai logică, și quea d'ântēiu è idiomă, prin quare music'a ia mai mare putere, și nețiindu-se de giscănărie ci de omenie, pōte a se ȃicce și într'un modu și într'altul, dupō cum è datina locului să se ȃică, sau pōte a se învoi să se ȃică tot într'un modu uniform, de se vor învoi. Ast-fel sunt și *pună* și *puie, audu* și *auđu, potu* și *pociu* (cu tōte quō *pociu* è giscănăriā quōci è schimbare nelegiuită de littere).

Dând aqweste idei, fiā-quare Român que își vā fi făcut încai umaniōrile, que vā fi învățat vre o limbă a o scrie încai cu orthographiā *ala dictando*, vā putē singur a se orientā spre a se ferī pe sine și limb'a în scriere de giscănării. Iar mai vīrtos quel que vā fi învățat limb'a hellenă și la-

tină, și pe lîngă învățatură le vâ fi studiat cu pasiune, le vâ fi admirat cu extase în frumosul și sublimul lor, pôte fi sigur quô are în sine schinteia sacră que face a străluci sublimul și frumosul, și de își vâ scrie limb'a română, tot d'auna să fiă sigur quô de subt pên'a sa vâ eși o limbă și nu un gergu, pentru quô vâ recunósce cu facilitate gîscănăriele și pentru quô vâ sci unde è schimbare nelegiuită de littere, cîșîre* de pronunțiațiô, mutare de declinațiuni, de conjugatiuni și de casuri, stropiere de finali, stropiere de materie și de formă, neconcordanță între părțile phrasii, nesyntaxe, neharmonie de styl, întêmpin de dissonante.

(Idem 1848 Martiu 18).

Începù cu adevêrat a se scrie și a se typări dela un timpu înquâ, nu mai mult de quât în epocha traducerii cărților Bisericesei, ci de mai mulți ómeni mai pușînă quantitate, și daqua n'am ajuns pe antenați nostri cu quantitatea produciunilor, 'i ammu întrecut cu quantitatea persónelor que au o vointă bună, o emulațiô nobile și o inimă progresivă. Tot que mē dóre ânsē

---

* D'attunci cunoscea autorul pe înălțătorul de prosă Rodin și veleitățile lui; vrea să sbóre dihania nu sci unde cu aripe de liliacu.

În suflet è quõ vëdu asemenea bine-voitori que au sacrificat repaos și au învățat și învătă limbe străine și p'a lor nu voiescu să o învețe. Quată fatigă pînõ s'ajungă quine-va a pricepe un *Homeru*, un *Virgiliu*, un *Schiller*, un *Byron*, un *Chateaubriand* în limbele în quari s'a scris! A cătat să învețe sute de mii de vorbe pe din afarõ, regule, excepțiuni, să consacre anni. Hei bine! nu ne lipsescu asemenea ómeni și âncõ nici ómeni versați pe lûngõ aquestea și în diferite ramure de sciințe. Cu tóte aquestea, nu sciu de unde vine aquest mare disprețu sau neconsequință, qua limb'a lor să nu voiască să o cunóscă; în tóte limbele, qua să le învețe, allérgă la regule și la excepțiuni, și în limb'a lor nu vor' să auđă de regule. Asta ar' fi că și quând ar' dicce; în alte țerre îmi place să trăiescu, îmi place s'auđu de regule, de legi, de dreptate, de libertate; în țerr'a mea ânsë nu voiu să auđu de regulă, de lege, de dreptate; quare cum vâ voi așa să facă. — În alte limbe quând voiu scrie, îmi place să cugetu, îmi place să am styl, să'mi allegu vorbele, să mă respectu pe mine qua să nu mă dau în ris publicului, să respectu pe cititorii mei, credendu'i quõ potu să mă critice și să nu'i am în rëndul bestiilor; în limb'a mea ânsë nu voiu s'auđu de regule,

nu voi să știu de demnitatea mea, nu voi să știu nici de vederea nici de auzul cititorilor; toți sunt mușce înaintea mea, que le voi da în ainte nu sunt în stare să mă critice, și nici n'au dreptul să mă critice; că când așu dicce: «Na, Românilor, am scris, și voi dați-vă banii, cumpărați-mi cartea, mirați-vă de mine. Unde sunteți voi în stare să pricepeți de scriu drept sau nu, de vă scriu limbă or' gîscărie, de vă servescu voă or altora? Voi plătiți numai, quă pentru aqueea și sunteți făcuți.» Hei, frații mei! rușine a cugetă ast-fel, è o insultă assupra divinității; și daqua nu cugetați ast-fel și sēmănați ast-fel, atunci è un păcat și mai mare, quăci vă faceți o nedreptate, și sēmănă un sinuccid moral.

Generose inime române, pe voi puiu eu mân'a quând scriu rëndurile aquestea, și voi să scutur aquel thesaur nobil de lacrême que le adornă; voi să deșteptu re-generatorul orgolliu de quari sunt capabili. Boldurile melle nu sunt insulte, quăci quine insultă, pe sine se insultă; și quând am appërat limb'a de nedreptățile que i s'ar puté face sau i s'au făcut, nu'mi am appërat averea, or cas'a, or ființa mea; aquestea au fost tot d'auna în pradă și uitate; am appërat averea vóstră quea mai scumpă, quea mai sacră. Boldurile melle

nu sunt insulte, sunt efecte ale curajului
 que mi'l insuflă lealitatea v'astră, și caus'a
 v'astră. Cugetați qu' nimicu nu è mai co-
 mod de qu' a stà quine-va în pace a ca-
 să, a tăce și a se bucură de timpu, de ti-
 neretea și bărbăția sa. A se duce ânsă
 la bătaie, a sufferi asprimea timpilor și a
 luptelor, a se batte d'allătura cu alte mi-
 riade de camaradi, a așteptă mórtea que
 sb'ora după întemplantare, è cu mult mai a-
 spru, ânsă tot è o schinteie de speranță qu'
 v'ă fi unul din quei scăpați. A eși ânsă da
 campion, a sfidă inemicul, a se face țintă
 a mii de țeve purtătoare de mórte, aquea-
 sta è ultimul devotament, ultimul sacrificiu
 que p'ote face quine-va unei cause. Și
 caus'a v'astră è quea mai sacră. Au d'oro
 n'ășu fi sciut să tacu? au d'oro ar' fi fost
 anevoie să mă iau cu binele și să încu-
 viințedu t'ote, să laudu t'ote giscănăriele, să
 v' scriu o limbă cum v'am mai scris, să
 fiu bine-v'edut, să mă lăudați și voi? Vreți
 s'o facu aqueasta? è quea mai fără greu-
 tate. Adev'erat qu' dela un timpu înquoà
 v' vorbescu mai mult de limbă, ânsă vor-
 bescu de naționalitate. De s'ar fi putut
 vorbi că în țerrelle matore, că în țerrelle un-
 de au ómenii limbă și cuv'ent, v'ășu fi vor-
 bit alt-fel. Ah! de que nu pociu să mi
 spargu inima să v'o arătu, să vedeți qu'

n'are altă bătaie de quăt de caus'a vóstră, de copii vostri, de viitorul lor. Pentru que toți inemicii mei și ai vostri să'mi pricepă fiă-quare vorbă și numai voi să nu mă pricepeți? Să nu dea Dumneșeu să vă căiți! quócî aqueasta ar' fi un blăstem, și eu n'am resufflat de quăt bine-cuvëntăriși urări ferbinti pentru voi.

I. Heliade.

(Currierul Român 1848 Aprilie 12).

FINE.

ÎNSEMNARE.

Aquest din urmă articol fu publicat după cum se vede în 12 April, 1848 prin Currierul Român. S'ar mai fi putut dicea quâte quevã spre împlinirea observațiunilor la părțile cuvëntului; ânsă Currierul Român după pretenția D-lui Duhamel fu suprimat după șapte zile; adică ultimul său număr pörtã data de 19 April. Stau de față aqueste doë din urmă Numere adică quel dela 15 și 19 April. Nu coprind nimic quare să fi putut suppera pe commissarul protectorului exclusiv. Epigrapha numai «Urrescu Tyrannia — Mi è frică de Anarchiã» fu o epigraphã de scandal în aquea epochã. Prin anarchia que se preparã systematicu la Jicniță pe de o parte se deschidea callea oștirilor de invasiö; și tyrannia

pe de alta erà qualitatea sau virtutea guvernului moscovit de atunci. Prin urmare Currierul Român que se temea de anarhie și se cercà să o paralyse professând ordinea, și quare urrà Tyrannia, nu mai putea existà. Mai vîrtos quò frații causași que luasserò patente de a complotà fără témă în contr'a ordinii, a proprietății și a persónelor, strigà de față către căpitanii lor que îi înrolà quò nu pot facee nimicu pînă vâ existà aqueastă fôie.

Tot asemenea fu supprimat Currierul Român dela al 3-lea al sêu Număr cum appërù din nou dupò 12 anni. Culp'a lui și atunci și acum a fost pentru que să urrască Tyrannia, și pentru que să se témă de Anarchiã, quare astăzi din systemă este în ordinea șillei; și mai vîrtos, pentru que să appere drepturile Națiunii sau alle Thronului ei, Limba ei și Religia ei.

Observațiunile que aveam să mai facem spre împlinirea aquestei Critice le vommu allăturà la capëtul aquestui volum, dupò que mai ântêiu vommu reproducee articolul publicat în Currierul de Ambe Sexe periodul al IV în anul 1844 sub titlul de *Litterații Români*; prin aquesta se împărția și subt-împărția Scriitorii Români, ast-fel cum unii representà Trecutul, alții Presentele și alții Viitorul Litteraturei Ro-

mâne, sau mai bine în falși conservatori, și în Conservatori progresisti și în *juste milieu* sau *diși de sine moderati*.

Pînă să începem aquest articol, arătăm quă după terminarea aquestui volum, Critica noastră va continuă analysând scrierile quellor-lalți scriitori comtemporani que vor merită óre-quare luare à minte sau analyse.

Nisce foi, vorbind de autorii grămmaticelor române, și venind și la grammaica quăria în aqueastă scriere i se face critica, *dicu*:

«Grămmatica ânsă singur (autorul) 'și o
«condamnă... Principele pe quari se rea-
«*șimă orthographia D-salle cu littere latine*
«sunt greu d'a se ghici.....»

Cugetul aquestor foi nu sémănă nici de cum cu al nostru.

Noi începënd aqueastă Critică în 1847 prin Currierul Român, scopul nostru a fost cultur'a limbei, progresul ei, perfectul; ammu rempins ori-que amor propriu; și tot que ammu vėđut quă astăđi ammu cunoscut mai bine de quăt ieri, ammu mărturisit'o în folosul tutulor.

Cuvintele que arătăm la începutul a-questei scrieri și basile que punem dela pagina 4 pînă la 8 învederėđă quă voim a ne corrige pe noi vrėnd a corrige pe alții; quă spre a păré mai puțin aspri că-

tre alții, începem dela noi criticându-ne mai aspru.

Cu aqueasta ânsă nici n'am vrut să arătăm, nici putem arăta în aintea Adevărului quō grammaticele predecessorilor nostri merită numele de grammatcă, nici în cunoscința limbei, nici în methodu, nici în styl. Ienache Văcărescul ênsuși n'a cutedat a'și numi oper'a sa *Grammatică*, ci *Observațiuni asupra Limbei românesci*.

Scopul nostru iar n'a fost d'a critica pe quei reposați, quōci aqueia nu mai sunt și nici nu se mai potu corrige, ci a învăța pe quei vii limb'a română și nu cum o cunosceam la 1822, ci cum ajunsessem a o cunósce la 1847; și de a puté face observațiuni scriitorilor contimporani prin observațiunile que ne facem noē ênsi-ne.

Queea que dupō tôte regulele Criticelor consciințiose și moralei quellei mai severe γνώθη σαυτὸν (cunósce-te pe sine'ti) vâ facee într' o di o calitate sau tăria noastră în ochii posterității, în Revista Carpaților din disgratiă ajunse a facee un defectu: atât autorul aquellui articol și a simțit demnitatea! Scopul său n'a fost că al nostru de a creà și a perfecționà, ci de a distrugge, de a critica și condamnà fără a judicà, fără nici un effectu moral.

Mi adducu à minte de unul din emigrații nostri dela 1848 que eșind din sta-

rea normală că toți emigrații din toate națiunile îmi scria la 1849:

«Nu m'ai cunoscut, Domnule Heliade, «*quine sunt: eu sunt Român adevărat, creștin adevărat și democrat adevărat...*»

Eu qua săi dau un consiliu de a nu mai vorbi și declamă vorbe mari, și qua să fiu mai puțin aspru în consiliurile melle, luaiu tonul primilor creștini, fiind quă eră vorba de Creștinătate și de Democrație.

Emigrații din Brussa Români Ȋicu quă conservă aquel respuns al meu;  e quam lungu și pe qu t îmi adducu   minte aș   i respundeam:

« mi pare bine, Domnule, și felicitu Patria quă ajunse infine a av  un Român *adev rat*, un creștin *adev rat*, și un democrat *adev rat*. Qu t pentru mine  ns   ti mărturisescu quă, de și născut și crescut Român din părinți și moși și strămoși Rom ni, nu cutedu însă a personifică în mine *adevărata* Rom nitate, și a d  reilor pe quei-lalți filii ai Patriei;   mult p n  s  ajungă quine-va la aquea perfecție de românitate; și qu nd v  ajunge acolo, să scii iar  quă nu  mbl  nici de cum atunci cu ciomagul la spinare. Despre Creștinătate iar , Creștin m'am născut;  ns  aqueast  religi , daqua nu mai mult, că ori-que doctrină încai, quere pe de o parte teori  sau

sciință quere adică să o cunoscem mai înteu așa de bine precum a cunoscut-o Începătorul ei, și pe de altă, practică sau fapte quari să correspundă cu theoria. Ai dumneata aquelle fapte, aquel devotament quare te pot punne d'allătura cu Apostolii, cu Martyrii, cu Părinții Bisericeii, qua să poți a te numi *Chreștin adevărat* cu sciința și cu fapta cum ei n'au cutedat a se numi? Atâta mai bine, te felicitu și ferescu România. Eu unul îți mărturisescu că primii chreștini quă am ajuns la gradul de a cunosc quă îmi lipsescu multe și din sciință și din fapte, quă sunt adică cu alte vorbe un *peccatos*.

Iar în quât pentru Democrația, cată să scii, Domnul meu, quă și ea este o doctrină quare quere dela adeptii săi și sciință sau theorie și practică sau fapte. Cunosci d-ta que va să dică Democratia? ai purtare și fapte de democrat adevărat? și de le ai, luat-ai dela națiō mandatul de a'i compromitte caus'a, declarându-te de queea que ea nu s'a declarat, de a te declară adică de democrat, nume que Românul încă în genere nici nu'l cunosc? — Eu unul iar îți mărturisescu, quă n'am ajuns la perfectia Franklinilor și Wasingtonilor, și de așu ajunge, m'așu mulțumî a fi numai pentru mine, iar nu a compromitte în asseme-

nea timpî nația și a dà pretexte legali pôte de a se prelungi ocupația țerrelor de armată străină.

«Qua să fiă quine-va Român și Chreștin adevărat cată quel pușin să se ferescă de a face rău României și appropelui său; și astădi cu democrația nici un bine nu'i facem...»

Aquestea și alte asemenea diceam în respunsul meu quare, quând a ajuns în Constantinopole, aflò pe amicul meu dejà mort, din disgratiă. Frații căusași ânsă que se constituissèrò în comitet *democraticu* și *social* și quari îndemnassèrò pe reposatul de a'mi scrie aquea scrisore, cum vèdurò respunsul meu, începurò a strigà și a scrie pe la ai lor din străinătate și din țerră, quò étò infine m'am dat singur pe față quò singur mărturisescu quò sunt un pècâtos, quò n'am virtuțile unui Român adevărat, unui Chreștin adevărat, unui Democrat adevărat.

Que să mai dică și que să mai facă quine-va cu ast-fel de ómeni, nu atâta de naivi quât plini de rea credință. Modestia în tóte moralele și în tóte religiunile a fost considerată qua o calitate; Frații căusași ânsă se accătarò de dènsa cà de un document, cà de o probă prin quare să învedede culpabilitatea mea.

Așà ammu pășit'o și cu aqueastă Critică. Revista Carpaților, că o fôie litterară, în locu de a vedé și a judicà scopul ei, în locu de a'si corrige quel pușin limb'a, stylul și orthographia, din contra se accață de aqueastă scriere qua s'o puiă în ainte drept o probă de a învederà defectele și neputințele melle. Se cuvenià a ne spunne queva nuou, iar nu queea que am spus'o noi în tot d'auna cu scopu de a facee săși viiă în consciința de autori români toți scriitorii de reviste, de jurnale și de versuri neversuite.

Cu alte cuvinte, fiind quô începe un alt periodu de Critică, încheiem quô daqua ne ammu criticat pe noi ênșine, qua să nu fiă mînie, fiind egalitate în aintea legilor, nu credem quô queilalți scriitori să aibă pretențiô de a fi privelegiați și de a scăpă de critică.

Dupô reproducerea articolului următor, în periodul al doilea vommu începe iar dela început, adicô dela capu.

LITTERATII ROMANI.

Un litterator al nostru* a împărțit pe litterații români în trei ramure, și asemănându'i cu quei que sunt desbinați de opiniunile politice, 'i-a numit:

Regalisti (sau mai bine conservatori retrograși)

Radicali (sau conservatori progresisti) și de *juste-milieu*.

Regalistii, (pe quari noi îi numim conservatori retrograși sunt aqueia que în scrierile lor se țin de schól'a vechie și în limbă și în modul scrierii și în părerile lor. Precum falsii conservatori în politică se țin de prejudiciurile vechi, de privilege que nu mai sunt alle seculului, și stăruescu că ele-

* Nu ne adducem bine a minte quare din litteratorii nostri făcù aqueastă innemerită împărțire. Ni se pare cu tóte aquestea a fi D. C. Nigruzzi (?)

mentele societății să rămâie într' un amestec sau chaos perpetuu, fără a se mai punne la locul lor, asemenea și scriitorii, de schól'a vechie, pretind qua cum au aflat limb'a română, asemenea să o scrie și să o lasse la postertiate cu tóte elementele ei în amestec.

Radicali sunt aqueia que se încercă să opere în limbă o prefacere cu total radicale, curățindu-o din rădăcină ast-fel cum să nu mai rămâie într' ênsa nici un element străin și parasit. Tot que è curat român să'l însoțescă cu quelle que vor mai fi necesarie din limb'a latină, și puind fiă-quare element la locul său, să forme un vocabular curat, compus din părți homogene.

Între quei d'ântêiu și quei din urmă se mai află un fórt mare număr de diverse păreri, que susțin qua vorbele străine o dată intrate în limbă și cunoscute sau întellose prin usul lor de atâția seculi, să le conserve în tótă întregimea, fiă slavone fiă turcesci, fiă unguresci; și que va mai fi apoi necesariu în arte și în sciințe să le luăm dela latina sau dela limbele surori culte. Pe aquestia litteratorul nostru îi numesce de *juste-milieu*, adicő de mijlocu, que sunt și cu quei d'ântêiu și cu quei d'ai doilea, și quari par' quő ar' dicce nici pré

pré nici fórté fórté,* și quari singuri se
dicu moderați.

Daqua litteratorul nostru pe quei d'ân-
têiu 'i-a numit regalisti, noi îi quere
voiea a'i numi un fel de *Crai de Tobă* în
sciința culturei limbelor (allesseröm Tob'a
quõ è plină și înflată sau îngômfată de
vênt). Pe auestia pe limb'a mai cunos-
cută de toți îi vommu numi *ruginiți* și 'i
vommu lăssă în pace, quõci mai mulți au
reposit âncõ de vü, și quei quari vor mai
fi remas pot a se pasce în beatitudinea
neturburată a *blagorodielor* și *blagocestielor*
și *gospodărielor* Dumnealor, cu auestia nu
mai are nimeni nici o luptă.

Lupta è între radicali și între catări.

Radicalii au un cuget, un scopu de a
purificà limb'a de ori-que element hetero-
gen. Quare ânsë è scopul Miđlociilor?
De a cultivà limba cà și un argintar (qua
să nu dicem cà un făcëtor de monetă falsă),
que pune quâte-va părți de argint sau de
aur, și mai atâtea sau mai multe părți de
aramă. Que probă vâ eși? Eu unul nu sciu;
și Dumnealor âncõ nu cređu să scie așă
curat qua să ne spuie a scî și noi. Quine

---

* Noi pe auest fel de ómeni îi considerăm, cum ammu
mai đis, cà pe toți catării que sunt condamnați de a
nu se reproducce.

è Român pur nu credem quõ vâ cuteđã sã numescã sau sã assemene cu aramã elementul român din limb'a sa, și sã qualifice de argint sau de aur părțile străine.

Sã pășim ânsẽ mai 'nainte, sã întrebãm pe DD. miđlocii: quare dialect sã cultivãm? pe quel đis român al nostru, pe quel moldovean, pe quel transylvan, pe quel macedon? sau pe tóte la un locu? Unii s'au deprins a đicce *vrăjmaș*, și alții întellegu vorba *dușman*, alții *nemicu* sau *inemicu*; pe quare din aqweste vorbe sã conservãm? — Noi aquì în România nu întellegem que va sã đică *bașcă*, *caliu*, *hasapu*; Moldoveanul iar nu è deprins a đicce *turnu*, *gîde*, *macellar*. — Quei dela munte, mulți đicu *arbure*, quei dela valle đicu *copaciu*, Bonjuristii din orașe đicu *coafurã* (pocind și orthographia franțesã). Prin sate și mai virtos peste Oltu și în Banat đicu *conciu* de unde *conciurã*; quei quari sciu que va sã đică *coif* pot đicce și *coifurã* fãrõ a schimonosi vorba franțesã — Mai 'nainte se auđiã vorba *zovon*, astãđi fãcẽnd la macarõne franțese se đice fõrte des *voal*; quei quari sciu de unde vin vorbele *invelire* și *desvelire* đicu *vẽlu*. — Moldovenii și Bucovinenii đicu *culpa*, *plaga*; noi aquì đicem *vinã*, *ranã*. — Macedonenii đicu *filii*, *temeliu*, *vãlli*, *galinã*, *lepure*, fã-

rină; noi dicem fiu, temeiu, vâi, gaină, iepure, făină.

De vommu allegge dela toți que este bun sau homogen cu întregul limbei, ne apropiem de radicali; de ne vommu ținne fiă-quare că orbul de gardu de vorbele străine que s'a intrudus în fiă-quare provințιά, atunci susținend fiă-quare mijlociu pe alle locului sêu, etõ lupta, etõ încăierarea între speciile de mijlocii, cu totă moderația dumnealor. Unul dă cu *başca* și altul cu *turnul*, unul cu *culpa* și altul cu *vina*, unii *plăguescu* și alții *rănescu*; unii își facu o *hasăpie di șelle* gingașe și alții un *măcellu* terribil. Și daqua aqueastă luptă nu se mai termină, și fiă-quare mijlociu că un moderat que este își conservă vorbele cu quari s'a deprins, atunci lăssând pe quei din quellelalte părți, stau și mă tot uitu de vre o doë-deci de anni la preținșii nostri mijlocii, quõ una dicu și alta facu. Dicu adicõ să conserve quelle que erà dejă în us și să și îmmultescă vocabularul, cum ammu dis cu vorbe latine numai în termeni tehnici de arte și de sciințe, și apoi nu se țin singuri de queea que dicu: îi duce apa sau timpul înainte.

Astădi dicu:

mărire Tatălui în locu de slavă Tatălui
binecuvintedă în locu de blagoslovesce
Theologu în locu de bogoslov

Gură de aur   în locu de Zlataustu
 treime   în locu de troiță
 drept credincios în locu de pravoslavnicu
 cântare   în locu de peasnă
 sêrbătóre   în locu de praznicu

În limbagiul politicu iarõ:

Domnu   în locu de Gospod
 Administrațiõ   în locu de oblăduire
 cîrmuitor   în locu de ispravnicu
 (mai târđiu vor đice și administrator)
 idem   în locu de ipak
 dela   în locu de ot
 afarõ   în locu de bezi
 și quellelalte   în locu de iproci
 Rômnicul Sărat în locu de Slam-Rîmnicu
 Ocnele mari   în locu de vel ocne
 Marele ban   în locu de vel ban
 nobil   în locu de blagorodnicu

În limbagiul familliar iarõ:

luminatiõ   în locu de duvalmà
 supã   în locu de ciorbã
 domnu   în locu de jupân
 abus   în locu de catachrisis

Nu mai continuãm, quõ am citã sute
 și mii que logopheți i nostrimidlocii le schim-
 bă dupõ gustu și dupõ capriçiu, fără a se
 ținne de vorb'a dumnealor să *păstrede*
 adicõ quelle o datã cunoscute prin us.

De vor mai trece iar vre õ doë-đeci

de anni și vor schimbà tot așa,* se vor deșteptà o dată mijlocii quò s'au apropiat fără scirea lor de radicali, vor deveni fără voia și scirea dumnealor radicali, și a-questi luptători mijlocii que strigă quò radicalii le strică limb'a, vor remâne în-vinși prin ei însuși.

Ori-que nume vommu dà aqwestor trei partite litterare, elle în historia litteraturei nóstre se distingu în modul următor:

Ruginismul sau conservatismul. retro-grad este al trecutului: a trăit, 'și a făcut timpul; Mijlocismul sau moderantismul este al presentelui: trăiesce; Radicalismul este al viitorului: vâ trăi. Și de quând è lumea nimului nu 'i a venit prin minte să vorbescă și să scrie pentru trecut, adicò pentru reposați; ómenii tot d'auna au scris sau pentru present sau pentru viitor; și daqua mijlocii scriu pentru present, aqueasta nu è de quât o clipă. Timpul nu stă, și aqueea que se dice present nu dură. Prin urmare *mijlocismul* nu se póte considerà cà un scopu, ci cà un method sau calle spre a fi înteleși de contimporani, de quei de față, și de aqueastă calle nu se pot abatte nici însuși radicalii. Din aqueste demonstrațiuni ar' puté deducce quine-va dicând quò

---

* Dupò cum au și trecut și aqueastă schimbare s'a operat,

midlocii devin radicali, și aqueștia devin midlocii; și quõ prin urmare nu ar' fi nici o diferență între dênșii. Diferența ânsă există: radicalii sunt nevoiți a intrà în aqueeăși calle vorbind adicõ pe întellesul contimporanilor qua să ajungă la scopul lor de a lăssà posterității o limbă cultă și demnă de origine a ei; midlocii se pun pe aqueeăși calle și voiesc à sta locului, quõci nu au nici un scopu. Radicalii descind pînõ la vulgu qua să'i întindă mân'a și să'l ardice pînõ la dênșii; Midlocii descind pînõ la vulgu qua să remâie în eternu cu jargonul vulgar.

Quât nu se vâ recunõsce aqueastă diferență, midlocismul atunci dă dreptu fiã-quãruia de a dicce quõ ómenii lui nu sunt nici cu lumin'a, nici cu întunerecul, nici cu adevêrul, nici cu minciunea, nici cu binele, nici cu rêul.

Midlocismul dar fiind cã un methodu, cã o calle spre a ajunge la un scopu, spre a fi întelleși, catã a se servi cu tôte limbagele, cu tôte stylurile. Este spre exemplu vorba de a punne quine-vã o predicã în Biserică spre a întinde morala evangelică? Se cuvine a cuvêntà ast-fel cum să'l întellégã chrestinii locului unde se face cuvêntarea.—Voiesce a arrangà în aintea unei osti? se cuvine a vorbi ast-fel cum să'l întelégã și să se enthusiasme oștenii.—

Va să scrie o gazetă? Se cuvine încetul cu încetul a face educația morale și politică a cititorilor săi... Redactorii se cuvine a descinde pînă la vulgu, cu scopu de a i înălța gradual pînă la cunoscințele lor (daqua au quevā cunoscințe); să adducă pe ómeni dela quelle cunoscute către quelle necunoscute. — Voiesce un poet să placă sătenilor, scrie în limbagiul quel mai popular al satelor. — Voiesce să placă quellor din cetăți? scrie că la cetăți. Voiesce să placă litteraților? scrie atunci pe gustul dumnealor (mai vîrtos quānd singuri își dau numele de litterați). — Voiesce ânsă a scrie pentru artă? aspiră la a face un cap-d'operă, considerat din tóte punturile de vedere, a lăssā posterității un model de limbă cultă? Attunci nu póte scrie nici că la sat, nici că la cetate, nici gîscănăria de prin sallóne, atunci tóte jargónele, tóte limbagele cată a trecce prin focul unde se lămurisce aurul și argintul din aramă; cată a luà o formă regulară și nașionale și unitară; și daqua oper'a sa nu place de o quam dată nici la sate nici la cetăți nici în gasccele sarsaililor, è de ajuns de place la vre o quāți-vā bărbați competenți, è de ajuns daqua place adevăratului geniu. Quāți autori și poeți 'și-au ars singuri operele pentru quō lor ênsuși pînă în urmă nu le-au

plăcut! Divina comedie a lui Dante a cătat să aibă tot ce se quere la un capu-d'operă, daqua a plăcut lui Dante autorului ei, și daqua n'ar fi putut place contimporanilor lui.

Quând scrierea quellui que aspiră a da o limbă cultă și unitară posterității este un cap-d'operă, atunci totul remâne sancționat într' ênsa: și termini și phrasi și styl; gustul autorului devine cu timpul gust general al națiunii erudite, și sancționă și ênsuși nisce mici defecte sau aba eri (dicem mici pentru quô de vor fi pré mari și pré multe, fapta atunci nu pôte fi capu-d'operă).

Din aqwestea dar urmédă a dicce: «Scrieți domnilor jurnalisti, nuvellisti, romanțieri, poeți fugitivi, scrieți că quei que au învêțat carte și iau assupră-le o sarcină onorabile; scrieți cum să vă înțellégă contimporanii, daqua scrieți pentru ei; scopul ânsă cată să vă fiă către o limbă cultă și unitară, către Radicalismu. Cu tôte aqwestea nu uitați quô cu quât veghierile vóstre și labórea sunt folositóre pentru Present, cu atâta sunt ingrate pentru viitor; quôci limba miđlocismului cu quare vă serviți nu è âncô limb'a fixată a Viitorului.

Iar în quât pentru quei que tractă despre sciințe și arte, unde tot este nuou și tot are nevoie de studiu spre a deveni qui-

ne-va competent, Radicalismul pòte intrà în totă însemnarea lui quea bine înțelleasă. În dillele nóstre nicăiri nu pòte Radicalismul intrà mai facil cà în schóle, daqua schólele își cunoscu în adevěr missia, daqua professorii sunt în adevěr bărbați de specialități și daqua specialitățile sunt professate de bărbați de littere iar nu de *γράφουατοι φιλόσοφοι* (filosofhi nelitterați sau buchieri).

Un radical o dată întrebò pe un miđlociu: quare ți se pare quò ține mai mult de o limbă cultă și unitară sau cu alte vorbe, quare ți se pare mai curat pe românesce:

Slavă Tatălui și Fiiului și Sfintului Duh?

sau

*Doxa Tatălui și Filiului și Aghiului
Pnevma?*

Un modu d'a se exprimà are vorbele *slavă, sfînt* și *Duh* slavone și altul are vorbele *doxa, aghiu* și *pnevma* hellenice. Daqua este despre pestrițatură amêndoë modurile sunt pestrițe; și daqua vâ fi o dispută între Români nostri și quei din Macedonia, aquestia ne-ar' puté numi pe noi mai cu dreptul Români schiopi (coțovlachi) de quât noi pe dênșii, quóci ei și-au amestecat limb'a cu vorbe hellene și clasice, și noi cu vorbe slavone; și de vâ fi la o judicată în aintea unei Academie de ómeni

competenți, auestia ne vor' dicce quô și noi și Români din Macedonia vorbim âncô un jargon și cată să ne facem o limbă unitară, daqua aspirăm să devenim o Națiō.

Altă dată iarō un radical întrebă pe un miȃlociu:

— Que esci d-ta, Domnule?

— Român, respunse miȃlociul.

— Îți place, adaosse radicalul să fi avut și să aibă și Românul *sintimente nobili*, cugete *generose* și fapte *lăudabili*?

— Negreșit respunse miȃlociul; pentru quô și dumnealui professă nisce asemenea simtimente că o declamațiō cu totul și cu totul teatrale.

— Cum se dicce dar pe românesce *cinstea*? mai întrebō radicalul.

— Cum să se dică de quât *cinste*?

— Ânsē vorba *cinste* nu è română, è slavonă, Domnule. Ai sufferi dumneată în simtimentul d-talle de naționalist qua să dică străinii quô Români n'au avut nici o dată idee despre *cinste* și quô Slavonii le au dat aqueastă idee din preună cu vorb'a? Dar *slavă*? adaosse radicalul, cum se dicce pe românesce, dar *mila*? — dar *dragostea*? dar *iubirea*? — dar *pocăința*? și alte asemenea.

— Cum să se dică? de quât *slavă*,

milă, dragoste, iubire, pocăință; que! vorbele aqwestea nu sunt românesci?

— Nu, veđi bine, sunt slavone întrege.

— Ânsă s'au *obicinuit* în limbă, și sunt cunoscute de toți.

— Nu sunt ânsă fără început între Români. Vă fi fost o dată tîmpu, pînă quând nu se întrodussesseră cărțile slavone prin biserice, quând Români nu cunoscea nisce asemenea vorbe și în locul lor eră deprinși cu altele de aqueeasi natură cu limb'a lor română (pentru quă quel pușin, dumneata nu poți șicece quă Români să nu fi avut nici o dată vre o idee despre *cinste* și *slavă*, despre *milă* și *dragoste* și alte asemenea; și daqua au avut ideea au cată tot să aibă și vorba sau numele pe limba lor propriă. Așă dară precum din disgratiă s'au desvêțat de vorbele lor proprie și s'au învățat rău în inoranș'a lor cu vorbe străine, asemenea este și mai natural și mai drept de a se desvêță de quelle străine și bălțate, și în erudiția lor a se deprinde cu alle lor proprie și clasice, que cu adevêrat le vă facee într' o și *onóre* iar nu *cinste*.

— Daqua dar este așă, adaosse miđlociul, unii că dumneavóștră mâine poimâi-

ne vë veți appucà a ne mai dicce quõ și *sila* nu è vorbã românescã.

— Veți bine, adaosse radicalul, que mâine poimâine? astăzi 'ți-o spui: au nu scii dumneata quõ *sila* a fost tot d'anna a străinilor? ba âncõ și *obraznicia*, și *jaful* și alte asemenea.

Midlociul remasse pe cugete. Que vã fi făcut mai la urmã, devenit-a radical sau remas-a tot în quelle de mai 'nainte? nu sciu așã bine sã v'o spui.* Atâta cunõscu numai quõ mulți, cu tôte cuvintele aquestea, nu vor nici de cum sã înțellégã. Ei mai currënd s'ar' lãssã sã le scõțã quine-vã un ochiu de quât sã le curețe mușchiul de pe limbã. Pentru unii cã aquestia que se dau de liberali, de progresisti, și al quãro-ra midlocismu nu è o calle, ci un scop-qua sã țiiã limb'a și Nația în starea în quau re se aflã, și quari imputã veghierilor și laborilor quellor que assudã spre a formã o națiõ, formând o limbã unitarã, lassu sã le

---

* Nu sciam atunci. Acum ânsë dupõ que timpul descoperi multe adevëruri, sciu fórte bine quõ aquei ómeni scia cã și mine que è o limbã, și cum se cultivã; ânsë cã membri ai unei soçietãți que își avea inceputul în piața Sorbonei, erã din systemã agenți ai unei politice que stãruia și stãruiesce de a face sã ne înghițã Panslavismul. Nu vã trece mult și nisce asemenea ființe vor strigã în capul glótelor pe dealul Metropoliei querënd un principe Slavon și pe Muscalii dela Prut sã viã spre a'l stabili.

respundă un domnu, al quăruia nume n'am luat voiea de a'l divulgà.

Într' o òi erà mai mulți adunați, și se discutà o assemenea questiö. Mulți erà pentru radicalismu, și mulți pentru disul midlocismu. Domnul despre quare vorbiröm disse atunci quelle următore:

«Este sciut, Domnilor quö, în Dacia venirö colonie romane quari firesce quö au vorbit limb'a romană. Este âncö sciut quö aqueste colonie, dupö atâția secolu n'au remas curate cà argintul. Ginti diverse au străbătut prin aqueste țerre și 'și-au și lăssat unele urmele sau remășițele. Quâți osteni n'au mai trecut p'aquì! quâți străini nu s'au mai stabilit! și aqueștia n'au stat nencetat cu mâinile tot în sîn; quöci și ei erà ómeni. Quine dar mai scie quari să fiă adevërații tați și moși ai contimporanilor nostri? și aquești contimporani, n'au și ei vr'un sânge prin vinele lor, să'i tragă, cum se òice românesce, la teap'a lor? Que făcù o diniöră pe un puiu de Tigan, cum òice òicëtórea, quare a fost crescut într'un palat, și quare quând a eșit cu alți curtesani și pagi la vînătore și a vëdut în pădure lemne, să òică quö unele sunt bune de cărbuni, altele de albiu, altele de fuse? que altu de quât sângele lui, instinctul lui? — Luați acuma à minte, quö toți

quâți după atâtea desbateri și cuvinte se mai încercă a susține vorbele parasite din limb'a noastră, luați bine à minte, cercetați și vă veți convinge quô toți sunt pui de străini. Prin urmare nici quô se mai cuvine de ași mai pune quine-và mintea cu aqestia, pentru quô și ei biet au și ei sângele lor, instinctul lor: după cum le è ființa, asemenea vor să le fiă și limb'a.

Fuse și alții vor dorì să facă tot d'au-na, și nici o dată vre o statuă cà a lui Phidia nu vâ eși din mân'a unor asemenea ómeni. De ici pînă colo vor serie și ei quâte que-và; capu-d'operă ânsă nu vâ eși nici o dată nici din mân'a lor nici din jargonul lor. Quine è Român adevărat, și ênsuși de vâ fi fost pînă acum amăgit, necunoscând que este element străin și que este adevărat român și străbun în limb'a sa, vâ trece firesce în partea radicalilor qua săși dea mâna cu toți spre a luà quelle străbune, a lepădà quelle străine și a elaborà cu toții spre a ne formà o națiō, formându-ne o limbă unitară și curat română.»

Vădurōm dar quô radicalismul este un scopu, și un scopu cu adevărat român. Ânsă precum miđlocii, (quei de bună credință), de se vâ ținē fiă-quare de idioma provinciei salle, potu să ajungă la luptă, după cum vădurōm mai sus, dând unii cu *bașca*

și alții cu *turnul*, unii cu *slava* și alții cu *doxa*, făcând unii *măcellu* și alții *hăsăpie*; asemenea și între radicali, pot a se arăta, după cum s'au și arătat óre-quare neînvoiri, quari 'i-au subt-împărțit în trei fracțiuni que se vëdu mai jos.

Scopul radicalilor în genere este cultura limbei, și curățirea de tot que este heterogen și barbar. De vommu cercetà limba vedem quò după cum a sufferit spurcării și neavere în materia ei, asemenea a sufferit și în formă; și precum avem nevoie de a'i curăți și înavuți materia, asemenea se cuvine de a'i curăți și înavuți și form'a. Precum adicò se cuvine a allungà din sînul ei vorbele străine, a punne în locul lor pe quelle adevërat române, și pe lîngõ dênsele a mai adăogì pe quelle de neapërată necesitate în sciințe și în arte, asemenea se cuvine a allungà și multe forme sau finali, fiã provințiali, fiã străine, și în locul lor a adoptà pe quelle clasici și pe lîngõ dênsele a adăogì pe quelle que ne lipsescu spre a face o limbă întrégã și raționale. Spre exemplu, reluând din limb'a străibună vorb'a *amare*, vommu adoptà din preună și forma *abil* qua să putem dicce *amabil* și apoi *amabilitate*. Avënd vorb'a *simțire*, putem dicce și *simțitiv*, precum dicem și *costeliv*, *guraliv* etc., și catã să a-

doptăm forma sau finalul *al*, qua să putem dicce *simțual*. Della *faccere* apoi putem dicce *facil*, adică *de făcut*, que se póte face, și apoi *difficil* sau anevoie de făcut.

Vommu lepědà iar tóte finalile în *alnic*, *elnic*, *ilnic*, *olnic*, *alniță*, *elniță*, *olniță*.... slavone cà: *pomelnic*, *destoinic*, *generalnic*, *harnic*, *clopolniță*, *solniță*.... finalile iar *aș*, *eș*, *uș*, *șug* unguresci cà *chiezaș*, *pușcaș*, *conțeș*, *culpeș*, *lăcătuș*, *beteșug*, *prieteșug*, etc.*

Tótă limba iară își are și provințialis-mii sěi, și prin urmare a nóstră, que a trecut prin atâtea nevoi, nu putea fi scutită de provințialis-mii que 'i-a produs inno-ranța amestecată cu barbarismi. Provințialis-mii dar în materia ei cà *ăsta*, *ălla*, *dă*, *pă*, *să-bii*, *căși*... devin *asta* sau *esta*, *alla* sau *ella* *de*, *pe*, *sabie*, *case*.... și quelle lor asseme-ne se curățã și se cultivã. Provințialis-mii iară în forma cà *socrî-tou*, *vêrî-têu*, devin *socru-têu*, *veru-têu*.... vocali guturali și nasali cà *ă*, *ě*, *î*, *ô*, *ũ*; *â*, *é*, *î*, *ô*, *û*, începu a se limpedi, și *lăcuire* devine *locuire*, *rătund* devine *rotund*, *vorbăscu* devine *vorbescu*, *număru* devine *numer*, *simțăscu* devine *simțu*, vorbe cà *crăciun*, *cășlegi* devin *incarnați*o, *carnelegi*, *întellepciune* devine

* Veđi micul vocabular de vorbele și formele străine.

intelleptiö; — terminațiunile în *int* încep a deveni mai clasice în *ent*.

În unele că aqwestea se nascu neînvoiri între radicali și îi adducu a se desbi-
nă și a se subt-împărți:

în radicali provinciāli,
în radicali moderați, și
în ultra-radicali.

Provinciālii pretind să remāie limb'a cu provinciālistii săi, și aqwestia să deviiā typi la tôte vorbele sciințifice que vommu mai luā din limb'a cultā latinā, adicö să provinciālise sau să giscănārască tötă clasicitateā. Spre exemplu: dupö dênșii, *Maria* vor să se dică *Măria și Măriuța*; *materia* să se guturāiască în *mătārie*; *Francii*, sau *Francesii* să se dică *Frinci și țerra frincescă*; *fondamentul*, *testamentul*, *regulamentul*... să se dică *fundāmint*, *testāmint*, *regulāmint*... Apoi dupö *dinte*, *părinte* & să dică și *presidinte* și apoi și *preșādinte*, *presinte*; iar nu *president* *present* & în locu de *națiö*, *posițiö*... pretind a dicce *năciune*, *pusăciune*, că la rugăciune, închinăciune; cu un cuvânt vor să legitime tôte păcatele inoranței trecute împresurate de Barbari; vor să sancțione bādărānismii que s'au întrodus în limbă prin nesciință și necultură în atâția seculi*).

*) Vedi însemnarea următore No. II.

Ultra-radicalii, din contra, nu sufferu nimic de provincial, nimic de dialectu, și încă și mai puțin de bădărănismu. Norm'a lor è latinitatea clasică; vor din nouu să întruducă în limbă și materia și forma curată latină. Ei nu mai scriu nici o dată *timpu, bine, credință, ci tempu, bene, credenția...* Lepădând vorba *iubire* și luând în locul ei pe *amare*, nu vor să mai conjughe *amam amà-voiu, ci amabam, amabo*. Nici o dată pe *b, v, n, ll, r*, nu mai vor să 'l îmmóie în *i* sau să 'l supprime; și prin urmare de aqueea scriu *amabam, ove, Jove* în locu de *óie, Joie*; și iar: *punu strigonu* în locu de *puiiu, strigoiiu; themeliu, lepure, galină* în locu de *themeiu, iepure găină*, ajungu pînă și la articoli de a'i scrie *ella* în locu de *ea*, și *la* în locu de *a*: *casa-la, mesa-la, lună-la* în locu de *cas'a, mas'a, lun'a*.

Între Provinciali și ultra-radicali, vin alții cã nisce eclecticici, a quãrora normă sau conducător este auđul și gustul lor mai mult sau mai puțin rafinat, mai mult sau mai puțin estheticu sau musical. Aquestia, cã și poeții antichității hellenice, dialectele le toleră și se servescu de dênsele; aquestia scriu și *vadă și védă și filiu și fiu, și philosophie și philosophiã, și Georgie, Dionisie și Georgiu, Dionisiu; vãlli și vãi, calli și cai, ellu quellu și el, quel...* Aquestia vorbele pro-

vințialisate pe quât se pôte le facu mai clasice, bǎdǎrǎnismii îi mai netețescu; vorbele que le iau din nouu pentru sciințe și arte din latina, nu le bǎdǎrǎnescu nici decum, de quât le declină și le conjugă românesce; ei nu ȕicu nici o datǎ *mǎtǎrie* ci *materie*, nici o datǎ regulǎmînt și âncǒ și mai puțin *reglement*, ci *regulament*; fugu de *preșidinte* și quât pot de *preșǎdinte*; *naciunalii* și *aptorii* nu le placu nici decum; considerǎ ânsǎ cǎ dialecte finali cǎ *credința* și vorbe cǎ *bine*, *timpu*; și precum se ferescu de a bǎdǎrǎni limb'a, asemenea vȕdu quǒ este imposibil de a o mai facee latinǎ în tǒtǎ întregimea; prin urmare nu se mai cȕrcǎ de a scrie *tempus*, *lupus* (considerând pe *s* mut cǎ la *pas* și altele Francesii), nici *templum*, *musam* (considerând pe *m* mut), nici *amabam*, *amabo*, nici *casa-la*, *masa-la* și alte asemenea*).

Radicalii provințiali a quǎror normǎ ȕe bǎdǎrǎnia adicǒ corupțiia limbei, nu credem sǎ afle mulți proseliți; pentru quǒ lu-

---

*) Tot que este ânsǎ cu totul straniu este o altǎ fracțiune mixtǎ, quare de unde este ultra-radicala apoi devine și ultra-provințiale, de unde voiesce pe de o parte a latinisǎ limb'a cu totul, scriind *tempu* în locu de *timpu*, *casa-la* în locu de *cas'a*, *vedǎ* în locu de *vadǎ*, pe de altǎ, vor s'o bǎdǎrǎnescǎ cu totul prin nișce forme cǎ *testǎmînt*, *regulǎmînt*, *năciune pușăciune*, *năciunal aptor*, *eleptive*.

mea astăzi quâte vorbe ia din nuou din latina nu le mai provinciãlisã cã innoranța secolilor trecuți*).

Ultra-radicalii iar, de credu quõ este cu putință a prefacce auđul a sêpte (și unspredece) milliõne de Romãni, a'i facce a se determinã sã ia typii latini, latinitatea nu stã numai în typi și vorbe sau materie, ci și în construcțiõ și phrasi, și pe aquestea nu le vor puté întruducce în limbã pînõ quând nu vor substituã peste tot în locul limbei vorbitõre pe quea latinã, și aqueasta ne mai putend a se vorbi și scrie cã în seculul ei de aur, vã deveni sau un gergu latin, sau o latinã plinã de barbarismi cã queea que vorbiã în seculul trecut Ungurii.

Prin urmare, vrënd a ne cultivã limb'a, n'avem de quãt a o curãți quãt se va puté de vorbe strãine și parasite, mai mult de quãt de provinciãlismi; a o curãți și neteđi de bãdãrãnie și de tot que este nu dialect sau idiomã, ci corruptiõ; a'i lãssã ânsã caracteristicile ei prin quare ar puté deveni o limbã *cultã romãnã*, iar nu un *gergu*

---

*) La aqueastã credință m'au desmintit litterãtii de astãzi. Bãdãrãnismul și corruptiã în limbã au fãcut progrese mari. Vadã quine-va quãte se scriu astãzi și mai virtos gãscãnaria messagelor prinçieri și a Romãnului subliniat, și strabographia sarsaileascã a lui Rodin.

latin, și cu atât mai puțin o gâscănărie provincială. Nu se cuvine a uita iară, quō ori-que vommu face, limb'a nu pōte scāpā de a nu mai avē semnele historice que învedrēdă assupra ei revoluțiunile și phasile prin quari a trecut, și vā mai trecce, qua sǎ deviă olimbă în parte cultă, cā surorile ei francesă, italiana, spaniola*.

N O T E.

Pōte quō în aqueastă critică se vor fi mai trecut, cum ammu dis, multe cu vederea din amenuntele limbei. Unele se împlinescu într'o grammatică speciale que vommu dā; și din quāte se ținu de cadrul și de natur'a aquestei Critice, mai facem următorele doē note.

I.

S'a dis și s'a vēdut la adjectivii indicativi sau demonstrativi quō *allu* și *ellu* este de o putere cu *quellu*, quō *a* este de o putere cu *quea*, quō *ai* sau *i* este de o putere cu *quei*, și quō *alle* este de o putere cu *quelle*; adicō *ăllu bun*=*quel bun*; *ăi buni*=*quei buni*; *a bună*=*quea bună*; *alle bune*=*quelle bune*.

S'a mai dis încă quō *allu*, *a*, *ai*, *alle*, ținu adesea locul de articole; cum:

---

*Aquest articol este publicat în anul 1844 în Currierul de Ambe Sexe. Aq̄i în a doa edițiō s'a mai revēdūt și correctat. Diferinț ă numai în limbă; s'a tradus adicō pe limba de astădi.

Callul lui Georgiu=al lui Georgiu callu.
 Cas'a lui Alexandru=a lui Alexandru casă.
 Caii lui Georgiu=ai lui Georgiu cai.

Case-le lui Alexandru=alle lui Alexandru case.

Făcând iară o traducțiö din limb'a francesă în a noastră de pe demonstrativi sau indicativi *celui, ceux, celle, celles* aqwestea correspund cu *quel și al, quei și ai, quelle și alle*.

Mulți învățând quâte doë trei françosesci sau traducând din aqueastă limbă începurö de pe la 1834 înquă a face nisce pleonasmii și împleture que trecu și aqwestea în rëndul *macarónelor*.

Sarsailii nostri toți de bonjuriști traducu în modul următor:

L'enfant de Nicolas et celui de George,

Copillul lui Nicolae și aquella al lui George.

Les enfans de Pierre et ceux de Paul.

Copii lui Petru și aqueia ai lui Pavel.

La maison d'Alexandre et celle de Philippe.

Cas'a lui Alexandru și aqueea a lui Philippu.

Les vertus du paganisme et celles du Christianisme.

Virtuțile paganismului și aquellea alle Christianismului.

Que facu ânsă cu nisce asemenea phrasi? Pe de o parte arată quö nu sciu nici françosesce nici românesce, și pe de alta scriu și vorbescu cum n'a mai scris și n'a mai vorbit nici un Român mai 'nainte de Dumnealor; și apoi adducu limb'a într'o stare de gîscănărie desmățată și fleascăită, cu asemenea împleture sau pleonasmii nelegiuți.

Românul a dis și dicce pînö astăzi (daqua nu scie françosesce):

Copillul lui Nicolae și *al* lui George.

Copii lui Petru și *ai* lui Pavel.

Cas'a lui Alexandru și *a* lui Philippu.

Virtuțile paganismului și *alle* Christianismului,

A dice ânsă un Român cas'a lui Alexandru și *aqueea a* lui Philippu este qua și quând ar dicce un frances *la maison d'Alexandre et celle celle de Philippe*; pentru quô *aqueea* este egal lui *celle*, și a egal tot *cu celle*, și prin urmare *aqueea a* egal lui *celle celle*. Tot așa este și cu *celui, ceux, celles*: este forte în contra și a limbei romane, și a quellei francese, și a logicei de a se macaronă prin *celui celui=aquella al, ceux ceux=aqueia ai, celles celles=aquellea alle*.

II.

Să mai vorbim încă queva despre provincialismii que se țin nu de glossele primitive și de dialecte, ci de scăderea și giscănăria limbelor.

Tôte glossele cultivându-se de artă și gustu printr'un eclectismu sau allegere din dialecte, devin limbe unitare que constituiesc din mai mulți popoli de aqueeasi stirpe o națiō. Pinō quând aquea națiō stă în vigóre cu independința sa, cu legile și datinele sale proprie, stă și limb'a ei în vigorea sa de cultură; quât ânsă nația scade că quea romană și hellenă, scade și limba ei și începe a deveni gergu sau giscănărie or prin amestecul vorbelor barbare alle conquistătorilor și vecinilor potenți, sau prin transplantarea limbei dela metropolea sa în provinciū necultivate și popoli barbari.

Ast fel limb'a latină provincialisându-se în Gallia, în Spania, deveni un gergu gallicu și spagniol; amestecată în Italia cu vorbe de alle Barbarilor conquistători deveni un gergu italicu.

Tot asemenea limb'a hellenă, deveni mai ânteu un gergu byzantin amestecată cu vorbe și phrasi d'alle Romei imperiali; apoi un gergu greco-italian prin insule; apoi un gergu greco-turcu.

Quând apoi popoli se desteptarō spre regene-

rare, și vorîră a'și face o limbă cultă din gergurile sau provincialismii respectivi, norma lor le fu limba cultă respectivă.

Gallia, Spania, Italia avu de normă latina; Grecia decădută avu de normă hellenica-

Fiă-quare autor s'a nevoit pe quăt s'a putut spre a'și curăți limb'a de provincialismii sau de corupțiō; nici unul cu mintea sănătōsă n'a luat de tipu sau de model nici vorbele, nici pronunția coruptă. Spre exemplu daqua vorbe latine cā *calx*, *vox*, *pax*, *balsamum* și altele s'au stricat în Gallia în *chaux*, *voix*, *paix*, *baume*, autorii francesi, daqua n'au putut să le reducă la prima lor clasicitate, să ferirō ânsē, pe quelle luate din noou dela latina de a le corrumpe după typul quelor dejă corupte: au ȕis *calcifier*, iar nu *chaufier*; *vocal*, *vociferer*; iar nu *voixal*, *voixferer*; *pacifique* iar nu *paifique*, *balsamique* *psalmodier*, iar nu *baumique* *psaumodier*; a stricat vulgul pe *capra* în *chèvre*; autorii ânsē au ȕis *capricorne*; a ȕis vulgul *de l'eau*, *œil*, *lieu*, autorii ânsē au ȕis *aquatique*, *oculaire*, *local*; a ȕis vulgul *ped*, *nez*, *langue*, etc. autorii ânsē au ȕis *bipède*, *quadrupède*, *nasal*, *linguistique*, etc.

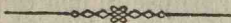
Tot asemenea vulgul grecu a stricat pe *διά* în *γιά*; pe *ἐυμορφος* în *ὄμορφος* pe *τοὺς* în *τῆς*, dicend *τῆς ἐναμα* în locu de *τοὺς ἐναμα* și alte asemenea; în regenerațiō ânsē nici o dată n'a pretins de a conservă corupțiã vulgară și pentru quō vulgul ȕice *γιά*, să scrie și litteratul *γιαφορὰ* în locu de *διαφορὰ*.

Limb'a romană transplantată în Dacia, cā în Gallia și Spania sufferi pe de o parte o corupțiō que îi addusse în atâția secolii clima și necultura, și pe de alta mai sufferi și corupțiã que proveni din amestecul Românilor cu atâtea gînți barbare que trecurō printre ei și se vecinarō cu dênșii.

Daqua dar provincialisarö quâte-va vorbe cà *lax*, *lacte nox*, *noctc*, etc. prefăcendu-le în *lapte*, *nopte*, schimbând adicö pe *c* în *p* și vice versa pe *p* în *c*, cà la *peptu*, *chiept*; cu aqueast'a nu va să ñică quö noi în epochă de regeneratiö, să corrumpem tötă clasicitatea și cu aqueasta să ñicem quö ne cultivăm limba, și să facem *aptu* în loc de *actu*, *aptor* în locu de *actor*, *direptor* în locu de *director*; daqua vulgul a ñis, *veșmint*, *semintă*, *închinăciune*, cultivatorul limbei nu pöte luà corupțiã drept model, și să ñică *testemint*, *fundămint*, *regulamint* *șperintă constantă*, *provedinta*, *pusăciune năciune*.

Urmând ast fel n'ammu face de quät, de unde limba se corupsesse în parte, noi s'o corrumpem în genere, și cu aqueasta să pretindem quö o cultivăm.

Din aquesta urmédă quö, daqua nu putem readduce la prima lor clasicitate sau cultură töte vorbele dejã corupte, cată să respectăm, cà și Francesii și alții pe quelle que le luăm din nuou derivate. În nici ö limbă queea que este provincial sau *jargon* nu este clasicu; și precum Francesul pentru quö ñice *baume* nu pöte ñice *bauimque* ci *balsamique*, assemenea și noi pentru quö ñicem *Crăciun* în locu de *carnatiö* sau *incarnatiö*, nu putem ñice *crăciunul unei idee* în locu de *incarnatiã unei idee*

EPILOG.

Spre a împlini paginile aquestei ultime foi, aflăm de cniuință a termină volumul aquesta cu epilogul următor sau cu orația funebră que făceam la 1848 slavonismului que atât dominasse în limba română și o addusse de a nu mai fi cunoscută nici ênsusi Românului, Slavonismului dîcu que l'am combătut de la 1820, și ai quăruia partisans mē combăturō pînō la 1848 pe tērrēm̄ul litterar, și astădi mē combat pe tērrēm̄ul politicu și religios. Am trăit să facu orația funebră a aquestui adversariu quăruia din disgratiō îi succedū Sarsailismul și mai innotat, și mai arrogant, și mai impertinent.

ORATIE FUNEBRA.

«Deșertăciunea deșertăciunilor și
«tôte sunt deșertăciune.»

Vai! și nimicu nu è deșert, frașilor, tôte sunt pline și mai vîrtos capetele umane. Que de mai fumuri, que de neroșii, que de trădări, que de amăgitorii, que de precugetări que de planuri sece, que de idei desmēțate, que de conspirațiuni as-supra drepturilor omenirii nu se mai în-vîrtescu într'o biată căpēțină umană! Și que de urre, invidii, amoruri nelegiuite într'o bucățică de carne que se numesce i-nimă! O nedeșertăciunea nedeșertăciunilor și tôte sunt nedeșertăciune!

Așă è lumea asta, frașilor, rotundă că o cismă; quând cu botul tuțuiat, quând cu

gur'a căscată și cu limb'a scósă; quând nuoă, quând vechiă; quând cărpită, quând spartă; quând pintenată, quând scâlciată; quând motată și lustrată, quând dată prin pulbere și prin tină; quând cu ciorap de mëtasse, quând cu obială, quând cu piciorul gol; quând în piciorul boierului, quând într'al ciocoiului; quând elastică, quând scortósă și rođetőre de glesne. Quâte cisme nu s'au mai purtat dela aflarea lor înquà? Unde sunt atâtea cisme cavalleresci que sfărâmă capetele învinșilor și vasalilor? Tóte s'au dus, tóte au perit, tóte ne arătarö quö totul è suppus periciunii. — Așà peru tóte, și ómeni și animale, și renumiri și desnumiri. Perirö nașioni, perirö imperiuri, capi de seminții, capi de popóre, capi de oștiri, capi de religiuni și legiuitori; perirö dei și ênsuși demoni; heroi și scelerati, propheți și impostori, sânti și heretici. Perirö cutropitori, perirö cutropiți; philosophi și sophisti, sapienti și pedanti; făcători de bine și făcători de rellé; fel de fel de amăgitori și fel de fel de amăgiți; ómeni și omuleți, lupi și 'gnei, vulturi și columbei, cucuvăi și privighietori, bufnițe și turturelle, albine și trântori, omide și gîndaci de mëtasse. Au perit religiuni, legi, datine, limbe. A perit limb'a deilor și limb'a Titanilor, limb'a Chaldeilor și limb'a Kătcăunilor (de vor fi fost); s'a uitat limb'a Homerilor și limb'a Thersișilor, limb'a Vir-

gililor și Ciceronilor, și limb'a Ostrogoților și Hantătarilor. — Când dar peru sfinți, sceleratii să nu péră? Când peru popórele, tyranii să nu péră? Când peru virtușii, que a să mai đicem de vițioși? Când peru heroii, tilharilor n'a să li se înfunde o dată? Când mor 'gnelușeii de ferul măcellarului, viperei n'a să 'i se strivéscă capul de bastonul bărbatului? Când s'a condamnat Socrate la mórte, n'a să cađă și popolul que 'l-a condamnat? Când a murit David, n'a să móră și Herod? Când móre un Marc-Aureliu, un Neron și un Caligula n'a să móră? Ba a să móră, fraților, că el cu neronia lui cu tot. — Se dusseró par' quó n'ar' mai fi fost de când lumea timpii noștri de gloriă, timpii lui Mircea, lui Stephan și lui Mihaiu, și vreați, adicó, să nu se ducă și timpii phanarioților? — Ba să se ducă qu'așá è lumea asta. — Când uita-ró Românii limb'a Virgililor, n'ar să uite adicó, o dată și limb'a țircovnicilor și a ciocoilor? — Ba ar s'o uite, daqua nu se vor fi schimbat legile naturei; or s'o uite, par' quó n'ar mai fi fost de când lumea și ea și appărătorii ei. Când au uitat Românii *Gloria*, cugetați óre quó n'ar să uite și *Slava*? — Ba a să 'i mérgă fumul. — Când au uitat ei *Libertatea*, n'or să uite și *Slobozenia* cu tot neamul ei și cu tóte urmările ei? Or s'o uite, fraților, quóci așá

è lumea asta, cum am spus, rotundă ca o cismă, când pintenată, când scilciată; o să se saicie o dată și Slobozenia quă pré se rățoiesce fițându-se, și nu mai vedem nici o mană după urm'a ei. Iar a să mai vedă o dată posteritatea noastră pe Români revestiți cu *onóre*, încongiurați de *gloriă* și gustând în înțelepciune și în pace fructele unei divine și bine înțelese *libertăți*.

Ânsă eu m'am cocotat în locul aquesta, fraților, qua să vă facu o cuvântare funebră, și voi încă nu știți quine este reposatul. — Reposați și reposate sunt atâtea și varii înaintea voastră, și jactu fără sufflare, fără mișcare, desfigurate, mute, și mórtea și-a pus sfragidea pe buzele lor. — O deșertăciunea lumii aquestia! unde mai sunt Rubarele, Bumbașirlicurile, Locmalele, Havaeturile.... Surghiunlicurile.... Milostivbojiile que adornă chrisóvele noastre și ne adeveria *iscălit'a* noastră nobilitate? Pesnele quelle guturâiate, Blagorodiile, Blagocestiile, Șătrăriile, Isprăvnicile, Zapcirlcurile, Duvalmalele, Caraghiozlicurile, Suitarlicurile, Altintoplcurile, Inglandiselele, Syntrofile, Heretismosurile, Herofilimetele, Catedecsele, Pliroforiile, Titeriazele,.... și altele multime cu sutele? — Tóte, vai, se dusseró, tóte ne arătaró ca icónă via a mórții quă după dênsele se vor ducce și surorile lor; Amaneturile, Dușmănlcurile,...

Vrăjmășiile, Slavele, Cinstile, Slobozeniile, Sgăurile, Potcele, Ocările, Opisele, Otnășeniile, Podorojnele, Dellele, Razvódele, etc.

Cà nisce ómeni dar, que se cuvine a ne adduce à minte de periciunea nóstră și de datoriile quelle dupó urmă, viiu a face *pomenirea* de mai mulți anni alle unora; de șapte și de trei anni alle altora; și la neaverea nóstră, neputënd a chiertui cà quei avuți, tot de o dată facu și *pomenirea* și quellor reposate de un an, de noë luni, de trei luni, de patru-șeci, de noë și de trei șille. Tot de o dată facu și *pomenicul* lor¹ atât al quellor reposate quât și quellor vii. Pentru quelle reposate, Dumnezeu să le ierte de tot rēul que ne-au făcut! iar pe quelle vii *pomenindu-le*, fără a avé fulgerul marilor predicatori, que strebatte în inimele muritorilor la asemenea împregiurări sollemnelle, le arăt cu tótă neputința mea vanitatea lumii și le adducu a minte să caute la surorile lor quelle mórte și să se prepare a face aqueastă cǎlătorie, quó nimicn nu è stabil pre pământ. Mai virtos, frașilor, quó quelle vechi sunt bêtrâne, jacu de bêtrânețe, s'au cocoșat, s'au scǎlimbat, își facu tóte pe sine cà biata *cinste*; iar quelle mai tinere tóte pătinescu de scrofule, de rachit și de bóla copiilor. De bêtrânețe șiccu jacu cà *bez*, i-

Veđi Vocabularul.

proci și cu tot némul lor. De ciumă și de choleră cã *Perigovor*, *Podorojnă* și cu tot némul lor. De paralyisie cã *Oblăduire*, *Otcârmuire* și cu tot némul lor; de guturairu cã *Duhóre*, cã *năbușeală*, și cu tot némul lor; de tusse convulsivă și înneacăciune cã *desnădějduire*, *presustvie* și cu tot némul; iar quelle mai sentimentali de oftică, cã *libov*, *dragoste*, *ibovnic*, *milostirdie* și cu tot némul. Cã nisce ómeni dar și femei, vė chiem, fraților, a rugà pre Dumneđeu sã scurteđe agonia și chinul quellor bolnave și paralytice, a vė adduce à minte quó toți suntem greșiți, și sã iertăm pe quelle repositate de tot rėul que ne-au făcut. Strigați dar din adîncul inimei: Dumneđeu sã le ierte! și *vecnica lor pomenire!* quóci așa au lăssat cu suffletul lor sã li se facă și *pișaniă*:

„Aici ȡace Tiurlitiurlismul

Tătărăscu,
Ungurescu,
Ișlicescu,
Slavonescu.
Muschicescu,
Ciocoiescu,
Chivernisitorescu.

VERIFICAT
2007

A murit Slavonismul a remas Sarsailismul, cum am ȡis, în locul lui. Junimea studiósă cu quãt se vã lumina mai mult cu atãta va a unge de a distinge pe Dulcamari din doctori, și cu atãta se va armã ca un adevėrat Hercule spre a sdrobi capetele aquestei Hydre que se numesce Sarsailismu și quare infectã și limbã, și inimã, și minte, și Religio și Moralã și Politicã. Va veni timpul quãnd se va face orația funebrã și a Sarsailismului.

FINE LA VOLUMUL I.

BIBLIOTECA
Centrală Universitară
București

VERIFICAT
1987